

ФЕСТИВАЛ КРАТКОГ МЕТРА – 60 ГОДИНА

Уредила / Edited by **DUNJA JELENKOVIĆ**

THE SHORT FILM FEST – 60 YEARS

Уредница издања: Дуња Јеленковић

За издавача: Драган Маринковић

Издавач: Дирекција ФЕСТ-а

Београдски фестивал документарног и краткометражног филма

Оснивач: Скупштина града Београда

Одбор фестивала: Мирослав Чучковић (председник), Вељко Ђуровић, Драган Балтовски, Милош Ђукелић, Градимир Димитријевић

Уметнички директор фестивала: Јанко Баљак

Дизајн и прелом: Никола Стевановић

Насловна страна: Растко Ћирић

Сарадница у истраживању: Ведрана Тановић

Превод на енглески језик: Милена Симић

Лектура и коректура: Весна Глишић

Штампа: Цицero

.....

Editor: Dunja Jelenković

For publisher: Dragan Marinković

Publisher: FEST Head Office

Belgrade Documentary and Short Film Festival

Founder: City of Belgrade

Festival Board: Miroslav Čučković (president), Veljko Đurović, Dragan Baltovski, Miloš Đukelić, Gradimir Dimitrijević

Festival artistic director: Janko Baljak

Design and прелом: Nikola Stevanović

Cover: Rastko Ćirić

Research assistant: Vedrana Tanović

Translation to English: Милена Симић

Serbian proofreading: Vesna Glišić

Print: Cicero

.....

Фестивал кратког метра: 60 година

Монографија Београдског фестивала
документарног и краткометражног филма

The Short Film Fest: 60 Years

Monograph on the Belgrade Documentary and Short
Film Festival

Београд, 2013.
Belgrade, 2013

Хвала:

Владимир Ћук (Библиотека Југословенске
кинотеке)
Моника Белужић & Александар Перковић
(Народна библиотека Србије)
проф. Кристијан Делпорте и Каролин Муан
(Универзитет у Версају)
Марина Ивановић (Дунав филм)
Радмила Гргић & Марко Драгишић (Застава филм)
Ана Коларић (Филолошки факултет, Београд)
Бојана Андрић (емисија Трезор, РТС)
Милета Кечина (РТС)
Дејан Илић (Фабрика књига)
Желимир Жилник, Дејан Косановић, Зорица
Јевремовић Мунитић, Грег Декјур, Петар
Николић, Пип Чодоров, Магдалена Тутка Гвожд,
Никола Лоренцин, Предраг Костић, Снежана
Балетић, Сарита Матијевић, Адриана Захаријевић,
Сања Јеленковић, Мирјана Уакнин

Thank you:

Vladimir Ćuk (Yugoslav Film Archive Library)
Monika Belužić & Aleksandar Perković (National
Library of Serbia)
prof. Christian Delporte and Caroline Moine
(Université de Versailles Saint-Quentin-en-Yvelines,
UVSQ)
Marina Ivanović (Dunav Film)
Radmila Grgić i Marko Dragišić (Zastava Film)
Ana Kolarić (Faculty of Philology, Belgrade)
Bojana Andrić (Trezor, Radio Television of Serbia)
Mileta Kečina (Radio Television of Serbia)
Dejan Ilić (Fabrika knjiga)
Želimir Žilnik, Dejan Kosanović, Zorica Jevremović
Munitić, Greg de Cuir, Petar Nikolić, Pip Chodorov,
Magdalena Tutka-Gwóźdź, Nikola Lorencin, Predrag
Kostić, Snežana Bajčeta, Сарита Матијевић, Adriana
Zaharijević, Sanja Jelenković, Mirjana Ouaknine

Садржај / Contents

- 13 **Хронологија фестивала / Festival Chronology**
- 205 **Добитници награде за животно дело / Life achievement award winners**
- 263 **Кратке приче о Кратком метру/ Short Stories on the Short Film Fest**

Шездесет година Кратког метра

Монографија која је пред вама има за циљ да представи првих шездесет година историје Београдског (југословенског) фестивала документарног и краткометражног филма. Основан 1954. године у Пули као део Фестивала југословенског филма, такозвани Кратки метар се 1960. године сели у Београд. Тако почиње узбудљива историја Фестивала југословенског документарног и краткометражног филма. У тадашњој федерацији шест република и филмском тржишту које је било знатно веће и другачије организовано од данашњег, наметнула се потреба за представљањем дешавања у домаћој продукцији документарног и свих жанрова кратког филма. Циљ је био да се прикажу резултати рада највећих југословенских продукцијских центара и једном годишње на истом месту окупе аутори и продуценти из различитих република. Године 2004. након распада и последње Југославије, фестивал мења назив у Београдски фестивал документарног и краткометражног филма. Исте године отворио је своја врата за остварења из иностранства. Кратки метар данас у такмичарском програму приказује: документарни, анимирани, експериментални и кратки играни филм из најновије домаће и међународне продукције, као и пратеће програме.

Фестивал, дакле, већ дуго није *југословенски*, а са друге стране првих година није био *београдски*. Када се поставило питање наслова монографије која му је посвећена уочи важног јубилеја: 60 година *Кратког метра* наметнуло се као једино исправно решење.

У првом делу књиге читаћете детаљну хронологију, од самих почетака 1953. године, када се тек родила идеја о стварању Фестивала југословенског филма, до данас. У тексту посебно инсистирамо на контексту у коме се Фестивал одржавао свих ових година – верујемо да су дешавања некада у Југославији, а данас у Србији умногоме утицала на сам профил Фестивала и на његову програмску политику, као и на саме ауторе са ових простора, нарочито у области документарног филма.

У другом делу, из пера Владимира Лазаревића, представљени су досадашњи добитници Награде за животно дело, награде коју Савет фестивала од 1987.

60 Years of the Short Film Fest

The monograph that is before you is intended to present the first sixty years of the history of the Belgrade (Yugoslav) Documentary and Short Film Festival. Founded in 1954 in Pula as part of the Yugoslav Film Festival, the so-called Short Film Fest moved to Belgrade in 1960. Thus began the exciting history of the Yugoslav Documentary and Short Film Festival. In the former federation of six republics and at the film market, which was much larger and completely differently organized than today, it was necessary to present developments in the national production of documentary and short films of all genres. The aim was to present the results of the largest Yugoslav production centers and gather the authors and producers from all the republics, at least once a year. In 2004, after the dissolution of the last Yugoslavia, the festival changed its name to the Belgrade Documentary and Short Film Festival. The same year, the event opened its doors to international achievements. Today the Short Film Fest screens the newest production of both national and international documentaries, animated, experimental and short films in competition, as well as accompanying programs.

The festival has not therefore been *Yugoslav* for a long time, but on the other hand, it was not *Belgrade* in its early years. The question of the monograph's title was raised: 60 Years of the Short Film Fest imposed itself as the only proper solution for the monograph dedicated to the festival in the eve of the important anniversary.

In the first part of the book you will read a detailed chronology from the festival's earliest beginnings in 1953, when the idea of creating a Yugoslav film festival was conceived, until today. The text particularly focuses on the context in which the festival has been held all these years - we believe that the events in, once Yugoslavia, now Serbia have greatly affected the profile of the festival and its program policies, as well as the authors of this region, particularly in the field of documentary film.

In the second part, Vladimir Lazarević presents previous winners of the Life Achievement Award, which has been

године додељује појединачним ауторима за укупан допринос развоју југословенског документарног и краткометражног филма.

Трећи део окупља ауторе различитих интересовања и области деловања, који су се бавили Кратким метром из угла који је њима био занимљив и важан. Поново објављујемо одломке текстова чувеног Ранка Мунитића: „Београдска школа документарног филма“ (*Институт за филм*, 1967) и „Загребачки круг цртаног филма“ (*Графички завод Хрватске*, 1978), као и прилагођену „Сажету хронологију фестивала“, аутора Дејана Косановића, историчара филма и некадашњег директора Фестивала (Прво издање у монографији поводом 50 година Фестивала). Само за ову прилику млади Петар Николић пише о свом оцу, великану југословенског и црногорског филма и вишеструком лауреату Фестивала, Живку Николићу. Критичар и кустос, Грег Декјур у свом тексту иде трагом прогласа „Овај фестивал је гробље“ који су 1971. године у часопису *Синеаст* објавили Желимир Жилник, Богдан Тирнанић, Првослав Марић и Слободан Машић. С тим у вези, овогодишњи добитник Награде за животно дело, Желимир Жилник, сећа се ‘златног доба’ Фестивала – касних шездесетих и раних седамдесетих. Магдалена Тутка Гвожђ, са Универзитета у Ослу, пише о проблему идентитета у пост-југословенском филму, на примеру остварења која су била запажена на Кратком метру. Новинар и уредник *Политике* Иван Аранђеловић пише о младим ауторима из Србије који су током последњих година били посебно примећени на Фестивалу и који, на неки начин, представљају његову будућност. Збирку завршавамо у добром духу, писмом авангардног њујоршког уметника Пипа Чодорова, који се присећа се свог учествовања на београдској смотри током две хиљадитих година.

Нарочито важним сматрамо податак да током ових 60 година Фестивал никада није прекинут, ни у периоду када је тек почињао без извесности да ће заиста стати на ноге, нити касније, у тешким годинама рата. Због тога инсистирамо на томе да је ово тек прича о *првих* 60 година Фестивала, верујући да нове и барем једнако узбудљиве године тек долазе.

Дуња Јеленковић,
Уредница издања

granted by the Council since 1987 to individual authors for their contribution to the overall development of the Yugoslav Documentary and Short Film Festival.

In the third part of the monograph, we bring together the authors of different interests and fields of work, who dealt with the Short Film Fest from a perspective which they considered interesting or important. We publish again extracts from “Belgrade School of Documentary Film” (Film Institute, 1967) by the famous Ranko Munitić and “Zagreb Circle of Animated Film” (Croatian Institute of Graphics, 1978). We re-publish the adapted Concise Chronology of the Festival, by Dejan Kosanović, film historian and former director of the festival (first published in a monograph on the occasion of 50th anniversary of the festival). For this occasion young Petar Nikolić wrote about his father, a great man of Yugoslav and Montenegrin film, and a multiple festival laureate Živko Nikolić. In his text, critic and curator Greg de Cuir follows the trace of the proclamation “This Festival is a Graveyard,” which was published in the journal “Sineast” in 1971 by Želimir Žilnik, Bogdan Tirnanić, Prvoslav Marić and Slobodan Mašić. In this regard, this year’s winner of the Life Achievement Award, Želimir Žilnik, recalls the golden age of the festival - the late sixties and early seventies. Magdalena Tutku-Gwóźdź, of the University of Oslo, writes about the problem of identity in the post-Yugoslav film, based on the examples of the achievements that have been noticed at the Short Film Fest. Journalist and editor of “Politika” Jovan Arandelović writes about the young authors from Serbia who have been particularly noticed at the festival recently and who represent its future in some way. This collection is concluded in high spirits, with a letter by Pip Chodorov, an avant-garde New York artist, who recounts his participation at the Belgrade film review during the 2000s.

Particular emphasis is given to the fact that during these 60 years the festival has never discontinued, not even during the period when it just started, when it was not certain whether it would consolidate, nor later, in the difficult years of the war. That is why we insist that this is just the story of the *first* 60 years of the festival, believing that new, at least equally exciting years are yet to come.

Dunja Jelenković,
Editor of the book

Доказ

Када је Едвард Мејбриџ 1872. године својим чудесним изумом покренуо фотографије, задовољни гувернер Калифорније који га је ангажовао, Лиланд Стенфорд, имао је испред себе јасан доказ. Да, тај коњ заиста у делићу секунде има све четири ноге у ваздуху. Опклада је добијена. Да, то је доказ. Први примитивни документарни филм није имао посебан садржај. Један коњ без неког вишег циља је галопирао, али покренута слика била је доказ. Довољан за почетак.

Када су браћа Лимијер, 23 година касније, својим кинематографом хтела да приреде планетарно изненађење направила су 'сачекушу' испред пароброда у луци у Лиону из кога су излазиле колеге пристигле на скуп фотографа. На снимку који им је приказан забележени су сви учесници скупа. 'Да, то сте сви ви, погледајте, корачате, машете. То је доказ, нема лажи, нема преваре. А ово је наша справа која ће променити историју цивилизације. Кинематограф. Видите. Ово наши радници излазе из фабрике „Лимијер“. Ова беба која доручкује је моја ћерка Андреа, поред ње је моја супруга Маргарета и то је први *хеме видео* који сте у животу видели. То је доказ да ова справа ради'.

Када је ускоро публика широм света уживала у покретним сликама браће Лимијер, неки су неповерљиво гледали у снимке који су приказивали далеке крајеве у којима живе егзотични народи и удаљене цивилизације. 'Да их нису можда обукли у костиме, ставили им копља у руке и офарбали ималином? Али, не, погледајте, ово смо јутрос снимили у вашем граду, гледајте пажљиво можда сте на неком од ових призора Ви или Ваш комшија. Гледајте, зар не препознајете овог човека са шеширом? А поштару што у углу кадра прозуји на бициклу? Нисмо вас слагали. То је доказ'.

Током свих ових година *доказ* је кључна реч. Историја филма је историја доказа. Филмски фестивали, попут овог нашег, библиотеке су доказног материјала, од оних тривијалних (да и коњи бар у једном од 24

The Proof

When Eadweard Muybridge moved the photographs by his miraculous invention in 1872, the satisfied governor of California Leland Stanford who had hired him had a clear proof. Yes, for a split second that horse really had all 4 legs in the air. The bet was won. Yes, that was the proof. The first primitive documentary film did not have particular content. A horse was galloping with no higher purpose, but the moving picture was the proof. Enough for a start.

23 years later, when brothers Lumière wanted to make a colossal surprise with their cinématographe, they made an ambush in the port of Lyon in front of the steamship which their colleagues, who came to the meeting of photographers, were leaving. All the members of the meeting were on the recording shown to them. Yes, there you are, all of you, walking and waving, look. That is the proof, no lies, no tricks. And this is our device which will change the history of civilization. The cinematograph. Look. There are our workers, leaving the Lumière factory. This baby having breakfast is my daughter Andrea, next to her is my wife Margaret and that is the first home video you have seen in your life. That is the proof that this device works.

Soon, while the audience worldwide was enjoying the moving pictures of the Lumière brothers, some were suspicious of the images of far-away places where exotic people and remote civilizations lived. Could they perhaps be dressed up in costumes, painted with shoe polish, spears put in their hands? But, no, look, this has been filmed in your town this morning, look carefully, you might recognize yourself or your neighbor. Look, don't you recognize that man with a hat? How about the postman whizzing on his bike in the corner? We haven't lied to you. That is the proof.

All these years the proof has been the key word. The history of film is the history of proofs. Film festivals like ours are libraries of proof material, ranging from the trivial demonstrating that even horses can fly in at least one of 24 photograms, to those more serious

фотограма умеју да лете), до оних крупнијих који нам говоре у каквом смо друштву живели, какве смо страхове имали, какви смо људи или нељуди били.

Доказ да смо били и генијални и потпуно неталентовани, доказ да смо и волели и мрзели једнако лудо, доказ да смо били Европејци и непоправљиви Балканци, доказ да смо били сумњичави и критични, доказ да смо били полтрони и улизице, доказ да смо променили неколико држава, а само смо пар пута прешли неколико великих улица у центру града у потрази за новим мраком и новим биоскопом. Доказ да смо постојали.

Ако сте били сведок Шканатиних моралних оптужница у крупном плану или Жилникових дечачких провокација; ако сте гледали како *Загребачка школа цртаног филма* граби у свом походу на Оскара, а заједно са Живком Николићем ћутали у неком од оних достојанствених сликарских композиција, или с Влатком Гилићем истраживали метафизичке дилеме; ако сте са Петром Лаловићем уходили јелене по планинама, а с Макавејевом волели мај и војне параде; ако сте дебитовали на 'Кратком метру' и ако вам се у Дому синдиката распадала држава; ако сте се у Дому омладине склањали од бомби и ако сте доживели ксенофобичне тренутке, али и дочекали да загрлите пријатеље из далека који су вас инспирисали; ако сте добили Гран при Фестивала, статуу Београдског победника, а ћерка приметила да, осим голуба у руци „чика има гузу и пишу“, ако сте само нешто или све то доживели – и ви сте живи доказ да је претходних 60 година имало смисла. Чак и ако нисте традиционалиста, или презирете округле годишњице и јубилеје, добар је осећај бити део историје.

Боље од тога је само знати да коњи и даље, понекад, на кратко полете.

Јанко Баљак,
уметнички директор

which tell us about the world we used to live in, what fears we had, what kind of humans or inhumans we were.

The proof that we have been both ingenious and completely untalented, the proof that we have loved and hated equally madly, the proof that we have been both European and unimprovably Balkanian, the proof that we have been suspicious and critical, the proof that we have been sycophants and crawlers, the proof that we have changed several states and only crossed several major streets in the center of the city a couple of times in search of the new dark and a new cinema. The proof of existence.

If you had witnessed Škanata's close-up moral accusations or Žilnik's boyish provocations; if you had watched Zagreb School of Animated Films making its way towards the Oscar; if you had remained silent with Živko Nikolić in one of those dignified painting compositions or done research into metaphysical dilemmas with Vlatko Gilić; if you had stalked deer in the mountains with Petar Lalović and loved May and military parades with Makavejev; if you had had a debut at the "Short Film Fest"; if your country had disintegrated at the House of Unions; if "Dom Omladine" had been your bomb shelter; if you had experienced moments of xenophobia, but lived to hug friends from afar who inspired you; if you had won the Grand Prix of the festival, the Statue of the Victor, and your daughter noticed that besides the pigeon in his hand "the uncle has a tushie and a wee-wee"; if you had experienced any of it or all of it, you too are a living proof that the previous 60 years made sense. Even if you are not a traditionalist or despise anniversaries and jubilees, being part of the history feels good.

The only thing better than that is knowing that horses can still sometimes fly for a while.

Janko
artistic director

Baljak,

Хронологија фестивала / Festival Chronology

Дуња Јеленковић / Dunja Jelenkovic

'53

Пула, приморски град на хрватској обали Јадрана, 1953. године. Град се и даље сећа Другог светског рата. Југославија је увелико Република. Јосип Броз Тито постаје председник 14. јануара. Југословенска послератна кинематографија има скоро десет година и за собом око 30 дугометражних и 550 кратких и документарних филмова.

Председник пулског *Кинематографског предузећа*, Маријан Ротар (1927-2003), од 13. до 23. августа у Великом римском амфитеатру организује ревију страних филмова. Некада поприште гладијаторских и витешких борби, пулска Арена сада први пут отвара своје капије биоскопској публици. Први филм икада приказан у амфитеатру су *Три интимне приче (Tre storie proibite)*, италијанског редитеља Аугуста Ђенине. На програму су и амерички филмови *Велики Карузо*, *Операција Цицеро*, *Подводни хероји* и *Капетан Хоратиом*, јапански *Рашиомон*, француски *Сви смо ми убице*, италијански *Љубави и отрови*. Због великог интересовања догађај је продужен и у наредна два дана приказани су словеначки филм *Свет на Кајжарју* и девет цртаних филмова. Лето, звездано небо и несвакидашњи простор једног од највећих античких културних споменика у Југославији, и – догађај је био изузетно успешан.

Тако је иницирано оснивање ревије домаћег филма, где би публика и људи из бранше једном годишње имали прилику да се упознају са најновијим дешавањима у националној продукцији. Постављен је темељ будућим фестивалима југословенског филма: пулском Фестивалу и, касније, Фестивалу југословенског документарног и краткометражног филма у Београду.

Пула, a littoral town on the Croatian coast, 1953. The town still remembered World War II. Yugoslavia had been a republic for some time. Josip Broz Tito became President on 14th January. Yugoslav post-war cinema had existed for almost ten years now and consisted of 30 feature-length and 550 short and documentary films.

Marijan Rotar (1927-2003), the President of the Town Cinema Company in Pula organized the International Film Review in the great Roman Amphitheater from 13th to 23th August. Once a place of gladiator fights and jousts, the Arena in Pula opened its gates to the cinema audience for the first time. The first film ever to be screened at the Arena was *Three Intimate Stories (Tre storie proibite)* by the Italian director Augusto Genina. The program also featured American films *The Great Caruso*, *Operation Cicero*, *Underwater Heroes* and *Captain Horatio Hornblower*, the Japanese *Rashomon*, the French *We Are All Murderers* and the Italian *Love and Poison*. Due to its success, the event was extended for two more days, so the Slovenian *World at Kajžarje* and nine cartoons were also screened. The summer, the starry sky and the unusual venue of one of the greatest ancient cultural monuments in Yugoslavia and – the event was a great success.

A national film review, where both the audience and film professionals would have the opportunity to see the latest in the national film production at least once a year, was thus initiated. The foundations were laid for the future Yugoslav film festivals: the Yugoslav Film Festival in Pula and later, the Yugoslav Documentary and Short Film Festival in Belgrade.

54

I Фестивал, од 24. до 30. јуна
1st Festival, 24th – 30th June

То се још није видјело код нас: десет тисућа људи на једној филмској представи!", забележио је Стево Остојић у *Вјеснику у сриједу* 14. јула 1954, у тексту „Под звјезданим сводом Арене”. Први Фестивал југословенског филма, односно ревија домаћег филма одржана је 24. до 30. јуна 1954. године у пулској Арени, у организацији тадашњег Удружења кинематографа Хрватске, *Јадран Филма* и градског *Кинематографског предузећа* у Пули.

Током седам фестивалских дана, око 37.000 гледалаца видело је седам играних филмова (пет домаћих и два копродукциона), што је уједно била целокупна југословенска продукција. Приказано је 16 документарних и краткометражних остварења, што је било релативно мало, с обзиром на то да их је произведено знатно више.

Те 1954. године, међутим, као и наредне, 1955, у Сарајеву се борио да опстане Фестивал документарног и краткометражног филма, у орга-низацији дистрибутерског предузећа *Кинема*, па је већина филмова овог жанра играла тамо. Овај „конкурс домаћих документарних филмова”, нажалост, није доживео своје треће издање. Организатори су одустали, вероватно зато што је цела продукција била фокусирана на Пулу. Ипак је и сарајевска иницијатива носила одређени значај за будуће утемељење и профилисање Фестивала југословенског документарног и краткометражног филма.

На првом Фестивалу у Пули приказани су играни филмови: *Кућа на обали* (Бошко Косановић, *Босна филм*), *Стојан Мутикаша* (Федор Ханжековић, *Босна филм*), *Далеко је Сунце* (Радос Новакровић, по роману Добрице Ћосића, *Авала филм*), *Последњи мост* (Хелмут Каутнер, *УФУС Филм*), *Концерт* (Бранко Белан, *Јадран филм*) и *Весна* (Франтишек Чап, *Триглав филм*). Иако најављен, филм *Аникина*

This has not been seen here before: ten thousand people at a single film screening!" Stevo Ostojić wrote in "Vjesnik u srijedu" on 14th July 1954, in his article "Under Starry Sky of Arena". The first Yugoslav Film Festival, that is Yugoslav Film Review, was held from 24th to 30th June 1954 at the Arena in Pula and it was organized by the then Croatian Cinema Association, "Jadran Film" and the Town Cinema Company in Pula.

During seven festival days, about 37,000 viewers watched seven fiction films (five national and two co-productions), which was the entire Yugoslav production. There were 16 documentary and short films, which seemed as relatively few, given the significantly higher production.

However, during 1954 and 1955, there was a documentary and short film festival struggling to survive in Sarajevo, organized by the distribution company "Kinema", so the majority of films of these genres were screened there. Unfortunately, this "national documentary film contest" had only two editions. The organizers probably canceled it due to the entire production's focus on Pula. Still, the Sarajevo initiative had certain significance for the future establishment and profiling of the Yugoslav Documentary and Short Film Festival.

The first festival in Pula featured the following fiction films: *A House on the Coast* (Boško Kosanović, "Bosna Film"), *Stojan Mutikaša* (Fedor Hanžeković, "Bosna Film"), *Far Away Is the Sun* (Radoš Novaković, based on the novel by Dobrica Ćosić, "Avala Film"), *The Last Bridge* (Helmut Kautner, "UFUS Film"), *The Concert* (Branko Belan, "Jadran Film") and *Vesna* (František Čap, "Triglav Film"). Although announced, the film *Legends of Anika*, by Vladimir Pogačić (the first Yugoslav film distributed in the USA) had not been finished timely, so "Avala Film" sent *A Suspect Individual* (Sofija Soja Jovanović and Predrag Dinulović) instead.

времена Владимира Погачића (први југословенски филм дистрибуиран у Америци) није био завршен на време, па је уместо њега *Авала филм* послала Сумњиво лице (Софија Соја Јовановић и Предрог Динуловић).

На почетку пројекција играних филмова, публика је могла да види документарце: *Гроб у житу* Пурише Ђорђевића (по песми Бранка Ћопића), *Прича из Коњице* Бошка Вучинића (оба у продукцији војног предузећа *Застава филм* из Београда), *Наши документи – Округлица и Барок в Љубљани* Милана Кумара (*Триглав филм*), *Мртви град, Заточници мријет навикнути и Наша тамновања* Велимира Стојановића (*Ловћен филм*), *Отета земља* Хајрудина Крвавца (*Босна филм*), *Град вијекова и Везлијини снови* Пјера Мајхровског (*Босна филм*), 29. новембар 1943. Чочи Микиелија, *Ревуја југословенских игара* Жоржа Скригина, *Бранко Радичевић Вере и Љубише Јоцића (Авала филм)* и *У срцу Космета* Миленка Штрпца (*УФУС*). Приказана су и два кратка играна филма: *Као и обично* Божидара Ранчића (*Застава филм*) и *Сан мале балерине* Бранка Бауера (*Јадран филм*), десетоминутна црно-бела симболичка прича о сукобу добра и зла, где у надреалној сцени на дну мора, наступа прва солисткиња загребачког балета, Ђурђица Лудвиг, док плес хоботнице, која

Before the fiction film screening, the audience could see the following documentaries: A Grave in the Wheat by Puriša Đorđević (based on the poem by Branko Ćopić), The Cavalry Story by Boško Vučinić (both produced by the military company "Zastava Film" from Belgrade), Our Documents Okroglica and Baroque in Ljubljana by Milan Kumar ("Triglav Film"), The Dead Town, Prisoners used to Dying and Our Imprisonment by Velimir Stojanović ("Lovćen Film"), Stolen Land by Hajrudin Krvavac ("Bosna Film"), The Town of Centuries and Vezlija's Dreams by Pjer Majhrovski ("Bosna Film"), 29th November 1943 by Čoči Michielli, Yugoslav Dance Review by Žorž Skrigin, Branko Radičević by Vera and Ljubiša Jocić ("Avala Film") and In the Heart of Kosmet by Milenko Štrbac ("UFUS").

Two short fiction films were screened as well: As Usual by Božidar Rančić ("Zastava Film") and The Little Ballerina's Dream by Branko Bauer ("Jadran Film"), a ten-minute black-and-white symbolic story of the clash

се супротставља малој балерини, изводи још једна балетска звезда, Вера Марковић.

Титови говори, партизански успеси, друго заседање АВНОЈ-а, индустријски развој, радници који у зноју воде нашу земљу напред, величанственост људског стварања_ програм првог Фестивала био је огледало југословенске послератне кинематографије.

У почетку није било званичног жирија, већ су публика и критика својим гласовима бирали најбоље. Фестивал је замишљен као *народни*, те је Награда публике имала посебан значај, а диплома и само проглашење ауторима су доносили моралну сатисфакцију. Одштампано је око 5.000 анкетних листића са питањима: Који филм је по вашем мишљењу најбољи, ко је био најбољи редитељ, односно најбољи глумац и глумица? Да би мотивисали гледаоце да их попуне, сви враћени листићи учествовали су у томболи. Понуђене су награде: грамофони, радио апарати и слична техника, и – публика је вратила 2.402 попуњена листића.

Награду публике за најбољи играни филм добила је словеначка комедија *Весна* Франтишека Чапа, а Награду критике босански филм *Стојан Мутикаша* хрватског редитеља Федора Ханжековића. Жири критике је, иначе, настао спонтано, током једне вечере за време Фестивала, када су се о његовом формирању договорили присутни новинари и критичари, њих петнаестак.

У складу са политичким тренутком, за најбољи документарца на Фестивалу проглашен је онај о посети маршала Тита месту Округлице, када је говорио о тада актуелним територијалним о проблемима између Италије и Југославије. *Наши документи – Округлица* Милана Кумара, имао је 668 гласова. То је уједно био и први приказани колор документарца у нашој земљи. На другом месту био је документарни филм *Бранко Радичевић* о чувеном српском романтичарском песнику, а на трећем кратки играни *Сан мале балерине*. Награду филмске критике добио је *Мртви град*, Велимира Веље Стојановића. Овај филм је и у Сарајеву прошао веома запажено, али је у Сарајеву прву награду, ипак, однела Штрпчева прича о рударима *У срцу Космета*.

Часопис *Филмска култура* (бр. 87/88) наводи речи

between the good and the evil, featuring the surreal scene at the bottom of the sea, in which Đurđica Ludvig, the first Zagreb ballet soloist performed, whereas the dance of the octopus, opposing the little ballerina, was performed by Vera Marković, another ballet star.

Tito's speeches, partisan victories, the second meeting of the AVNOJ (the Anti-Fascist Council of the People's Liberation of Yugoslavia), industrial development, industrious workers leading the country forward, the magnificence of human creation – the festival program mirrored the post-war Yugoslav cinematography.

At the beginning, there was no official jury and the audience and critics voted the best achievements. As the festival was conceived as people's, the Audience Award was especially significant and the Diploma and the Award announcement itself gave the authors moral satisfaction. There were about 5,000 ballots containing the questions about the best film, the best director, the best actor and actress. One way of motivating the audience to fill in the ballots, was that all the returned ballots were simultaneously lottery tickets and the prizes were record players, radios and similar appliances so – the audience returned 2,402 filled ballots.

The Audience Award for the best fiction film was granted to the comedy *Vesna* by František Čap and the Critics Award was given to the Bosnian film *Stojan Mutikaša* by a Croatian director Fedor Hanžeković. The Critics Jury was spontaneously formed during one of the festival dinners, when about fifteen present journalists and critics agreed to form a jury.

In accordance with the political moment, the best documentary film at the festival was the one about Marshal Tito's visit to Okroglica, in which he spoke about the then topical territorial issues between Italy and Yugoslavia. *Our Documents – Okroglica* by Milan Kumar had 668 votes. This was, at the same time, the first color documentary in our country. Branko Radičević, a documentary film about the famous Serbian romantic poet, won the second place and the short fiction film *The Little Ballerina's Dream* took the third place. The Critics Award was granted to *The Dead Town* by Velimir Velja Stojanović. This film was also well received in Sarajevo. Nevertheless, the first prize in Sarajevo was granted for the story about miners, *In the Heart of Kosmet* by Štrbac.

Маријана Ротара да прогнозе нису биле сјајне и да је новинара на овој првој 'филмској паради' било изузетно мало: „Кажем вам, готово нитко није вјеровао у успјех. Од новинара присутних на првом Фестивалу сјећам се: Стеве Остојића, Драгослава Адамовића, Анте Кесића, Љерке Крелиус, Мире Боглић, Жарка Петанта из Љубљане, Арсе Стефановића из Београда, Золтана Калапиша из новосадског листа *Magyar Szó* (*Мађарска реч*), Боре Ђорђевића. Готово сви они долазили су на све наредне фестивале и увијек сам са њима имао пријатне сусрете...”

На Фестивалу је учествовало двадесет филмских радника, четрнаест представника филмских предузећа, осам глумаца и шест редитеља, а о догађају је извештавало десетак новинара. У Југославији је тада постојало једанаест филмских предузећа, седам предузећа за дистрибуцију филмова и 1.219 биоскопских дворана.

The magazine "Filmska Kultura" (no. 87/88) quotes Marijan Rotar's words that the prognoses were not great and that there were very few journalists at this first film parade: "Trust me, hardly anybody believed it would be a success. I remember some of the journalists who were present at the first festival: Steva Ostojić, Dragoslav Adamović, Ante Kesić, Ljerka Krelus, Mira Boglić, Žarko Petant from Ljubljana, Arsa Stefanović from Belgrade, Zoltan Kalapiš of Magyar Szó ("Hungarian Word"), a newspaper from Novi Sad, and Bora Đorđević. Almost all of them came to all the following festivals and we have always had friendly encounters..."

About twenty film workers, fourteen representatives of film companies, eight actors and six directors participated in the festival, whereas about ten journalists reported about the event. There were eleven film companies in Yugoslavia at that time, seven distribution companies and 1,219 cinemas.

55

II Фестивал, од. 9. до 17. јула
2nd Festival, 9th – 17th July

Непријатно изненађење за организаторе Фестивала! Загребачки лист *Вјесник у сриједу* (ВУС) на челу са главним уредником, чувеним новинаром, писцем, редитељем и сликаром Фадилом Хаџићем (1922-2011) на својим страницама објављује програм врло сличан програму пулског Фестивала и тражи да организацију фестивала преузме Загреб. Представници Пуле жале се Социјалистичком савезу НР Хрватске. Политички врх нипошто не жели да дозволи пресељење – југословенски фестивал мора остати у Пули. Постигнут је компромис и одлучено је да *Вјесник у сриједу* буде суорганизатор. Верује се да је та одлука била политичка и да се тако, у време територијалних несугласица с Италијом, на још један начин потврђивала припадност Пуле и Истре Југославији.

Осим Маријана Ротара, још једна важна личност за почетке Фестивала је и поменути Фадил Хаџић. О својој и о улози *Вјесника у сриједу* у првим годинама Пуле, у интервјуу који је у марту 2006. године дао новинарки Нини Ожеговић за хрватски *Национал*, Хаџић је, између осталог, рекао: „У то вријеме ВУС је имао огромну тиражу, а самим тиме и гомилу новца на рачуну. Маријан Ротар, директор *Кинематографа*, у Пули је направио ревију филмова и онда сам отишао градоначелнику с понудом да заједнички направимо Фестивал. Првих неколико година сам то водио заједно с Ротаром. Почеле су долазити и важне личности попут Тита, а када се Фестивал стабилизирао, одлучио сам се макнути.“

Други Фестивал одржан је под покровитељством председника Републике, Јосипа Броза Тита, који надаље остаје званични покровитељ Фестивала. Тито, између осталог, присуствује и пројекцији филма *Три новчића у фонтани* (Жан Негулеско, САД, 1954), првом филму приказаном у синемаскоп техници у Југославији.

Unpleasant surprise for the festival organizers! A newspaper from Zagreb, “Vjesnik u srijedu” (VUS) led by the editor in chief, a famous journalist, writer, director and painter, Fadil Hadžić, (1922-2011) announced a program, very similar to the program of the festival in Pula and demanded that Zagreb took over the organization of the festival. Pula representatives complained to the Socialist Union of the People's Republic of Croatia. By no means did the political leaders want to allow the festival transfer – the Yugoslav Film Festival had to stay in Pula. A compromise was reached: it was decided that “Vjesnik u srijedu” would be a co-organizer. The decision is believed to have been political and that it was yet another way of confirming that Pula and Istra belonged to Yugoslavia during the territorial disagreements with Italy.

Apart from Marijan Rotar, the already mentioned Fadil Hadžić was one of the important characters in the early period of the festival. In the interview given to Nina Ožegović, a journalist at Croatian “Nacional” in March 2006, about his role and the role of “Vjesnik u srijedu” in the first years of the Yugoslav Film Festival in Pula, he said: “At that time VUS had an enormous circulation, therefore a lot of money on the account. Marijan Rotar, the director at “Kinematograf” made a film review in Pula, so I went to the mayor and offered to make the festival together. The first couple of years, Rotar and I ran it together. Prominent figures, such as Tito, started visiting, and when the festival stabilized, I decided to withdraw”.

The second festival was held under the auspices of the President of the Republic, Josip Broz Tito, who remained the official patron of the festival. Among other events, Tito was a guest at the screening of *Three Coins in the Fountain* (Jean Negulesco, the USA, 1954), which was the first Cinemascope technique film ever screened in Yugoslavia.

Године 1955. прихваћен је назив *Фестивал југословенског филма* као званични назив манифестације. Усвојени су статут и правилник, у коме се између осталог каже: „Фестивал има за циљ да покаже сталан напредак југословенске филмске уметности и индустрије. Он ће настојати на стварању конструктивних односа између филмских стваралаца и произвођача, а преко својих страних гостију пропагираће достигнућа југословенске филмске индустрије на све прикладне начине по читавом свету“.

Први пут је организован и Управни одбор. Именовано га је град Пула: Маринко Перић, председник, Марко Златић и Фадил Хаџић, потпредседници, Маријан Ротар, Петар Панцун, Ненад Ожанић и други.

Уведена је и официјелна награда, Арена, а Фестивал добија и први званични жири, у коме су 1955. године били: Драгослав Адамовић, Фадил Хаџић, Ранко Маринковић, Танасије Младеновић, Арса Стефановић, као и народни хероји: Ђуро Кладарин, тада директор *Вјесника* (члан УО фестивала) и генерал-потпуковник Иван Шибл, у то време директор РТВ Загреб. Задржава се и већ постојећа Награда публике. У жирију критике су били: Франце Бренк, Мира Боглић, Витко Мусек, Вицко Распор, Марија Риц и Ина Самоковлић. Награде је у прво време додељивао заједнички жири, а од 1958. године постојала су два одвојена жирија: за целовечерње, односно за краткометражне филмове. Приказано је девет домаћих и

The Yugoslav Film Festival became the official name of the event in 1955. The Statute and the Regulations were passed, stating, among other things: “The aim of the festival is to show the constant progress of the Yugoslav film art and industry. It will try and develop constructive relationships between film artists and producers, and propagate Yugoslav film industry achievements through international guests in all the appropriate ways across the world”.

A Managing Board was founded for the first time. It was named by the Town of Pula: Marinko Perić, president, Marko Zlatić and Fadil Hadžić, vice-presidents, Marijan Rotar, Petar Pancun, Nenad Ožanić and others.

The official award, the Arena, was introduced, so the festival got the first official jury, which in 1955 consisted of: Dragoslav Adamović, Fadil Hadžić, Ranko Marinković, Tanasije Mladenović, Arsa Stefanović, as well as national heroes: Đuro Kladarin, the then director of “Vjesnik” (the member of MB of the festival) and Lieutenant General Ivan Šibl, the then director of RTV Zagreb. The existent Audience Award remains. The Critics Jury consisted of: France Brenk, Mira Boglić, Vitko Musek, Vicko Raspor, Marija Ritz and Ina Samokovlić. There was a single jury at first, but starting from 1958 there were two different juries, for feature-length and short films. Nine national films and two fiction film co-productions were

Lila Andres

Program kratkih filmova
na festivalu

»20RA-FILM«

1. »CHVENKAPICA«

»AVALA-FILM«

2. »OTROV POD KAMENOM«
Režija: Dejan Kosanović, snimatelj: Nebojša Lolić.

3. »ZEMLJA SE PONOVNO RADATI«
Režija: Miodrag Nikolić, snimatelj: Vlada Rukić i Mihajlo Popović.

»JADRAN-FILM«

»PESNIK ŽIVOTA«
Režija: Obrad Gusićević.

»BRODOGRADNJA«
Režija: Branko Marjanović.

4. »JEDAN DAN ŽIVOTA U RIJECI«
Režija: Ante Babaja.

»ZASTAVA-FILM«

7. »U SENCI MAGJE«
Režija: poručnik Skanata Krsto, snimatelj: Bremeć Dario.

7. »PESNICI-BORCI«
Režija: major Branko Katičić, snimatelj: Stevo Radović.

7. »NA METVOJ STRAZI«
Režija: Branko Vukotić, snimatelj: Petar Rancić.

8. »VELIKA DECENIJA«
Režija: Božidar Rancić.

»BOSNA-FILM«

11. »VIH ISTORIJE VAREŠA«
Režija: Golko Sipavac, snimatelj: Jan Bean.

12. »PLANINCI«
Režija: Hajrudin Krvavac, snimatelj: Ognjen Miheljević.

13. »POSILJE PUSTOŠI«
Režija: Vladimir Balvanović, snimatelj: Đorđe Jelić.

14. »JABLANICA«
Režija: Milan Kosovac, snimatelj: Eduard Bogdančić i Đorđe Jelić.

15. »PEŠKA O JEZERU«
Režija: Golko Sipavac, snimatelj: Eduard Bogdančić.

»TRIGLAV-FILM«

16. »PUNTI«
Režija: Mirko Glabier.

»VARDAR-FILM«

17. »OHREID« (kolor)

18. »RITAM I ZVUK« (kolor)

19. »KOMITSKA LEGENDA«

»UFUS« Beograd

20. »OTVORENA SRCA« (kolor)

21. »TITO ZINDABAD« (kolor)

22. »LEPOTICA BUREMA« (kolor)

23. »TITI« JEZERO MASTE

»LOVCEN-FILM«

24. »UTKANI TOKOVI«

25. »ČOVJEK I VODA«

»STUDIO-FILM«

26. »BILJE I UGRIZ«
Režija: Tomo Janić, snimatelj: Jan Bean.

27. »ŽIVOT SUMA«
Režija: Zlaka Ristić, snimatelj: Esad Tahmizović i Stojan Divosavljević.

28. »HOORUK«
Režija: Tomo Janić, snimatelj: Edo Bogdančić.

»UFUS« podružnica Ljubljana

29. »OMLADINI SPORT I GIMNASTIKA«
Režija: Bete Jože, snimatelj: Cerar France, muzika: Bojan Adamič, glumci: Mila Rakić, Stane Polokar, Marijana Bruner, Rudi Simonić i Riko Malešen.

Festivalski odbor će odabrati ograničeni broj ovih filmova za prikazivanje, a u duhu Pravilnika Filmskog festivala — Pula

два копродукциона играна, као и 26 документарних и краткометражних филмова. По правилнику Фестивала, под краткометражним филмовима подразумевали су се: играни, документарни, културни, експериментални и наставно-просветни филмови. Документарни и краткометражни филмови приказивани су у оквиру посебне секције. Селекциона комисија одлучивала је који ће филмови бити приказани у Арени пред пројекције играних филмова (што је био мањи број), а који на дневним пројекцијама у дворани.

Главно признање Фестивала, Велику награду Арена са златном медаљом, добио је Франтишек Чап за режију играног филма *Тренутки одлучитве*, продукција *Триглав филм*. Златну Арену за режију у категорији кратког филма добија хрватски редитељ Анте Бабаја за приказ живота неколико Ријечана у филму *Један дан на Ријеци* (продукција *Јадран филм*), филма којим је Бабаја у југословенској кинематографији отворио циклус такозваног *козерујског документаризма*. Дипломе Арене додељене су Оту Денешу и Ненаду Јовичићу за филмску репортажу са Бурме *Отворена срца*, снимљену приликом Титове посете овој земљи. Жири критике је од документарних филмова издвојио *Причу о језеру* Гојка Шиповца (режија) и *Један дан на Ријеци* (сценарио и режија).

Догађај је пратило четрдесетак акредитованих новинара, као и неколико из иностранства – из Француске, Немачке, Италије и Мађарске. Фестивалу је укупно присуствовало око 72.000 гледалаца.

screened, as well as 26 documentary and short films. According to the Book of Regulations, short films meant: fiction, documentary, cultural, experimental and teaching and education films. Documentary and short films were screened as a special section. The Selection Committee decided which films were to be screened at the Arena before fiction films (which was a smaller number), and which were to be screened as cinema matinées.

The most important recognition, the Great Arena with the Gold Medal, was awarded to František Čap, for directing the fiction film *Moments of Decision*, "Triglav Film" (Ljubljana). The Gold Medal for directing a short film was awarded to Ante Babaja, a Croatian director, for the portrait of life of several people from Rijeka in *A Day in Rijeka* ("Jadran Film"), the film by which Babaja opened a series of the so-called causerie documentarism in Yugoslav cinematography. The Arena Diplomas were awarded to Oto Deneš and Nenad Jovičić for the film reportage from Burma, *Open Hearts*, filmed during Tito's visit to this country. The Critics Jury singled out *The Story of the Lake* by Gojko Šipovac (directing) and *A Day in Rijeka* (screenplay and directing) in the documentary film section.

The event was followed by about forty accredited journalists, this time, some of them were from abroad – France, Germany, Italy and Hungary. The festival was visited by 72,000 visitors in total.

III Фестивал, од 14. до 25. јула
3rd Festival, 14th – 25th July

56

„Вечерас у Арени почиње десетодневни празник југословенске кинематографије, послје којег опет наступа дванаест радних мјесеци. Нека се том приликом све најљепше жеље стопе и уједине у један заједнички пламени поздрав покровитељу ове високе манифестације, предсједнику Републике – Јосипу Броз Титу“, пише за Билтен фестивала Фадил Хаџић. Трећи Фестивал отворен је уз бакље, ватромет и звуке југословенске химне.

Манифестација траје неколико дана дуже него раније. На програму је 11 домаћих дугометражних играних и 37 документарних, као и шест страних филмова ван конкуренције, који имају превод преко микрофона.

Поново долази Тито. Овога пута одабрао је премијеру трагикомедије *Зле паре* (Велимир Стојановић, *Ловћен филм*, 16. јул 1956), уочи које су приказани и документарци: *У пријатељској земљи* (Ото Денеш, *Босна Филм*), са маршалом у главној улози и *Црне воде* (Рудолф Сремец), о природним лепотама Копачког рита, који је у априлу у Кану награђен за фотографију. Након пројекције Тито одлази у Рибарску колибу, култно место окупљања у Пули, где је приређен коктел у његову част.

У жирију су: Драгослав Адамовић, уредник *НИН-а* (Београд), Самуило Амодај, директор *Филмских новости* (Београд), Матеј Бор, књижевник (Љубљана), Мирко Божић, књижевник (Загреб), Ђуро Кладарин, директор *Вјесника* (Загреб), Јоцо Марјановић, публициста (Сарајево) и Танасије Младеновић, књижевник (Београд).

У категорији краткометражних филмова прву Награду за режију добија Мирко Гроблер за филм *Побери денар* (*Виба филм*), а другу Владимир Погачић за *Сведочанства о Тесли* (*Славија филм*) и Вицко Распор и Александар Петровић за *Уз друга је друг* (*Славија*

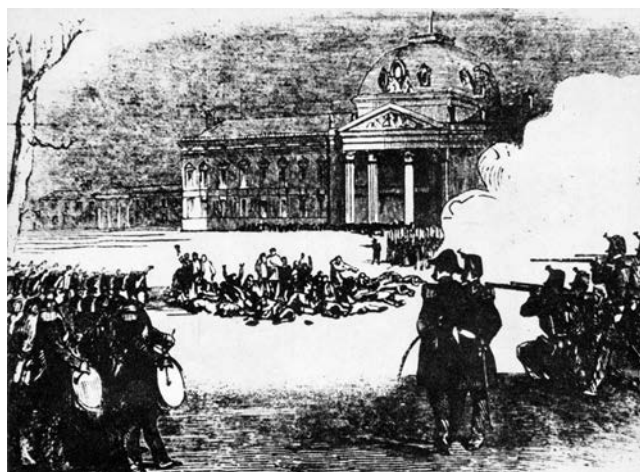
“A ten-day holiday of Yugoslav cinematography begins tonight at the Arena, after which there are twelve work months again. May all the best wishes melt and unite into a single flaming greeting to the patron of this important event, the President of the Republic – Josip Broz Tito”, Fadil Hadžić wrote for the festival Newsletter. The third festival was opened with torches, fireworks and sounds of Yugoslav national anthem.

The event lasted a couple of days longer than before. The program included eleven national feature-length fiction films and 37 documentaries, as well as six foreign films out of competition, which were interpreted over the microphone.

Tito visited again. This time his choice was the opening night of tragicomedy *Evil Money* (Velimir Stojanović, “Lovćen Film”, 16th July 1956), before which the following documentary films were screened: In a Friendly Country (Oto Deneš, “Bosna Film”), starring the Marshal himself and *Black Waters* (Rudolf Sremec), about natural beauties of the nature park of Kopački rit, which had been awarded for photography in Cannes in April. After the screening, Tito visited Ribarska koliba, the famous meeting place in Pula, where a cocktail was organized in his honor.

The jury consisted of: Dragoslav Adamović, editor at NIN (Belgrade), Samuilo Amodaj, director of “Filmske Novosti” (Belgrade), Matej Bor, writer (Ljubljana), Mirko Božić, writer (Zagreb), Đuro Kladarin, director of “Vijesnik” (Zagreb), Joco Marjanović, publicist (Sarajevo) and Tanasije Mladenović, writer (Belgrade).

Mirko Gobler won the first prize for directing a short film *Earn Money* (“Viba Film”), and the second prize went both to Vladimir Pogačić for *The Tesla Testimony* (“Slavija Film”) and Vicko Raspor and Aleksandar Petrović for *Comrades Side by Side* (“Slavija Film”). The awards were presented by the Association of

филм). Награде је доделило Удружење филмских произвођача и Предузеће за промет филмова *Кинема*. Прву Награду за фотографију добија Франо Водопивец за *Црне воде (Јадран филм)*, а другу Станко Алексић и Илија Милетић за филм *На пешчаним дунама (УФУС)*. Награду је доделило Удружење филмских произвођача. Специјалне дипломе додељене су и колективима *Јадран филма* и *Виба филма*.

Редитељу, сценаристи, аниматору, стрип цртачу и карикатуристи Душану Вукотићу додељено је специјално признање за пионирски рад на цртаном филму: Специјална диплома и Златна медаља Арена. То је био тек почетак за Вукотића и *загребачки круг цртаног филма* – те, 1956. године тек основани *Студио за цртани филм Загреб филма* на Фестивалу је представио свој првенац *Несташини робот* (Душан Вукотић). Студио је ускоро успоставио континуирани рад на цртаном филму у Југославији. Аутори су се бавили истраживањем нових трендова у анимацији, другачијих од клишеа Дизнијевих цртаћа, и својој земљи убрзо донели светску славу и – јединог Оскара (*Сурогат*, Д. Вукотић, 1962). Када је реномирани италијански критичар и публициста, стручњак за анимирани филм Ђаналберто Бендаџи (Giannalberto Bendazzi) 2000. године начинио своју листу 88 највећих филмова у историји анимације, међу њима се нашло чак осам остварења *Загреб филма*. Сам Душан Вукотић (1927-1998) један је од најнаграђиванијих

Film Producers and the company for film distribution "Kinema". The first prize for photography was awarded to Frano Vodopivec for *Black Waters ("Jadran Film")*, and the second to Stanko Aleksić and Ilija Miletić for the film *On the Sand Dunes ("UFUS")*. The prize was awarded by the Association of Film Producers. Special diplomas were awarded to companies "Jadran Film" and "Viba Film".

Dušan Vukotić, a director, screenwriter, animator, cartoonist and lampoon artist, was awarded a special recognition for his pioneer work in animated films: Special Diploma and the Arena Gold Medal. This was but the beginning for Vukotić and Zagreb School of Animated Films – that year, 1956, the newly formed Studio for Animated Film in Zagreb presented its first film *The Playful Robot* (Dušan Vukotić). The studio soon started its continuous work on animated films in Yugoslavia. The authors explored new animation trends, different from Disney cartoon clichés, and soon brought world-wide fame to its country and – the only Oscar (*The Substitute*, D. Vukotić, 1962). When Giannalberto Bendazzi, a renowned Italian critic, publicist and expert in animated film made his list of 88 greatest films in the history of animation in 2000, there were as many as eight Zagreb Film achievements. Dušan Vukotić (1927-1998) alone was one of the most awarded authors in the film history of former Yugoslavia. Vukotić, brothers Neugebauer, Aleksandar Marks, Borivoj Dovniković,

аутора у историји филма бивше Југославије. Вукотић, браћа Нојгебауер, Александар Маркс, Боровој Довниковић, Ватрослав Мимица, Бранко Ранитовић, Паво Шталтер, Недељко Драгић, Анте Заниновић и други, имена су која ћемо убудуће често виђати на страницама каталога Фестивала и чији ће радови неретко бити најхваљенији и на Фестивалу и ван њега.

Пула, која из године у годину привлачи све већу пажњу јавности, убрзано добија и на ексклузивности. Чак седам премијера, бројни гости из иностранства: Цаи Чу Шенг (Кина), Марсел Карне (Француска), Отокар Варва (Чехословачка), Михаил Бељавски (СССР), филмске делегације из Пољске, Мађарске, Кине и СССР-а, а из Америке долази чувени теоретичар и филмски уметник, професор Славко Воркапић. На градском купалишту „Стоја“, 14. јула одржава се модна ревија и приредба с илуминацијом купалишта, ватрометом, великим плесним оркестром, послужењем и изнајмљивањем чамаца. Локална публика је све заинтересованија за Фестивал, као и туристи који летују на хрватској обали. Све је више оних који аутом или аутобусима долазе из околних места. Ове године, присутно је чак 130.000 гледалаца.

Пула је била на сигурном путу да постане југословенски Оскар – референтни догађај који су сви са узбуђењем ишчекивали, место за дискусију, критику и похвалу, мерило вредности и успешности. Председник државе, главом и брадом, звездано небо, плажа, црвени тепих, летње хаљине, филмови и велике звезде... Пула је расла и напредовала, међутим документарни и остали краткометражни филмови све су лошије пролазили у тој атмосфери. То је веома брзо изазвало критику међу људима из бранше, а заговорници идеје да се два фестивала одвоје постајали су све гласнији.

Vatroslav Mimica, Branko Ranitović, Pavao Štalter, Nedeljko Dragić, Ante Zaninović and others, were the names that would frequently be seen on the pages of the festival Catalogue and whose work would not rarely be the most praised at and outside the festival in the future.

The Yugoslav Film Festival in Pula drew more and more attention every year and quickly became exclusive. There were as many as seven opening nights, numerous international guests: Tsai Chu Sheng (China), Marcel Carné (France), Otakar Vávra (Czechoslovakia), Mikhail Belyavsky (the USSR), film delegations from Poland, Hungary, China and the USSR, and a famous theoretician and film artist, professor Slavko Vorkapić came from the USA. A fashion show and a performance were staged at the town beach "Stoja" on 14th July, with beach illumination, fireworks, a grand dance orchestra, catering and boat rentals. The local audience grew increasingly interested in the festival, as well as holiday makers on the Croatian coast. The number of people who came by car or bus from the surrounding area increased. There were as many as 130,000 audience members.

The Yugoslav Film Festival was on its way to become the Yugoslav Oscar – a reference event that was looked forward to, a place of discussion, criticism and praise, a yardstick of value and success. The President himself, the starry sky, the beach, the red carpet, summer dresses, films and big stars... The festival in Pula was growing and advancing. However, documentary and other short films were increasingly suffering in that atmosphere. This led very quickly to severe criticism from the professionals, and voices to split the existing festival into two became louder.

57

IV Фестивал, од 27. јула до 4. августа 4th Festival, 27th July – 4th August

Фестивал наставља започетим ритмом: организатори су град Пула и загребачки лист *Вјесник у сриједу*. Покровитељ – председник Републике, маршал Тито.

На програму је 14 играних филмова и, иако је приказано скоро 20 кратметражних (анимираних, документарних и играних), свега осам их је имало своју пројекцију у Арени на почетку главног програма. Остали су били приказани на дневним пројекцијама, у мањим дворанама. Незадовољство међу ауторима и критичарима је све веће и они све више дижу глас против занемарености кратког филма и његовог лошег положаја.

То питање је, заправо, покренуто већ по завршетку првог Фестивала у Пули. Витко Мусек је тада, примера ради, док је још увек постојао Фестивал у Сарајеву, у тексту објављеном у *Вјеснику у сриједу* „Да буде још боље – Неколико мисли за дебату“ упитао не би ли можда било добро пулски Фестивал резервисати само за уметничке филмове, док би кратметражни били у главном граду Босне и Херцеговине. „Када сам недавно у Сарајеву гледао наше кратметражне филмове, мој је однос према њима постао сасвим другачији од оног из Пуле, гдје су они приказивани у виду некаквог предфилма, прије главне представе сваке вечери. Оцјењујући их, мој је однос био у већој мјери усредсређен на целокупну проблематику кратметражног филма, и значајне појединости које су ми приликом представљања у пулској Арени некако нехотице избјегле. Овдје, у Сарајеву, стајале су јасно преда мном. Кризу кратметражног филма ја сам у Пули, додуше, осјетио, али у Сарајеву сам њу доживио, баш као што сам у Пули стварно доживљавао свеколику проблематику нашег умјетничког филма. Мишљења сам, да би пулском Фестивалу само порасла вриједност и улога уколико би био идућих година посвећен само умјетничком филму, с тим да би исти

The festival continues in the set rhythm: the organizers were the Town of Pula and Zagreb newspapers „Vjesnik u srijedu“. The patron – the President of the Republic, Marshal Tito.

The program featured 14 fiction films and although almost 20 short (animated, documentary and fiction) films were screened, only eight of them were screened at the Arena at the beginning of the main program... The rest were matinées in smaller cinemas. The authors and critics were increasingly dissatisfied and raised voices against the plight and neglect of short films.

This issue had actually been discussed after the first event in Pula. Vitko Musek, for instance, raised the question in his article „Being Even Better – Some Debate Thoughts“ published in „Vjesnik u srijedu“, while the Sarajevo festival still existed, if it was a good idea to reserve the festival in Pula for art films, whereas short films could be screened in the capital of Bosnia and Herzegovina. „When I recently saw our short films in Sarajevo, my attitude to them was very different from the one I had had in Pula, where they had been screened as a sort of pre-film, before the main show every evening. Judging them, I was more concentrated on the entire issue of short films and significant details that had accidentally escaped me during the screening at the Arena in Pula, here, in Sarajevo, were clearly facing me. Though I had felt the short film crisis in Pula, I experienced it in Sarajevo, just as I had really experienced the entire issue of our art film in Pula. I am of the opinion that the festival in Pula would gain value and importance if it were dedicated to art films only in the following years, whereas Sarajevo should undertake the same task in the domain of short films. It is not about the competition between the two towns where the festivals are held, but about something much more

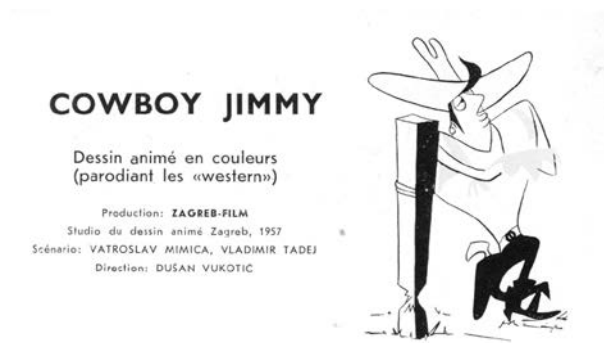

задатак у односу на краткометражни филм, преузело Сарајево. Не ради се о такмичењу између два града у којима се приређују фестивали, већ се ради о нечем много значајнијем – ради се о посвећивању веће пажње одређеној грани филмског стваралаштва.”

Југословенски филмови све чешће путују ван граница наше земље. Велики успех имала је поетска метафора Александра Петровића *Лет над мочваром* (сарадња са Вицком Распором), потом документарца *Плитвичка језера* Драгослава Холуба који у Берлину добија Сребрног медведа 1957. године, свега неколико недеља пред почетак југословенског фестивала у Пули, а Владимир Погачић исте године добија Награду за најбољу режију на Фестивалу у Карловим Варима за играни филм *Велики и мали*.

У жирију Пулског фестивала су: новинар Драгослав Адамовић, директор *Филмских новости* Самуило Амодаж, књижевници Мирко Божић и Матеј Бор, новинар Фадил Хаџић, публициста Јоца Маријановић и песник, есејиста и преводилац Танасије Младеновић.

Прва Награда за режију краткометражног филма додељена је Боштану Хладнику за *Фантастичну баладу*, филм који је био запажен и у Лондону, Оберхаузену,

important – it is about paying greater attention to a particular field of film work.”

Yugoslav films traveled outside the country more frequently. Aleksandar Petrović’s poetic metaphor *Flight above the Swamp* (co-operation with Vicko Raspor) was a great success, as well as the documentary *The Plitvice Lakes* by Dragoslav Holub which had received the Silver Bear in 1957 in Berlin, just a few weeks before the beginning of the Yugoslav Film Festival in Pula, and Vladimir Pogačić received the award for the best directing the same year at the Karlovy Vary International Film Festival for his fiction film *Big and Small*.

The jury of the Yugoslav Film Festival consisted of: journalist Dragoslav Adamović, director at “Filmske Novosti” Samuilo Amodaj, writers Mirko Božić and Matej Bor, journalist Fadil Hadžić, publicist Joca Marijanović and poet, essayist and translator Tanasije Mladenović.

The first prize for directing a short film was awarded to Boštjan Hladnik for *The Fantastic Ballad*, a film noticed in London, Oberhausen, and Montevideo and at the festival of experimental film in Brussels. Mika

Монтевидеу и на Фестивалу експерименталног филма у Бриселу. Другу награду добио је Мика Јовановић за филм *Колико је сати*, такође приказан и у Оберхаузену. Прва Награда за најбољу камеру у краткометражном филму: Томислав Пинтер *Цвијет и огањ* (режија Иво Томулић), а друга: сниматељ Мирољуб Дикосављевић *Кањон Таре* (режија Живко Ристић), још један филм који је био запажен и на светским фестивалима и то у Венецији, Единбургу и Тренту. Најбоља режија анимираног филма: Душан Вукотић *Каубој Џими*, а награђен је и Александар Маркс за најбоље ликовно решење у цртаном филму *На ливади*.

Фестивал почиње да указује пажњу и кино-аматерима и одлучено је да се додели и Специјална диплома за режију најбољег аматерског филма. Те давне 1957. године, добитник је *Антонијево разбијено огледало*, најпознатији филм Душана Макавејева из прве фазе.

Најбољи играни филмови четвртог Фестивала у Пули били су: *Поп Ћира и поп Спир*, Соје Јовановић и *Суботом увече* Владимира Погочића, оба у продукцији *Авала филма*.

Када је реч о пратећим манифестацијама, Фестивал и Народни музеј из Београда у италијанском Дому културе у Пули 27. јула отворили су изложбу слика и цртежа Моше Пијаде (1890-1957), чувеног револуционара и Титовог блиског сарадника, који је преминуо у марту исте године.

Интересантно је поменути да током првих година фестивалски штампани материјали имају превод на француски, а неке информације биле су доступне само на француском језику.

На Фестивалу је било 85 домаћих новинара, око 450 представника разних републичких филмских удружења, око 600 представника дистрибутера и приказивача, те око 1.000 филмских гостију из земље и света: Артур Браун (представник Фестивала у Единбургу), Гардош Ђерђ (Мађарска), Антони Новак (Чехословачка), Дако Даковски (Бугарска), Михаилеану Петре (Румунија).

Јовановић was awarded the second prize for *What Time is It*, also screened in Oberhausen. The prize for the best short film camera work was awarded to Tomislav Pinter for *The Flower and the Flame* (directed by Ivo Tomulić), and the second prize went to Miroљub Dikosavljević for *The Tara Canyon* (directed by Živko Ristić), another film which was noticed at international festivals, specifically in Venice, Edinburgh and Trento. The best directing in animated film was the one of Dušan Vukotić in *Cowboy Jimmy*, and Aleksandar Marks was awarded for the best visual design in the animated film *In the Meadow*.

The festival started paying attention to cine amateurs and it was decided that a special diploma for directing an amateur film should be awarded. That long-ago year, 1957, it was awarded to Anthony's *Broken Mirror*, the most famous film of Dušan Makavejev's early phase.

The best fiction films of the fourth festival in Pula were *Priests Ćira and Spira* by Soja Jovanović and *Saturday Night* by Vladimir Pogačić, both produced by "Avala Film".

That year's accompanying event was organized by the festival and the National Museum of Belgrade in the Italian Culture Center in Pula on 27th July. An exhibition of paintings and drawings by Moša Pijade (1890-1957), a famous revolutionary and Tito's close associate, who had died that year in March, was open.

Interestingly, in the first years of the festival, festival printed material was translated into French, and some information was only available in French.

There were 85 national journalists, around 450 representatives of different republic film associations, around 600 representatives of distributors and reviewers and approximately 1,000 film guests from the country and from abroad: Arthur Brown (the Edinburgh festival representative), Gardos Gjergj (Hungary), Antony Novak (Czechoslovakia), Dako Dakovski (Bulgaria), Mihaileanu Petre (Romania).

V Фестивал, од 19. до 30. јула
5th Festival, 19th – 30th July

58

Фестивал прославља свој први јубилеј – пето издање. Каталог из 1959. године објављује информацију да је током првих пет издања у Арени је приказано 52 играна и 137 краткометражних филмова, а за укупно 49 дана филмове је видело близу 400.000 гледалаца.

Иако по први пут Фестивал има два одвојена жирија, за дугометражни и за краткометражни филм, чиме кратки филм почиње да се одваја и да добија значајнију пажњу, и даље се стиче се утисак да су краткометражни филмови занемарени и једва приметни у поређењу са целовечерњим, који окупирају време и пажњу гледалаца и критике.

Чланом 8 правилника Фестивала утврђено је да се на Фестивалу могу приказати највише три краткометражна филма на дан. По члану 10 званично приказивање филмова врши се у Арени, а домаћи краткометражни филмови који се не приказују у Арени, приказују се у званичној фестивалској биоскопској сали у време када у Арени нема пројекција.

У жирију за краткометражни филм су: директор *Филмских новости* Самуило Амодај, новинарка Мира Боглић, публициста Душан Бравничар, књижевник Славко Јаневски, помоћник секретара за информације Савезног извршног већа Олга Креачић, секретар Савета за културу и науку НР Хрватске Аница Магашић и филмски редитељ Бошко Вучинић. Награде које Фестивал додељује у секцији кратког филма су прва, друга и трећа награда за режију, прва, друга и трећа награда за камеру и награда за цртање карактера.

Приказано је 75 краткометражних филмова. Прву Награду за режију добија Миленко Штрбац за потресну причу о ратној сирочади у потрази за

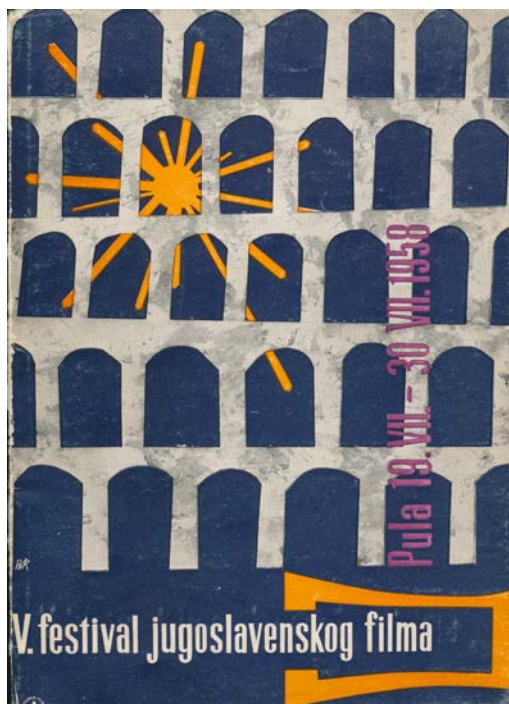
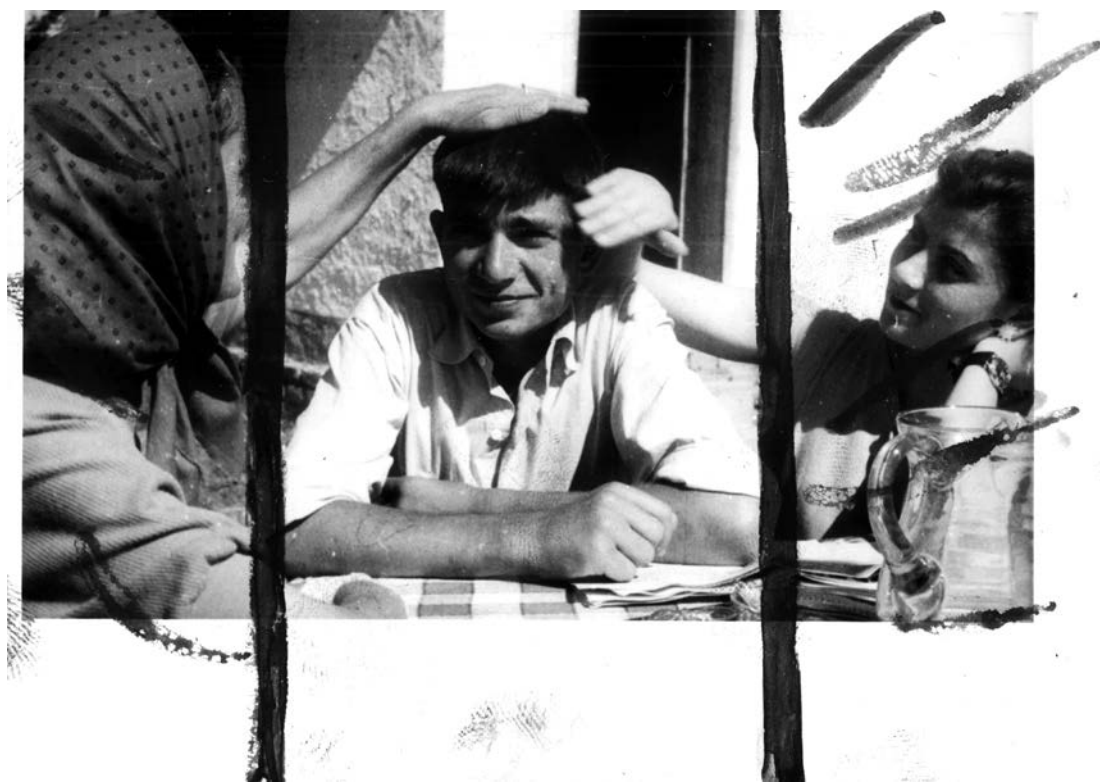
The festival celebrated its first anniversary – its fifth edition. The 1959 Catalogue gave information about the total number of 52 fiction and 137 short films during the first five events at the Arena, the total of 49 days and nearly 400,000-strong audience.

Despite the fact that there were two separate juries now, one for fiction films, the other for short films, by which short films started gaining importance, one still had an impression that short films were neglected and hardly noticed in comparison with feature-length films, which occupied the time and attention of both the audience and critics.

Clause 8 of the Festival Book of Regulations stated that a maximum of three short films were to be screened at the festival per day. According to Clause 10, the official film screenings were to take place at the Arena, and the national short films which were not screened at the Arena, could be screened in an official cinema hall, at the time when there were no screenings at the Arena.

The short film jury consisted of: the director at "Filmske Novosti" Samuilo Amodaj, journalist Mira Boglić, publicist Dušan Bravničar, writer Slavko Janevski, Deputy Secretary for Information at the Federal Executive Council Olga Kreačić, Culture and Science Council Secretary of the People's Republic of Croatia Anica Magašić and film director Boško Vučinić. The awards granted in the short film section were the first, second and third for directing, the first, second and third for camera, and an award for character drawing.

There were 75 short films. Milenko Štrbac was granted the first prize for his moving story about war orphans in search of their parents: It would be so Horrible

родитељима: *Па страшно би било* (УФУС), који је био запажен широм Југославије, као и у Кану и Риму.

Другу награду добија Жика Чукулић за филм *Фабрике радницама* (Загреб филм) и Пуриша Ђорђевић за филм *Девојка са насловне стране* (Авала филм), а трећу Награду за режију Жика Ристић за филм *Дрвар* (Босна филм). У категорији фотографија, прва награда додељена је Драгану Караџиновићу за филм *Петица у снегу* (УФУС), друга Франи Водопивцу за *Светковину камена* (Зора филм) и трећа Јану Берану за *Уном ријеком* (Босна филм). Награда за цртање карактера додељена је Борису Колару за *Велики страх* (Загреб филм). Фестивал је доделио и више диплома и плакета.

Играни филм, који је и централни део Фестивала, плени највише пажње. *Х8* Николе Танхофера, добија Велику златну Арену као најбољи филм на Фестивалу.

У протеклих пет фестивала највише остварења приказало је предузеће *Јадран филм* (13 играних и осам краткометражних), потом *Авала филм* из Београда (10 играних и осам краткометражних), а предузеће *Босна филм* приказало је највише кратких филмова – 19 (осим тога и осам играних).

Критике се настављају. Дејан Косановић по завршетку Фестивала у загребачком *Вјеснику* објављује текст „У сјени Арене – Судбина краткометражног филма у Пули“ у коме указује на то да је краткометражни филм, упркос многим повољним изјавама, остао у другом плану: „Постоји некаква логика збивања: пасторче домаће филмске производње (а да и не спомињемо дистрибуцију) постало је и пасторче домаћег филмског фестивала.“ Косановић наводи да Фестивал у Пули није погодан за прављење пресека домаће продукције кратког филма, те да би било боље и корисније да се обнови покушај организовања одвојеног фестивала, где би се извршила стварна, а не само формална сморта домаће подукције, а да се само филмови који би ту били награђени приказују у Арени пред пројекције играних филмова. То се убрзо и десило.

(“UFUS”), which was noticed throughout Yugoslavia, but also in Cannes and Rome.

Žika Ćukulić won the second prize for the film *Factories to Workers* (“Zagreb Film”) as well as Puriša Đorđević for *The Cover Girl* (“Avala Film”) and the third prize for directing was awarded to Žika Ristić for his film *Drvar* (“Bosna film”). In the category of photography, the first prize was awarded to Dragan Karadžinović for *An “A” in the Snow* (“UFUS”), the second to Frano Vodopivec for *Stone Feast* (“Zora Film”) and the third to Jan Beran for *Along the Una River* (“Bosna Film”). Boris Kolar was granted an award for character drawing in *The Big Fear* (“Zagreb Film”). The festival also awarded numerous diplomas and plaques.

Fiction film, which was the central part of the festival, drew most attention. *H8* by Nikola Tanhofer was awarded the Great Gold Arena as the best film at the festival.

During the first five festivals, the company “Jadran Film” showed the greatest number of films (13 fiction and eight short films), “Avala Film” from Belgrade followed (10 fiction and eight short films), whereas the company “Bosna Film” showed the most short films – 19 (along with eight fiction films).

Criticism continued. After the festival had finished, Dejan Kosanović published his article in “Vjesnik” from Zagreb entitled “Shadowed by Arena – Short Film Fate in Pula” in which he pointed out that short film was, despite many favorable opinions, in the background: “There is some logic of events: the stepchild of our film production (let alone distribution) became the stepchild of the Yugoslav Film Festival.” Kosanović stated that the festival in Pula was not suitable for making a cross-section of the national short film production and that it would therefore be better and more useful to restore the attempts to organize a separate festival, where a proper, and not only formal review of the national production would be held, and only the films which would be awarded there would be screened at the Arena before the fiction film screenings. That was exactly what happened soon.

59

VI Фестивал, од 25. јула до 5. августа
6th Festival, 25th July– 5th August

Приказана су 92 документарна и краткометражна филма, од којих, опет, само мањи број у Арени. Дневне пројекције краткометражних филмова биле су слабо посећене – између осталог, пројекцијама није погодно било ни време и место одржавања самог Фестивала. У врућим летњим данима на јадранској обали, публика је време радије проводила на плажи, а на Фестивал одлазила увече, у термину који је био резервисан за целовечерње игране и тек понеки краткометражни филм.

Чланови жирија за краткометражни филм били су: новинар Милутин Чолић, помоћница секретара за информације Савезног извршног већа Олга Креачић, секретарка Савета за културу и науку НР Хрватске Славица Магашић, песник Душан Матић, филмски редитељ Шиме Шиматовић и композитор Славко Златић, а занимљиво је и да се у жирију нашао и један од најзначајнијих југословенских књижевника двадесетог века, Меша Селимовић.

Међу кратким филмовима, прву Награду за режију добија Александар Петровић за документарца о чувеном југословенском сликару Сави Шумановићу *Путеви* (продукција *Авала филм*), другу Бошко Бошковић за филм *Камером заробљени* (продукција *Ловћен филм*) и последњи пут, Жика Чукулић (1914-1959) за филм о Моши Пијади *Прави човек свога времена* (продукција *Застава филм*). Трећу награду добио је Душан Вукотић за анимирани филм *Крава на мјесецу* (продукција *Загреб филм*). Када је реч о камери, прва награда додељена је Николи Мајдаку за рад на филмовима *Путеви* и *Југо* (у продукцији *Авала филм*), а друга Ненаду Јовичићу за *Свијетле гробове* (*Авала филм* и *АБЦ филм Осло*).

У категорији анимација награду добијају Саша Добрила и Јанез Мали за лутка филм *Моторитис* (*Триглав филм*), а за сценографију Исмет Вољевица за цртани *Ромео и Јулија* (*Загреб филм*). Посебне

There were 92 documentary and short films, only some of which at the Arena yet again. Short film matinées were sparsely attended – neither the time nor the place of the festival, among other things, was suitable for the film screenings. The audience preferred spending hot days at the beach of the Adriatic coast, and went to the cinema in the evening, the time booked for feature-length fiction films and an occasional short film.

The short film jury members were: journalist Milutin Čolić, Deputy Secretary for Information at the Federal Executive Council Olga Kreačić, Culture and Science Council Secretary of the People's Republic of Croatia Anica Magašić, poet Dušan Matić, film director Šime Šimatović, composer Slavko Zlatić and interestingly, one of the most important Yugoslav writers of the twentieth century, Meša Selimović.

Among short films, the first award for directing was granted to Aleksandar Petrović for his documentary *The Roads*, about a famous Yugoslav painter, Sava Šumanović (*"Avala Film"*), the second to Boško Bošković for the film *Camera Captured* (*"Lovćen Film"*), and for the last time to Žika Čukulić (1914-1959) for the film about Moša Pijade *The Real Man of His Time* (*"Zastava Film"*). The third prize was awarded to Dušan Vukotić for his animated film *Cow on the Moon* (*"Zagreb Film"*). The first award for camera work was granted to Nikola Majdak for his work on the films *Roads* and *Yugo* (*"Avala Film"*), and the second to Nenad Jovičić for *Shining Graves* (*"Avala Film"* and *"ABC Film"*, Oslo).

In the animation category Saša Dobrila and Janez Mally were awarded for their puppet film *Motoritis* (*"Triglav Film"*), and Ismet Voljevica for set design for the cartoon *Romeo and Juliet* (*"Zagreb Film"*). Special awards were presented to Krsto Škanata (*The Great Century*, *"Zagreb Film"*), Puriša Đorđević (*The Boy with a Rose*, *"Vardar Film"*) and Fadil Hadžić (*Your Honor* *"Zora Film"*).

награде добијају Крсто Шканата (*Велико стољеће*, продукција *Загреб филм*), Пуриша Ђорђевић (*Младић са ружом*, продукција *Вардар филм*) и Фадил Хаџић (*Славни суде*, продукција *Зора филм*).

Иницијатива да се два фестивала одвоје коначно је уродила плодом и у јесен 1959. године Пословно удружење филмских произвођача Југославије, Савет за филм Привредне коморе Југославије и Савез филмских радника Југославије доносе одлуку да се дотадашњи Фестивал југословенског филма раздвоји на две манифестације: Фестивал југословенског играног филма у Пули и Фестивал југословенског документарног и краткометражног филма, који ће се одржавати у Београду.

У то време је основана посебна установа (радна организација) Фестивал југословенског филма (ФЈФ), са седиштем у Београду, чији је главни задатак био организовање домаћих фестивала. ФЈФ се бавио и другим делатностима, као што су организација недеља страног филма код нас које су одржаване на основу државних уговора, учешће југословенског филма на манифестацијама у иностранству (Кан, Оберхаузен...) и других. Та установа је 1968. године припојена *Југославија филму*. Први директор ФЈФ-а био је Божидар Торбица (директор фестивала у Пули и Београду 1960. године), а затим Бранко Бекић (претходно директор Опере Српског народног позоришта у Београду), који је био директор Фестивала 1961. и 1962. године, док функцију директора није преузео Дејан Косановић.

Фестивалима је, дакле, у почетку руководила заједничка установа, а средином седамдесетих година оснивачка права пренета су на град Пулу, односно на град Београд.

Тако се Фестивал документарног и краткометражног филма преселио у главни град.

The initiative to separate the two festivals finally yielded results and in autumn 1959 the Business Association of Yugoslav Film Producers, the Film Council of the Chamber of Commerce and Industry of Yugoslavia and the Union of Yugoslav Film Workers reached a decision to split the existing Yugoslav Film Festival into two events: the Yugoslav Fiction Film Festival in Pula, and the Yugoslav Documentary and Short Film Festival, which was to take place in Belgrade.

Around that time, a special institution (work organization) named "Yugoslav Film Festival" (YFF) was founded in Belgrade, the aim of which was to organize national festivals. YFF engaged in other activities, such as organizing international film weeks in our country, which were based on state contracts, the organization of Yugoslav film participation at international film events (Cannes, Oberhausen...) etc. This institution became part of "Yugoslavia Film" in 1968. The first director of YFF was Božidar Torbica (director of festivals in Pula and Belgrade in 1960), and then Branko Bekić (previously director at the Serbian National Theater Opera in Belgrade), who was a director of two festivals, in 1961 and 1962, until Dejan Kosanović took over the function.

The festivals were therefore managed by a common institution at first, and in the mid-seventies the founding rights were transferred to the town of Pula and the city of Belgrade, respectively.

That is how the documentary and short film festival migrated to the capital.

'60

VII Фестивал, од 4. до 9. марта
7th Festival, 4th– 9th March

Након шест година заједништва, Фестивал краткометражног филма сели се у Београд, док дугометражни играни филм остаје у Пули. Током претходних година у Пули је приказано 67 играних и 161 краткометражни домаћи филм, десет дугометражних остварења рађених у копродукцији и неколико страних филмова, ван конкуренције. Током 62 фестивалске вечери, програм је укупно пратило око пола милиона гледалаца.

Фестивал се у Београду први пут одржава од 4. до 9. марта, под називом Фестивал југословенског документарног и краткометражног филма, у организацији установе Фестивал југословенског филма (ФЈФ). Године 1960. манифестација се одржава као прва у низу, међутим већ следеће то се мења и 1961. године догађај наставља континуитет започет у Пули, под званичним називом Осми Фестивал југословенског документарног и краткометражног филма (ФЈДКФ). Од тада, изузев неколико изузетака у априлу, заувек ће се одржавати у марту, па га зато, осим под надимком *Кратки метар*, знамо и као *Мартовски фестивал*.

На пулском Фестивалу (од 23. до 30. јула 1960), који је сада такође јасније профилисан и даље се приказују и поједини кратки филмови, међутим, само они који су претходно били награђени у Београду. Публика је могла да их види као увод у пројекције дугометражних филмова. С обзиром на престиж Фестивала у Пули, можемо рећи да је та пројекција била додатна награда за лауреате Кратког метра.

Нови Фестивал у Београду отворио је председник Управног одбора, Вељко Дракулић. Догађај је одржан је под паролом „Фестивал најбољих“ – извршена је селекција међу свим произведеним филмовима и само их је део одабран за надметање за награде.

After six years of union, the short film festival moved to Belgrade, whereas feature-length fiction film stayed in Pula. During previous years in Pula, there had been 67 fiction films and 161 short national films screened, 10 feature-length co-production achievements and several foreign films, out of competition. There had been about half a million strong audience in total, during 62 festival nights.

The festival took place in Belgrade for the first time from 4th to 9th March under the name of the Yugoslav Documentary and Short Film Festival, and was organized by “Yugoslav Film Festival” (YFF). In 1960 the event was held as the first of that kind. However, as soon as the following year, in 1961, the event resumed continuity which had commenced in Pula under the official name The Eighth Yugoslav Documentary and Short Film Festival (YDSFF). Since then, except for a couple of April exceptions, it has always been held in March, so it is known by its nicknames: the Short Film Fest and the March Festival.

At the festival in Pula (23rd – 30th July 1960), which was also more clearly profiled now, some short films were still screened; this time, however, only the ones that had previously been awarded in Belgrade. The audience could see them as the introduction to feature-length fiction films. Considering the reputation of the festival in Pula, it could be said that the screening was an additional award for the laureates of the Yugoslav Documentary and Short Film Festival.

The new festival in Belgrade was opened by the President of the Managing Board, Veljko Drakulić. The event was held under the slogan “The Festival of the Best” – there was a selection among all films produced and only a few of them were chosen to compete for awards. Nevertheless, almost every film was awarded, and the

Ипак, скоро сви су их добили, а критике упућене жирију, који је уједно био задужен и за селекцију – нису биле баш најбоље.

У такмичарком програму приказано је четрдесет остварења. Све пројекције почињале су у 20 часова у Великој сали Дома синдиката, са репризом наредног дана у 17 часова. Одлуке жирија саопштене су након последње представе 9. марта. На Радничком универзитету „Буро Салај“ приказани су награђени филмови са претходног Фестивала, као и они који нису ушли у избор за награде. Седамдесет остварења приказано је на пројекцијама у 16 и у 18 часова. На програму је било и неколико страних филмова, као и програм за децу и омладину, такође ван конкуренције.

Жири у саставу: Душан Поповић (председник), Зора Дирнбах, Ратко Ђуровић, Миша Николић, Лепа Перовић, Игор Претнар, Вицко Распор и Иво Врховец доделио је две награде за најбољу режију: Душану Повху за филм *Три споменика* и Душану Вукотићу за *Пиколо* (*Piccolo*). Друга награда додељена је Матјажу Клопчићу за филм *На сунчаној страни улице*, а трећа Браниславу Бастаћу за *Мали воз*, Светомиру Јанићу за *Сутјеску* и Душану Вукотићу за *Концерт за машинску пушку*. Прва Награда за камеру додељена је Антуну Мркићу за филмове *Брига за потомство* и *Бјелоглави суп*, а прва Награда за идеју и сценарио Миленку Штрпцу за *До сржи костију*.

criticism aimed at the jury, who were simultaneously in charge of the selection – was not exactly positive.

There were forty films screened in competition. All screenings began at 8pm at the Great Hall of the House of Unions (Dom sindikata), and there were re-runs the following day at 5pm. The jury's decision was announced after the last show on 9th March. The Workers' University, Đuro Salaj, screened the awarded films from the previous festival, as well as those which were not short-listed for awards. There were seventy film achievements screened at 4pm and 6pm. The program included several foreign films, as well as children's and youth program, also out of competition.

The jury consisting of: Dušan Popović (president), Zora Dirnbach, Ratko Đurović, Miša Nikolić, Lepa Perović, Igor Pretnar, Vicko Raspor and Ivo Vrhovec granted two awards for the best directing: to Dušan Povh for the film *Three Monuments* and Dušan Vukotić for *Piccolo*. The second prize was awarded to Matjaž Klopčič for the film *On the Sunny Side of the Street*, and the third to Branislav Bastać for *The Little Train*, Svetomir Janić for *The Sutjeska* and Dušan Vukotić for *The Concert for*

Награде се додељују у скоро свим категоријама, укључујући и музику, сценографију, најбољег цртача итд. и то као прво, друго и треће место. Додељено је чак двадесет званичних награда. Управо је то један од разлога што је Милутин Чолић у тексту објављеном у *Политици* 13. марта 1960. године први Фестивал у Београду окарактерисао тек као „делимични успех“. Чолић се заложује за формулу „мање је више“ критикујући квантитет који је био на уштрб квалитета – превише филмова, превише дана и превише награда.

Пресељењем у Београд искристалисао се и формат Фестивала који слепо прати своје категорије, што је, такође, концепт који је у поменутом тексту критиковао Чолић. У фестивалским материјалима филмови су детаљно подељени тематски, по групама: савремене теме (у конкуренцију је ушло осам од 23 пријављена филма), слободне теме (3/8), тема НОБ и остале политичке теме (6/12), наставни филмови (5/11), цртани (6/10), филмови из живота природе и о лову (4/10), филмови о уметности (2/5), сатирички (0/4), информативно-пропагандни филм (2/3), репортаже (3/3), туристички филмови (0/2), филм са луткама (1/2), фолклорни (0/1). Таква пракса настављена је и наредних неколико година.

Вицко Распор пише у *Филмској култури* (бр. 16, 1960) да је највећи број пријављених филмова био на савремене југословенске теме и додаје: „Наш документарни филм још се налази у фази усвајања добрих светских узора. А у тим оквирима и наш поглед на свијет теже може да се пробије ван граница земље: бар не на онако широком фронту као што је то успјело са цртаним филмом. Па ипак, чини ми се да су у садашњем степену развитка нашег документарног филма сазреле снаге, које би уз повољније организационе услове могле веома брзо да се пробију до нових форми, изражавајући свјеже, напредне мисли наше земље.“

Сви се слажу да је Фестивал био у знаку цртаног филма и нарочито рада Душана Вукотића. Међу гостима био је и чувени мађарски аниматор са пребивалиштен у Лондону, Џон Халас. Џон Халас и Џој Бечлор објавили су 1954. године први дугометражни цртани филм у Великој Британији, екранизацију Орвелове *Животињске фарме*. Након

the Machinegun. The first prize for camera work was awarded to Antun Mrkić for the films *Care for Offspring* and *Griffon Vulture*, and the first prize for an idea and screenplay was awarded to Milenko Štrbac for *To the Core of the Bones*.

The awards were granted in almost all categories, including music, set design, the best draftsman etc., including the first, second and third place. There were as many as 20 official awards. This in particular was one of the reasons Milutin Čolić characterized the first festival in Belgrade only as “partial success” in his article published in *“Politika”* on 13th March 1960. Čolić supported the attitude “less is more” criticizing the quantity at the expense of quality – too many films, too many festival days and awards.

After moving to Belgrade, the format of the festival blindly followed its categories, which was another concept criticized in the above mentioned article by Čolić. In festival publications the films were classified into thematic groups: contemporary topics (eight out of 23 films which were submitted entered the competition), free themes (3/8), the topic of the PLS (the People's Liberation Struggle) and other political topics (6/12), educational films (5/11), cartoons (6/10), films about the life of nature and hunting (4/10), films about art (2/5), satirical films (0/4), information and propaganda film (2/3), coverage (3/3), tourist film (0/2), puppet film (1/2), folklore film (0/1). This practice continued in the next couple of years.

Vicko Raspor noted in *“Filmska Kultura”* (no. 16, 1960) that the majority of films were on contemporary Yugoslav topics and added: “Our documentary film is still in the phase of adopting good international models. However, it is difficult to present our point of view outside the country within this framework : at least not in such a broad front as we have succeeded in with our animated film. Still, it seems that the current level of our documentary film development is strong enough and that with proper organization, fresh, progressive ideas of our country could make a breakthrough to new forms.”

The unanimous opinion was that animated film, especially the work of Dušan Vukotić, marked this festival. One of the festival guests was a famous Hungarian animator living in London, John Halas. John

посете Београду, Халас је рекао да сматра да је југословенски цртани филм међу најбољима у свету: „Треба да будете поносни што у тако малој земљи као што је ваша ради тако талентована група младих уметника. Сваки велики град, па и сам Лондон, био би поносан када би у њему живели и радили уметници оног калибра као што су уметници из симпатичног Загреба. Чуо сам да вам неки пребацују да су ваши филмови сувише 'интелектуални', сувише намењени високо образованој публици. Сматрам да то није тачно. Публици треба оставити мало времена да се навикне на ваш стил, који је неоспорно нов и оригиналан, али који је близак људима и разумљив.”

Гости из иностранства били су бројни, између осталих, биле су присутне филмске делегације из Совјетског Савеза, Пољске, Мађарске, Белгије и Румуније.

Званични подаци Фестивала кажују да га је посетило укупно око 35.000 гледалаца. Ипак, сале, нажалост, ни у једном тренутку нису биле дупке пуне, а уведена је пракса да се карте за дневне пројекције деле ученицима, студентима, војницима и у другим колективима, да би се повећала посета.

Halas and Joy Batchelor had released the first full-length animated film in Britain in 1954, an adaptation of Orwell's *Animal Farm*. After visiting Belgrade, Halas said that he considered Yugoslav animated film one of the best in the world. "You should be proud to have such a talented group of young artists working in such a small country as yours. Every big city, London itself, would be proud if it had such greats, as the artists from likeable Zagreb are. I have heard some comments about your films being too "intellectual", too much designed for highly educated audience. I do not think this is true. The audience should be given some time to get used to your style, which is undoubtedly new and original, but also familiar and understandable."

The international guests were numerous, including film delegations from the USSR, Poland, Hungary, Belgium and Romania.

The official festival data stated that it was visited by approximately 35,000 visitors. Nevertheless, the cinemas were unfortunately not packed, so the tickets for daily screenings were distributed to pupils, students, soldiers and other institutions free of charge, so as to increase the turnout.

'61

VIII Фестивал, од 1. до 6. марта
8th Festival, 1st – 6th March

Фестивал наступа под званичним називом Осми Фестивал југословенског документарног и краткометражног филма (ФЈДКМФ), чиме инсистира на настављању континуитета из Пуле. Одржан је поново у великој сали Дома синдиката у Београду. Та сала тако постаје редовно место одржавања Кратког метра, који ту остаје наредних деценија, све до бомбардовања Београда 1999. године, када ће догађај први пут бити премештен са Трга Маркса и Енгелса (Трг Николе Пашића) на другу локацију.

Четрнаест предузећа из свих југословенских република пријавила су за фестивал 90, од укупно 138 филмова који су били произведени у Југославији у периоду између два издања Фестивала.

У (непотписаном) уводнику каталога, између осталог се каже: „Наш краткометражни филм, сликајући савремене односе у нашем друштву, има услова да буде једно од веома успешних средстава пропаганде наших погледа на свет.“ Каталог, који је до тада излазио на српскохрватском и на француском језику, сада има превод и на енглески језик.

Управни одбор броји 21 члана из света филма и из политичких институција, председник је и даље Вељко Дракулић (председник Одбора за просвету и културу Сабора НР Хрватске), који је уједно и председник Извршног одбора фестивала. У селекционој комисији су: декан Академије за позоришну уметност у Београду Вјекослав Афрић, Олга Креачић из СИБ-а, књижевници Коле Чашуле и Војин Јелић, редитељи Јан Беран, Јоже Гале и Пуриша Ђорђевић, секретар комисије *Филм и дете* Миленко Карановић и новинар Мића Милошевић.

У жирију су: високи функционер КПЈ Дража Марковић (1920-2005) тада члан Извршног већа НР Србије, филмски редитељи Ватрослав Мимица, Федор Ханжековић (председник жирија), Жорж

The festival was organized under the official name the Eighth Yugoslav Documentary and Short Film Festival (YDSFF), by which the continuity from Pula was insisted on. It was held again in the Great Hall of the House of Unions in Belgrade. The hall became in this way the regular venue for the Yugoslav Documentary and Short Film Festival, which was to be held there for decades, until the NATO bombing of Belgrade in 1999, when the festival was moved from Marx-Engels Square (today: Nikola Pašić Square) to a different location for the first time.

Forty companies from all Yugoslav republics entered 90, out of the total of 138 films produced in Yugoslavia in the period between two festival events.

The (unsigned) Catalogue editorial states, among other things: “By depicting contemporary concerns of our society, our short film has the requirements to become a very successful means of propagating our perspective of the world.” The Catalogue, which had been published in Serbo-Croatian and French, was now translated into English as well.

The Managing Board included 21 members, film artists and political institutions representatives, and the president was still Veljko Drakulić, the President of the Education and Culture Board at the Assembly of the People's Republic of Croatia, who was simultaneously the President of the Festival Managing Board. The selection Committee included: Dean of the Theater Art Academy in Belgrade Vjekoslav Afrić, Olga Kreačić of the Federal Executive Council, writers Kole Čašule and Vojin Jelić, directors Jan Beran, Jože Gale and Puriša Đorđević, Secretary of the Film and Child Committee Milenko Karanović and journalist Mića Milošević.

The jury consisted of: a high official of the Communist Party of Yugoslavia Draža Marković (1920-2005) the then member of the Executive Council of the People's Republic of Serbia, film directors Vatroslav Mimica, Fedor

Скригин, новинари Витко Мусек и Александар Штака, помоћница секретара СИБ-а за просвету и културу Лепа Перовић и председница Савеза друштава за старање о деци и омладину Југославије Бранка Савић.

У такмичарском програму приказано је 49, а у информативној секцији 46 остварења.

Прва Награда за режију додељена је Стјепану Заниновићу за филм *Поруке (Застава филм)*, који је добио и награде СИБ-а, Културно-просветног већа Југославије и Савезног центра за културно-просветни и наставни филм. Међу лауреатима били су и Бранко Ранитовић (*Погреб Штефа Халачека*, продукција *Зора филм*), Миленко Штрбац (*Срећна Нова*, продукција УФУС), Бранко Марјановић (*Прича о главатици*, продукција *Зора филм*), Хрвоје Сарић (*Пут ка напредном говедарству*, продукција *Зора филм*) и други.

Фестивал је отворио филм *Овај суд не признајем* (Федор Ханжековић, *Зора филм*) назван по чувеној реченици коју је у тзв. 'бомбашком процесу' 1928. године изговорио тада млади активиста Јосип Броз коме се судило за противдржавне активности: „Не признајем овај буржоаски суд, јер се сматрам одговорним само својом Комунистичкој партији“. Филм се заснива на аутентичним документима из тог процеса. Тако се и осми Фестивал кратметражног филма укључио у прославу двадесетогодишњице Народног устанка. Та прослава је обележена и малом свечаношћу пред почетак једне од пројекција 4. марта. У поздравној речи, редитељ Столе Јанковић нагласио је значај документарног филма у реконструкцији и описивању дана НОБ-а: „Кроз битке по градовима и селима, по планинама и беспућу, на зими и цичи, рађале су се епизода за епизодом, једне тешке и крваве, али величанствене епопеје над којом се инспирисао и инспирише стваралачки дух наших уметника.“

Фестивалу је присуствовало и више гостију из иностранства, а међу њима аниматор Џон Халас, историчарка филма Лота Ајзнер, пољски документариста Казимир Карабаш који је у то време за свој филм *Музиканти* награђен у Венецији, Оберхаузену, Туру, Сан Франциску и на другим фестивалима.

Hanžeković (president of the jury) and Žorž Skrigin, journalists Vitko Musek and Aleksandar Štaka, Deputy Secretary for Education and Culture at the Federal Executive Council Lepa Perović and the President of the Yugoslav Association of Societies for Children and Youth Care Branka Savić.

There were 49 films in competition, and 46 films out of competition.

The first prize for directing was awarded to Stjepan Zaninović for his film *Messages ("Zastava Film")*, which was also awarded by the Federal Executive Council, Yugoslav Culture and Education Council and the Federal Center for Cultural, Educational and Instructional Film. Among the laureates, there were Branko Ranitović (*Štef Halaček's Funeral, "Zora Film"*), Milenko Štrbac (*Happy New Year, "UFUS"*), Branko Marjanović (*The Trout Story "Zora Film"*), Hrvoje Sarić (*The Way to Advanced Cattle Farming, "Zora Film"*), and others.

I do not Recognize this Court (Fedor Hanžeković, "Zora Film") opened the festival. The film was named after the famous sentence that was uttered in the so-called "bomb process" in 1928 by the young activist Josip Broz who had been on trial for anti-state activities: "I do not recognize this bourgeois court, as I consider myself only accountable to my Communist Party." The film was based on the original documents of that process. In this way, the Eighth Yugoslav Documentary and Short Film Festival joined the celebration of the twentieth anniversary of the People's Uprising. This anniversary was marked by a small ceremony before one of the screenings on March 4th. During his welcome speech, director Stole Janković emphasized the importance of documentary film in the reconstruction and description of the days of the PLS (the People's Liberation Struggle): "During the battles in towns and villages, mountains and wasteland, in freezing cold, episode after episode of an arduous and gory, yet magnificent epopee was born, and this is what has inspired and will inspire the spirit of our artists."

The festival was attended by many international visitors, including animator John Halas, film historian Lotte Eisner, Polish documentarist Kazimierz Karabasz, who was at that time awarded in Venice, Oberhausen, Tours and San Francisco for his film *Musicians*, and others.

Округли столови, специјалне представе за децу, ђаке и омладину, међународни нетакмичарски програм – 22 филма из 22 земље, а у току трајања Фестивала у Београду је одржан и редовни састанак Међународне асоцијације анимираног филма, *АСИФА*. Званични подаци институције опет показују посету од више од 35.000 гледалаца.

There were round table discussions, special shows for pupils, students and youth, international program out of competition – 22 films from 22 countries, as well as the regular meeting of the international animated film association ASIFA, which was held in Belgrade during the festival. The official institution data showed the turnout of 35,000 people at the festival again.

Душан Вукотић добија Оскара! *Сурогат*, најбоље остварење деветог Кратког метра, је у категорији анимираног филма засенио чак и Волта Дизнија. Вукотић је тако својој земљи донео једину награду Америчке филмске Академије у историји. То је уједно био први и Оскар додељен неамеричком филму у категорији кратког, односно цртаног филма. Вукотићу је то била двадесет пета награда у животу. Светска штампа писала је о „револуционару цртаног филма“, о „победи новог покрета“, о „афирмацији цртаног филма на коју су амерички цртачи одавно заборавили“. Вукотић је вест прославио скромно, у Студију цртаног филма у Загребу. „Како сам сазнао за вест? Јутрос, већ у осам сати посетили су ме директор студија др Драгутин Колман и директор производње Владимир Шантак да ми саопште вест о додељивању Оскара. Морали су ми поновити неколико пута да схватим...да се тако нешто значајно догодило.“ (Политика, 11. април 1962. године)

Неколико недеља раније, Вукотић је добио главну награду Кратког метра као аутор „који је на инвентиван стваралачки и духовит начин изразио вредну уметничку мисао и тиме остварио најкомплетније дело 9. Фестивала“. *Сурогат* је награђен и за сценарио (Рудолф Сремец). Вукотић је на овом филму радио као редитељ, главни цртач и аниматор.

Девети Фестивал је пред пуном салом Дома синдиката отворио Вељко Дракулић, рекавши неколико речи о све већем пробоју југословенског филма у свету. Отварању је присуствовало више државних функционера, између осталих Крсте Црвенковски, Дража Марковић и Милић Бугарчић.

У такмичарском програму Фестивала приказано је 57, а у нетакмичарском 58 филмова. У селекционој комисији били су: тадашњи декан ФДУ Вјеслав

Душан Вукотић won an Oscar! *The Substitute*, the best achievement of the ninth Yugoslav Documentary and Short Film Festival overshadowed even Walt Disney. In this way, Vukotić won the only American Film Academy Award in the history of his country. That was simultaneously the first Oscar granted to a non-American short, animated film. It was the twenty-fifth award in Vukotić's life. International press wrote about "the cartoon revolutionary", about "the new movement victory" and about "the affirmation of animated film that American draftsmen have forgotten". Vukotić celebrated the victory modestly, at the Animation Film Studio in Zagreb. "How did I find out about the news? This morning, at eight o'clock, the Studio director Dr. Dragutin Kolman and production director Vladimir Šantak paid me a visit to inform me about the Oscar Award. They had to repeat several times for me to understand... that something as important as that had happened." (Politika, 14th April 1962)

A couple of weeks earlier, Vukotić had won the first prize at the Yugoslav Documentary and Short Film Festival as an author who "has expressed a highly valuable artistic thought in an inventive and humorous way, and by this he has achieved the most complete work of the ninth festival". *The Substitute* was also awarded for the screenplay (Rudolf Sremec). Vukotić worked as a director, the main draftsman and an animator on this film.

The ninth festival was opened in a crowded hall of the House of Unions by Veljko Drakulić, who said a few words about the ever bigger breakthrough of Yugoslav film in the world. The opening was attended by numerous state officials, such as Krste Crvenkovski, Draža Marković and Milić Bugarčić.

There were 57 film screenings in competition and 58 out of competition. The selection Committee consisted of: the then Dean of the Faculty of Dramatic Arts Vjekoslav

Афрић, филмски критичар Владо Балвановић, сценариста Ратко Ђуровић, књижевник Коле Чашуле, секретар комисије *Филм и дете* Миленко Карановић, помоћник секретара Секретаријата за информације СИБ-а Олга Креачић и друштвени радник Милан Вукос. У жирију су били: филмски критичар Владо Балвановић, сценаристи Ратко Ђуровић и Славко Голдштајн, књижевник Војин Јелић, редитељи Миленко Штрбац и Бошћан Хладник и друштвени радник Милан Вукос.

Другу Награду за режију добио је Душан Макавејев за свој *Осмех 61* (продукција *Сутјеска филм*), а награђени су и Бранко Ранитовић (*Пламени цвијет*, продукција *Зора филм*), Обрад Глушчевић (*Под љетњим сунцем*, продукција *Загреб филм*), Пуриша Ђорђевић (*Он*, продукција *Дунав филм*) и, трећом наградом Хајрудин Крвавац (*Бецо, чувајте се*, продукција *Сутјеска филм*) и Ратомир Ивковић (*Како то сједиш, стојиш*, продукција *Загреб филм*). Награде су додељене и за текст, идеју, камеру, музику и друго, као и специјалне дипломе.

Од незваничних награда посебно је интересантна она коју је доделио Секретеријат за информације СИБ-а за најбоља остварења у информативно документарним

Afrić, film critic Vlado Balvanović, screenwriter Ratko Đurović, writer Kole Čašule, Secretary of the Film and Child Committee Milenko Karanović, Deputy Secretary for Information at the Federal Executive Council Olga Kreačić and public worker Milan Vukos. The jury consisted of: film critic Vlado Balvanović, screenwriters Ratko Đurović and Slavko Goldštajn, writer Vojin Jelić, directors Milenko Štrbac and Boštjan Hladnik and public worker Milan Vukos.

The second prize for directing was awarded to Dušan Makavejev for his *Smile 61* ("Sutjeska Film"), and Branko Ranitović (*Flame Flower*, "Zora Film"), Obrad Gluščević (*Under the Summer Sun*, "Zagreb Film") and Puriša Đorđević (*He*, "Dunav Film") were among the awarded. Hajrudin Krvavac got the third prize (*Children, Take Care*, "Sutjeska Film") as well as Ratomir Ivković (*The Way You Sit, Stand*, "Zagreb Film"). The awards, as well as special diplomas, were granted for the text, idea, camera, music etc.

Among unofficial awards, the one which is particularly interesting was granted by the Secretariat for Information at the Federal Executive Council for the best informative and documentary achievements: Branko Marjanović

филмовима: Бранко Марјановић *Биос и У сусрет океанима*, Стеван Лабудовић *Историјска конференција у Београду*, Бранислав Бастаћ *Школа Владимир* и Обрад Глушчевић *Под летњим сунцем*. Комисија *Филм и дете* доделила је Награду Кекец Ратомиру Ивковићу за филм о деформитетима код деце *Како то седиш, стојиш*. Ван конкуренције, приказано је више филмова из иностранства и то из Италије, Пољске, Јапана, САД, Румуније, Канаде, Норвешке, Холандије, Финске, Шведске итд. Одржано је више дискусија и Округлих столова.

Бранко Бекић је у августу 1962. године поднео оставку и за директора Фестивала југословенског филма конкурсом је изабран Дејан Косановић.

Bios for Meeting the Oceans, Stevan Labudović for The Historical Conference in Belgrade, Branislav Bastać for The School and Vladimir and Obrad Gluščević for Under the Summer Sun. The Film and Child Committee granted the Kecec Award to Ratomir Ivković for his film about deformities in children *The Way You Sit, Stand*. There were numerous films out of competition from abroad, namely from Italy, Poland, Japan, the USA, Romania, Canada, Norway, the Netherlands, Finland, Sweden etc. Numerous panels and round table discussions were held.

Branko Bekić resigned from the position of the Director of the Yugoslav Documentary and Short Film Festival in August 1962 and was succeeded by Dejan Kosanović who was selected in competition.

63

X Фестивал, од 10. до 13. марта
10th Festival 10th – 13th March

За јубиларни, десети Фестивал пријављено је чак 180 филмова, од којих је 115 селековано. Радове су, као и претходних година, послали произвођачи из свих република. Највише пријава имали су *Дунав филм* и *Сутјеска филм* (по 19), а потом *Зора филм* из Загреба (18). За награде се такмичило 54 остварења.

Уместо селекционе комисије, одабир филмова за такмичарски програм вршио је жири у саставу: редитељи Бранко Бауер и Ото Денеш, књижевник и публициста Кајета Ковић и друштвени радници Веселинка Малинска, Јоцо Марјановић и Вукоје Булатовић. Председник жирија био је добро познати редитељ високобуџетних партизанских филмова Вељко Булајић. Његов филмски спектакл *Битка на Неретви* тек ће уследити 1969. године. У то време, међутим, Булајић је већ урадио своје чувене филмове *Воз без возног реда* (1959), *Узаврели град* (1961) и *Козара* (1962).

Награду за најбољи филм на Фестивалу опет односи Душан Вукотић, чије је експериментално-анимирано остварење *Игра* награђено за најбољу режију, анимацију и сценарио „као јединствено комплетно дело високог стваралачког дмета и изузетно значајног експеримента“. Светска слава не јењава – са филмом *Игра*, Вукотић је другу годину за редом номинован за Оскара! Награда му, нажалост, овог пута измиче, али остаје добар осећај након успеха које овај аутор није један за другим. Између осталих, ту је и главна награда у Оберхаузену за *Игру*, као и награде у Анесију, Корку, Сан Франциску, Кану, Прагу, Њујорку итд.

Цртани филм, иначе, стандардно има значајно место на београдском Фестивалу, а међу награђенима су и *Бумеранг* Бориса Колара (*Загреб филм*) – друга награда за режију – и *Мала кроника* Ватрослава Мимице (*Загреб филм*) – трећа награда за режију.

There were as many as 180 submitted films for the tenth anniversary festival, 115 of which were selected. The films were sent by producers from all the republics, as in previous years. "Dunav Film" and "Sutjeska Film" had the most entries (19 each), and "Zora Film" from Zagreb followed (18). 54 achievements competed for prizes.

Instead of the Selection Committee, the jury that consisted of directors Branko Bauer and Oto Deneš, writer and publicist Kajeta Ković, and public workers Veselinka Malinska, Joco Marjanović and Vukoje Bulatović, was in charge of selecting films for the competition. The president of the jury was a famous director of high-budget partisan films, Veljko Bulajić. His spectacle film *The Battle of Neretva* was yet to be made in 1969, although Bulajić had already created his famous films *Train without a Timetable* (1959), *Boom Town* (1961) and *Kozara* (1962).

Dušan Vukotić received the best film award at the festival again, as his experimental-animated achievement *The Game* was awarded for the best directing, animation and screenplay "as a unique and complete work of highly creative art and a highly significant experiment". World fame did not abate – Vukotić was nominated for the Oscar for *The Game* the second time in a row! This time, unfortunately, the statuette escaped him, but the good feeling remained after this author's series of successes. One of them was the first prize for *The Game* in Oberhausen, but there were also awards in Annecy, Cork, San Francisco, Cannes, Prague, New York, etc.

Standardly, animated film had an important place at the Yugoslav Documentary and Short Film Festival in Belgrade, and *The Boomerang* by Boris Kolar ("Zagreb Film") – the second prize for directing – and *Everyday Chronicle* by Vatroslav Mimica – the third prize for directing, were among the awarded. Nikola Majdak was

Никола Мајдак добија Награду за сниматељски рад за филмове приказане на Фестивалу.

Другу Награду за режију добија Владан Слијепчевић, сценариста и редитељ филма *Данас у Новом Саду* (продукција *Дунав филм*), док трећа одлази на више адреса: Анте Бабаја за филм *Правда* (продукција *Загреб филм*), Душан Макавејев *Доле плотови* (продукција *Зора филм*), Обрад Глушчевић *Вук* (у продукцији *Зора филма*).

Приказана су два програма филмова награђених претходних година, као и селекција филмова из 17 земаља.

Уместо Вељка Дракулића, на чело Управног одбора долази Ђуро Кладарин, потпредседник Социјалистичког савеза радног народа (ССРН) Хрватске и председник УО институције Фестивал југословенског филма, организатора Фестивала.

awarded for camera work for the films screened at the festival.

The second prize for directing was awarded to Vladan Slijepčević, a screenwriter and director of *Today in Novi Sad* ("Dunav Film", Beograd), while the third prize was given to the following: Ante Babaja for the film *Justice* ("Zagreb Film"), Dušan Makavejev for *Down with Fences* ("Zora Film"), and Obrad Glušćević for *The Wolf* ("Zora Film").

There were also two film program screenings of the films which had been awarded in previous years, as well as a selection of films from 17 countries.

Ђуро Кладарин, the vice-president of the Socialist Alliance of Working People of Croatia and the president of MB of the institution "Yugoslav Film Festival", the organizer of the festival, succeeded Veljko Drakulić at the head of the Managing Board.

64

XI Фестивал, од 13. до 19. марта
11th Festival, 13th – 19th March

Фестивал је отворио директор Дејан Косановић. Приказан је избор кратких филмова, између осталих документарца Пурише Ђорђевића *Ја га зовем слобода*, о Дану младости и сусрету деце са Титом, те *Препреке су многобројне* Милоша Вукумировића о изградњи Новог Београда и *Пети став* Отоа Денеша, о помало бизарном концерту Београдске филхармоније у халама фабрике вагона Гоша.

Пријављена су 104 филма, а за такмичење одабрана 64. Најзаступљенији је био *Дунав филм*, са 25 пријава, од којих је 18 филмова одабрано за такмичење.

У жирију су били: главни уредник РТВ Скопље Ацо Алексијев, редитељ из Љубљане Јоже Гале, филмски критичар Радио Загреба Хрвоје Лисински, друштвени радник Миша Николић, редитељ из Београда Радослав Новаковић, уредник *Ослобођења* Лука Павловић и, као председник жирија, вишеструки лауреат Фестивала Душан Вукотић.

Велики фаворит Фестивала, Штрпчев дугометражни документарца *Кише земље моје* којим се након низа година аутор враћа јунацима својих старих филмова, је једно од најхваљенијих остварења на програму. Штрбац узима слике догађаја и јунака својих претходних истраживања по Космету, Хомољу и Златибору и покушава да их пронађе. „Необичан, снажан, рудименталан, силовит и истинит филм, који тачно одражава природу овог аутора“, забележио је Милутин Чолић у *Политици* (15. март 1964).

Резултати већања жирија су и потврдили те похвале. За три најбоља филма проглашени су: *Кише земље моје* Миленка Штрпца (*Дунав филм*), *Тек касније сам почео да растем* Стјепана Заниновића (*Застава филм*), који су и добили прве Награде за режију и *Људи на точковима* Рудолфа Сремеца (*Загреб филм*), добитник друге Награде за режију.

The festival was opened by Dejan Kosanović. A selection of short films was screened, among which Puriša Đorđević's *I Call Him Freedom*, a documentary about the Relay of Youth and the meeting of children with Tito, then *Numerous Obstacles* by Miloš Vukumirović about the construction of New Belgrade and *The Fifth Movement* by Oto Deneš, about a bizarre concert of Belgrade Philharmonic in the halls of "Goša", a wagon factory.

There were 104 submitted films, 64 of which were selected for the competition. "Dunav Film" had the most entries, as many as 25, 18 out of which were chosen for the competition.

The jury consisted of Editor in chief at RTV Skopje Aco Aleksijev, director from Ljubljana Jože Gale, film critic at Radio Zagreb Hrvoje Lisinski, public worker Miša Nikolić, Belgrade director Radoš Novaković, editor of "Oslobođenje" Luka Pavlović, as well as the president of the jury, multiple laureate of the festival, Dušan Vukotić.

A great favorite of the festival, Štrbac's feature-length documentary *The Rains of My Country* (77'), in which Štrbac revisited the heroes of his old films, was one of the most praised achievements on the program. Štrbac took images of events and characters from his previous research in Kosmet, Homolje, and Zlatibor and tried to find them. Milutin Čolić described it as "Unusual, powerful, rudimentary, violent and true, the film which precisely mirrors the character of its author" ("Politika", 15th March 1964).

The jury results confirmed the praise. The best three films were *The Rains of My Country* by Milenko Štrbac ("Dunav Film"), *I Only Started Growing Later* by Stjepan Zaninović ("Zastava Film"), both of which won the first prize for directing and *Men on Wheels* by Rudolf Sremec ("Zagreb Film") as the winner of the third prize.

ФЕСТИВАЛ ДОКУМЕНТАРНОГ И КРАТКОМЕТРАЖНОГ ФИЛМА

ВРЛО НЕУЈЕДНАЧЕНО ВЕЧЕ

За *Тек касније сам почео да растем*, приче људи који су у револуцији учествовали као деца, жири је казао да је реч о филму „у коме је уметнички презентирана животна истина о деци, борцима наше револуције, о постепеном формирању и изграђивању човека наше стварности“. Слично као и Штрбац, Заниновић оживљава историју о којој говори тако што проналази своје јунаке и изводи их на сцену. *Људи на точковима*, анализа односа села и града кроз приказе сељака који преко дана раде у фабрикама, су награђени као „сугестивни филмски документ о животу сељака-радника“.

Иста три филма проглашена су најбољима и у „групи филмова који су одржавали друштвене односе у нашој социјалистичкој стварности“ за шта су награђени њихови продуценти. Филм Стјепана Заниновића награђен је и за сценарио, а добио је и Специјалну награду ЦК Савеза омладине Југославије, који у своме саопштењу каже „да овај филм представља комплексан и аутентичан филмски приказ профила једне генерације која је своју младост поистоветила са токовима наше револуције“.

Филмови кино-клубова никада нису доминирали Фестивалом и може се рећи да су били маргинални у

I Only Started Growing Later, stories of people who had participated in the war as children, the jury described as a film “in which the truth about the children, the fighters of our revolution, about the gradual formation and shaping of the man of our reality, is artistically presented”. Zaninović, like Štrbac, revived the history talked about by finding his heroes and putting them on the stage. *Men on Wheels*, the analysis of the town – country relationship through images of peasants who work in factories during the day, was awarded as a “suggestive film document of peasant-worker life”.

The same three films were also awarded in “a group of films which mirrored social relations in our socialist reality”, for which their producers were awarded. Moreover, the film by Stjepan Zaninović was awarded for screenplay, and it was awarded a special prize by the Central Committee of the Youth League of Yugoslavia, which announced that “this film presents a complex and authentic film presentation of the profile of a generation which identified its youth with the stream of our revolution”.

The films by ciné-clubs had never dominated the festival and it could be said that they were marginalized in comparison with bigger productions, so it would be

односу на веће произвођаче, па је важно поменути да је ЦК Савеза омладине доделио специјално признање управо Академском клубу Београд и ауторима филма, *Дим и вода* (р. Драгослав Лазич), који су „аматерским снагама и ентузијазмом, топло и поетично, реализовали филмским језиком једну тему из свакидашњег живота“.

Награде су даље додељиване по областима, па тако имамо најбоље у групи филмова који су приказивали материјални развој земље (*Тамо где бакар тече*, Свете Павловића, *Авала филм*), револуционарну прошлост народа Југославије (*Петар Шимага Шумски*, Стјепан Драганић, *Зора филм*), о култури и уметности итд. Жири је сматрао да нема остварења које би заслужило да буде награђено у групи наставно-просветних филмова. На захтев Завода за привредну пропаганду у иностранству, као најбољи филм информативно-пропагандно-привредног жанра проглашен је *Тамо где бакар тече*, Свете Павловића.

Када је реч о општем утиску о једанаестом Фестивалу, пратиле су га не баш похвалне критике на рачун селекције. Нарочито строг био је Милутин Чолић који је свакодневно о детаљно извештавао за *Политику*. Коначно, последњег дана Фестивала, Душан Вукотић се као председник жирија са тим критикама и сложио, рекавши да је жири био суочен са великим бројем просечних и слабих дела и да су селекцијом желели да подстакну ауторе на размишљање о домаћој продукцији.

important to emphasize that the Central Committee of the Youth League of Yugoslavia granted a special recognition to Academic Club Belgrade and the authors of the film *Smoke and Water* (directed by Dragoslav Lazić), who “managed to tell an everyday story in film language, by amateur forces and enthusiasm, in a warm and poetic way”.

The awards were still granted in different fields, so there were the best in a group of films which presented the material development of the country (*Where Copper Flows*, by Sveta Pavlović, “Avala Film”), revolutionary past of Yugoslav people (*Petar Šimaga Šumski*, by Stjepan Draganić, “Zora Film”), films about culture, art, etc. The jury did not consider any films worthy of the award in the group of educational and instructional films. At the request of the Bureau for the Economic Propaganda Abroad, the best film in the “information-propaganda-economy genre” was *Where Copper Flows*, by Sveta Pavlović.

The general impression of the eleventh festival was that the criticism aimed at the selection was anything but positive. Milutin Čolić, who reported in detail for “Politika” daily, was particularly severe. Finally, on the last day of the festival, Dušan Vukotić, as the president of the jury, agreed with the criticism, adding that the jury had been faced with a large number of mediocre and weak films and that the aim of their selection was to encourage authors to think about the national production.

XII Фестивал, од 12. до 19. марта
12th Festival, 12th – 19th March

65

На отварању је сала препуна, а као и претходних година присутни су бројни политичари. Пријављено је укупно 100 филмова, од произвођача које смо већ навикли да гледамо на Фестивалу. Предњаче продуценти из Србије и Хрватске: *Дунав филм* са чак 31 остварењем, *Загреб филм* са 22, а потом и *Сутјеска филм*, *Филмске новости*, *Застава филм*, *Ловћен филм*, *Вардар филм*, *Виба филм* и *Филмсервис* из Љубљане.

Каталог Фестивала поново доноси преглед филмова по жанровима, које назива слично као и претходне године: народно-ослободилачка борба, савремени живот села и града, живот омладине, изванредни догађаји, привреда, кратки играни филм, анимирани филм, слободне теме итд.

Ђуру Кладарина, на челу Управног одбора мења Миодраг Аврамовић, новинар и секретар Савеза новинара.

Жири, који истовремено врши и селекцију филмова, чине: редитељи Федор Ханжековић (председник жирија), Владан Слијепчевић и Матјаж Клопчић, књижевник Мило Краљ, друштвени радник Миша Николић, уредник РТВ Скопље Анте Поповски и филмски критичар Ацо Штака.

За награде се такмичи 58 остварења. За три најбоља филма Фестивала проглашени су Скопље 63 Вељка Булајића (*Јадран филм* и *Вардар филм*), добитник прве Награде за режију као дело „у коме је дат снажан уметнички приказ скопске катастрофе и у коме су афирмисане идеје људске солидарности” и добитници друге Награде за режију: *Први падеж – човек*, Крста Шканата (*Дунав филм*, Београд) „у коме критички ангажовано и хумано обрађује проблем људских односа у нашем друштву” и графичка анимација по

The hall was crowded on the opening night, and numerous politicians were present, as in previous years. The total of 100 films was submitted, from producers who were no strangers to the festival. The producers from Serbia and Croatia had the greatest number of films: “Dunav Film” had as many as 31, “Zagreb Film” had 22, and “Sutjeska Film”, “Filmske Novosti”, “Zastava Film”, “Lovćen Film”, “Vardar Film”, “Viba Film” and “Film servis” from Ljubljana followed.

The festival Catalogue presented a film overview according to “genres”, which were named similarly to last year’s: people’s liberation struggle, contemporary village and town life, the life of youth, extraordinary events, economy, short fiction film, animated film, free theme, etc.

Ђуро Кладарин was succeeded at the head of the Managing Board by Miodrag Avramović, a journalist and Yugoslav Journalists Federation Secretary.

The jury, simultaneously in charge of the film selection, consisted of: directors Fedor Hanžeković (president of the jury), Vladan Slijepčević and Matjaž Klopčič, writer Milo Kralj, public worker Miša Nikolić, editor at RTV Skopje Ante Popovski and film critic Aco Štaka.

There were 58 achievements in competition. The three best films voted were Skopje 63 by Veljko Bulajić (“Jadran Film” and “Vardar Film”), the first award winner for directing as “the achievement containing a powerful artistic presentation of the Skopje disaster as well as the affirmation of the idea of human solidarity”, and the second award winners for directing: The First Case – Man, by Krsto Škanata (“Dunav Film”, Belgrade) “in which he engages in the problem of human relationships in our society critically and humanely” and the graphic animation based on the motives from

мотивима текста Мирослава Крлеже *Видел сам даљине маглени и калне* Златка Боурека (*Загреб филм*).

Вељко Булајић се у свом дугометражном документарцу *Скопје 63* бави највећом катастрофом која је задесила Југославију, не само у претходној години, већ вероватно у читавом периоду од завршетка Другог светског рата до тада. Не чуди што се посла око тако важног догађаја, који је оставио трагичне последице и потресао целу земљу, латио уметник коме су они који га оспоравају спотчитавали да је 'државни' редитељ. У земљотресу који је погодио главни град Македоније 26. јула 1963. године, град је буквално сравњен са земљом – преко хиљаду људи је настрадало, многи су повређени, а стотине хиљада је остало без крова над главом. О догађају су извештавали новинари свих светских агенција. *Политика* је штампала своје прво ванредно издање након рата. Филм је приказан у Кану. Био је југословенски кандидат за Оскара, али, нажалост, није прошао.

Од филмова приказаних те године, значајно је и Шканатно остварење о лицемерју у (социјалистичком) друштву, *Први падеж човек*. Овај филм о разликама између људи, у друштвеном уређењу у коме такве разлике не би смеле да постоје и данас се приказује у ретроспективама широм света. На Фестивал је стигао већ овећан наградом у Оберхаузену.

Додељене су три треће награде за режију: *Дражница* (Славко Голдштајн, *Загреб филм*), *Отрови* о опасности отпадних индустријских отпада (Макс Сајко, *Виба филм*), *Кораци балета* (Никола Рајић, *Дунав филм*) „о радном напору балетског колектива“, који је био запажен у Кану.

Као и претходних година, додељен је низ других награда, у свим категоријама: сценарио, камера, идеја, режија, анимација, музика, као и по темама: 'друштвени односи у нашој социјалистичкој стварности', 'материјални развој земље', 'револуционарна прошлост народа Југославије', 'култура и уметност', 'наставно-просветни филмови' и слично.

У циљу популаризације спорта и физичке културе Југославије Савез организација за физичку културу установио је Награду за најбољи филм који третира

Miroslav Krleža's texts, I have Seen the Distance, Misty and Troubled by Zlatko Bourek ("Zagreb Film").

In his feature-length documentary *Skopje 63*, Veljko Bulajić engaged in the greatest disaster that had struck in Yugoslavia, not only in the previous year, but probably in the whole period after the World War II until then. It is no surprise, therefore, that such important work about the event which had left such devastating consequences and had shaken the whole country, was undertaken by the artist, whose opponents would call a "state" director. In the earthquake which had hit the capital of Macedonia on 26th July 1963, the town had been practically razed to the ground – over a thousand people had been killed, many had been injured and hundreds of thousands had been left homeless. The event had been covered by all international news agencies. "Politika" had had its first emergency situation issue since the end of the war. The film was screened at Cannes. It was also a candidate for the Oscar, but unfortunately, it did not enter the competition.

Among the films screened that year, Škanata's film about the hypocrisy in the (socialist) society, *The First Case – Man*, is significant. This film about the differences between people in a society where those differences cannot exist is still screened today at retrospectives around the world. The film came to the festival as the laureate from Oberhausen.

Three third prizes were awarded for directing: *Dražnica* (Slavko Goldštajn, "Zagreb Film"), *Poisons*, about the dangers of industrial waste (Maks Sajko, "Viba Film") and *Ballet Steps* (Nikola Rajić, "Dunav Film") "about the work effort of a ballet collective", which was noticed in Cannes.

As in previous years, there were numerous other awards, in all categories: screenplay, camera, idea, directing, animation, music, as well as according to topics: "social relations in our socialist reality", "material development of the country", "revolutionary past of Yugoslav people", "culture and art", "educational and instructional films", etc.

In order to popularize sport and physical education in Yugoslavia, the Federation of Organizations for Physical Education founded an award for the best film in this

ове делатности. Године 1964. Награда је додељена Мићи Милошевићу за филм *Трка* (продукција *Филмске новости*, Београд). И Завод за привредну пропаганду поново је доделио своје награде. Од специјалних награда, ту су Награда жирија ЦК Савеза омладине Југославије, Награда Кекец за подизање филмске културе деце и многе друге. Те године је установљена и Награда међународног комитета за ширење уметности и књижевности путем филма CIDALC, којим је 1965. године председавао чувени књижевник надреалиста Александар Вучо. Добио ју је Златко Боурек за анимирани филм *И видел сам даљине меглене и калне*.

Све у свему, утисак о Фестивалу мењао се из вечери у вече. Док су неке програмске целине одушевљавале публику, неке су остављале потпуно супротни утисак. Или, као што је приметио Милутин Ћолић (*Политика*, 28. март 1965): „Као рђаво инсталирани туш: час вруће, час хладно, тј. никад да мало дуже потраје нормално“.

field. In 1964 it had been awarded to Mića Milošević for *The Race* ("Filmske Novosti", Belgrade). The Bureau for the Economic Propaganda Abroad awarded its prizes again. The special awards included the one from the Central Committee of the Youth League of Yugoslavia, the Kekec Award for raising film culture awareness in children and many others. That year the award of the International Committee for Spreading Art and Literature through Film (CIDALC) was established and in 1965 a famous writer and surrealist, Aleksandar Vučo chaired it. Zlatko Bourek won the award for his animated film *I have Seen the Distance, Misty and Troubled*.

All in all, the festival impressions changed evening after evening. Whereas some programs delighted the audience, others had quite the opposite effect. As Milutin Ćolić remarked ("Politika", 28th March 1965): "Like a badly installed shower: a bit hot, then a bit cold, i.e. you cannot have it normally for a little while".

66

XIII Фестивал, од 18. до 24. марта
13th Festival, 18th – 24th March

Жири, који је и даље обавља и селекцију, инсистира да у такмичење уђе максимални дозвољени број радова, њих 60, с обзиром на то да је Фестивал једино место где југословенска публика може видети кратки филм. У жирију су: Ацо Шопов, Драгослав Адамовић, Мира Боглић, Бранко Бауер, Јане Кавчић, Александар Петровић и Рапа Шкуље. Указују на недостатак изузетно значајних остварења. На Фестивалу је приметна и одређена несразмера у жанровима, што је по њиховим речима последица недостатка одређеније и потпуније репертоарске политике.

Последњи пут додељене су награде по тематским категоријама као што су: револуционарна прошлост Југославије, НОБ, савремени живот града и села, култура и уметност, спорт и тд. Последњи пут филмови су тако подељени и у каталогу. Савет је на седници одржаној 20. јануара 1967. године донео одлуку да сви пријављени филмови буду разврстани као: документарни, кратки играни, анимирани (цртеж, лутка, колаж) и наменски. Та одлука поставља темељ за садашњу организацију Фестивала, по којој се филмови приказују у готово истим категоријама, с тим што уместо наменског филма данас имамо експериментални. На истом Савету установљене су нове награде: Златна и Сребрна медаља Београд, које постоје и данас.

У марту 1966. године, четири прве награде равноправно су добили: Анте Бабаја (*Чујеш ли ме*, продукција *Загреб филм*), Влатко Филиповић (*У завјетрини времена*, продукција *Сутјеска филм*), Димитри Османли (*Дванаест из Папрадника*, продукција *Вардар филм*) и Крсто Шканата (*Одричем се света* у продукцији *Дунав филма*).

Додељене су и друге награде, као и више диплома. Једна од њих и Пуриши Ђорђевићу, чији је филм

Тhe jury, still in charge of the selection, insisted that the maximum number of films allowed, 60 of them, be included as the festival was the only opportunity for Yugoslav audience to see the films. The jury consisted of Aco Šopov, Dragoslav Adamović, Mira Boglić, Branko Bauer, Jane Kavčić, Aleksandar Petrović and Rapa Škulje. They pointed out the lack of significant achievements. A certain discrepancy in genres was noticeable, which the jury said was the result of the repertoire policy that should be more concrete and complete.

That was the last time that films were awarded in categories such as: "Yugoslav revolutionary past", "people's liberation struggle", "the town and village contemporary life", "culture and art", "sports", etc. That was also the last time that the Catalogue was organized in this way. At the conference held on 20th January 1967, the Council made a decision to classify the submitted films as: documentary, short fiction, animated (drawing, doll, collage) and utility films. This decision laid the foundations for the present-day festival organization, which has virtually the same categories, with only one difference: instead of utility films, today there are experimental films. The same Council established new awards: the Golden Medal Belgrade and the Silver Medal Belgrade, which still exist today.

In March 1966, there were four Grand Prix awarded to: Ante Babaja (*Can You Hear Me?*, "Zagreb Film"), Vlatko Filipović (*In the Lee of Time*, "Sutjeska Film"), Dimitre Osmanli (*The Twelve from Papradnika*, "Vardar Film") and Krsto Škanata (*I Renounce the World*, "Dunav Film").

Other prizes and numerous diplomas were awarded. One of them was awarded to Puriša Đorđević, whose film *Mother, Son, Grandson, Granddaughter* ("Dunav Film", Belgrade) won the unofficial CIDALC Award for "a highly humane film, done in the style of ancient tragedies", as well as the award of the Central Committee

Мајка, син, унук, унука (продукција Дунав филм) добио и незванична награду CIDALC за „високо хумани филм обрађен у стилу античних трагедија“, као и награду ЦК Савеза омладине Југославије. У филму је, иначе, дебитовала млада глумица Миља Вујановић (1945-2005), будућа Мис Југославије и звезда Жилникових *Раних радова*.

Акредитовано је 11 страних и 79 домаћих новинара.

На Фестивалу се појављује све више младих аутора, а у том периоду, све већи замах узима нови југословенски филм, који је почео да се развија већ неколико година раније. С тим у вези, веома је значајна новосадска авангарда.

Војводина, која има богат културни живот у свим областима, у том тренутку је најјачи биоскопски регион у Југославији, са највећим бројем дворана и гледалаца, али без сопствене производње или дистрибуције. Податак из 1960. године говори да је од око 5.000 краткометражних филмова произведених у Југославији, само 20 са темама из Војводине. У Кино-клубу Нови Сад стасавала талентована и упорна генерација филмских аматера који иницирају оснивање професионалне филмске делатности у Војводини. Установа за снимање документарних и краткометражних филмова *Неопланта* основана је 29. јуна 1966. године одлуком скупштине АП Војводине, а почела је са радом у септембру исте године. База за оснивање установе била је истоимена

of the Youth League of Yugoslavia. It was a debut for a young actress, Milja Vujanović (1945-2005), the future Miss Yugoslavia and the star of Žilnik's Early Works.

There were 11 international and 79 national accredited journalists.

More and more young authors were presented at the festival and Yugoslav New Film, which had been developing for a few years, was in full swing now. In this regard, Novi Sad avant-garde was particularly significant.

Vojvodina, which boasts a rich cultural life in all fields, was at that moment the strongest cinema region in Yugoslavia, with the greatest number of cinema halls and the most numerous audience, but without its own production or distribution. The 1960 data show that only 20 out of 5,000 short films produced in Yugoslavia were on the topics from Vojvodina. A talented and persistent generation of film amateurs who initiated professional film work organization in Vojvodina was born in Ciné-club Novi Sad. "Neoplanta", an institution for making documentary and short films, was founded on 29th June 1966 by the decision of the Autonomous Province of Vojvodina Assembly, and started operating in September of the same year. The basis for the institution's establishment was a free lance production group of the same name, consisting of film enthusiasts. The company had faith in auctorial film. There were about thirty authors in short film production in "Neoplanta", but fewer than ten were permanent team members.

слободна продуцентска група у којој је радила скупина филмских ентузијаста. Кућа указује значајно поверење ауторском филму. У краткометражној производњи у *Неопланти* је радило тридесетак аутора, а било је нешто мање од десет сталних аутора.

Тада је на југословенској филмској сцени већ добро била позната *београдска школа документарног филма*. Аутори из *загребачког круга цртаног филма* одавно су доживели огромне успехе и у земљи и у иностранству. Словеначка производња била је на стандардно високом нивоу, а бројна значајна имена долазила су и из Сарајева. У таквом окружењу уметницима окупљеним око *Неопланте* није нужно било лако да се пробију. Међутим, супротно свим очекивањима, не само што су се пробии, већ су убрзо направили потпуни 'хаос'.

Исте године основана је и *Филмска радна заједница*, Београд (ФРЗ Београд), која такође заузима значајно место у програмима фестивала и производи више полемичких филмова.

Основан као 'државна' манифестација са јаким присуством кадра КПЈ у својим структурама, Фестивал, парадоксално, своје златно доба доживљава управо на преласку између шездесетих и седамдесетих година када приказује низ филмова такозваног 'Црног таласа' – „непријатних”, бескомпромисних, експерименталних и другачијих. Уз 'Црни талас' везују се имена попут Душана Макавејева, Желимира Жилника, Живојина Павловића, Александра Петровића, Лазара Стојановића, Мирослава Антића, Јована Јовановића, Карпа Године и других. Већина их учествује на Фестивалу, неки одавно, попут Макавејева или Ђорђевића, док су припадници друге генерације тек започињали своје везе са Кратким метром.

Belgrade School of Documentary Film had already been well-known on the Yugoslav film scene. The authors of Zagreb School of Animated Films had already had great success, both national and international. Slovenian production was standardly of high quality and there were numerous important names coming from Sarajevo. It was not necessarily easy for the artists gathered around "Neoplanta" to make a name for themselves in such an environment. However, contrary to the expectations, not only did they make a name for themselves, but they soon caused complete chaos.

Film Work Association Belgrade (FWA Belgrade/ FRZ Beograd), founded the same year, took a prominent place in festival programs and produced many polemical films.

Founded as a "state" event, with a strong presence of the Yugoslav Communist Party members, the festival's belle epoch, paradoxically, was at the turn of the sixties, when a series of the so-called Black Wave films was screened – "awkward", uncompromising, experimental and different films. The names of Dušan Makavejev, Želimir Žilnik, Živojin Pavlović, Aleksandar Petrović, Lazar Stojanović, Miroslav Antić, Jovan Jovanović, Karpo Godina and others are associated with Black Wave. Most of them participated in the festival, some of them such as Makavejev and Đorđević had been participants for a long time, whereas the second generation just started their liaison with the Yugoslav Documentary and Short Film Festival.

XIV Фестивал, 19. до 25. марта 1967.
14th Festival, 19th – 25th March

'67

Добитници главних награда овог пута нису они који пуне новинске ступце – иако није стигао чак ни до такмичарског програма, 1967. године причало се само дебитантском филму Желимира Жилника *Журнал о омладини на селу, зими*.

„Овај филм нема милости.” (Богдан Тирнанић, *Филмска култура*, 18. 6. 1967.), „Просечно слаб Фестивал – Највећи промашај жирија Фестивала је сврставање одличног Жилниковог *Журнала зими* у информативну секцију” (Лазар Стојановић, *Студент*, бр. 11, 1967), „Два најбоља филма Фестивала приказана су у информативној секцији.” (Жељко Шарчевић, *Свет*, 2. 4. 1967). А, они који су у то време читали само *Политику*, нису ни знали каква се све драма догађала на Фестивалу.

Журнал о омладини на селу, зими, снимљен у селима око Новог Сада, приказује младе у слободно време – у винским подрумима, кафанама, на игранкама и улицама. Сви се веселе, али би волели да су негде другде. Филм не само што није био у такмичарском програму, већ је имао и релативно лош термин, последњег дана Фестивала. На завршној конференцији за новинаре, председник жирија, словеначки песник и редитељ, некадашњи партизан, Франце Космач ову је одлуку образложио тешким условима за рад, у којима су грешке увек могуће. Тада је на захтев присутних, у великој сали опет приказан Жилников филм да би сви имали прилику да га виде.

На Фестивалу ове године нема монотоније. Програм карактерише разноликост, а највеће промене виде се у области документарног филма, који поприма нови израз. Уз велике продуcente који на Кратком метру учествују годинама, појављују се и нови произвођачи, који фестивалском програму доносе освежење и дах једног другачијег стила.

This time, the major award winners were not the ones filling the press columns – although it did not even make it to the competition, Želimir Žilnik's debut *A Newsreel on Village Youth*, in Winter was the topical issue of the 1967 festival.

“This film shows no mercy.” (Bogdan Tirnanić, “Filmska Kultura”, 18th June 1967), “Averagely weak festival – the greatest failure of the jury was classifying the excellent *Winter Newsreel* by Žilnik into informative section” (Lazar Stojanović, “Student”, no. 11, 1967), “Two of the best films were screened as part of informative program.” (Željko Šarčević, “Svet”, 2nd April 1967). However, those who were only reading “Politika” at that time, were oblivious to the drama happening at the festival.

A Newsreel on Village Youth, in Winter was filmed in villages around Novi Sad and it shows young people in their leisure time – in wine cellars, bars, at dance parties and in the streets. Everybody is having fun, but they would rather be somewhere else. Not only was the film out of competition, but it also had a relatively bad screening time, on the last day of the festival. At the final festival press conference, the president of the jury, Slovenian poet and director, a former partisan France Kosmač justified the decision by difficult work conditions, in which mistakes were always possible. At the request of the people present, Žilnik's film was screened again in the Great Hall, so that everybody could see it.

That year's festival was anything but monotonous. The program was various, and the greatest changes were evident in documentary films, which adopted a new expression. Along with big producers which had been at the Yugoslav Documentary and Short Film Festival for years, new producers emerged and brought a breath of fresh air and a different style to the festival.

Академија за позориште филм, радио и телевизију, данашњи ФДУ, се први пут појављује у каталогу фестивала. У такмичарском програму, у 20 часова у Дому синдиката, учествују са радом свог тадашњег студента Дренка Ораховца *Имам 17 и по година*, који је овенчан Наградом филмске критике омладине Србије, а још два остварења су приказана у информативној секцији у термину од 15 или 17 часова.

Једну од највећих промена представља појављивање новосадске куће *Неопланта филм*, која, осим са Жилниковим дебитантским филмом, учествује са још осам радова у информативном и два у такмичарском програму (*Заљубљен у три колача*, Никола Мајдак и *Друга обала*, Мирослав Антић). Осим Специјалне дипломе у групи филмова по слободним темама за *Другу обалу*, *Неопланта* не добија ниједну од званичних фестивалских награда. Она, међутим, доминира међу незваничним наградама, а чак и ЦК Савеза омладине Југославије похваљује смелост тада 25-огодишњег Жилника и додељује му награду. Филм је наградио и жири часописа *Екран* из Љубљане.

Уз Францеа Космача, у званичном жирију су били и хрватски редитељ Звонимир Берковић (у Кану 1963. године награђен Специјалном наградом жирија за иронични приказ живота у социјалистичким зградама, документарцац *Мој стан*), македонски сценариста Јован Бошковски (радио на прошлогодишњем лауреату *Скопје 63*), сценариста и редитељ Рајко Ђукић, историчар уметности, чувени сарајевски професор Мухамед Карамехмедовић, потом Ранко Мунитић и Неђо Парезанин.

По одлуци усвојеној између два Фестивала, први пут се додељују новоустановљене награде – Златна и Сребрна медаља Београд. Плакета је рад београдског вајара Небојше Митрића. Знак Фестивала је округли печат на коме се виде контуре Београда, једна капија тврђаве у којој је силуета брода са једрима и лево и десно симболично приказани таласи река Дунава и Саве испод чега стоји натпис Филмски фестивал Београд.

Прву награду за режију, Златну медаљу Београд, добија Мидхат Мутапчић за *Чанчаре* (*Сутјеска филм*,

The Theatre, Film, Radio and Television Academy, today's Faculty of Dramatic Arts, appeared in the festival Catalogue for the first time. The then student of the Academy, Drenko Orahovac, participated in competition, at 8 pm at The House of Unions, with his film *I am Seventeen and a Half*, which was awarded by Serbian Youth Film Critique, and two more films were screened in the informative program at 15h and 17h.

One of the greatest changes was the appearance of "Neoplanta Film", a company from Novi Sad, which participated – besides Žilnik's debut - with eight more films in the informative and two films in competition (*In Love with Three Cakes*, Nikola Majdak and *The Other Shore*, Miroslav Antić). Apart from the special diploma in the group of free theme films for *The Other Shore*, "Neoplanta" did not get any of the official festival awards, but dominated among the unofficial ones; even the Central Committee of the Youth League of Yugoslavia commended the courage of the then twenty-five-year old Žilnik and granted him an award. The film was also awarded by the jury of the magazine "Ekran" from Ljubljana.

Apart from France Kosmač, the official jury consisted of Croatian director Zvonimir Berković (awarded special jury prize in Cannes in 1963 for the ironic presentation of life in socialist buildings, a documentary *My Flat*), Macedonian screenwriter Jovan Boškovski (worked at the previous year's winner *Skopje 63*), screenwriter and director Rajko Đukić, art historian, a renowned professor from Sarajevo Muhamed Karamehmedović, Ranko Munitić and Neđo Parežanin.

According to the decision made between two festivals, the newly established awards – the Golden and the Silver Medal Belgrade – were granted. The Plaque was made by a sculptor from Belgrade, Nebojša Mitrić. The symbol of the festival is a round seal, with contours of Belgrade, a fortress gate with the silhouette of ship sails inside and symbolical waves of the Danube and the Sava at each side, with the name of the Belgrade Film Festival underneath.

The Grand Prix for directing, the Golden Medal Belgrade, was awarded to Midhat Mutapčić for *Hermann's Tortoise* ("Sutjeska Film", Sarajevo), and Krsto Škanata (*Warrior, Dismissed* "Dunav Film") equally for the group of films

Сарајево), иначе са Крстом Шканатом (*Ратниче вољно*, продукција *Дунав филм*) равноправни добитник и награде у групи филмова који говоре о „односима у нашој социјалистичкој стварности“.

Ранко Мунитић се од ове одлуке ограђује, саопштењем које даје на конференцији за новинаре. Много година касније, у књизи поводом педесет година фестивала, читаћемо његова сећања у којима пише да је те 1967. године стигла „сугестија одозго“ да се главна награда додели босанском филму и то зарад (малтене идеолошког) пројекта дефинитивног конституисања тзв. Сарајевске школе документарног филма. Успут додаје да су *Чанчари* били рутински монотони документарца коме „данас не би помогао ни Оскар да васкрсну из заборављене прошлости“.

Награда за кратки играни филм није додељена. Награду за анимирани филм добила је *Муха*, рад у препознатљивом стилу *загребачке школе анимације*, награђен у Оберхаузену, Чикагу, Њујорку, Трсту (Александар Маркс и Владимир Јутриша, *Загреб филм*). Најбољим документарним филмом

which present “the relations in our socialist reality”.

Ranko Munitić distanced himself from this decision, by his statement given at the press conference. Many years later, in the book on the occasion of the festival’s fiftieth anniversary, we would read about his memories of 1967 when a “suggestion from the top” had arrived to award the Grand Prix to the Bosnian film for the sake of (almost ideological) project of the definite constitution of the so-called Sarajevo School of Documentary Film. He mentioned, incidentally, that Hermann’s Tortoise was an ordinary, monotonous documentary that “not even an Oscar would help to resurrect from oblivion”.

The short fiction film award was not granted. The Fly (Aleksandar Marks and Vladimir Jutriša, “Zagreb Film”), done in the familiar manner of Zagreb School of Animated Films was awarded in the category of animated films, as well as in Oberhausen, Chicago, New York and Trieste. The best in the documentary film genre was The People of the Neretva (Obiad Gluščević, “Zagreb Film”), an anthropological documentary about the life of people near the river, featuring scenes of

проглашени су *Људи са Неретве* (Обрад Глушчевић, *Загреб филм*), антрополошки документарца о животу људи уз реку, са сценама убрзане индустријализације карактеристичне за период. Као најбољи наменски филм награђен је онај који је и отворио Фестивал: *Екселенције*, Здравка Велимировића (*Покрајинско културни пропагандни центар Приштина*) кратки документарни филм о дечјем клубу Уједињених нација у Приштини. Златна медаља Београд за најбољу камеру отишла је у руке Бранка Михајловског за рад на филмовима *Не* (Љубиша Георгиевски, *Вардар филм*) и *Екселенције*, који се истиче и као пример како треба васпитавати омладину.

„Фестивал је нека врста игре”, пише Богдан Тирнанић у *Филмској култури* (18. 6. 1967), „једна – како би рекао један мој пријатељ – форма брица у коме правила одређују и смисао игре и резултате. Ако приметимо да је 14. Фестивал ЈДКМФ протекао уз сво поштовање (иначе врло неподесних) правила игре, онда је тиме већ речено све и био би можда узалудан напор да се сада, када је партија завршена, покуша са поновним истраживањем смисла који нам је познат већ из премиса и који је, снагом играчког договора прихваћен за једино могући. Надајући се да ће петнаести састанак југословенских документариста и аутора цртаног филма бити нека друга врста игре, ја се задовољавам да овом приликом забележим скицу портрета, по мом мишљењу најинтересантнијег ‘играча’ из ове управо завршене ‘Партије’. Његово име је Желимир Жилник”.

Желимир Жилник, у потпуности посвећен критичком филму, извршио је приметан утицај на стил који је постао карактеристичан за *Неопланту*. Један је од југословенских аутора о којима се и данас највише говори, како код нас, тако и у свету.

fast industrialization, characteristic of the period. The best utility film was the one which opened the festival: Excellency by Zdravko Velimirović (“Provincial Cultural Propaganda Centar”, Priština), a short documentary film about the Children’s Club of the United Nations in Priština. Branko Mihajlovski won the Golden Medal Belgrade for the best camera work on films No (Ljubiša Georgievski, “Vardar Film”) and Excellency, which was highlighted as an example of the correct way to educate the youth.

“The festival is some kind of a game”, Bogdan Tirančić wrote for “Filmska Kultura” (18th June 1967), “as my friend would say – a form of bridge in which the rules define both the sense and the results of the game. If we note that 14th YDSFF followed all the (very inappropriate) rules of the game, everything has already been said and it might be futile, now that the game is over, to try and search again for the sense which is already familiar from the premises, and which has been accepted, by the strength of players’ agreement, as the only possible. Hoping that 15th meeting of Yugoslav documentarists and animators will be a different sort of a game, I am satisfied to use this opportunity to draw a sketch of, in my opinion, the most interesting “player” of the finished “Game”. His name is Želimir Žilnik”.

Želimir Žilnik, completely dedicated to critical film, had a noticeable influence on the style which became characteristic of “Neoplanta”. He is one of the Yugoslav authors who is still most talked about both in our country and abroad.

XV Фестивал, од 19. до 25. марта
15th Festival 19th – 25th March

'68

У бурној 1968. години, коју су обележили протести широм света, Прашко пролеће и нови трагични догађаји у Вијетнаму, Фестивал је одржан неколико месеци пре него што ће талас студентских протеста захватити и Југославију. У таквој атмосфери, критичка и ангажована остварења долазе у центар пажње. Поред већ препознатљивог стила карактеристичног за социјализам, који доноси слике општег напретка и благостања, а који је Фестивал неговао од оснивања, све је више и алтернативних избора.

Либерализација и постепено отварање према западу отворили су и већи простор за друштвену критику, а повода за полемику било је све више. Земља се суочила са првом већом економском кризом, коју су пратили и велика емиграција, честа неравноправност и друштвена неједнакост. Југословенски социјализам показивао је различите слабости и нелогичности, а у контексту све лакшег приступа новим техникама и лакше производње филмова, документаристи су на све ове догађаје брзо реаговали.

Новосадска *Неопланта* се појављује на Фестивалу са чак десет радова, четири у званичној и шест у информативној секцији. Академија учествује са два филма у званичној и два у незваничној конкуренцији, а толико их је и произвела између два Фестивала. Најприсутнији су и даље најјачи произвођачи, *Дунав филм* (16 у такмичењу и 11 ван конкуренције) и *Загреб филм* (15 односно 7), а стандардно их прате *Застава филм* из Београда, *Сутјеска филм* из Сарајева, *Вардар филм* из Скопља и *Виба филм* из Љубљане. Интересантно је да ове године нажалост нема радова из Црне Горе, а да су све присутнији мањи продуценти, којих, иако немају велику минутажу, сада има читав низ: *Кино-клуб Београд*, *Центар за научно истраживачки филм Београд*, *Филмарт Загреб*, *Филмски ауторски студио Загреб*, па чак и Шумско ловно газдинство *Јелен* из Београда.

In the hectic 1968, marked by protests around the world, the Prague Spring and new tragic events in Vietnam, the festival had been held a couple of months before the wave of student protests swept across Yugoslavia. In such atmosphere, critical and engaged films became the focus of attention. Besides the familiar style characteristic of socialism, abundant in images of general advancement and well-being, the style which had been cherished from the beginning, there were more alternative choices.

The liberalization and gradual opening to the West made greater space for social criticism. Also, the causes for controversy were more numerous. The country faced its first big economic crises, followed by great emigration, frequent disparity and social inequality. Yugoslav socialism had shown different weaknesses and inconsistencies, and by means of ever easier access to new technology and film production, documentarists reacted quickly in response to these events.

"Neoplanta" from Novi Sad presented as many as ten achievements at the festival, four in the official program, and six in the informative section. The Academy participated with two films in the official competition and two in the unofficial competition, which had been its entire production between two festivals. The most films came from the biggest production companies, "Dunav Film" (16 in competition and 11 out of competition) and "Zagreb Film" (15 and 7), and they were standardly followed by "Zastava Film" from Belgrade, "Sutjeska" from Sarajevo, "Vardar" from Skopje and "Viba" from Ljubljana. Interestingly, there were no films from Montenegro, which is unfortunate; however, there was a series smaller productions, which did not have enviable length, but they were numerous: "Kino Klub Beograd", "the Science and Research Center" from Belgrade, "Filmart Zagreb", "Author Film Studio Zagreb", and even "Forest Hunting Ground Jelen" from Belgrade.

Од 109 пријављених филмова, жири је за такмичење селектавао 60. Највећу производњу у периоду између два Фестивала остварио је *Дунав филм*, чак 29 остварења.

Директор фестивала Дејан Косановић у својој уводној речи у каталогу наглашава успех који југословенски кратки филмови остварују у свету и њихов још увек недовољно добар положај на домаћој сцени – Фестивал је, безмало, био једино место где смо их могли видети.

На челу Савета фестивала је Федор Ханжековић, уметнички директор *Јадран филма*. У жирију су: Бата Ченгић (Сарајево), Симон Дракул (Скопље), Славко Голдштајн (Загреб), Бранко Калачић и Душан Макавејев (Београд), Тони Тршар (Љубљана) и Милан Вукос, потпредседник Скупштине града Београда.

Жири у свом саопштењу истиче појаву „великог броја нових аутора који експерименталним духом и тематским и стилским освежењима, најављују један нови филмски сензибилитет“. Наглашавају и видни пораст квалитета и јасније профилисање продукције из Сарајева и из Новог Сада, што те градове сврстава у водеће југословенске продукционе центре.

Out of 109 submitted films, the jury selected 60 for the competition. The greatest production between two festivals had been achieved by “Dunav Film” with 29 achievements.

The director of the festival, Dejan Kosanović, emphasized in the Catalogue editorial the success that Yugoslav short films had in the world, as well as their position in the country, which was far from enviable – the festival was virtually the only occasion these films could be seen.

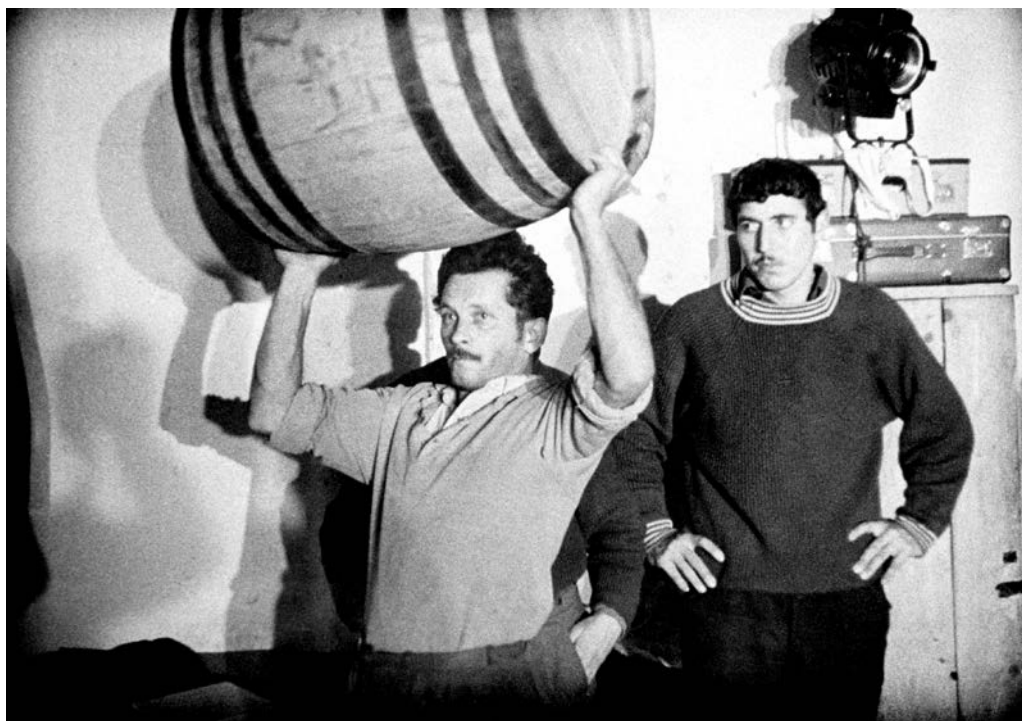
Fedor Hanžeković, the art director of “Jadran Film”, was at the head of the Council. The jury consisted of: Bata Čengiĉ (Sarajevo), Simon Drakul (Skopje), Slavko Goldštajn (Zagreb), Branko Kalaĉić and Dušan Makavejev (Belgrade), Toni Tršar (Ljubljana) and Milan Vukos, vice-president of the Belgrade City Assembly.

In their statement the jury emphasized the emergence of “a great number of new authors, whose experimental spirit, theme and style refreshment, announce a new cinema sensibility”. They also highlighted an obvious quality improvement and a clearer production profiling in Sarajevo and Novi Sad, which made those towns the leading centers of production in Yugoslavia.

У категорији документарног филма, Златну медаљу Београд за режију добија Крсто Шканата (*Носталгија вампира*, продукција *Дунав филм*). Златну медаљу добија и Стјепан Заниновић за „смели и умешни тематски продор“ (*Дијалог другова са ратног фотоса*, продукција *Дунав филм*). Главна награда за кратки играни филм опет није додељена. Карпо Аћимовић Година добија Сребрну медаљу за оригинални ауторски израз у филмовима *Пикник у недељу* и *Сунце, свеопште сунце* (продукција *Филмски ауторски студио*, Загреб). *Неопланта* овог пута улази и у главне (званичне) фестивалске награде. Мирославу Антићу додељена је Специјална диплома за *Споменик*. Што је још важније Желимир Жилник

In the category of documentaries, the Golden Medal Belgrade for directing was awarded to Krsto Škanata (*Vampire Nostalgia*, "Dunav Film"). The Golden Medal for the brave and skillful breakthrough was also awarded to Stjepan Zaninović (*The Dialogue of Comrades in the War Photo*, "Dunav Film"). The Grand Prix for the short film was not awarded again. Karpo Aćimović Godina won the Silver Medal for the original auctorial expression in his films *Sunday Picnic* and *The Sun, Universal Sun* ("Author Film Studio", Zagreb). This year "Neoplanta" won the main (official) festival awards. Miroslav Antić was awarded a special diploma for *The Monument*. More importantly, Želimir Žilnik won the Silver Medal Belgrade for *The Unemployed* and the film *Little Pioneers, We are Proper*

добија Сребрну медаљу Београд за *Незапослене људе* и филм *Пионери малени, ми смо војска права, сваког дана ничемо ко зелена трава* (Специјална награда за камеру сниматељу Милораду Јакшићу Фанђу).

Нису сви били срећни због оваквих одлука. Документарац ироничног наслова *Пионери малени*, колаж исповести малолетних џепароша, проститутки, убогаљених дечака, у тадашње време шокира – и избором теме, и оним што и на који начин ликови говоре. 'Нови манир' југословенског документарног филма приказује 'оно што није лепо гледати', такозване 'беспризорне'.

Други Жилников документарца *Незапослени људи*, који критикује раст овог проблема у земљи, у Југославији је добио критике да је 'монтиран', а у Оверхаузену – Гран При. Најзначајније европско

Army, We Grow Everyday like Green Grass (special award for camera work was granted to Milorad Jakšić Fando).

Not everybody was happy on account of these decisions. The ironically entitled documentary *Little Pioneers*, a collage of testimonies by under aged pickpockets, prostitutes, crippled boys, was shocking at that time – both because of the theme choice, and the way the characters spoke. "New mannerism" of the Yugoslav documentary film showed "that which is unseemly to watch", the so-called "shamefuls".

Žilnik's second documentary *The Unemployed*, which criticizes the growth of this problem in the country, was said to have been "staged" in Yugoslavia, whereas in Oberhausen – it won the Grand Prix. This was the first time a Yugoslav author was awarded the most prestigious European award for documentary film. This also caused controversy. In his article entitled "Who

»Пионири малени« забринули Новосађане

НОВИ САД, 26. — Документарни филм младог новосадског редитеља Желимира Жилника „Пионири малени“, који је управо приказан у граду, изазвао је згражавање и забринутост. Малолетне проститутке у филму говоре мирно о својим најинтимнијим односима са „постаријом господом“, развлачећи у устима жвакаћу гуму, или пушећи цигарету, као да се ради о најобичнијој ствари!

Иако филм није дао праву слику стања тамне стране живота града, јер је број малолетних проститутки заиста мали, он је скренуо пажњу на изражену тенденцију да се млади слободно упуштају у сексуални живот, без размишљања о последицама које он доноси.

Ј. Д.

признање за документарни филм први пут је подељено једном југословенском аутору. Ни ово није прошло без полемике. Томислав Кетиг у тексту под називом „Коме је крив Желимир Жилник?“ (13. април 1968.) критикује извештавање *Политике* о Оберхаузену. Кетиг објашњава да је овај лист знатно више простора посвећивао и мање значајним догађајима и каже да аутор текста о Оберхаузену, Драгослав Адамовић „(...) директно НАПАДА жири што је своје највише признање доделио једном просечном филму НАШЕ продукције, јер смо имали и бољих“. Кетиг завршава речима да Адамовић у свом тексту притом ни не помиње изјаву директора Оберхаузена да је Желимир Жилник једно од најинтересантнијих нових имена краткометражног филма у свету!

Владислав Урбан, који је и сам сарађивао са *Неоплантом*, пише за *Дневник* о томе како је на Фестивалу у Београду дошло до врло изразите поларизације и аутора и критике: „Постоји вишегодишња противфилмска и противауторска концепција у краткометражном филму, која иде за тим да се овај жанр претвори у неутрално испричану репортажу. Равнодушни кадрови улица, тргова, гробља и пијаца не казују ништа о социјалним и о људским судбинама оних о којима филмови наводно говоре.“ (26. март 1968)

Шездесет осма је дефинитивно била *врућа* година, како политички, тако и за сам Фестивал и за југословенски филм уопште. У Берлину Душан Макавејев добија Сребрног медведа за *Невиност без заштите*. Две године касније и сам ће бити у жирију овог престижног фестивала.

Blames Želimir Žilnik?“ (13th April 1968) Tomislav Ketig criticized the Oberhausen reports by “Politika”. Ketig explained that this newspaper dedicated considerably more space to less important events and stated that the author of the Oberhausen article, Dragoslav Adamović “(...) directly ATTACKS the jury for granting its major award to a mediocre film of OUR production, because we have had better.” Ketig concluded by saying that Adamović had not even mentioned in his article the statement of the Director of the International Short Film Festival Oberhausen, that Želimir Žilnik was one of the most interesting new names of short films in the world!

Vladislav Urban, who co-operated with “Neoplanta” himself, wrote for “Dnevnik” that there was a distinct polarization of both authors and critics: “There is a multiannual anti-film and anti-author short film concept, which leads to this genre becoming a neutral reportage. Indifferent frames of streets, squares, graveyards and markets do not tell anything about social and human destinies of those who the films are allegedly about.” (26th March 1968)

Ninety sixty-eight was definitely a hot year, both politically and for the Yugoslav Documentary and Short Film Festival and Yugoslav film in general. Dušan Makavejev was awarded the Silver Bear in Berlin for his film *Innocence Unprotected*. Two years later, he would himself be part of this prestigious festival's jury.

XVI Фестивал, од 19. до 25. априла
16th Festival, 19th – 25th April

69

На седници одржаној између два Фестивала, 11. новембра 1968. године, донета је одлука да почне да се додељује Гран При, Велика Златна медаља Београд, за дело изузетне уметничке вредности и значаја за југословенску кинематографију.

Организатор Фестивала је и даље Фестивал југословенског филма, али сада као део институције *Југославија филм*. На место Дејана Косановића, као директор Фестивала долази Петар Волк, а на чело Савета, Фадил Хаџић. Нови директор под паролем једнаких могућности за све и покушаја избегавања сваке неправде – укида селекцију. Сви филмови се такмиче за награде. Овде године, има их рекордан број – чак 160!

У уводнику каталога, Волк ову одлуку објашњава тиме да Фестивал треба да буде отворен и да има атмосферу равноправности у којој ће бар на почетку сва дела и њихови ствараоци бити у равноправном положају, без обзира на године, реноме или лична опредељења. „Фестивал ником унапред не поставља услове. Исто тако сматрамо да се последњих година довољно оснажио да одоли свим ограничењима. На истини и реалности ваља да почивају сва његова хтења и зато смо убеђени да га целокупна продукција далеко више обавезује и чини одговорним него иједна ранија селекција. (...) Шеснаести Фестивал стога отвара врата без предрасуда уверен да тиме подстиче продукцију и иде у сусрет новим вредностима.“

У светлу недавних политичких догађаја у земљи и свету и појаве нове генерације филмских уметника чији су концепти обележили програм претходног Фестивала, новинари на страницама дневне штампе већ и пре самог почетка манифестације, најављују да очекују да ће Кратки метар бити место сукоба, како супротних филмских концепта ‘седих отаца’ и младих

Он 11th November 1969, at a meeting held between two festivals, a decision was made to grant the Grand Prix, the Great Golden Medal Belgrade, for the achievement of high artistic value and importance for the Yugoslav cinematography.

The organizer of the festival was still “Yugoslav Film Festival”, only now as part of the “Yugoslavia Film” institution. Dejan Kosanović, the director of the festival, was succeeded by Petar Volk and Fadil Hadžić took the leadership of the Council. Under the banner of equal opportunities, the new director abolished the selection so as to try and avoid any injustice. All films competed for awards. This year, there was a record number of – 160!

In the Catalogue editorial, Volk explained the decision by saying that the festival should be open and have the atmosphere of equality, so that all achievements and authors should be equal at least at the beginning, regardless of age, fame and personal orientation. “The festival conditions nobody in advance. Also, we feel that it has grown stronger in recent years to resist all limitations. All of its demands should rest on the truth and reality and we are therefore convinced that the entire production is by far more bounding and make it more responsible than any other selection before. (...) Hence, the sixteenth festival opens the door without prejudice, assured that this is the way to encourage production and welcome new values.”

In the light of the recent political events in the country and abroad and the appearance of the new generation of film artists whose concepts marked the previous program, journalists started announcing in daily press, even before the beginning of the festival, that the Yugoslav Documentary and Short Film Festival would be a point of conflict, of both different film concepts of “gray-haired fathers” and young authors on the one

аутора, тако и политичких и идеолошких сукоба. „Аутори, нарочито они млади и најмлађи примењују у великој мери слободу израза лишену свих предасуда. При томе се појављује и доста призора и дијалога какви се нису, бар у већој мери, сретали до сада у овој врсти филма. У својим визијама истине о свету неки аутори се служе без устручавања приказивањем голог женског тела и речником у коме се не штеде жестоки изрази и псовке.“ (*Вечерње новости*, Б.Б. 5. 4. 1969)

Одлука да се сви филмови такмиче наилази на мноштво негативних критика, могле су се чути речи: „Добро је да се публика није разбежала!“, „Поплава неуспелих филмова!“, „Кад је вашар, нек је вашар!“, „На поподневној пројекцији зачудо није било много звиждука“ и слично.

Јован Јовановић дебитује на Фестивалу са филмом *Изразито ја*. Три филма баве се протестима из шездесет осме: Жилникова *Липањска гигања*, потом *За и против* за Миће Милошевића и Дејана Ђурковића и *На младима свет остаје* Николе Станковића.

hand, and political and ideological concepts on the other. “The authors, especially the young and the youngest ones, use free speech liberally, devoid of any prejudice. Moreover, there are many images and dialogues that have not been, at least not frequently, encountered in the films of this kind so far. In their visions of the world some authors use, without hesitation, presentations of female nudity and a vocabulary abundant with violent expressions and foul language.” (“*Večernje novosti*”, B.B. 5th April 1969)

The decision that all films competed was met with much negative criticism, and the following could be heard: “It’s good that the audience didn’t escape!”, “A flood of failed films!”, “It’s a proper village fair”, “Strangely, there was not much booing at the afternoon screening”, and such like.

Jovan Jovanović had a debut at the festival with his film *Distinctly Me*. Three films dealt with the protests of sixty-eight: Žilnik’s *June Turmoil*, *For and Against For* by Mića Milošević and Dejan Đurković and *The World Belongs to the Young* by Nikola Stanković.

Уместо селекције страних филмова, уводи се специјални програм филмова награђених на међународним фестивалима.

У жирију су: Живко Чинго, Мило Ђукановић, Бранко Иванда, Тарас Кермавнер, Веља Стојановић и Никола Танхофер. Функција председника жирија додељена је једном од највећих имена југословенског филма, 'црноталасном' редитељу Александару Петровићу (1929-1994). Петровић је био један од првих лауреата југословенског фестивала (*Уз друга је друг* – 1956, *Лет над мочваром* – 1957). Већ 1966. године је имао номинацију за Оскара (*Три, продукција Авала филм*), 1967. Гран При из Кана, као и ФИПРЕСЦИ награду (*Скупљачи перја, продукција Авала филм*), те још једну номинацију за Оскара са истим филмом (1967) и номинацију за Златни глобус (1968).

Први Гран При икада додељен на Фестивалу, Велику Златну медаљу Београд, добио је Недељко Драгић за филм *Иду дани* у производњи *Загреб филм*, чиме је *загребачка школа анимације* још једном потврдила свој квалитет, утицај и важност за југословенску кинематографију, као и за Фестивал. Додељене су награде најбољима у категорији документарног, кратког играног и анимираног филма, док је одлучено да се за наменски не доделе. Од анимираних, Златну медаљу добија прослављени Душан Вукотић (*Опера Кордис, продукција Загреб филм*), а Сребрну Никола Мајдак и Борислав Шајтинац (*Извор живота, продукција Неопланта филм*). *Загреб филм* добија је Награду за најбољег произвођача, а похваљени су и *Сутјеска филм* и *Неопланта*. Златну медаљу за најбољи документарца освајају Мића Милошевић и Дејан Ђурковић (*За и против за, продукција Дунав филм*) и Крсто Папић, аутор кога су многи сматрали хрватским одговором на 'Црни талас' (*Кад те моја чакција убодје, продукција Загреб филм*).

Сребрну медаљу у категорији документарног филма добили су Миодраг Јакшић Фанђа (*Тренутак истине, продукција Дунав филм*) и Здравко Велимировић (*А то сте ви, у продукцији Филмских новости*). У групи кратких играних филмова Златну медаљу Београд добио је Дејан Ђурковић за *Пресађивање осећања* (продукција *Дунав филм*), а Сребрну Владимир Андрић *Време спорта и разоноде* (Академија за

Instead of the international film selection, a special program of the films awarded at international festivals was introduced.

The jury members were: Živko Čingo, Milo Đukanović, Branko Ivanda, Taras Kermavner, Velja Stojanović and Nikola Tanhofer. The function of the jury president was assigned to one of the greatest names of Yugoslav cinema, "Black Wave" director Aleksandar Petrović (1929-1994). Petrović was one of the first laureates of the Yugoslav Festival (Comrades Side by Side 1956, Flight above the Swamp 1957). In 1966 he had already had an Oscar nomination (Three, "Avala Film"), in 1967 the Grand Prix from Cannes, as well as the FIPRESCI Award (I Even Met Happy Gypsies, "Avala Film"), and one more Oscar nomination for the same film (1967) and the Golden Globe nomination (1968).

The first Grand Prix ever to be awarded at the festival, the Great Golden Medal Belgrade, was granted to Nedeljko Dragić for his film Days Go By, produced by "Zagreb Film", by which Zagreb School of Animated Films once again confirmed its quality, influence and the importance for both Yugoslav cinema and the festival.

The awards were granted for the best documentary, short fiction and animated film, whereas the decision was made not to grant awards for utility films. In the category of animated films, the Golden Medal was awarded to well-known Dušan Vukotić (Opera Cordis, "Zagreb Film"), and the Silver to Nikola Majdak and Borislav Šajtinac (The Source of Life, "Neoplanta Film"). "Zagreb Film" was awarded as the best production company, and both "Sutjeska Film" and "Neoplanta" were commended. The Golden Medal for the best documentary was awarded to Mića Milošević and Dejan Đurković (For and Against For, "Dunav Film") and Krsto Papić, the author who was considered to be a Croatian response to Black Wave by many (When My Knife Strikes You, "Zagreb Film").

The Silver Medal in the category of documentary film was awarded to Miodrag Jakšić Fando (The Moment of Truth, "Dunav Film") and Zdravko Velimirović (Oh, it is You! "Filmske Novosti"). In the category of short fiction film the Golden Medal Belgrade was awarded to Dejan Đurković for Feelings Transplantation ("Dunav Film"),

позориште, филм, радио и телевизију и *Дунав филм*). Међу ауторима који су добили специјалне дипломе нашао се и македонски Трајче Попов (*Довикување на полета*, продукција *Вардар филм*).

Жилников документарца о дешавањима током протеста 1968. *Липањска гигања*, награђен је тек Специјалном дипломом. *Неопланта* је добила продуцентске награде за чак пет филмова.

Ове године у Оберхаузену нема много награда за југословенски филм, изузев анимираног, али стижу похвале. Ипак, по завршетку Фестивала у Немачкој у *Неопланту* стиже писмо да је Фестивал одлучио да накнадно Жилнику додели награду за *Липањска гигања*. Реч је о посебној Награди за рад који је неоправдано незапажен на Фестивалу, што је и раније била пракса у Оберхаузену.

Ове године Желимир Жилник добија и Златног медведа у Берлину за свој први играни филм *Рани радови*. Дејан Ђурковић добија Сребрног медведа за кратки играни филм *Пресађивање осећања*.

and the Silver Medal to Vladimir Andrić for Sports and Leisure Time (The Theatre, Film, Radio and Television Academy and "Dunav Film"). Macedonian Trajče Popov was among the authors who were awarded special diplomas (Shouting in the Fields, "Vardar Film").

Žilnik's documentary about the events during the protests of '68, June Turmoil, was only granted a special diploma. "Neoplanta" won production awards for as many as five films.

This year there were not many awards for Yugoslav films in Oberhausen, except for the animated film, but praise did come. However, after the end of the German festival, "Neoplanta" received a letter about the festival's decision to award Žilnik's June Turmoil in retrospect. It was a special prize for the work which had been unduly neglected at the festival, a practice which had been familiar in Oberhausen.

This year, Želimir Žilnik won the Silver Bear in Berlin for his first fiction film Early Works. Dejan Đurković won the Silver Bear for his short fiction film Feelings Transplantation.

XVII Фестивал, од 2. до 9. марта
17th Festival, 2nd – 9th March

70

Фестивал је свечано отворен пројекцијом филма *Тајм* (ван конкуренције) Душана Вукотића, добитника награде АВНОЈ-а за 1969. годину. Мајстор цртаног филма присутнима се обратио речима: „У лименим кутијама које чувају наше краткотражне филмове, потпуније него игдје другдје забележени су тренуци који међусобно повезани чине стваралачку историју наше стварности, структуру њене еволуције у протеклих 25 година.“ На отварању су приказани и: *Земљотрес у Бања Луци*, Бошка Мратниковић, *Чвор* Крста Папића, *Маска црвене смрти* Бранка Ранитовића и Павла Шталтера, *Јуventus* Вере Јоцић, *У правцу почетка*, Дејана Ђурковића, *Нада* Мидхата Мутапчића и *Милан из Лепенца*, дебитантски филм Александра Мандића.

Селекције и даље нема, само што је ове године правилником одређено да уметнички директор елиминира она остварења која би због недостатка икаквог квалитета, уметничког или техничког, штетили угледа Фестивала. У Југославији је тада произведено 165 филмова, а 23 продуцента из свих делова Југославије пријавила су укупно 125 остварења, од којих се 117 такмичило.

Највише је документарца, па они дају основни тон Фестивалу. Ситуација је и даље узбудљива! Тренд претходних година се наставља и о Фестивалу се прича као о месту сусрета (или судара) две генерације, два погледа на филм, и двају политичких опредељења. Једни су модерни, критични, храбри, бескомпромисни и углавном крајње лево оријентисани, док се други држе 'сигурне зоне' и пажљиво негују једну другачију естетику и опредељење.

Пројекције се одржавају у 17.30 и у 20.30 у Дому синдиката. Термин од 15 часова резервисан је за специјалне програме: Београд у старим филмовима, Лауреати на међународним фестивалима 1969,

The festival was officially opened by the screening of Dušan Vukotić's film *Time* (out of competition), the winner of the AVNOJ award for 1969. The master of animation greeted the audience with the following words: "The tin boxes containing our short documentary films are the most detailed records of moments which, tied together, make the creative history of our reality and the structure of its evolution in the past 25 years." The following films were shown at the opening: *Earthquake in Banja Luka* by Boško Mratniković, *The Knot* by Krsto Papić, *The Red Mask of Death* by Branko Ranitović and Pavao Šalter, *Juventus* by Vera Jocić, *Towards the Beginning* by Dejan Đurković, *Hope* by Midhat Mutapčić and *Milan from Lepenci*, a debut by Aleksandar Mandić.

There was still no selection, but this year's Regulations defined that the art director should eliminate those films which would be detrimental to the festival's reputation, due to the lack of artistic or technical quality. There were 165 films produced in Yugoslavia, 23 production companies from all over Yugoslavia submitted their 125 achievements, 117 of which competed.

Documentaries were the most numerous and they set the tone of the festival. The situation was still exciting! Previous years' trends continued and the festival was said to be the place of meeting (or clash) of two generations, two views of film and two political orientations. The ones were modern, critical, brave, uncompromising and mostly ultra left-wing oriented, whereas the others stuck to the "safe zone" and carefully cherished a different aesthetics and orientation.

The screenings were at 17.30h and 20.30h at the House of Unions. The 15h screening was reserved for special programs: *Belgrade in Old Films*, *1969 International*

Француски краткометражни филмови по избору Криса Маркера, Совјетски документарни филм 1927-1969, Нови амерички подземни филм по избору Лоренса Кардиша кустоса за филм и медије из музеја *МоМа*. У Музеју Југословенске кинотеке свакодневно у термину од 15.30 иде ретроспектива документарних филмова награђених на домаћим фестивалима, а одржана је и свечана академија посвећена стваралаштву Мике Поповића, Андрије Глишића и Мике Ђорђевића.

У жирију, који по први пут филмове гледа заједно са публиком, су: редитељи Бранимир Бастаћ, Пуриша Ђорђевић (Београд), Бранко Бауер, Антон Врдољак (Загреб) и Трајче Попов (Скопље), професор Филозофског факултета из Сарајева др Мухамед Филиповић, директор Института за филм из Београда Момчило Илић, критичар из Љубљане Ђуро Шмицбергер и филмска критичарка из Сарајева Злата Курт, као председница жирија.

Вишеструки лауреат Фестивала Душан Вукотић, сада добија и Гран При, за анимирани филм *Арс Грација Артис*. По речима жирија филмских и ТВ критичара и публициста Хрватске који је такође награду доделио Вукотићу, *Арс Грација Артис*, „надахнутим и оригиналним филмским језиком испитује и предочава однос између човека и уметности као основ људског постојања”. Томици Симовићу додељена је Специјална диплома за музику у тон и у цртањима из серије о професору Балтазару (*Загреб филм*). *Маска црвене смрти* Павао Шталтера и Бранка Ранитовића (*Загреб филм*) проглашен је за најбољи анимирани филм.

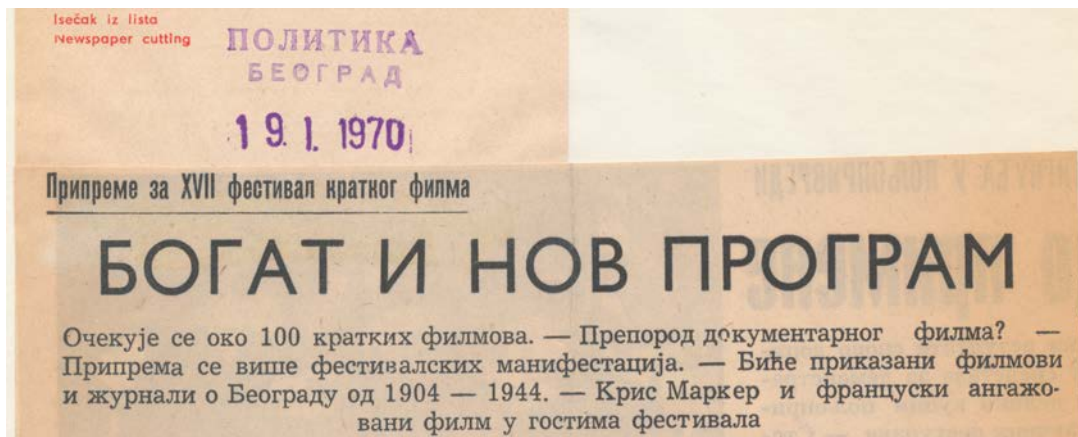
Један од филмова о којима се највише причало је дугметражни документарцац *Терористи*, Крста Шканате, о усташком терористичком нападу у биоскопу „20. октобар”, када је подметнута бомба убила једног, а ранила преко осамдесет људи. Шканатина камера полази од демолираног београдског биоскопа и суднице у којој се девојка која је у нападу изгубила обе ноге суочава са својим нападачем. Потом нас враћа у време пре Другог светског рата, имплицирајући питања о узроцима савремених дешавања. Шканата је за *Терористе* добио Златну медаљу Београд.

Festival Laureates, French Short Films selected by Chris Marker, Soviet Documentary Film 1927-1969, the New American Underground Film selected by Laurence Kardish, film and media curator at MoMA. There were daily retrospectives of documentary films awarded at national festivals at the Yugoslav Film Archive starting at 15.30h, as well as a special ceremony dedicated to the creative work of Mica Popović, Andrija Glišić and Mica Đorđević.

In the jury, who watched the films with the audience for the first time, were: directors Branimir Bastać, Puriša Đorđević (Belgrade), Branko Bauer, Anton Vrdoljak (Zagreb) and Trajče Popov (Skopje), professor at the Faculty of Philosophy in Sarajevo Dr. Muhamed Filipović, director of the Film Institute Belgrade Momčilo Ilić, critic Đuro Šmicberger from Ljubljana and film critic Zlata Kurt from Sarajevo, as the president of the jury.

Dušan Vukotić, a multiple laureate of the festival, won the Grand Prix this time, for his animated film *Ars Grati Artis*. According to film and TV critics and publicists of Croatia jury, who also granted Vukotić an award, *Ars Grati Artis*, “examines and presents the relationship between the man and art as the basis of human existence using an inspired and original film language”. Tomica Simović was awarded a special diploma for music and sound design in cartoons from the series about professor Balthazar (“Zagreb Film”). The Red Mask of Death by Branko Ranitović and Pavao Štalter (“Zagreb Film”) was proclaimed the best animated film.

One of the films most talked about was a feature-length documentary *The Terrorists* by Krsto Škanata, about the Ustasha terrorist attack in the cinema “20. Oktobar”, during which a planted bomb had killed one person and wounded over eighty people. Škanata’s camera starts with the demolished Belgrade cinema and the court room in which a girl, who lost both of her legs in the attack, faces the attacker. Then he brings us back to the time before the World War II, implying questions about the causes of contemporary events. Škanata won the Golden Medal Belgrade for *The Terrorists*.

У центру пажње била је и анимирана параболо о совјетској инвазији Чехословачке *Није тица све што лети* Борислава Шајтинца (Сребрна медаља), где видимо муке човека који покушава да реновира кућу док му мира не да монструозна птица. Филм је награђен и у Оберхаузену, где је изазвао доста полемике, нарочито међу редитељима из јужноамеричких комунистичких земаља.

Међу награђенима у Београду нашли су се и Влатко Гилић (*Затегни деле*, продукција *Дунав филм*), Мидхат Мутапчић (*Нада*, продукција *Сутјеска филм*), Владимир Басара (*Премијера*, продукција *Дунав филм*) и други.

Жири словеначке ревије за филм и телевизију *Екран* (Бранко Сомен, Боган Тирнанић, Хрвоје Турковић), награду је доделио Карпу Аћимовићу Години за сензибилно иронични приступ у *Гратинираном мозгу*, а филм је наградило и представништво Савеза омладине Југославије. И филмски часопис *Синеаст* (Сарајево) доделио је своју награду, а добио ју је Нашко Крижнар (*Бели људи*, продукција *Неопланта*).

Знак Фестивала се први пут појављује на насловној страни каталога. Академски кино-клуб први пут учествује на Фестивалу. Присутно је око 70 гостију из иностранства.

Петог дана Кратког метра, 6. марта 1970. године, у Скупштини града Београда представљен је нови југословенски фестивал, који је покренуо Милутин Чолић. Београд ће ускоро постати домаћин и међународној смотри играног филма – ФЕСТ-у.

All that Flies is not a Bird by Borislav Šajtinac (Silver Medal), an animated parable about the Soviet invasion of Czechoslovakia, in which we saw troubles of a man who tried to redecorate the house while the monstrous bird plagued him, was at the center of attention. The film was also awarded in Oberhausen, where it caused a lot of controversy, especially among the directors from South American Communist countries.

Vlatko Gilić (Tighten Dele, "Dunav Film"), Midhat Mutapčić (Hope, "Sutjeska Film"), Vladimir Basara (The Opening Night, "Dunav Film") and others, were among the awarded in Belgrade.

The jury of the Slovenian film and television review "Ekran" (Branko Somen, Bogan Tirnanić and Hrvoje Turković) granted an award to Karpo Aćimović Godina for his sensitively ironic approach in *Au Gratin Brain*, and this film was awarded by the representatives of the Youth League of Yugoslavia as well. Film magazine "Sineast" (Sarajevo) granted its award to Naško Križnar (White People, "Neoplanta").

The festival symbol appeared on the cover of the Catalogue for the first time. Academic ciné-club participated in the festival for the first time. There were about 70 international guests.

And on the fifth day of the Yugoslav Documentary and Short Film Festival, on 6th March 1970, a new Yugoslav film festival was presented in the City Hall, the one initiated by Milutin Čolić. Belgrade was soon to become the host of the international fiction film review – FEST.

71

XVIII Фестивал, од 2. до 9. марта
18th Festival, 2nd – 9th March

Коначно су испуњена обећања и, неколико дана по затварању, филмови са Кратког метра приказани су у Загребу, Новом Саду, Скопљу и Сарајеву. А имало је шта и да се прикаже. Добрих филмова било је на претек, а наставиле су се и полемике...

„Три такозвана ‘црна филма’ приказана треће вечери ни по чему нису узбудила гледалиште. Дејан Ђурковић (*Социјални експеримент*) приказује студентски штрајк глађу на Београдском универзитету у облику дневника једног од судионика тог протеста, док Желимир Жилник (*Црни филм*) доводи шесторицу новосадских бескућника у свој стан – приказујући их како спавају, једу и разговарају. Првослав Марић (*70. сезонци*) снима раднике сезонце при чему ти сезонци говоре о својим животним тегобама”, пише Владимир Вуковић за загребачки *Вечерњи лист* (8. март 1971). Овакав начин извештавања није био ништа ново. Процес ‘преваспитавања’ појединих редитеља одавно је био у току. Вуковић наставља: „Заиста је постало тужно гледати те јадне људе који за вољу нечије револуционарне снобовштине и особног истицања излажу своју несрећу пред очима других (...) Такозвани ‘црни филм’ постао је мјешавина нарцисоидности и површности. Уствари, осим ситних поена, прикупљених на међународним фестивалима – ти филмови не доносе ништа ново ни нашој кинематографији ни оним људима о којима говоре.”

Један од тих ‘ситних поена’ опет је побрао и Желимир Жилник. *Црни филм*, на коме му је сниматељ био Карпо Година, Жилнику доноси још једну награду у Оберхаузену, али остаје без признања у Београду. Првослав Марић, са друге стране, на Кратком метру добија Специјалну диплому.

У жирију су: филмски критичари Марјан Брезовар, Мирослав Модринић, Владислав Урбан, редитељи Александар Ђурчинов, Крешо Голик, Милош

The promises were finally kept, and a few days after the festival, the Yugoslav Documentary and Short Film Festival films were screened in Zagreb, Novi Sad, Skopje and Sarajevo. There was a lot to show. Good films were plentiful and the polemics continued...

“The three so-called Black Films presented on the third evening did not move the audience in the least. Dejan Đurković (*Social Experiment*) shows the students’ hunger strike at Belgrade University in the form of one of the participant’s diary, while Želimir Žilnik (*Black Film*) brings six homeless people into his flat in Novi Sad – and shows them sleeping, eating and talking. Prvoslav Marić (*70 Seasonal Workers*) films seasonal workers talking about their life difficulties” wrote Vladimir Vuković for “*Večernji list*” from Zagreb (8th March 1971). This manner of reporting was nothing new. The process of “reeducation” of certain directors had already been under way. Vuković continued: “It is really sad to watch those unfortunate people who present their misery to the others for the sake of someone’s revolutionary snobbery and personal prominence (...) The so-called Black Film has become a blend of narcissism and superficiality. Actually, apart from cheap points, gained at international festivals – those films bring nothing new to either our cinema or the people they are about.”

Želimir Žilnik won some of those “cheap points” again. For *Black Film*, the cinematographer of which was Karpo Godina, Žilnik was once again awarded in Oberhausen, but not in Belgrade. On the other hand, Prvoslav Marić got a special diploma at the Yugoslav Documentary and Short Film Festival.

The jury were: film critics Marjan Brezovar, Miroslav Modrinić and Vladislav Urban, directors Aleksandar Đurčinov, Krešo Golik and Miloš Radivojević, journalist at “*Rilindja*” Vehap Šita from Priština, writer Branimir

Радивојевић, новинар *Рилинђа* из Приштине Вехап Шита, књижевник Бранимир Шћепановић и глумац Јанез Врховец. Укупно 23 произвођача пријавило је 123 филма, а за такмичарски програм селектовано је 69 радова.

Гран При добија Влатко Гилић, дефинитивно један од најзначајнијих југословенских уметника седамдесетих. Колико се крви пролије током једног обичног дана у кланици? Одговор даје Гилићев филмски документ о свакодневици забачене и застареле кланице. Филм *In Continuo*, награђен је за своју „чистоту израза и лепоту и снагу метафоре“. Одлука је донета са пет од девет гласова.

Након прошлогодишњег успеха филма *Затезни деле*, ово је почетак веома важног периода за Гилића. Гран При у Београду 1971. године била је тек прва велика награда у низу, што на овом Фестивалу, што на светски значајним сусретима, попут Берлина, где је *In Continuo* награђен Сребрним медведом за кратки филм. Познат по особеном стилу, чак ни у наменским, нарученим филмовима, Гилић није безличан. Код овог аутора нема обичног или неутралног описа, у његовим документарцима све делује лично, а реалност је сагледана потпуно субјективно. Вредност Гилићевог рада одмах је препозната. Главне награде у Београду и у Оберхаузену се наредне две године мање-више подударају, а лауреат је Влатко Гилић.

Ово је почетак значајног периода и за Живка Николића (1941-2001), чији ће документарци о кршима Црне Горе, обичајима, схватањима и начину живота Црногораца, наредних година по правилу бити међу најзанимљивијим филмовима на Фестивалу. Николић је 1971. године представио документарни филм *Траг* (Специјална диплома). Пришао му је Вицко Распор са предлогом да се придружи *Дунав филму* и уследила је серија од десет изузетних краткометражних документарца за ову продуцентску кућу. Са мотивима увек на граници између рационалног и ирационалног, Николићеви филмови остали су упамћени између осталог и по својој суровости. „Тамна страна је увјерљивија и тамна страна човјекова је ближа истини о човјеку“, рекао је о свом раду у интервјуу за РТЦГ октобра 1998. године.

Šćepanović and actor Janez Vrhovec. The total of 23 production companies submitted 123 films, and 69 were selected for competition.

The Grand Prix was awarded to Vlatko Gilić, definitely one of the most significant Yugoslav artists of the seventies. How much blood is shed on an average slaughterhouse day? Gilić's film document about a remote and obsolete slaughterhouse gave the answer. The film *In Continuo* was awarded for its "purity of expression and metaphor strength". The decision was made with five out of nine votes.

After previous year's success with *Tighten Dele*, this was the beginning of a very important period for Gilić. The Belgrade Grand Prix in 1971 was just the first of the many great prizes to come, at this festival and internationally important meetings, such as in Berlin, where *In Continuo* was awarded the Silver Bear in the short film category. Famous for his characteristic style, Gilić is anything but impersonal, even in his utility, commissioned films. There is no common or neutral description, everything about his documentaries is personal, and the reality is perceived completely subjectively. The value of Gilić's work was immediately recognized. The main awards in Belgrade and Oberhausen in the following two years mainly corresponded, the laureate being Vlatko Gilić.

This was also the beginning of a significant period for Živko Nikolić (1941-2001), whose documentaries of Montenegrin detritus, customs, attitudes and lifestyle would, as a rule, be among the most interesting films at the festival in the following years. Nikolić presented his documentary film *The Trace* (special diploma) in 1971. Vicko Raspor approached him and suggested he should join "Dunav Film"; a series of ten excellent short documentaries for this production company followed. His motives always on the border between rational and irrational, Nikolić's films remained remembered, among other things, for their cruelty. "The dark side is more convincing and the dark side of the man is closer to the truth about the man", he said in an interview about his work given to Radio-televizion of Montenegro in October 1998.

Златна медаља за документарни филм додељена је Карпу Аћимовићу Години за изузетну филмску стилизацију у документарцу *Здрави људи за разоноду* (продукција *Неопланта филм*), колажу слика о мултиетничности Војводине. Ликови – словачки поп који говори о хигијени тела, русински који прича о палачинкама, мађарски, буњевачки и други, стоје непомично као пред фотографом. Овај љубљански аутор, чији је филм *Гратинирани мозак* био награђен претходне године на Фестивалу, дошао је у *Неопланту* као признати редитељ и врсни сниматељ. Филм *Здрави људи за разоноду* показује да Војводину могу посматрати и они уметници који нису нужно рођени у тој покрајини и сматра се једним од највреднијих остварења у југословенској краткометражној продукцији. Извештавајући са Фестивала, Драган Гајер је забележио да је Годинин филм дело чудесне визуелне поезије: „Такав колор, који сваком својом честицом милује око и душу, ухваћен Карповом камером, осетљивом на поетично као најтананији сеизмограф, још није виђен у нашем филму”. (*Експрес*, 4. март 1971)

The Golden Medal for documentary film was awarded to Karpo Aćimović Godina for an exquisite stylization in his documentary film *Healthy People for Fun* (“Neoplanta Film”), a collage of images of multiethnic Vojvodina. The characters – a Slovak priest who talks about body hygiene, a Ruthenian priest who talks about pancakes, Hungarian, Bunjevac and others, stand still as if in front of a photographer. This author from Ljubljana, whose film *Au Gratin Brain* had been awarded at the festival the previous year, came to “Neoplanta” as a distinguished director and an excellent cameraman. The film *Healthy People for Fun* showed that Vojvodina could be observed by artists who had not necessarily been born in that province and it is considered to be one of the most valuable achievements in Yugoslav short film production. Reporting from the festival, Dragan Gajer noted that Godina’s film was art work of magical visual poetry: “That color, which caresses the eye and soul by its every particle, captured by Karpo’s camera, sensitive to poetics as the most tenuous seismograph, has never been seen in our film before”. (“Ekspres”, 4th March 1971)

Златна медаља за документарни филм додељена је и Миодрагу Милошевићу и Јовану Јовановићу, за смео, иновативан и слободан документ у филму *Колт 15 Гап* (продукција *Дунав Јуниор филм*).

Сребрну медаљу за документарни филм добија још једно необично остварење: филм Николе Бабића *Шије* (продукција *Загреб филм*) је „узбудљив документ о људској страсти“ где група мушкараца у потпуном трансу, тотално обузети играју шијавицу, стару игру карактеристичну за кафане на хрватском приобаљу, у којој се на сто ‘бацају прсти’ и узвикују бројеви.

Лордан Зафрановић добија Златну медаљу за „импресивне, снажне и страствене“ кратке игране филмове *Аве Марија* (*Моје прво пијанство*) (продукција *ФАС*, Загреб) и *Валцер* (продукција *ФАС* и *Дунав филм*).

Златна медаља за наменски филм додељена је Трајчету Попову за филм *Свадба на Шарпланинцот*

The Golden Medal for documentary film was also awarded to Miodrag Milošević and Jovan Jovanović for a bold, innovative and free document in their film *Kolt 15 Gap* (“Dunav Junior Film”).

The Silver Medal for documentary film was awarded to another unusual achievement: *Number 6* (Italian: sei) by Nikola Babić (“Zagreb Film”) is an “exciting document about human passion” in which a group of men is in a complete trance, playing an old game – characteristic of bars on the Croatian coast – as if possessed, “throwing fingers” on the table and yelling numbers.

Lordan Zafranović won the Golden Medal for the “impressive, powerful and passionate” short fiction films *Ave Maria* (*My First Drink*) (“FAS”, Zagreb) and *The First Waltz* (“FAS” and “Dunav Film”).

The Golden Medal for utility film was awarded to Trajče Popov for *The Wedding at Šar Mountain* (“Vardar Film”), and the Silver Medal was awarded to

(пордукција *Вардар филм*), а Сребрна Николи Јовићевићу за непосредност и животност у сликању школе, у филму *Школа у Поблаћу* (продукција *Филмски студио Титоград*).

Златну медаљу за анимирани филм добија Борислав Шајтинац за *Невесту*, црно белу анимацију где једна необична млада од свих својих кандидата бира исто тако необичног удварача (прва награда у Оберхаузену, Гран При у Анесију), и за *Искушење*, где човек, представљен као мала карика у великом, надреалном систему, хода изгубљен у измишљеном граду (бронзана медаља у Билбаоу). Шајтинчев филм *Weg Zum Nach Bar* је иначе те године отворио фестивал у Оберхаузену.

Сребрна медаља додељена је Недељку Драгићу и Бранку Ранитовићу за оригиналност и духовност у анимираном филму *Врата* (продукција *Јадран филм*).

Жири у својој завршној речи истиче да је општи квалитет филмова у односу на претходне године видно бољи. Желимир Жилник, Богдан Тирнанић, Првослав Марић и Слободан Машић у *Синеасту* објављују проглас у коме кажу: „Овај фестивал је гробље. На овом фестивалу је све гроб до гроба. Укључујући, наравно, и потписнике овог прогласа“. Душан Вукотић 1971. године постаје члан Америчке филмске Академије.

Nikola Jovičević for his directness and vitality in the presentation of a school in *The School in Poblache* ("Film Studio Titograd").

Borislav Šajtinac won the Golden Medal for his animated film *The Bride*, a black-and-white animation about an unusual bride picking an equally unusual wooer out of all her candidates (the first prize in Oberhausen, the Grand Prix in Annecy), and for *The Temptation*, in which a man, represented as a small hoop in a huge, surreal system, wanders lost in an imaginary city (the Bronze Medal in Bilbao). Šajtinac's film *Weg Zum Nach Bar* opened the Oberhausen festival that year.

The Silver Medal was awarded to Nedeljko Dragić and Branko Ranitović for originality and spirituality in their animated film *The Door* ("Jadran Film").

In their final word, the jury emphasized that the overall quality of the films was evidently better, in comparison to previous years. Želimir Žilnik, Bogdan Tirančić, Prvoslav Marić and Slobodan Mašić published a proclamation in "Sineast", in which they declared: "This festival is a graveyard: everything is laying grave to grave at this festival, including – of course – the signatories of this proclamation." Dušan Vukotić became a member of the Academy of Motion Picture Arts and Sciences in 1971.

**XIX Фестивал, од 2. до 8. марта
19th Festival 2nd – 8th March**

72

По много чему преломна година у историји Фестивала. Долази до смене генерација код аутора документарног филма. Ближи се формални крај периода 'Црног таласа'.

Између два Фестивала произведено је 190 филмова, а пријављено 160. Након многих перипетија, 11 филмова које су продуценти сами пребацили у информативну секцију, филмова на које се чекало до краја Фестивала, оних који су стигли са закашњењем и тако даље, коначно је од 129 остварења за такмичење одабрано 59. Програм је, уместо у дотадашњих четири, разврстан у пет категорија: додате су рекламе, односно такозвани ЕПП филмови.

Иако су чланови жирија и раније били одређивани по републичком/покрајинском кључу, године 1972. је то јасно дефинисано и правилником у коме пише: „Предлог за чланове жирија дају републичке и заједнице за културу уз консултацију филмских радника и предузећа за производњу филмова из своје републике, покрајине. Секретеријат за културу града домаћина, именује једног члана.“

У жирију су били: редитељ из Београда Стјепан Заниновић (председник), редитељ из Љубљане Матјаж Клопчић, новинар радио Приштине Самедин Мумџија, управник Народног позоришта из Титогграда Милорад Бошковић, новинар из Новог Сада Лади Иштван, редитељ из Скопља Кочо Недков, филмска критичарка из Сарајева Злата Курт, редитељ из Загреба Бранко Иванда и професор Милан Ранковић, као представник града Београда.

Цензура је програм већ друге вечери скратила за један филм. „Филм је неоплантиран“ шалили су се посетиоци Фестивала алудирајући на ригорозност тек изабране покрајинске комисије за преглед филмова из АП Војводине. Иста судбина задесила је још два рада,

This was in many ways a crucial year in the history of the festival. There was a documentary film generational change. The end of the formal period of Black Wave was near.

There had been 190 films produced between the two festivals, 160 of which were submitted. After a lot of trouble, 11 films were transferred into the informative section by the producers themselves, some films were waited for until the end of the festival, some were late, etc.; eventually, out of 129 achievements, 59 were chosen for competition. The program featured five, instead of four categories: commercials were added, that is, the so-called economic propaganda program.

Although jury members had been appointed by the republic/provincial key before, in 1972 that was clearly defined by the Regulations which stated: "Jury member proposals are given by the republics and culture communities in agreement with film workers and film production companies from their republic or province, respectively. The Culture Secretariat of the host city names one member."

The jury was: director Stjepan Zaninović from Belgrade (president), director Matjaž Klopčič from Ljubljana, journalist at radio Priština Samedin Mumdzija, National Theatre manager Milorad Bošković from Titograd, journalist Ladi Istvan from Novi Sad, director Kočo Nedkov from Skopje, film critic Zlata Kurt from Sarajevo, director Branko Ivanda from Zagreb and professor Milan Ranković, as the City of Belgrade representative.

The censorship shortened the second evening program by one film. "The film has been neoplanted", joked the festival visitors hinting at the severity of the newly-formed provincial committee for film review from AP Vojvodina. The same fate befell two more

за која се све до самог краја Кратког метра није знало да ли ће бити приказани. Аутори нису прихватили 'сугестије' да промене наслове и да изврше одређене измене у монтажи, а филмови, на послетку, ипак нису добили дозволу: *Недостаје ми Соња Хени*, Карпа Године, *Крст са звездом*, Кароља Вичека и *Жене долазе*, Желимира Жилника. У целом овом периоду главна пажња цензора била је усмерена управо ка филмовима из Новог Сада и из Београда.

Недостаје ми Соња Хени је омнибус снимљен током ФЕСТ-а 1971. године. Карпо Година је окупио групу редитеља и дао им задатак: свако је требало да сними филм у трајању до три минута у једној хотелској соби, са статичном камером постављеном на истом месту. Сваки сегмент морао је садржати реченицу „Недостаје ми Соња Хени“, по чувеној норвешкој клизачици и филмској звезди. Филм је снимљен на 35мм траци. Осим Године, игре су се прихватили: Тинто Брас, Милош Форман, Бак Хенри, Душан Макавејев, Пуриша Ђорђевић, Пол Мориси и Фредерик Вајзман.

Жене долазе је документарцац снимљен у возу на релацији Минхен-Београд, за време божићних празника, децембра 1971. Екипа у возу затиче тек понеког мушкарца, док је са друге стране присутно много жена, које користе слободне дане за одлазак кући у домовину. Многе од њих издржавају своје мужеве и породице. *Жене долазе* нису дошле до великог платна Дома синдиката, али су се, мимо плана организатора, на бини појавиле друге три жене које су отпевале песму у знак протеста. Нажалост, чули су их само они у првим редовима.

Крст са звездом је документарцац о Богу и Партији.

achievements, for which the screening at the Short Film Fest was uncertain until the very end. The authors had not accepted the "suggestions" to change the titles and make certain corrections in editing, and the films did not get the screening permission in the end: *I Miss Sonia Henie* by Karpo Godina, *The Cross with the Star* by Karolj Viček and *Women are Coming* by Želimir Žilnik. Incidentally, the films from Novi Sad and Belgrade were mainly the focus of censors' attention in this period.

I Miss Sonia Henie is an anthology film filmed during the 1971 FEST. Karpo Godina gathered a group of directors and gave them a task: everyone was supposed to make a film, up to three minutes long, in a hotel room with a static camera positioned in the same place. Every segment had to feature the sentence "I miss Sonia Henie", a famous Norwegian ice-skater and a film star. The film was made using 35mm. Apart from Godina, the following took on the game: Tinto Brass, Milos Forman, Buck Henry, Dušan Makavejev, Puriša Đorđević, Paul Morrissey and Frederick Wiseman.

Women are Coming is a documentary made on the Munich-Belgrade train, during Christmas holidays in December 1971. The film crew found just several men, whereas there were many women, who used the holidays to return to homeland. Many of them supported their husbands and families. *Women are Coming* did not make it to the big screen of the House of Unions, but three other women showed on the stage unexpectedly and sang a song of protest. Unfortunately, they were heard by the first row audience only.

Вичек је пристао да избаци читав минут како би спасио себе и остале ауторе, али филм ипак није успео да стигне до Фестивала. Тако скраћен, позван је у Оберхаузен, али сада му је цензура забранила да представља Југославију у иностранству. Филм је, на идеју Петра Лаловића, у интегралној верзији први пут приказан на Кратком метру 1993. године.

Осим полемике у вези са 'бункерисаним' филмовима, било је полемике и око тога што нека од остварења значајних аутора, попут Шајтинца, Ђурковића, Јовановића и Радивојевића, нису пуштена у званичну конкуренцију. „Дрзак, интелигентан, експериментални филм не пролази код нашег жирија“, рекао је Дејан Ђурковић. Председник жирија Стјепан Заниновић је на конференцији за новинаре одговорио: „Тврди се да нисмо имали разумевања за тражења и истраживања. Тврдим да то није никакав аргумент. Има разних тражења, али је важно шта је ко пронашао и остварио у својим тражењима.“ У новосадском *Дневнику*, Владислав Урбан је забележио: „И ове године жири је био нападан због селекције и награда, а Округли сто критичара и филмских стваралаца, најчешће је био поприште на коме је безуспешно тражен заједнички језик између неких зараћених страна за које више нико не зна ни када су и због чега заратили“. (12. март 1972)

Гран При је додељен Крсти Папићу за филмове *Специјални влакови* и *Мала сеоска приредба* (продукција *Загреб филм*). Жири је посебно похвалио сугестивност документа о моралној драми и актуелном проблему економске емиграције у документарцу *Специјални влакови*, где редитељ прати групу радника на путу у Немачку и приказује њихове патње.

Опет тријумф Влатка Гилића, који је добио Златну медаљу за *Дан више* (продукција *Дунав филм*) као најбољи документарни филм, а у Оберхаузену са истим филмом однео Гран При! Награда је у Београду равноправно додељена и Здравку Велимировићу за *Умир крви* (продукција *ФРЗ Београд*), дугометражни документац о крвној освети. Сребрну медаљу добио је Живко Николић за *Ждријело* (продукција *Дунав филм*), филм о животу у селу у забити црногорских брда, као и Петар Љубојев за *Црне баите* (продукција *Сутјеска филм*), причу о тешким условима живота рудара.

The Cross with the Star is a documentary about God and the Party. Viček accepted to leave out a whole minute to save himself and the rest of the authors, but the film did not manage to enter the festival. Shortened, the film was invited to Oberhausen, but the censorship forbade it to represent Yugoslavia abroad. The integral version of the film was screened for the first time at the Short Film Fest in 1993 at the idea of Petar Lalović.

Apart from the polemics about the "bunker" films, there were also controversies about significant authors, such as Šajtinac, Đurković, Jovanović and Radivojević, whose achievements were not allowed into official competition. "Audacious, intelligent, experimental film, our jury does not like", said Dejan Đurković. President of the jury, Stjepan Zaninović, replied at the press conference: "There are claims that we had no understanding for the search and research. I claim that is no argument. There are various searches, but the important thing is who has found and achieved what in their research." Vladislav Urban recorded in "Dnevnik", a newspaper from Novi Sad: "This year again, the jury has been criticized for their selection and awards and the round table of critics and film artists has mainly been a battlefield of belligerents in search of common ground; nobody knows exactly when and why the belligerents started a warfare". (12th March 1972)

The Grand Prix was awarded to Krsto Papić for the films *Special Trains* and *Little Village Event* ("Zagreb Film"). The jury especially commended the document's suggestiveness about a moral dilemma and a current problem of economic emigration in the documentary *Special Trains*, in which the director follows a group of workers on their way to Germany and shows their suffering.

Vlatko Gilić triumphed again and won the Golden Medal for *A Day Longer* ("Dunav Film") for the best documentary, and won the Oberhausen Grand Prix with the same film! The Belgrade award was equally granted to Zdravko Velimirović for *Blood Pacification* ("FRZ" Beograd), a feature-length documentary about blood feud. Two Silver Medals were awarded to Živko Nikolić for *The Gorge* ("Dunav Film"), a film about

Још један аутор који је обележио седамдесете, Александар Илић, је за свој наменски филм *Лед* (продукција *Дунав филм*) награђен Златном медаљом, док је Лордан Зафрановић, о чијим се филмовима такође већ годинама причало, за своју *Антику* (продукција *Адриа филм*) награђен Сребрном медаљом. Зафрановић је вероватно био редитељ који је највише поделио публику на Фестивалу. Његовом средњеметражном филму *Мора*, о човеку, мору и унутрашњем преиспитивању многи су звиждали, а многи одушевљено плескали – заједничко им је да су и једни и други били потпуно искрени. Ацо Штака је написао у *Ослобођењу*: „Лордан Зафрановић, мајстор шока, маг болесног ума, фантастично осјећа боју, али се, нека ми буде опроштено што ћу то рећи, вампирски храни стрпљењем гледалаца. Публика је очајно звиждала и протествовала због духовне тортуре којој је била подвргнута.” (Ацо Штака, *Ослобођење*, Сарајево, 6. март 1972)

Те 1972. године на Кратком метру је приказан и први македонски анимирани филм *Ембрион № М* Петра Глигоровског (продукција *Вардар филм*). У категорији анимираног филма, Златну медаљу добио је Златко Боурек за виртуелну и оригиналну анимацију у филму *Мачка* (продукција *Загреб филм*), а Сребрну Борислав Шајтинац за филм *Дон Кихот* (у продукцији *Неопланте*).

the life in the remote mountains of Montenegro, and Petar Ljubojev for *The Black Gardens* (“*Sutjeska Film*”), a story about miners’ hard living conditions.

Another author who marked the seventies, Aleksandar Ilić, was awarded gold for his utility film *Ice* (“*Dunav Film*”), and Lordan Zafranović, whose films had been talked about for years now, was awarded the Silver Medal for his film *Antiquity* (“*Adria Film*”). Zafranović was probably the director who divided the festival audience most. His medium length fiction film *Seas*, about a man, the sea and the introspection was booed to by many and applauded to by many – they had utter sincerity in common. Aco Štaka wrote in “*Oslobođenje*”: “Lordan Zafranović, the master of shock, the mage of sick mind, has a fantastic feeling for color, but vampire-like he feeds on the patience of audience, pardon my saying so. The audience was desperately protesting and whistling at the spiritual torture it was submitted to.” (Aco Štaka, “*Oslobođenje*”, Sarajevo, 6th March 1972)

That year, the first Macedonian animated film, *Embryo № M* by Petar Gligorovski (“*Vardar Film*”) was screened at the Short Film Fest. The Golden Medal for animated film was awarded to Zlatko Bourek for the virtual and original animation in his film *The Cat* (“*Zagreb Film*”), and the Silver Medal was awarded to Borislav Šajtinac for *Don Quixote* (“*Neoplanta*”).

Медаље за кратки играни филм додељене су, Златна медаља Богдану Жижићу за *Путовање* (продукција *Загреб филм*), а Сребрна дебитанту Горану Паскаљевићу за *Легенду о Лапоту* (продукција *ТВ Београд*).

Тражила се карта више, а улазнице за друго и треће вече продавале су се код 'тапкароша' по рекордној цени од тадашњих 50 динара. И Фестивал на бис, у Загребу, Љубљани и Копривници био је прилично добро посећен. Телевизија Београд је директно преносила свечано отварање и затварање. ТВБ је такође доделила две Специјалне награде, за најбољу режију и за најбољи сниматељски рад.

Југословенски филм и даље осваја награде на бројним смотрима у иностранству. Иако се поједине подударају са онима у Београду, интересантно је да је један од берлинских победника, филм *Три етиде за Кети и Милоша*, Јоже Погачника (Сребрни медвед за кратки играни филм, 1972), на Кратком метру био приказан само у информативној секцији, без могућности да се такмичи. Анимирани филм *Туп-туп* Недељка Драгића номинован је за Оскара 1972. године. На Кратком метру ће бити приказан 1973. године. У току трајања Кратког метра у Београду, у Загребу је био у припреми Први светски фестивал анимираног филма АНИМАФЕСТ, са карактеристичним концептом да филмови домаћина, *загребачке школе анимираног филма*, не конкуришу за награде Фестивала. Први је одржан јуна 1972. године.

Након бројних перипетија, ускоро је дошло до формалног краја 'Црног таласа'. Борба против опозиционих појава у југословенској култури одавно је била покренута. Иако је само омнибус *Град*

The Golden Medal for short fiction film was awarded to Bogdan Žižić for *A Journey* ("Zagreb Film"), and the Silver Medal was awarded to a debutant Goran Paskaljević for *The Lapot Legend* (TV Belgrade).

The tickets were sold out and for the second and third evening, the scalpers were selling them for the then record of 50 dinars. The festival re-runs in Zagreb, Ljubljana and Koprivnica were quite well attended. Television Belgrade broadcast the official opening and closing directly. TVB also awarded two special prizes, for the best directing and the best camera work.

Yugoslav film still won awards at numerous film reviews abroad. Although some were the same as those in Belgrade, interestingly, one of the Berlin winners, *Three Etudes for Cathy and Milos* by Jože Pogačnik (the Silver Bear for the short fiction film, 1972) was screened in the informative section of the Short Film Fest, with no opportunity to compete. The animated film *Tup-tup* by Nedeljko Dragić was nominated for the Oscar in 1972. It would be screened at the Short Film Fest in 1973. During the Short Film Fest in Belgrade, Zagreb was preparing for the First World Festival of Animated Film, ANIMAFEST, with a characteristic concept that the films of the host, Zagreb School of Animated Films, do not compete for prizes. The first festival was held in June 1972.

After numerous problems, the formal end of Black Wave soon took place. The struggle against the opposition tendencies in Yugoslav culture had long been in motion. Although only *The City* (1963), an anthology film by Marko Babac, Kokan Rakonjac and Živojin Pavlović, was officially banned, dozens of films

(1963) Марка Бапца, Кокана Ракоњца и Живојина Павловића био званично забрањен, на десетине филмова је било 'бункерисано', односно није добило дозволу за приказивање. Године 1969. на седници Комисије Председништва СКЈ за културу разматран је материјал радне групе за филм „Стање и проблеми у југословенској кинематографији“ када је закључено да се у појединим филмовима деградирају значај и величина револуције: „Основна замерка која се може учинити нашем филму није то што он све критикује, него што критикујући губи из вида целину и правац кретања нашег друштва... Што се тиче успеха неких наших филмова на западноевропским фестивалима, узрок треба тражити и у томе што они у њима откривају тоталну критику социјализма која њима погодује и из које извлаче своје друштвене и политичке интересе, пропагирајући, подстичући и награђујући такву врсту филма.“ (27. октобар 1969). Та акција, која је 1972. и 1973. године достигла свој врхунац, прошла је разне фазе: од покушаја судског забрањивања Жилникових *Раних радова*, све до генералног обрачуна са 'Црним таласом', насилног скидања *Мистерија организма* са програма пулског Фестивала, аутоцензуре у *Неопланти*, заплена филма *Пластични Исус*, хапшења аутора Лазара Стојановића и искључивања Александра Петровића са места професора ФДУ.

Једна продукција је уништена. Један за другим, редитељи који су на преласку између шездесетих у седамдесете прославили југословенски филм одлазили су из земље: Александар Петровић и Борислав Шајтинац у Француску, Душан Макавејев у Америку, Желимир Жилник у Немачку...

Фестивал југословенског документарног и краткометражног филма понекад је био једино место где је публика могла да види касније цензурисане, али и остале краткометражне филмове. Биле су то премијере без реприза. „Овај фестивал је гробље“ рекоше годину дана раније Жилник, Тирнанић, Марић и Машић. Парадоксално, чини се да је управо тих година доживео нека од својих најбољих издања.

were bunkered, that is, they were not licensed for screening. In 1969, at the meeting of the Presidency Committee of the League of Communists of Yugoslavia for culture, the material of the work group for film "The State and Problems in Yugoslav Cinematography" was reviewed when the conclusion was made that certain films degrade the importance and grandeur of the revolution: "The main objection to be made to our film is not that it criticizes everything, but the fact that it loses perspective of the whole and the direction in which our society is going... As for the reasons of success of some of our films at Western European festivals, they should be looked for in the fact that they find total criticism of socialism in them, which suits their purposes and which they use for their social and political interests, propagating, encouraging and awarding this kind of films." (27th October 1969) This action, which peaked in 1972 and 1973, went through different phases: ranging from the attempt to court ban Žilnik's Early Works, to the final showdown with Black Wave, the violent removal of WR: Mysteries of the Organism from the festival program in Pula, auto censorship in "Neoplanta", seizure of the film Plastic Jesus, Lazar Stojanović's arrest and the exclusion of professor Aleksandar Petrović from the Faculty of Dramatic Arts.

A production was destroyed. One by one, the directors who brought fame to the Yugoslav film at the end of the sixties and at the beginning of the seventies left the country: Aleksandar Petrović and Borislav Šajtinac went to France, Dušan Makavejev to America, Želimir Žilnik to Germany...

The Yugoslav Documentary and Short Film Festival was sometimes the only place where the audience could see later censored, but other short films as well. Those were the opening nights with no re-runs. "This festival is a graveyard", Žilnik, Tirnanić, Marić and Mašić had said the year before. Paradoxically, it seems that it had some of its best editions during those particular years.

XX Фестивал, од 2. до 7. марта
20th Festival, 2nd – 7th March

73

Јубиларни двадесети Фестивал отворио је хвалоспев Титу, документарни филм *Волимо те* (Бождар Мартиновић, *Филмске новости*), снимљен поводом маршаловог 80. рођендана. *Новости* извештавају, у тексту који, између осталог, наглашава да је оживео наш дуго занемаривани *прави* документарни стил, да нам је „камера донела једног живог орног човека, на дохват руке, пријатеља и хероја“ (Војин Витезица, 3. март 1973). Филм је поздрављен аплаузом. Фестивал се враћа у ритам од пре буре коју је подигао тзв. 'Црни талас'.

Поштујући већ установљени републички/покрајински кључ, у жирију су: књижевник и уредник часописа *Стварање* из Титограда Сретен Асановић, редитељ из Скопља Бранко Гапо, уредник *Ослобођења* из Сарајева Азиз Хаџихасановић, редитељ из Загреба Реља Мате, филмски критичар из Приштине Ибрахим Кадриу, редитељ из Љубљане Мако Сајко, редитељ и публициста из Новог Сада Ненад Суботић, службеник СИБ-а Владимир Вујовић и као представник града Београда Ђорђе Радишић.

Избор чланова жирија још је јасније дефинисан правилником Фестивала. Док је претходне године формулација била да републичке и покрајинске институције *предлажу*, сада оне *именују* чланове жирија, додуше уз обавезну консултацију филмских радника и предузећа за производњу филмова из своје покрајине. До 1972. године то уопште није било дефинисано правилником, иако жири јесте поштовао републички и покрајински кључ.

Пријављено је више од 110 филмова, селековано 66. Стиче се утисак, међутим, да свега мали број њих заслужује већу пажњу...

The twentieth anniversary festival was opened by a panegyric to Tito, documentary film *We Love You* (Božidar Martinović, "Filmske Novosti"), filmed on the occasion of Marshal's 80th birthday. "Novosti" reported, among other things, about the revival of the real documentary style which had been neglected for a long time and that "the camera has brought a lively, ready man, there at our fingertips, a friend and a hero" (Vojin Vitezica, 3rd March 1973). The film was greeted by applause. The festival resumed the rhythm it had had before storm caused by so-called Black Wave.

In accordance with the existent republic/province key, the jury were: writer and editor of the magazine "Stvaranje" from Titograd Sreten Asanović, director from Skopje Branko Gapo, editor of "Oslobođenje" from Sarajevo Aziz Hadžihasanović, director from Zagreb Relja Mate, film critic from Priština Ibrahim Kadriu, director from Ljubljana Mako Sajko, director and publicist from Novi Sad Nenad Subotić, Federal Executive Council officer Vladimir Vujović and the City of Belgrade representative Đorđe Radišić.

The selection of jury members was even more clearly defined by the festival Regulations. The previous year's formulation had been that the republic and provincial institutions suggested the jury members, whereas they named them this year, admittedly with compulsory consultation with film workers and film production companies from their respective province. Until 1972, this had not been defined at all, although the jury had respected the provincial key.

There were over 110 submitted films, 66 of them selected. The impression, however, was that just a few of them deserved closer attention....

НОВОСТИ ☆ субота, 3. март 1973.

СИНОЋ ПОЧЕО XX ЈУБИЛАРНИ ФЕСТИВАЛ КРАТКОМЕТРАЖНОГ
И ДОКУМЕНТАРНОГ ФИЛМА У БЕОГРАДУ. 197.414-2/997.9

ФИЛМ О ТИТУ ОТВОРИО ФЕСТИВАЛ

- Прво вече је показало — да је оживео наш дуго занемаривани прави документарни стил, што је поздрављено аплаузом

На Округлом столу одржаном у оквиру Фестивала поново је постављен захтев да се укине информативна секција, јер те филмове готово нико није куповао. Такође је тражено да се наменски филмови одвоје у посебну секцију или неку врсту пратеће манифестације. Било је и предлога да свако вече буде посвећено другом произвођачу како би гледаоци, као и критика, имали јаснији преглед учинка, домета и успеха сваке продуцентске куће појединачно. Фестивал је издао монографију *Документација 1*, где су систематизоване све информације о дотадашњим добитницима награда.

У Оберхаузену те године, Влатко Гилић други пут за редом добија Гран При! Гран При је био исти и у Београду: *Љубав* (Влатко Гилић, *Дунав филм*). О

During the roundtable discussion, a demand was heard again that informative section be cancelled, since those films were hardly ever bought. Also, there were demands that utility films should be put in a special section or some sort of accompanying event. There were also suggestions that every evening should be dedicated to a different production company, so the audience, as well as critics, could have a clear overview of each company's individual work, achievement and success. The monograph, *Documentation 1*, in which all information about the award winners were systematized, was published by the festival.

That year, Vlatko Gilić won the Oberhausen Grand Prix the second year in a row! It was the same Grand Prix in Belgrade as well: *Love* (Vlatko Gilić, "Dunav Film").

том филму је Милутин Чолић за *Политику* написао: „У посети жене мужу, који нема времена, или обичај, да се срцем исказује и да га с њом дели у чистој и устерпалој, а немој љубави жене сажет је један готово античке лепоте тренутак вољења, боље рећи, чежње за љубављу. Филм је, кажемо, мало преступио мере у стабилизацији документа, помало је игра редитеља, али леп, топао, хуман, поетичан“. Жика Богдановић је у *НИН*-у забележио: „Толико деликатности, визуелног рафинмана и хуманистичког ангажмана може испољити, заиста, само аутор изузетне зрелости; његов третман једне дубоке људске ситуације сведочанство је готово непоновљивог ауторског стила“. (11. 03. 1973.) *Љубав* је приказана на фестивалима широм света, а филм је био номинован и за награду Златни глобус.

У категорији документарног филма, Златне медаље добили су: *Друге* (Зоран Тадић, *Загреб филм*) и *Деца* (Горан Паскаљевић, *Застава филм*), а Сребрне: *Прекопута* (Никша Јовићевић, *Студио Титоград* и *ФРЗ Београд*) и *Угљари* (Вефик Хаџисмајловић, *Сутјеска филм*). *Јожеф Шулиц* Предрага Голубовића (*Застава филм*) проглашен је за најбољи кратки играни филм, а на другом месту био је филм *Време* Јоже Бевца (*Виба филм*). Од анимираних, Златну медаљу добио је филм *Заставе* Зорана Јовановића (*Неопланта*), а Сребрну, филм коме је претходне године за длаку измакао Оскар, *Туп-туп* Недељка Драгића (*Загреб филм*). Златну медаљу за наменски филм добио је филм *Сова* Александра Илића (*Дунав филм*), где је за камеру награђен и Петар Лаловић, а Сребрну *Путеви храбрости* (Радомир Шарановић, *Застава филм*). Илићева *Сова* награђена је и на Берлиналеу 1973. године и то Сребрним медведом.

Репризе фестивала и даље се одржавају у другим градовима Југославије.

Milutin Čolić wrote about the film in "Politika": "The silent love of the woman visiting her husband, who has no time, or is not accustomed to showing his heart and sharing her pure, quivering love, summarizes an almost ancient beauty of the moment of love, or to be precise, the yearning for love. The film has, it must be admitted, gone beyond the limit of document stabilization; it is the director's game in a way, but nevertheless beautiful, warm, human and poetic". Žika Bogdanović wrote for "NIN": "Only an author of outstanding maturity can express such delicacy, visual refinement and humanistic engagement; his treatment of a deeply human situation is a testimony of an almost irreproducible auctorial style" (11th March 1973). Love was screened at festivals around the world, and it was also nominated for the Golden Globe.

In the category of documentary film the Golden Medals were awarded to: Friends (Zoran Tadić, "Zagreb Film") and Children (Goran Paskaljević, "Zastava Film"), and the Silver Medals were awarded to: Vis-a-vis (Nikša Jovičević, Studio Titograd and "FRZ" Belgrade) and Ugljari (Vefik Hadžismajlović, "Sutjeska Film"). Jožef Šulc by Predrag Golubović ("Zastava Film") was voted the best short fiction film, and the second best was Time by Jože Bevc ("Viba Film"). In the category of animated films, the Golden Medal was awarded to Banners by Zoran Jovanović ("Neoplanta"), and the Silver Medal was granted to the film which had nearly won the Oscar the previous year, Tup-tup by Nedeljko Dragić ("Zagreb Film"). The Golden Medal for utility film was awarded to The Owl by Aleksandar Ilić ("Dunav Film"); Petar Lalović was awarded for camera work for the same film, and the Silver Medal was awarded to Roads of Courage (Radomir Šaranović, "Zastava Film"). Ilić's Owl was also awarded the Silver Bear at the 1973 Berlinale.

There were still festival re-runs in other towns of Yugoslavia.

74

XXI Фестивал, од 5. до 10. априла
21st Festival, 5th – 10th April

Модификована су правила о избору чланова жирија. Сада, на предлог удружења филмских радника из сваке републике, односно покрајине и предузећа за производњу филмова те републике, односно покрајине, Заједнице за културу делегирају по два кандидата. Из предложених делегираних кандидата, Савет именује жири водећи рачуна о равноправној заступљености свих структура. Заједница за културу града домаћина такође делегира два кандидата. Потребна је сагласност оних који се делегирају за рад у жирију.

У жирију су: саветник ССИП-а из Београда Жика Берисављевић, сниматељ из Скопља Киро Билбилоски, професор примењених уметности из Београда др. Миодраг Ђорђевић, сценариста и редитељ из Титограда Рајко Ђукић, филмски критичар из Приштине Али Јасићи, редитељ из Љубљане Матјаж Клопчић, управник позоришта *Ujvidek Sinhaz* и уредник ТВ Нови Сад Иштван П. Немет и филмски редитељ из Сарајева Жика Ристић. Председник жирија Вељко Булајић на завршној конференцији за новинаре изјављује: „Да сам раније знао колико је застарео правилник на основу кога жири ради, сигурно је да не бих прихватио ту дужност.“

Модификована су и правила у вези са тим који филмови могу бити приказани на Фестивалу. Као и до сада, на Фестивалу се приказују филмови које су пријавила предузећа и организација регистрована за производњу биоскопских филмова, одобрени за јавно приказивање. По члану 3. сада, међутим, у посебним програмима могу бити приказани и филмови других организација, које нису регистроване за производњу биоскопских филмова, уколико су ти филмови одобрени за јавно приказивање и представљају допринос филмској култури.

Деветнаест југословенских продуцената пријавило је укупно 106 филмова, од којих је 68 селековано у

Тhe selection of jury members was modified. Now, based on suggestions of film worker associations from each republic and province and film production companies from that republic or province, Culture Communities delegated two candidates each. Out of all delegated candidates, the YFF Council named the jury, taking care of equal representations of all the structures. The host city Culture Community also delegated two candidates. It was necessary to have the consent of those delegated for jury work.

The jury were: adviser at the Federal Secretariat for Foreign Affairs Žika Berisavljević from Belgrade, cinematographer Kiro Bilbilovski from Skopje, professor of applied arts Dr. Miodrag Đorđević from Belgrade, screenwriter and director Rajko Đukić from Titograd, film critic Ali Jasiqi from Priština, director Matjaž Klopčič from Ljubljana, theater manager at “Ujvidek Sinhaz” and editor at TV Novi Sad Ištvan P. Nemet and film director Žika Ristić from Sarajevo. The president of the jury, Veljko Bulajić stated at the final press conference: “Had I known how outdated the Regulations based on which the festival jury worked were, I would certainly not have taken on this duty”.

The rules about which films could be screened at the festival were also modified. As before, the festival screened the films made by companies and organizations registered for cinema film production and approved for public screening. However, according to clause three, films made by other organizations, which were not registered for cinema film production could be screened in special programs now, if those films were approved for public screening and represent a contribution to film culture.

19 Yugoslav producers submitted the total of 106 films, 68 of which were selected for competition. Several roundtable discussions were held, their topics

такмичарски програм. Одржава се више Округлих столова на којима се расправља о одлукама Републичке заједнице културе, о положају филмских фестивала у Југославији, о вредностима филмова, естетским проблемима и слично.

Покреће се иницијатива да се са фестивала избаце рекламе, односно тзв. ЕПП филмови.

Гран При опет одлази Душану Вукотићу, овај пут за анимирани филм *Губецзиана* (продукција *Загреб Филм*) „за дело изузетне снаге и лепоте, које јединственим уметничким поступком говори о исконској љубави нашег човека према бунтовној и слободарској личности Матије Гупца и идеалу правде и једнакости”.

Праве овације доживео је Столе Попов за филм *Ватра* (продукција *Вардар филм*), који је добио Златну медаљу за најбољи документарца. Награђен је и Мића Милошевић (*Кров над главом*, продукција *ФРЗ Београд*),

being the Republic Culture Community decisions, the film festival situation in Yugoslavia, film values, problems of aesthetics, etc.

The initiative was started to remove the commercials, the so-called commercial propaganda program from the festival.

Dušan Vukotić won another Grand Prix, this time for his animated film *Gubecziana* (“Zagreb Film”) “for the work of exquisite power and beauty, which uses a unique artistic process to speak of the true love of our man towards the rebellious and free spirited personality of Matija Gubac and the ideal of justice and equality”.

Stole Popov received standing ovations for his film *Fire* (“Vardar Film”), which won the Golden Medal for the best documentary. Mića Milošević (*Shelter*, “FRZ” Belgrade) was also awarded, and the Silver Medal winners were: Živko Nikolić (*Boogeyman*, “Dunav

а Сребрне медаље су добили: Живко Николић (*Баук*, продукција *Дунав филм*), Зоран Тадић (*Плетенице*, продукција *Загреб филм*), Јоже Бевц (*Лепо је живети на селу*, продукција *Виба филм*) и Суад Мркоњић (*Мраковица*, продукција *Сутјеска филм*).

У категорији анимираног филма награђени су Зоран Јовановић (*Правец*, продукција *Неопланта*, Златна медаља) и Мартин Пинтерић (*Детлић*, продукција *Виба филм*, Сребрна медаља). У категорији кратког играног филма награђени су: Горан Паскаљевић (*Потомак*, *ФРЗ Београд*, Златна медаља) и Стјепан Заниновић (*Ником ништа*, продукција *Дунав филм*, Сребрна медаља), а наменског: Александар Илић (*Замка*, продукција *Дунав филм*, Златна медаља) и Владан Слијепчевић (*Народна библиотека*, у продукцији *Филмских новости*, Сребрна медаља). Награђени су аутори ЕПП филмова Јоже Погачник (*46. Упоредник*, продукција *Виба филм*) и Франо Водопивец (*Берге Истра*, продукција *Јадран филм*).

Додељене су и награде за најбољи сниматељски рад, тон и идеју, као и специјалне дипломе. Између осталих, Лордану Зафрановићу за документ о Завноху, *Сан* (продукција *Адриа филм*).

Репризе фестивала су се тек ухорале, а онда је градовима организаторима наложено да се од сада за филмове обрађају директно продуцентима, што је отежало организацију ових ревија.

Фестивал је у Београду већ 15 година .

Film”), Zoran Tadić (The Plaits, “Zagreb Film”), Jože Bevc (It is Nice to Live in the Countryside, “Viba Film”) and Suad Mrkonjić (Mrakovica “Sutjeska Film”).

In the category of animated film Zoran Jovanović (Direction, “Neoplanta”, the Golden Medal) and Martin Pinterić (The Woodpecker, “Viba Film”, the Silver Medal) were awarded. In the short fiction film category, the following were awarded: Goran Paskaljević (The Descendant, “FRZ” Belgrade, the Golden Medal) and Stjepan Zaninović (Never Mind, “Dunav Film”, the Silver Medal), and for utility film: Aleksandar Ilić (The Trap, “Dunav Film”, the Golden Medal) and Vladan Slijepčević (The National Library, “Filmske Novosti”, the Silver Medal). The awarded authors of CPP films were Jože Pogačnik (46th Parallel, “Viba Film”) and Frano Vodopivec (Berge Istra, “Jadran Film”).

The awards for best camera work, sound and idea, as well as special awards, were granted. Among others, Lordan Zafranović was awarded for his document about Zavnoh (Anti-Fascist People’s Organization of Croatia), Dream (“Adria Film”, Zagreb).

Festival re-runs had just been established when the town organizers were instructed to address the producers directly, which made the organizations of these reviews more difficult.

The festival had been held in Belgrade for 15 years now.

XXII Фестивал, од 3, до 8. марта
12th Festival, 3rd – 8th March

75

Организацију Фестивала преузима новооснована институција *Београд Публик*. Институција Фестивал југословенског филма, престала је да постоји. Организацију пулског Фестивала преузима сам град Пула (управа и седиште потпуно су враћени у овај град), а *Београд публик* је био задужен за документарни и краткометражни филм, дакле за Фестивал у Београду.

Жири броји девет чланова: Славко Алмажа, Баша Ећерем, Владимир Кох, Јован Поповски, Властимир Радовановић, Вељко Радовић, Бакир Тановић, Александар Ђонових. Председник жирија је Федор Ханжековић.

На изненађење многих, радови неких од најзначајнијих аутора из тог периода сврстани су тек у информативну секцију: Стјепан Заниновић, Александар Илић, Карпо Аћимовић Година, Горан Паскаљевић и други. Богдан Калафатовић у шестом броју Билтена пише: „За жири 22. Фестивала се може слободно рећи да је приликом прелиминарног избора филмова у званичну конкуренцију испољио – у најмању руку – проблематичне критеријуме. С обзиром на квалитативни просек приказаних филмова, жири уопште не би погрешно да је укинуо постојећу поделу на званичну и информативну селекцију и пустио све филмове да се равноправно боре у производној години у којој је тешко издвојити највише десетак филмова изван сивила општег просека“.

Слаба посећеност дневних пројекција већ је била уобичајена, али стиче се утисак да су сада и вечерње пројекције празније него раније. Уз доста ‘мршаву’ селекцију, то није оставило добар утисак. Критиковани су продуценти зато што нису пријавили више филмова. На критике да су продуценти изневерили фестивал, из *Сутјеска филма* одговарају: „Не знамо

The festival organization was taken over by the newly established institution “Belgrade Public”. The institution “Yugoslav Film Festival” ceased to exist. The organization of the Pula festival was taken over by Pula itself (the management and headquarters were completely transferred to this town) and “Belgrade Public” was in charge of documentary and short film, that is the festival in Belgrade.

There were nine jury members: Slavko Almaža, Baša Ećerem, Vladimir Koh, Jovan Popovski, Vlastimir Radovanović, Veljko Radović, Bakir Tanović, Aleksandar Đonović. The president of the jury was Fedor Hanžeković.

To the surprise of many, the work by some of the most important authors of that period was placed in the informative section: Stjepan Zaninović, Aleksandar Ilić, Karpo Aćimović Godina, Goran Paskaljević and others. Bogdan Kalafatović wrote for the sixth edition of the Bulletin: “During the preliminary film selection for official competition, 22nd festival jury could be said to have manifested problematic criteria, to say the least. Considering the average quality of the films screened, the jury would certainly not have made a mistake, had they canceled the existent division, official and informative section, and screened all films to compete equally in the production year in which it is difficult to select more than ten films that rise above the mediocre”.

Sparse attendance of matinée screenings was already usual, but one had the impression that evening screenings were not as greatly attended as they had been before. In addition to the poor selection, this did not make a good impression. The production companies were criticized for not having submitted more films. The criticism about the producers failing

ко је изневерио, ми са два добра филма или други са обиљем лоших”.

Чак четири продуцента прослављају јубилеје – *Филмске новости* 30 година рада, а *Дунав филм*, *Загреб филм* и словеначка кућа *Виба филм* по 20 година. Само *Дунав филм* организује ретроспективу у виду два специјална програма у малој сали Дома синдиката, а најављена је и ретроспектива филмова Београдске школе документарног филма, после фестивала.

Гран При добија Недељко Драгић (*Загреб филм*) за свој анимирани *Дневник* којим ће убрзо одушевити Оберхаузен (награда „Вил Велинг”), а потом и Чикаго (Златна медаља).

Златне медаље за документарни филм добили су Никола Јовићевић (*Законом заштићено*, продукција *ФРЗ & Филмски студио Титоград*) и Суад Мркоњић (*Пут у живот*, продукција *Сутјеска филм*). Од награђених издвајамо и Зорана Јовановића (*Модел*, продукција *Неопланта*), Душана Вукотоћа (*Скакавац*, продукција *Загреб филм & Виба филм*), Александар Илића (*Страст*, продукција *Дунав филм*), који је награђен и у Берлину, доневши Илићу још једног Сребрног медведа за кратки филм.

Међу филмовима о којима се причало био је и документарцац *Марко Перов*, Живка Николића (*Дунав филм*).

Одржан је Округли сто са темом „Документарни и краткометражни филм данас”, где су уводне реферате дали Ранко Мунитић и Дејан Косановић. На Округлом столу у првом плану су организациони проблеми Фестивала, а стиче се утисак да теме које се тичу самог филма нису ни дотакнуте.

Одржана је комеморација пријатељима Кратког метра, директору Фестивала у Оберхаузену Вилу Велингу и словеначком редитељу Францеу Космачу. Приказана је ретроспектива Космачевих документарних филмова. У Велингову част приказан је програм југословенских филмова награђених у Оберхаузену.

the festival, was responded to from “Sutjeska Film”: “We are not certain as to who failed the festival, we – with two good films, or others with plenty of bad ones”.

As many as four production companies celebrated their anniversaries – “Filmske Novosti” 30 years, and “Dunav Film”, “Zagreb Film” and Slovenian “Viba” 20 years each. Only “Dunav Film” organized a retrospective consisting of two special programs held in the small hall of the House of Unions, and a retrospective of Belgrade School of Documentary Film was announced to take place after the festival.

The Grand Prix was awarded to Nedeljko Dragić (“Zagreb Film”) for his animated film The Diary which was soon to enthuse Oberhausen (the Will Wehling Award), and then Chicago (the Golden Medal).

The Golden Medals for documentary film were awarded to Nikola Jovičević (Protected by Law, “FRZ” and “Film Studio Titograd”) and Suad Mrkonjić (The Way to Life, “Sutjeska Film”). Zoran Jovanović (Model, “Neoplanta”), Dušan Vukotoć (The Grasshopper “Zagreb Film” and “Viba Film”), and Aleksandar Ilić (Passion, “Dunav Film”), who won another short film Silver Bear at the Berlinale, were among the awarded who should also be singled out.

One of the documentaries which were talked about was Marko Perov, by Živko Nikolić (“Dunav Film”).

A roundtable discussion entitled “Documentary and Short Film Today” was held, and the opening lectures were given by Ranko Munitić and Dejan Kosanović. The organizational problems of the festival were dominant, and the impression was that the topics regarding film itself were not even mentioned.

There was a commemoration for friends of the Short Film Fest, the director of Oberhausen festival Will Wehling and Slovenian director France Kosmač. The retrospective of Kosmač’s films was screened. In Wehling’s honor, the program of Yugoslav films awarded in Oberhausen was screened.

XXIII Фестивал, од 9. до 14. марта
23rd Festival, 9th –14th March

76

Опет је укинута селекција и сви филмови су се такмичили за награде. Та одлука је донета на седници одржаној у јануару месецу. Према новим правилима, жири је обавезан да прегледа све пријављене филмове, али у програм не сме уврстити „друштвено неподобне и естетски слабе филмове“. Програм је одређен жребом, а укупно је приказан 131 филм.

На страницама Билтена, у дневној штампи, на радију и на телевизији започета је дискусија „За и против селекције“. Душан Повх предлаже да по један фестивалски дан припадне по једној републици, а да свака република са својим селекторима изврши селекцију и припреми вечењи програм.

Правило у вези са тим ко може пријавити филмове је мало модификовано и то право је проширено: „На Фестивалу ће се приказати документарни и краткометражни филмови који имају својство домаћег (југословенског) филма и које пријаве југословенске организације удруженог рада, регистроване за производњу биоскопских филмова, или друге организације које су – у складу са позитивним законским прописима – произвеле такве филмове“. Као и до тада, сви филмови који се пријављују морали су имати дозволу, односно одговарајуће одобрење за јавно приказивање.

Такође, правилником су јасније дефинисани жанрови, што је био покушај да се предупредe све учесалије несугласице са продуцентима око тога који филм припада ком жанру.

Чланови жирија су: Јоже Гале (председник), Томе Момировски, Садудин Мусабеговић, Здравко Мандић, Слободан Новаковић, Владан Слијепчевић, Сабедин Халити, Ватрослав Мимица и Ђорђе Вујовић.

The selection was canceled again and all the films competed for prizes. The decision had been made at a conference held in January. According to new rules, the jury had to see all submitted films, but was not allowed to include “socially unsuitable and aesthetically weak films”. The program was determined by lot, and there was a total of 131 film screened.

The Bulletin pages, daily press, radio and television started a discussion “For and Against the Selection”. Dušan Povh suggested that every republic had a day at the festival, and that each republic selected and prepared their evening program with their selectors.

The rule about who could submit films was somewhat modified and the right was extended: “The festival is to screen documentary and short films which have the attribute of national (Yugoslav) film and which have been submitted by Yugoslav Organizations of Associated Labor registered for cinema film production, or other organizations which have – in accordance with positive legislation – produced such films.” As before, all submitted films had to possess an appropriate permission for public screening.

Also, the Regulations defined genres more clearly, which was an attempt to prevent ever more frequent differences with producers about which films belonged to which genres.

The jury members were: Jože Gale (president), Tome Momirovski, Sadudin Musabegović, Zdravko Mandić, Slobodan Novaković, Vladan Slijepčević, Sabedin Haliti, Vatroslav Mimica and Đorđe Vujić.

The Grand Prix was awarded to Macedonian director Stole Popov for his documentary Australia, Australia (“Vardar Film”). Three equal Golden Medals for documentary film were awarded to: Mića Milošević (de

Од 9. до 14. марта Фестивал југословенског документарног и краткометражног филма

РЕПЕРТОАР ИЗ ШЕШИРА

● НЕМА СЕЛЕКЦИЈЕ И 131 ФИЛМ БИЋЕ РАСПОРЕЂЕН У ПОПОДНЕВНЕ И ВЕЧЕРЊЕ ПРЕДСТАВЕ — ЖРЕБАЊЕМ

ФЕСТИВАЛ југословенског документарног и краткометражног филма почиње деветог марта ове године, трајаће шест дана, а за то време биће приказан 131 филм у укупном трајању од око две хиљаде минута.

ЈУЧЕ у подне, пошто је одлучено да се смотра компонује без селекције, жребом је изишле редослед по коме је одређен репертоар. Филмови су најпре сврстани по категоријама, а затим изваљени бројеви: од тога је зависело да ли ће се приказати на првој поподневној пројекцији од 17.30 часова или у вечерњем програму који стартује у 20.30 часова. Јоже Гале, редитељ из Словеније изабран је за председника жирија, а одлучено је да се не доделе све прописане награде уколико филмови то не заслужују.

— БЕЗ обзира што се материјални положај кинематографије није побољшао, чак се променио на горе, реализован је велики број филмова, много више него прошле године — истакао је председник Савета фестивала Филип Матић.

А ТО, КАКО тумачи члан Савета Дејан Косијовић, показује виталност и тврдоглавост југословенских документариста. Смотра у Београду, имаће и пропратне манифестације: округлих сто који ће се позабавити положајем овог дела кинематографије, гостовања у разне организације, домове културе и неке градове унутрашњости. Биће понуђене и неколико међународне селекције: десет најбољих филмова са протеклих фестивала у Оберхаузену, затим једна немачка и једна мађарска селекција које укупно трају око четири часа.

ЈЕДНА од занимљивости овогodiшње смотре документарног и краткометражног филма јесте у томе да ни један од понуђених филмова није одбијен. Неке републичке кинематографије које су прошле године скромно репрезентовале, овог пута показале су видан напредак (Босна и Херцеговина). Интересовање у јавности је велико: редакције из целе земље акредитовале су 135 новинара који ће свакодневно извештавати. Међутим, један од најинтереснијих проблема који доминира годинама биће и овог пута јасно изражен — како да документарни и кратки филм добије своје место у биоскопу, како да буде чешћи гост на малом екрану. Друштвени договор у Србији је то прецизирао, али друштвени договор нема снагу инструмента.

М. М. ВЕТЕРАН: Пуриша Ђорђевић конкурише са два филма

Гран При је добио македонски редитељ Столе Попов за документарца *Аустралија, Аустралија* (продукција *Вардар филм*). Три равноправне Златне медаље за документарни филм додељене су: Мићи Милошевићу (*Де Јонгови*, продукција *ЦФРЗ Београд*), Живку Николићу (*Прозор*, продукција *Дунав Филм*) и Крсту Шканати (*Комунисти Југославије*, продукција *Дунав филм*).

Златна медаља за анимирани филм додељена је Дарку С. Мару за радове *Граница* и *Стоп*, (продукција *Вардар филм*). Лордан Зафрановић добио је Златну медаљу за најбољи наменски филм (*Рад зида град*, продукција *Адриа филм* Загреб). Од награђених издвајамо и филмове *Живот је лијеп* Бате Ченгића и *Један дан Рајка Максима* Златка Лавандића (*Сутјеска филм*). Уместо да се као претходних година додељује једна награда, награда за најбољи сниматељски рад додељује се у свакој категорији.

За Фестивал је акредитовано 356 домаћих и страних новинара из 98 редакција из земље и иностранства. Сале нису пуне и доста је непродатих улазница. Репризни програм филмова иде у СКЦ-у. Музеј Револуције организује пројекцију филма Крста Шканате *Комунисти Југославије*. *Неопланта* и *ФРЗ* прослављају десет година постојања.

Yongs, "CFRZ" Belgrade), Živko Nikolić (The Window, "Dunav Film") and Krsto Škanata (The Communists of Yugoslavia, "Dunav Film").

The Golden Medal for animated film was awarded to Darko S. Mar for his works *Border* and *Stop* ("Vardar Film"). Lordan Zafranović was granted the Golden Medal for utility film (*Labor Builds the City*, "Adria Film" Zagreb). The awarded films *Life is Beautiful* by Bata Čengić and *A Day of Rajko Maksim* by Zlatko Lavandić ("Sutjeska Film") deserve a special mention. Instead of one award for the best camera work, as in previous years, the best cinematographer was awarded in every category.

356 national and international journalists from 98 newsrooms from the country and abroad were accredited for the festival. The halls were not fully occupied and there were many unsold tickets. There was a re-run program at Students' Cultural Center. The Museum of Revolution organized the screening of Krsto Škanata's *Communists of Yugoslavia*. "Neoplanta" and "FRZ" celebrated their 10th anniversary.

XXIV Фестивал, од 18. до 25. марта
24th Festival, 18th – 25th March

У години у којој се славило четири деценије од доласка Тита на чело КПЈ и његов 85. рођендан, непосредно уочи почетка Фестивала, отворена је изложба „Тито у југословенском документарном филму“. Ван конкуренције приказан је документарцац *Tito* Крста Шканате и испраћен дугим аплаузом. Градски секретар за културу и образовање, Властимир Стаменовић, као преседник Савета фестивала, у тексту поводом отварања изложбе, рекао је да је филмска камера још у току рата почела да бележи револуционарна збивања и Титово учешће у њима и додао: „Тито је у југословенском документарном филму од самих почетака био инспирација, садржај, тема и стални мотив. То је истовремено прича о свим нашим људима, развоју и расту земље, успеху самоуправљања, градитељству и несврстаности коју је управо Тито, не само подстицао, него је данас Титовим личним доприносом постала реалност света.“ (Каталог фестивала)

Изложба је обухватала селекцију докумената о председнику из више од 160 филмова. У холу Дома синдиката изложене су 54 фотографије из домаћих документарних филмова, међу којима и радни снимци. Изложба је представила континуитет у филмском праћењу Титовог дела, односно развоја социјализма и самоуправљања на југословенском поднебљу „међу радним људима свих народа и народности наше земље“.

Фестивал је отворио Милан Рајачић, председник Градског комитета ССРН Београда речима: „Својим садржајем и темом документарни филм је увек био и остао окренут човеку, стварности и револуцији, борби свих радних људи и грађана за изградњу и стварање новог самоуправног социјалистичког друштва. (...) Од снимака који симболизују херојску и надчовечанску борбу наших народа, сачињених 1944. године на легендарном Дрвару, преко оних који су бележили и

The year in which four decades of Tito's presidency of the Communist Party of Yugoslavia, and his 85th birthday were celebrated, witnessed the opening of the exhibition "Tito in Yugoslav Documentary Film", shortly before the festival. Krsto Škanata's documentary Tito was screened (out of competition) and it was greeted by rounds of applause. In the text on the occasion of the exhibition opening, the City Secretary of Culture, Vlastimir Stamenović, as the president of the festival Council, said that the camera had started filming revolutionary events and Tito's participation in them even during the war, adding: "From the very beginning Tito has been an inspiration, theme, topic, constant motive in the Yugoslav documentary film. It is simultaneously a story about all our people, the country's growth and development, the success of self-government, the construction, and the non-alignment which Tito has not only encouraged, but also personally contributed to its becoming the world reality." (the festival Catalogue)

The exhibition featured the selection of documents about the president from more than 160 films. There were 54 photographs from national documentaries as well as working photos exhibited at the lobby of the House of Unions. The exhibition presented the continuity of Tito's work followed by camera, that is, the development of socialism and self-government in Yugoslavia "among working people of all nations and nationalities in our country."

The festival was opened by Milan Rajačić, the president of the City Committee of the Socialist Alliance of Working People of Belgrade, who said: "Documentary film has always been, in its content and theme, turned to the man, the reality and revolution, to the struggle of all working people for construction and the creation of the new, self-governed socialist society. (...) Starting from the film records symbolizing the heroic and

пратили снажан револуционарни занос, јединствену вољу и спремност радних људи и грађана да врате живот разореној и порушеној земљи, до снимака који изражавају нашу свакодневну ангажованост у стварању нових самоуправних социјалистичких односа – прошле су више од три деценије.”

На челу Савета фестивала био је Филип Матић. Председник жирија био је Јоже Гале, а остали чланови Илија Бузан, Радивоје Цветичанин, Рајко Грлић, Благоје Куновски, Блерим Љужа, Олга Перовић, Сеад Петихагић, Здравко Рандић.

Сви селектирани филмови такмичили су се за награде, а дебата „За и против селекције”, започета претходне године, наставила се. Укинута је Награда за ЕПП филм. Промењен је формат каталога. Претходне године предложено је да се програм форматира по републикама, а ове године да то буде по жанровима. Расправљало се о концепцији Фестивала на коме је публике, нажалост, било све мање и који у поређењу са ранијим годинама није имао ни упола динамике нити живота. На појединим пројекцијама било је свега четрдесетак посетилаца.

Гран При је додељен Колету Маневу за филм *Туглеш* (продукција *Вардар филм*). Златне медаље за документарни филм додељене су: Мирзи Идризовићу за *Касабе* (продукција *Сутјеска филм*), Миливоју Пухловском за *Мој пријатељ НП* (продукција *Загреб филм*) и Јану Александру Кошчалику за *Отворено питање* (продукција *ЦФРЗ*). За најбољи анимирани филм проглашен је *Адам* Петра Глигоровског (у продукцији *Вардар филма*).

Филм Александра Илића (1927-2012) о црном пилету које покушава да избегне смрт, *Маљ* (продукција *Дунав филм*), награђен је Златном медаљом као најбољи кратки играни филм. У стерилној и помало чудној фабрици за производњу пилића, Илић нас уз прикладну музику лагано уводи у једну веома једноставну причу о животу – судбина његовог црног пилета метафора је за судбине свих оних који су другачији у свету људи.

Маљ је случајно снимљен. Илић је у то време за *Југославија филм* радио наменски филм о домаћој пољопривреди. У фабрици „Кока” у Вараждину

superhuman struggle of our people, made in 1944 in legendary Drvar, via those which recorded powerful revolutionary enthusiasm, a unique will and readiness of working people to breathe life back into the destroyed and devastated country, to the film records which present our everyday engagement in creating new, self-governed, socialist relations – it has been more than three decades.”

Filip Matić was at the head of the festival. The president of the jury was Jože Gale, and the other members were Ilija Buzan, Radivoje Cvetičanin, Rajko Grlić, Blagoje Kunovski, Blerim Ljuža, Olga Perović, Sead Petihagić and Zdravko Randić.

All selected films competed for prizes, and the debate For and Against the Selection, which had started the previous year, continued. The award for economic propaganda film was canceled. The Catalogue format was changed. It had been suggested the previous year that the program should be formatted according to republics, whereas this year the suggestion was that it should be done according to genres. The concept of the festival was also discussed, as the audience was unfortunately getting smaller, and the festival was not half as dynamic and powerful as in previous years. Certain screenings had only about forty visitors.

The Grand Prix was awarded to Kole Manev for his film Tugleš (“Vardar Film”). The Golden Medals for documentary films were awarded to Mirza Idrizović for Casbahs (“Sutjeska Film”), Milivoj Puhlovski for My Friend NP (“Zagreb Film”) and Jan Aleksandar Koščalik for Open Question (“CFRZ”). Adam by Petar Gligorovski (“Vardar Film”) was voted the best animated film.

The film by Aleksandar Ilić (1927-2012) about a black chicken which tries to escape death, The Mallet (“Dunav Film”), was awarded the Golden Medal for the best short fiction film. In a sterile and somewhat strange chicken factory, accompanied by appropriate music, Ilić introduces a simple story about life – his black chicken’s fate is a metaphor for the fate of all of those who are different in the world of people.

The Mallet was filmed accidentally. At that time, Ilić was making a utility film about national agriculture for “Yugoslavia Film”. At “Koka” factory in Varaždin, he saw

видео је траку на којој се вршила селекција пилића. Црне пилиће, који су слабије напредовали у товљењу, генетска служба би одмах елиминисала, а ако би неко случајно стигло до траке за одабир, ишло би под маљ.

Милутин Чолић је у *Политици* написао да је пројекција овог филма била „мали велики тренутак Фестивала“. Иако је по одлуци тадашњег жирија Кратког метра *Маљ* представљен у категорији кратког играног, данас се приказује као документарни филм. Добио је више награда, између осталих, Златног змаја у Кракову 1977. године и Октобарску награду града Београда. Илић је, иначе, за своје радове добио чак седамдесет и две награде у земљи и у иностранству, између осталог Сребрног медведа за *Сову* (1973) и за *Страст* (1975). *Маљ*, као његово незаобилазно остварење, сматра се једним од врхова београдске школе документарног филма, а протагониста, црно пиле, постало је толико популарно да је јавност била веома заинтересована за његову судбину. Новинари су га, наводно, пронашли у једном домаћинству у Инђији.

У част Александра Илића црно пиле је данас на корицама ове монографије, у аранжману Растка Ћирића.

a chicken selection conveyor belt. The black chickens, which advanced more slowly in fattening, would be eliminated straightforward by the genetic service, and if a black chicken accidentally made it to the selection conveyor belt, it would go under the mallet.

Milutin Čolić wrote in "Politika" that the screening of this film was "a tiny great moment of the festival". Although the jury of the then Short Film Fest decided to screen *The Mallet* as a short fiction film, it is nowadays screened as a documentary. It was awarded many prizes, the Gold Wawel Dragon in Krakow in 1977 and the October Award of the City of Belgrade, among others. Incidentally, Ilić won as many as seventy-two awards in the country and abroad, the Silver Bear for *The Owl* (1973) and *Passion* (1975), among others. *The Mallet* is his ultimate achievement, it is considered one of the pinnacles of Belgrade School of Documentary Film, and the protagonist, the black chicken, became so popular that the general public was very interested in its fate. Allegedly, it was found by journalists in one household in Indjiya.

In honor of Aleksandar Ilić, a black chicken is on the cover of this monograph, arranged by Rastko Ćirić.

78

XXV Фестивал, од 17. до 24. марта
25th Festival, 17th – 24th March

Кратки метар слави четврт века. Савет додељује Златну плакету јубиларног Фестивала покровитељу манифестације, председнику Јосипу Броз Титу, у знак захвалности за сталну помоћ и подршку. Тито не долази, већ шаље изасланика, друга Радована Пантовића. Догађај отвара Филип Матић, председник Савета фестивала и потпредседник ССРН Србије, који је поздравио председниковог изасланика и поново се захвалио Титу на подршци. Матић је рекао да ово покровитељство намеће још већу одговорност да се и убудуће на Кратком метру негује социјалистички развој уметности свих народа и народности Југославије и додао: „Кратки и документарни филмови не само да сведоче збивања и судбине човека и заједнице већ подстичу – ангажованим друштвеним ставом – да се богати живот и да се унапређује мисао смисао свакидашњице: социјалистичке, самоуправне, југословенске...”

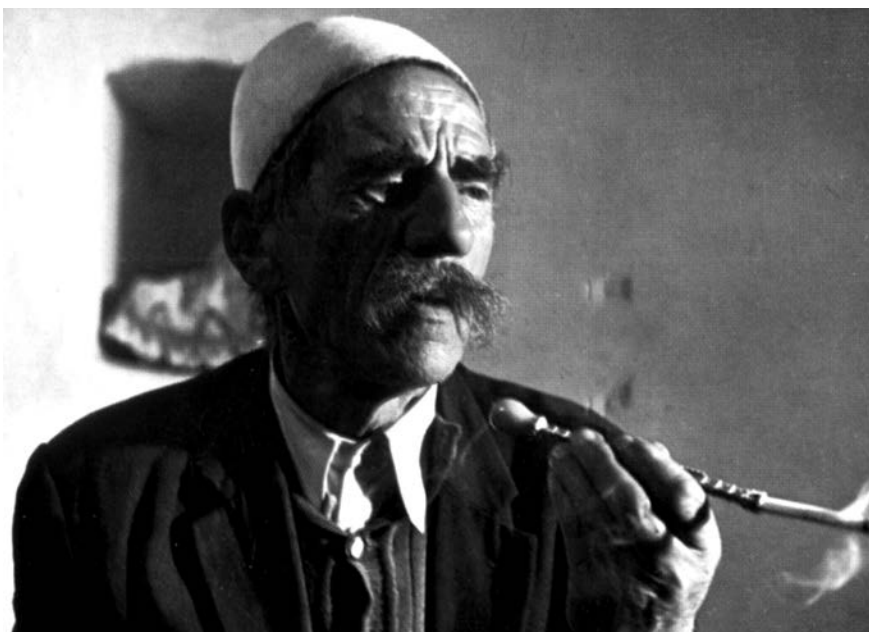
Фестивал је отворен документарним филмом *Кореја поздравља Тита*, Драгана Митровића (продукција *Филмске новости*). Потом је приказан избор филмова из свих република. Свечаном отварању присуствовале су бројне личности из политичког и јавног живота. Истог дана, на почасној поподневној пројекцији, приказан је документарцац *Титов поглед даље*, у режији Вукомана Миловановића (продукција *Застава филм*). Тај филм снимљен је поводом Титовог проглашења за почасног доктора војних наука. Година 1978. била је конгресна година у Југославији (јуна месеца одржаће се XI конгрес СКЈ), што је посебно наглашено у програмима Фестивала.

Организацију Фестивала преузео је Сава Центар. Уведена је функција уметничког директора и поверена Слободану Новаковићу, који је прилично успешно представио нову концепцију: први пут програм је подељен жанровски и тематски. Опет су уведени такмичарски и нетакмичарски програм, а

The Short Film Fest celebrated a quarter of a century. The Council granted the patron of the event, President Josip Broz Tito, the Golden Plaque of the festival anniversary, in gratitude for his continuous help and support. Tito did not make an appearance, he sent an envoy, comrade Radovan Pantović instead. The event was opened by Filip Matić, the president of the festival Council and vice-president of the Socialist Alliance of Working People of Serbia, who greeted the president's envoy and thanked Tito again for his support. Matić emphasized that this patronage meant even greater responsibility for the future Short Film Fest, to cherish the socialist development of art belonging to all people and nationalities of Yugoslavia, and added: “[short and documentary films] do not only witness events and destinies of the man and community, but also encourage – by their socially engaged attitude – to enrich life and improve everyday thought: socialist, self-governed, Yugoslav...”

The festival was opened by a documentary film *Korea Greets Tito* by Dragan Mitrović (“Filmske Novosti”). The selection of films from all the republics was then screened. The official opening ceremony was attended by numerous political and public life figures. *Tito Looks Ahead*, a documentary by Vukoman Milovanović (“Zastava Film”), was screened on the same day, at an honorary matinée. This film had been made on the occasion of Tito being declared an honorary doctor of military science. The year 1978 was a Congress year in Yugoslavia (11th Congress of the League of Communists of Yugoslavia was held in June), which was especially highlighted in festival programs.

The festival organization was taken over by Sava Center. The newly established function of the art director was entrusted to Slobodan Novaković, who presented the new concept, rather successfully: the program was categorized by genres and themes for

селекција је поново поверена жирију. Идеја је била да она сваке године буде све строжа и да Фестивал инсистира на квалитету, а не на пуком прегледу дешавања у домаћој продукцији.

Други дан догађаја протекао је у знаку анимираног филма, али је, нажалост, доминирао утисак да они ове године нису били на истом нивоу као раније. Трећи дан био је резервисан за документарце са савременом темом и то је било једно од ударних вечери Фестивала. Публике је било нешто више него претходних година, а за документарце се, чак, први пут после толико година, тражила карта више! Многи су остали празних руку на Тргу Маркса и Енгелса, што је свакако био добар знак. Потом су на програму су били кратки играни филмови, па документарци са темама из историје, затим наменски филмови, документарни на слободне теме, а последњег дана, традиционално након свечаног затварања, приказани су награђени радови.

Пријављено је рекордних 140 остварења (највише документарних, чак 72), послало их је 20 продуцената, а 73 филма селектована су за такмичење. Када је реч о републикама, највише пријава било је из Србије (45), потом из Хрватске (41), следе Словенија (18), Македонија (14), Војводина (10), Босна (9), Косово (2),

the first time. The competition and non-competition were reintroduced, and the jury was entrusted with the selection again. The idea was that the selection should be more rigorous every year and that the festival should insist on quality, and not on the mere review of events in the national production.

The second day was marked by animated films, but unfortunately, the dominant impression was that this year they were not of the same quality as before. The third day was reserved for contemporary topic documentaries and that was one of the most important festival evenings. The audience was more numerous than in previous years and the documentaries were even sold out, for the first time in years! Many people were left standing empty handed at Marx-Engels Square, which was certainly a positive sign. The short fiction film program followed, then historical documentaries, utility films, free topic documentary films, and on the last day, after the official closing of the festival, the awarded films were screened, as was the tradition.

The record of 140 achievements (mostly documentaries, as many as 72) was submitted. They were sent by 20 production companies, and 73 films were selected for competition. Regarding the republics, most entries

а из Црне Горе свега један филм, што је и одговарало снази продуцената. Појединачно, највише филмова пријавили су *Загреб филм* (23) и *Дунав Филм* (18).

Председник жирија био је чувени аниматор и вишеструки лауреат Фестивала, Душан Вукотић. У жирију су били и: Звонко Дужновић, Слободан Ђурић, Али Јасићи, Франци Колар, Радош Новаковић, Јован Павловски, Мирослав Радоњић, Крсто Шканата и, као консултант за музику, Зоран Рамбосек.

Промењен је формат каталога, као и стил насловне стране; уместо једноставног графичког решења и исписа имена Фестивала и датума одржавања, сада је ту било креативно решење.

Као најава Фестивалу, од 9. до 16. марта, приказана је веома посећена селекција антологијских филмова аутора који су дали посебан допринос развоју филмских школа. Овај програм, подељен по републикама и покрајинама, припремили су: Никола Стојановић (БиХ), Рајко Церовић (ЦГ), Мира Боглић (ХР), Илинденка Петрушевка (МК), Станка Годнич (СЛО), Вицко Распор (СР), Али Јасићи (КиМ), Миодраг Кујунџић (Војводина).

Главном наградом овећан је документарни филм о једној великој породичној задрузи *117* (продукција

came from Serbia (45), then Croatia (41), Slovenia (18), Macedonia (14), Vojvodina (10), Bosnia (9), Kosovo (2) and only one from Montenegro, which was proportional to the respective strength of production. The most films submitted individually, came from "Zagreb Film" (23) and "Dunav Film" (18).

The president of the jury was a famous animator and multiple festival laureate, Dušan Vukotić. The jury was also: Zvonko Dužnović, Slobodan Đurić, Ali Jasiqi, Franci Kolar, Radoš Novaković, Jovan Pavlovski, Miroslav Radonjić, Krsto Škanata and Zoran Rambosek, as music consultant.

The Catalogue format was changed, as well as the style of the cover; instead of the previous simple graphic design with the name and the date of the festival written, there was a new creative solution.

As the introduction to the festival, from 9th to 16th March, the most visited selection of important films by authors who had given considerable contribution to the development of film schools, was screened. This program, categorized by republics and provinces, was prepared by: Nikola Stojanović (BH), Rajko Cerović (MN), Mira Boglić (CR), Ilindenka Petruševka (MC), Stanka Godnić (SLO), Vicko Raspor (SR), Ali Jasiqi (KM), Miodrag Kujundžić (Vojvodina).

Косово филм), који је режирао Бесим Сахатчиу, а снимио Африм Спахиу, обојица дипломирани студенти са загребачке Академије. Издајамо и три Златне медаље за документарни филм, додељене Првославу Марићу (*Голе истине*, продукција *Неопланта*), Лордану Зафрановићу (*Завичај - Владимир Назор*, продукција *Славица филм*) и Петру Крељи (*Прихватна станица*, продукција *Загреб Филм*).

У спомен преминулих Желимира Матка и Драгослава Зире Адамовића часопис *Филмограф* доделио је две меморијалне награде, за креативност у анимираном филму и за документарни филм који подржава социјалистичке идеје.

Главни програм приказивао се у биоскопу Дома синдиката, а споредни чак у двадесетак сала широм града – Дому пионира, „Ђури Салају“, СКЦ-у, ДКСГ-у итд. Фестивал се проширио и на друге градове, у којима је организован низ специјалних програма. Између осталог, на специјалној пројекцији у загребачкој Ткаоници Ћилима цео колектив дошао је да погледа филм *Радница*, Мира Микуљана, документарца о једној колегиници из фабрике, чланици Радничког савета. Одржане су традиционалне репризе у Загребу и Тузли, посебне селекције у Новом Саду, Скопљу и Љубљани.

У току трајања Кратког метра, представници једанаест филмских фестивала, потписали су Самоуправни споразум о међусобном повезивању и усклађивању заједничких интереса националних и међународних филмских манифестација у Југославији. У Плавом салону Дома синдиката свечано је потписан и самоуправни споразум о удруживању средстава за финансирање Фестивала са 36 институција и РО (на иницијативу Савета). На иницијативу Извршног одбора одржан је оснивачки састанак Координационог одбора југословенских филмских институција.

Тито је пропустио јубиларни Фестивал, али му је, у резиденцији у Карађорђево, припремљена приватна пројекција награђених филмова. Било је присутно око 60 страних гостију, углавном представника других фестивала, а заступљеност у медијима била је одлична.

The laureate was a documentary about a large family cooperative 117 (*"Kosovo Film"*), directed by Besim Sahatčiu, and filmed by Afrim Spahiu, both of whom graduated from the Academy of Zagreb. Three Golden Medals for documentary films also stand out and they were granted to Prvoslav Marić (*Naked Truths*, *"Neoplanta"*), Lordan Zafranović (*Homeland – Vladimir Nazor*, *"Slavica Film"*) and Petar Krelja (*Reception Facility*, *"Zagreb Film"*).

In memoriam of Želimir Matko and Dragoslav Zira Adamović, the magazine *"Filmograf"* granted two memorial awards, for creativity in animated film and for documentary film supporting socialist ideas.

The main program was held at the cinema hall of the House of Unions, and the accompanying program in about twenty halls around the city – *"Dom Pionira"*, *"Đuro Salaj"*, *"SKC"*, *"DKSG"*, etc. The festival extended to other towns, where a series of special programs was organized. Among other events, there was a special screening of the film *Worker* by Miro Mikuljan, a documentary about a female colleague and a Workers' Council member, at the rug weaving factory in Zagreb, which was attended by the entire staff. There were also traditional re-runs in Zagreb and Tuzla, as well as special selections in Novi Sad, Skopje and Ljubljana.

During the Short Film Fest, the representatives of eleven film festivals signed the Self-governed Agreement about interconnection and harmonization of common interest of national and international film events in Yugoslavia. In the Blue Room of the House of Unions the Self-governed Agreement about pooling resources for festival funding was officially signed with 36 institutions and Work Organizations (the initiative of the Council). Initiated by the Managing Board, the inaugural meeting of the Coordination Committee of the Yugoslav film institutions was held.

Tito missed the festival anniversary, but a private screening of the awarded films was organized in his residence in Karađorđevo. Media coverage was excellent. There were about 60 international guests, mainly the representatives of other festivals.

79

XXVI Фестивал, од 16. до 23. марта
26th Festival, 16th – 23rd March

Фестивал се одржава у знаку јубилеја: прослава 60 година КП СКЈ, СКОЈ-а и Класних синдиката, те прослава 35 година југословенске кинематографије. Обележени су и други важни датуми: 30 година Југословенске кинотеке, кинематографије у БиХ и *Застава филма*, 25 година *Дунав филма*, Међународна година детета... „Тако су се на најлепши начин укрстили и испреплетали путеви наше револуционарне историје са путевима саме кинематографије, која је свој развитак и успон доживела у социјалистичкој и самоуправној заједници југословенских народа и народности.“ (Увод, каталог. Филип Матић, председник Савета фестивала и Властимир Стаменовић, председник Извршног одбора). Јубилеји КП и СКОЈ-а обележени су пројекцијама у ДКСГ-у, СКЦ-у и у Дому омладине недељу дана пре самог отварања Фестивала.

Учествовале су чак 23 продуцентске куће, пријављено је 149 филмова, приказан 131, од којих у званичној конкуренцији 66 филмова. Неки су сматрали да је и то много и да је селекција морала бити строжа. Публика је посебно лоше реаговала на такозване ЕПП и наменске филмове, током којих је излазила из сале. Програм је поново био форматиран – подељен по жанровима и темама. У жирију су били: Првослав Ралић, Момчило Илић, Петрит Имами, Златко Лаванић, Војо Никчевић, Стево Остојић, Боро Пејчинов, Вили Вук, Перо Зубац, Зоран Рамбосек.

Инсистира се на новом концепту, на ангажованости Фестивала, актуелности и комуникацији са младим ствараоцима. Организован је тродневни Сусрет филмских школа из Београда, Загреба и Љубљане, када су професори и студенти ових Академија разменили искуства, а публика видела селекцију студентских и дипломских радова. Са идејом да што боље промовише рад младих уметника, у каталогу је објављена листа филмова и аутора са филмских

The festival celebrated anniversaries: 60 years of the Communist Party (KP), the League of Communists of Yugoslavia (SKJ), Young Communist League of Yugoslavia (SKOJ) and Class syndicates, as well as 35 years of Yugoslav cinematography. Other important dates were marked: 30 years of the Yugoslav Film Archive, BH cinematography and “Zastava Film”, 25 years of “Dunav Film”, the International Children’s Day... “The roads of our revolutionary history have crossed the roads of cinematography itself and intermingled in the most beautiful way; the cinematography developed and thrived in the socialist, self-governed community of Yugoslav nations and nationalities.” (Introduction, Catalogue. Filip Matić, the president of the festival Council, and Vlastimir Stamenović, president of the Managing Board). The KP and SKOJ anniversaries had been celebrated the week before the festival opening by screening in DKSG, SKC and Dom Omladine.

23 production companies participated. There were 149 submitted films, 131 of which were screened, 66 in official competition. Even so, the selection was considered to be quite lenient. The audience’s reaction to economic propaganda and utility films was especially negative and many people were leaving the hall. The program was formatted again – categorized by genres and themes. The jury was: Prvoslav Ralić, Momčilo Ilić, Petrit Imami, Zlatko Lavanić, Vojo Nikčević, Stevo Ostojić, Boro Pejčinov, Vili Vuk, Pero Zubac and Zoran Rambosek.

A new concept, festival engagement, topical issues and communication with young artists were insisted on. A three-day meeting of film schools from Belgrade, Zagreb and Ljubljana was organized, the professors and students of these Academies shared experiences and the audience could see a selection of student and graduate work. In order to promote the work of young authors better, the Catalogue featured a list of films and authors of film schools which had

школа који су до тада учествовали на Кратком метру. Тадашњи студенти који су 'обећавали', данас су имена која су нам добро позната: Јован Аћин, Станко Црнобрња, Дејан Караклајић, Татјана Шупут, Милош Радовић, Ненад Пуховски, Миро Микуљан, Боштјан Врховец... Фестивал је организовао и сусрет студената са продуцентима.

На Свечаној академији поводом 35 година југословенске кинематографије додељено је 14 повеља најзаслужнијим синеастима за допринос развоју домаћег филма и самог Фестивала. Неки од њих су: Душан Вукотић, Бојан Адамич, Киро Билбовски, критичари Вицко Распор и Ирма Флис.

Приказан је програм посвећен добитнику Октобарске награде, редитељу Предрагу Голубовићу, одржано је више округлих столова, конференција и дебата... Фестивал наставља да се шири ван свог устаљеног оквира, пројекцијама у домовима културе и другим дворанама.

Гран При није додељен. Документарац *Дасе Столета* Попова (у продукцији *Вардар филма*), помало надреална прича о контрастима савремене свакодневице, животу Рома и њиховој слободи, добио је Златну медаљу у Београду, освојио Гран При у

participated in the Short Film Fest. The names which were "promising" then, are the names well-known today: Jovan Aćin, Stanko Crnobrnja, Dejan Karaklajić, Tatjana Šuput, Miloš Radović, Nenad Puhovski, Miro Mikuljan, Boštjan Vrhovec... The festival also organized the meeting of students and producers.

At the official ceremony of 35th Yugoslav cinema anniversary, 14 charters were presented to the most deserving cineastes for the contribution to the national film and the festival development. Some of them were: Dušan Vukotić, Bojan Adamič, Kiro Bilbovski, critics Vicko Raspor and Irma Flis.

There was a screening of the program dedicated to the winner of the October Award, director Predrag Golubović; there were also numerous round table discussions, conferences and debates... The festival continued extending beyond its usual frame, by screenings in culture centers and other halls.

The Grand Prix was not awarded. The documentary *Dae* by Stole Popov ("*Vardar Film*"), a rather surreal story of the contrasts of contemporary life of Roma people and their freedom, was awarded the Golden Medal Belgrade, it won the Grand Prix in Oberhausen and during the following year's Short Film Fest it

Оберхаузену, а у тренутку одржавања Кратког метра наредне године био је номинован и за Оскара! Цртани филм Зденка Гашпаровића, *Сатиеманија* (продукција *Загреб филм*), који је у Београду добио Сребрну медаљу у категорији анимација, у Оберхаузену је са филмом *Дае* поделио главну награду. Та мрачна и заводљива прича, базирана на музици француског композитора и пијанисте Ерика Сатиа, води нас у фантастични свет хармоније и конфликта бордела, барова и улица мегалополиса.

Награђени су и Стјепан Заниновић (*Све је добро што се добро сврши*, продукција *Дунав филм*), Владимир Фулгоси (*4100 амбасадора*, продукција *Загреб филм*), Мето Петровски (*Голгота*, продукција *Вардар филм*), Боривоје Довниковић (*Школа ходања*, продукција *Загреб филм*) и други.

Југословенски филм наставља успехе ван граница своје земље, наградама у Оберхаузену, Кракову, Мадриду итд. Нажалост, у Југославији положај краткометражног филма и даље је незавидан – криза у продукцији још увек траје, а кратки филм се мање-више може видети само на Мартовском фестивалу. Према речима организатора, Фестивал има за циљ да успостави многе нове мостове и сруши старе баријере, што му је 1979. године у великој мери и успело.

was nominated for the Oscar! Zdenko Gašparović's animated film *Satiemania* ("Zagreb Film"), which was awarded the Silver Medal in Belgrade in the category of animated film, shared the main prize with the film *Dae* in Oberhausen. This dark and seductive story, based on the music by a French composer and pianist, Erik Satie, leads us into the fantastic world of harmony and conflict of brothels, bars and streets of a megalopolis.

Stjepan Zaninović (*All's Well that Ends Well*, "Dunav Film"), Vladimir Fulgosi (*4100 Ambassadors*, "Zagreb Film"), Meto Petrovski (*Golgotha*, "Vardar Film"), Borivoje Dovniković (*Learning to Walk*, "Zagreb Film") and others, were also among the awarded.

Yugoslav film continued its successes abroad, proved by awards in Oberhausen, Krakow, Madrid, etc. Unfortunately, the position of short film in Yugoslavia was still far from enviable – there was still a crisis in production, and short film was more or less confined to the March Festival, which, according to the words of the organizer, aimed at establishing new bridges and breaking down the old barriers. In 1979 it succeeded in it to a large degree.

Двадесет седми Кратки метар одржан је у изузетно деликатном тренутку, свега два месеца уочи смрти доживотног председника Југославије. Броз је већ био тешко болестан. Фестивал је свечано отворен пројекцијом дугометражног документарца *Јосип Броз Тито* Крста Шканате, уз који је приказан и документарни филм *Летови мира и пријатељства* Стјепана Чикеша. Публици се обратио председник Градске конференције ССРН Београда Владимир Бабшек. Приказана су још два документарца о другу Титу – *Запис* Пурише Ђорђевића и *Друг Тито* – *Љубљана* Срђана Хаџића. На затварању је приказан документарцац *Тито и Косово 1979*, Бесима Сахатчијуа. У тренутку неспокојног ишчекивања у коме је била цела Југославија, жири је посебно похвалио све филмове о другу Титу, као и напоре њихових аутора.

У борби за квалитет, смањен је број фестивалских дана, као и број званичних награда и искључени су наменски и ЕПП филмови, што је наишло на велико одобравање. Та два жанра нису претерано интересовала публику, а из године у годину имала су све већу минутажу, јер су продуценти пријављивали све дуже филмове управо у те две групе. Намера је била да се Фестивал освежи, да комуницира са савременим тренутком, потврди своју виталност и способност да се трансформише. Додељено је свега девет награда и три дипломе, што је двоструко мање него претходне године. Као резултат промена било је више публике и бољих критика у медијима. Усвојен је Статут фестивала који је допуњен у духу Титове идеје о колективном руковођењу. Усвојени су и нови правилници о раду Фестивала и жирија.

Пријављено је око 120 филмова, што је био уобичајен број, но треба имати у виду одсуство наменских филмова и реклама. Како се обим продукције филмских школа повећавао, било је све више младих аутора. У односу на претходних неколико година,

The twenty-seventh Short Film Fest was held in a delicate moment, only two months before the death of the Yugoslav president for life. Broz was already seriously ill. The festival was officially opened by the screening of the feature-length documentary *Josip Broz Tito* by Krsto Škanata, along with the documentary film *Flights of Peace and Friendship* by Stjepan Čikeš. The audience was greeted by the president of the City Conference of the Socialist Alliance of Working People of Belgrade, Vladimir Babšek. Two more documentaries about comrade Tito were screened – *Record* by Puriša Đorđević and *Comrade Tito – Ljubljana*, by Srđan Hadžić. The documentary *Tito and Kosovo 1979* by Besim Sahatčiju closed the festival. In the moments of anxious anticipation for whole Yugoslavia, the jury commended all films about comrade Tito and the effort of their authors.

Striving for quality, the festival lasted shorter, the number of official awards was reduced and economic propaganda and utility films were canceled, which was met with approval. These two genres were not particularly interesting for the audience, and were increasingly longer every year, as the producers submitted ever longer films in these two categories in particular. The intention was to refresh the festival, to make it relevant for the moment, to confirm its vitality and the ability to transform. Only nine awards and three diplomas were granted, which was half the number compared to the previous year. The result of the change was – more audience and better media critiques. The Statute of the festival was passed, revised in the spirit of Tito's idea of collective management. The new Regulations about the festival and jury work were also passed.

About 120 films were submitted, which was the usual number, but that was now the number without utility films and commercials. As the film school productions increased, there were more and more young authors.

приметно је побољшање квалитета анимираног филма. Већ у току трајања Фестивала многи аутори позивани су на друге европске филмске смотре, као што су: Лајпциг, Краков, Оберхаузен, Билбао...

„Стваралачка и радна атмосфера“ поново је мото манифестације. Сусрети студената југословенских филмских школа (водили су их Марко Бабац и Никола Вучинић), разговор са страним гостима на тему „Телевизија и документарни филм“ са уводним излагањем Небојше Ђукелића, симпозијум „Самоуправљање и домаћи филм“ поводом тридесетогодишњице самоуправљања у Југославији, дебате, пројекције... У сарадњи са Кинотеком из Скопља одржана је Свечана академија поводом стогодишњице рођења македонског фотографа и сниматеља Милтона Манакија, једног од првих балканских синеаста. Приказани су оригинални Манакијеви документарни снимци и додељено осам повеља заслужним југословенским сниматељима: Михајлу Ал Поповићу, Бранку Блажини, Александру Веслигоју, Љуби Петровском, Ивану Маринчеку, Стевану Лепетићу, Петру Латиновићу и Африму Спахију.

Председник жирија био је Марко Бошњак, а остали чланови Мирослав Антић, др Ратко Божовић, Гојко Кастратовић, Јане Кавчић, Шућри Нимани, Илинденка Петрушева, Данило Радоловић и Ацо Штака.

Гран При је добио Јошко Марушић за анимирани филм *Рибље око* (продукција *Загреб филм*). Велика Златна медаља за документарни филм додељена је Петру Лаловићу (*Мрави*, продукција *Центар филм* Београд), за анимирани Дарку Марковићу (*Рука*, продукција *Вардар филм*), а за кратки играни Николи Стојановићу (*Чин*, продукција *Сутјеска филм*). Медаље добијају и Никша Јовићевић, Селами Тараку, Божа Поточник...

Слободан Новаковић остаје уметнички директор Фестивала и након истека првог мандата од две године.

Compared to the previous couple of years, the animated film quality was notably better. During the festival, a lot of authors were already invited to other European film reviews: Leipzig, Krakow, Oberhausen and Bilbao.

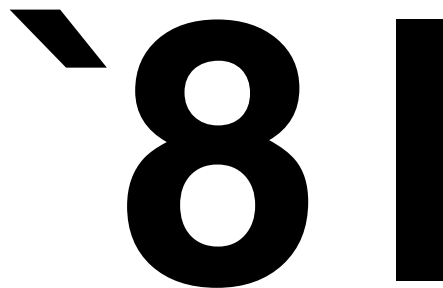
“Creative work atmosphere” was the motto of the event again. There were meetings of students and Yugoslav film schools (led by Marko Babac and Nikola Vučinić), the interviews with international guests on the topic of “Television and Documentary Film”, introduced by Nebojša Đukelić, “Self-government and National Film” symposium organized on the occasion of thirty years of self-government in Yugoslavia, debates, screenings... In co-operation with the Film Archive from Skopje, the official ceremony on the occasion of a hundredth anniversary of birth of Milton Manaki, a Macedonian photographer and cinematographer, one of the first cineastes in the Balkans, was held. The original Manaki’s documentary records were screened and eight charters were awarded to the deserving Yugoslav cameramen: Mihajlo Al Popović, Branko Blažina, Aleksandar Vesligoj, Ljuba Petrovski, Ivan Marinček, Stevan Lepetić, Petar Latinović and Afrim Spahiu.

The president of the jury was Marko Bošnjak, and the other members were Miroslav Antić, Dr. Ratko Božović, Gojko Kastratović, Jane Kavčić, Šučri Niman, Ilindenka Petruševa, Danilo Radolović and Aco Štaka.

The Grand Prix was awarded to Joško Marušić for his animated film *Fisheye* (“Zagreb Film”). The Great Golden Medal for documentary film was awarded to Petar Lalović (*Ants*, “Centar Film Beograd”), for animated film to Darko Marković (*The Arm*, “Vardar Film”), and for short fiction film to Nikola Stojanović (*The Act*, “Sutjeska Film”). Nikša Jovičević, Selami Taraku and Boža Potočnik were also among medal winners.

Slobodan Novaković remained the art director, after the first two-year term of office.

XXVIII Фестивал, од 27. до 31. марта
28th Festival, 27th - 31st March

Између два Фестивала умро је друг Тито. Кратки метар није заборавио на свог покровитеља. Сваки програм, у званичној и информативној селекцији, започињао је пројекцијом документарног филма посвећеног преминулом председнику. Осим тога, Фестивал је отворен на историјски датум – 27. марта и то управо у години у којој је Југославија обележавала 40 година од војног пуча и масовних протеста због приступања Југославије Тројном пакту, 27. марта 1941. године.

То је био најкраћи Фестивал до тада, у трајању од свега пет дана. Пријављено је стотину филмова. Ситуација у документарној и краткометражној продукцији никада није била тако драматична. Након Титове смрти, економска криза у земљи све се више захуктавала, да би касније, током осамдесетих, постала још дубља. Фестивал упућује апел републичким и покрајинским 'сизовима', залажући се за већа материјална улагања и повећану друштвену бригу за краткометражни филм. Реч 'криза' доминира и уводним текстом уметничког директора Фестивала, Слободана Новаковића. Из материјалних разлога, на Фестивалу не учесвује ниједан филм из Македоније! Неке републике, као Словенија, снашле су се у последњи час.

Програми су, ипак, били колико је могуће разноврсни: много младих аутора, сусрети филмских школа, пратећи програми у духу револуције, округли сто „Филмска монтажа - технички или стваралачки чин“, трибина: „Краткометражни филм као етнографски документ“, симпозијум „Документарни филм и револуционарна традиција“.

Филипа Матића је на месту председника Савета фестивала заменила Марија Тодоровић, републичка секретарка за рад. У жирију су били: Владан Слијепчевић (председник), Никола Бабић, Недељко Драгић, Милорад Гончин, Раде Кнежевић, Ђура Маринковић, Vicko Raspor and Dr. Draško Redep.

Comrade Tito had died between two festivals. The Short Film Fest did not forget its patron. Every program, in the official and informative section, commenced with a documentary film dedicated to the late president. Additionally, the festival was opened on a historic date – 27th March, in the year Yugoslavia celebrated 40 years of the military coup and mass demonstrations against Yugoslavia joining the Tripartite Pact, on 27th March 1941.

It was the shortest festival, lasting only five days. There were 100 films submitted. The documentary and short film production situation had never been so dramatic before. After Tito's death, economic crisis in the country was getting increasingly serious, being even deeper later in the eighties. The festival appealed to republic and provincial self-governed interest communities ("SIZ" funds), arguing for greater financial investment and greater social care for short film. The word "crisis" dominated the introductory text of the festival's art director, Slobodan Novaković. Not a single film from Macedonia participated in the festival, due to financial difficulties! Some republics, such as Slovenia, managed to find funding just in time.

The programs were various, as much as it was possible: lots of young authors, film school meetings, accompanying programs inspired by the revolution, "Film Editing – Technical or Creative Act" roundtable, "Short Film as Ethnographic Document" panel, and "Documentary Film and Revolutionary Tradition" symposium.

The president of the festival Council, Filip Matić was succeeded by Marija Todorović, Secretary of the Republic for Work. The jury was: Vladan Slijepčević (president), Nikola Babić, Nedeljko Dragić, Milorad Gončin, Rade Knežević, Đura Marinković, Vicko Raspor and Dr. Draško Redep.

Маринковић, Вицко Распор и др Драшко Ређеп.

Гран При је добио Бата Ченгић за филм *Човек са сатом*. Први пут је додељена Награда за монтажу. Добитник је Вуксан Луковац за свој рад на филму *Подхум 12. август 1942*. (режија Бернардин Модрић).

У току трајања Фестивала стигла су обавештења из Оверхаузена, Кракова, Лила, Лајпцига и Билбаоа о југословенским филмовима које су ови фестивали селектовали за своје програме. Више од 30 југословенских краткометражних и документарних филмова, готово трећина селекције Кратког метра, 1981. године отишло је по завршетку домаће смотре даље у свет.

The Grand Prix was awarded to Bata Čengiћ for the film *The Man with a Watch*. The award for editing was granted for the first time. Vuksan Lukovac received it for his work on the film *Podhum 12th August 1942* (directed by Bernardin Modrić).

During the festival, the notifications about the selection of Yugoslav films for festival programs arrived from Oberhausen, Krakow, Lille, Leipzig and Bilbao. Over 30 Yugoslav short and documentary films, that is almost a third of the Short Film Fest selection, were sent to the world shortly after the national review in 1981.

Фестивал је отворио председник Социјалистичког савеза Београда Дејан Миловановић. На отварању је приказан документарцац *Поздрав пријатељу*, Драгослава Драгана Митровића (у продукцији *Филмских новости*), у спомен преминулом председнику (у фестивалским материјалима најављен под насловом *Пословни поздрав*). Уследило је шест филмова из свих југословенских република.

Идеја је да Фестивал буде 'отворена филмска трибина'. Филмови су и даље приказивани у три групе: документарни, кратки играни и анимирани. У жирију су били: Федор Ханжековић (председник), Јоже Погочник, Веселин Љумовић, Воја Мирић, Бесим Сахатчиу, Мирко Костовић, Трајче Попов, Петар Латиновић и директор Југославија филма, Дејан Обрадовић.

Пријављено је 120 филмова, у званичној селекцији приказано 55, а у информативној 65. Било је највише документарцаца (72), потом кратких играних (27), па анимираних (21), као и све више радова студената са Академија. Неке од република и покрајина изостале су и овог пута – Црна Гора и Косово нису приказали ниједан филм. Највише филмова је било из Србије (49), уз то и осам из Војводине. Следила је Хрватска са 22, Босна са 14 и Словенија са 12 филмова. Када је реч о произвођачима, предњачили су *Дунав филм*, *Сутјеска филм* и *Вардар филм* са по једанаест остварења.

Жирију је упућена критика да је могао бити строжи приликом одабира филмова. Због обима програма, уведена је још једна, касна поноћна пројекција, где су приказивани радови који су се такмичили за награде, што је отежало праћење Фестивала. Чак осам поподневних пројекција за информативни програм у пет фестивалских дана, допринело је утиску опште пренатраности.

The festival was opened by Dejan Milovanović, president of the League of Socialists of Belgrade. Dragoslav Dragan Mitrović's *A Salute to a Friend* ("Filmske Novosti") was screened at the opening, in memory of the deceased president (in festival material, it was announced under the title *Business Greeting*). Six films from the six republics followed.

The idea was that the festival should be "an open film discussion". The films were still screened in three groups: documentaries, short fiction and animated. The jury was: Fedor Hanžeković (president), Jože Pogačnik, Veselin Ljumović, Voja Mirić, Besim Sahatčiu, Mirko Kostović, Trajče Popov, Petar Latinović and "Yugoslavia Film" director Dejan Obradović.

120 films were submitted, 55 of which were screened in the official selection, and 65 in the informative. There were mostly documentaries (72), followed by short fiction (27), and then animated films (21), and there was more and more work by Academy students. Some republics and provinces were absent again – Montenegro and Kosovo did not screen a single film. Most of the films were from Serbia (49), and eight more from Vojvodina. Croatia followed with 22, Bosnia with 14 and Slovenia with 12 films. As far as the production companies were concerned, "Dunav", "Sutjeska" and "Vardar" led with 11 achievements each.

The jury was criticized for not being strict enough during the selection. Owing to the size of the program, there was an additional, late, midnight screening, when films competing for prizes were screened, which made the festival more difficult to follow. As many as eight afternoon screenings of informative program in five festival days left an additional impression of general crowdedness.

Повеље за заслужне аниматоре добили су:

Вера и Љубиша Јоцић
Валтер & Норберт Нојгебауер
Душан Вукотић
Фадил Хацић
Славко Марјанац
Саша Добрила
Боривоје Довниковић
Никола Костелац
Ватрослав Мимица
Александар Маркс
Владимир Јутриша
Недељко Драгић
Златко Боурек
Века Кокаљ
Кони Стеинбахер
Вефик Хаџисмајловић
Дивна Јовановић
Зоран Јовановић
Борислав Шајтинац
Никола Мајдак
Стеван Живков
Петар Глигоровски
Дарко Марковић
Бранко Ранитовић

Charters were awarded to:

Vera and Ljubiša Jocić
Walter and Norbert Neugebauer
Dušan Vukotić
Fadil Hadžić
Slavko Marjanac
Saša Dobrila
Borivoje Dovniković
Nikola Kostelac
Vatroslav Mimica
Aleksandar Marks
Vladimir Jutriša
Nedeljko Dragić
Zlatko Bourek
Veka Kokalj
Koni Steinbaher
Vefik Hadžismajlović
Divna Jovanović
Zoran Jovanović
Borislav Šajtinac
Nikola Majdak
Stevan Živkov
Petar Gligorovski
Darko Marković
Branko Ranitović

Централни догађај Фестивала било је обележавање шест деценија југословенске анимације (1922-1988). Подељене су повеље заслужним аниматорима, као неким од најважнијих амбасадора југословенске културе у свету. Одржан је и симпозијум посвећен том јубилеју са намером да се теоријски и историјски приступи теми. Посебна плакета додељена је *загребачкој школи анимираног филма*, односно *Загреб филму*. На симпозијуму о анимацији говорили су: Божидар Зечевић, Зорица Јевремовић, Мира Боглић, Тони Тршар, Мирко Костовић, Иштван Лади, Благоја Куновски, а симпозијум је водио др Драшко Ређеп. Приказана је ретроспектива радова *загребачке школе анимираног филма* са делима Душана Вукотића, Мимице, Драгића, Костелца, Маркса, Јутрише и других. Постављено је, међутим, питање зашто је била слаба селекција анимираног филма у такмичарском програму и да ли су их аутори, можда, чували за неке друге манифестације, на пример за Светски фестивал анимираног филма у Загребу.

Традиционалном сусрету студената југословенских школа придружиле су се и колеге са ФАМУ из Прага. Чувена чешка школа одгајила је и низ југословенских аутора: Грлић, Паскаљевић, Зафрановић, Карановић, Марковић, Кустурица... Са намером да се југословенска јавност што боље информише о токовима у свету, приказан је програм победника са сродних фестивала са којима је Кратки метар већ годинама сарађивао: Краков, Лајпциг, Оберхаузен, Билбао, Манхајм, Тампере, Лил.

Гран При је једногласно додељен Златку Лаванићу за *Приче из Париза* (продукција *Сутјеска филм*). Велика Златна медаља за документарни филм додељена је Ненаду Пуховском (*У потрази за Шутејем*, продукција *Филмотека 16*, Загреб), за анимирани Боровоју Довниковићу (*Један дан живота*, продукција *Загреб филм*), а за анимирани мини-филм Конију Стеинбахеру (*Епидемија*, продукција *Виба филм*).

Публике је било више него обично и све карте биле су распродате.

The central event of the festival was the ceremony celebrating six decades of Yugoslav animation (1922-1982). The charters were awarded to deserving animators, as the most important ambassadors of Yugoslav culture in the world. A symposium dedicated to this anniversary was held, with the aim to approach the topic theoretically and historically. A special plaque was awarded to Zagreb School of Animated Films, that is, the "Zagreb Film" company. The speakers at the symposium were Božidar Zečević, Zorica Jevremović, Mira Boglić, Toni Tršar, Mirko Kostović, Ištvan Ladi, Blagoja Kunovski, and it was led by Dr. Draško Ređep. A retrospective of Zagreb School of Animated films was screened, featuring work by Dušan Vukotić, Mimica, Dragić, Kostelac, Marks, Jutriša, etc. However, there was a question why the animated film selection for competition was rather poor and whether the authors were perhaps saving the films for some other events, namely the World Festival of Animated Film in Zagreb.

The colleagues from FAMU, Prague, joined the traditional meeting of the students of Yugoslav schools. The famous Czech school produced such Yugoslav authors as Grlić, Paskaljević, Zafranović, Karanović, Marković and Kusturica. With the intention of informing the Yugoslav audience about global trends, there was a screening of the awarded films from the related festivals, with which the Short Film Fest had co-operated for years: Krakow, Leipzig, Oberhausen, Bilbao, Mannheim, Tampere, and Lille.

The Grand Prix was unanimously awarded to Zlatko Lavanić for *Paris Stories* ("Sutjeska Film"). The Great Golden Medal for documentary film was awarded to Nenad Puhovski (*In Search of Šutej*, produced by "Filmoteka 16", Zagreb), for animated film to Borivoj Dovniković (*One Day of Life*, produced by "Zagreb Film"), and for animated mini film to Koni Steinbaher (*Epidemic*, produced by "Viba Film").

The audience was more numerous than usual and all the tickets were sold out.

83

XXX Фестивал, од 26. марта до 1. априла
30th Festival, 26th March – 1st April

Јубиларни, тридесети фестивал, отворио је председник скупштине града Београда Ратко Бутилија речима: „Тешко је наћи фестивал који тако дуго и упешно траје“. Пријављено је 125 филмова из свих република, а укупна минутажа била је знатно већа него ранијих година, што ће ускоро постати уобичајена појава. За награде се такмичио 61 филм. Србија је (са Војводином и Косовом), приказала укупно 53 остварења. Следиле су Хрватска (27) и Словенија (22), а потом Босна и Херцеговина (12), Македонија (8) и Црна Гора (2). Као и обично, највише је било документарних (72), па кратких играних (27) и анимираних филмова (21). Од произвођача, највише остварења имао је *Дунав филм* (24), који је добио и Награду за најбољу селекцију.

У жирију су били: Милутин Чолић (председник), Селами Тараку, Душан Повх, Александар Јевђевић, Рудолф Сремец, Милан Јовановић, Киро Билбовски и Милорад Бошковић.

Посебно место на програму имала је почасна пројекција нових филмова о Титу којом се јубиларни Фестивал 'одужио успомени на свог покровитеља и великог љубитеља филмске уметности'. Приказане су две ретроспективе тридесетогодишње продукције југословенског кратког филма. Важан је био и страни програм лауреата међународних фестивала. Одзив фестивала из света био је одличан, а филмови су стизали брзо и без накнаде.

Настављена је сарадња са страним филмским школама и сада су им се придружили Рим, Лођ и Париз, а Фестивал је угостио и професоре италијанског *Експерименталног филмског центра*. Филмским кућама заслужним за развитак Фестивала додељене су специјалне повеље. Одржан је разговор на тему „Теорија и пракса нашег кратког филма“, додељене су повеље за успешан рад у пионирском филмском

The thirtieth anniversary festival was opened by the president of the City of Belgrade Assembly, Ratko Butulija: “It is difficult to find a festival which is so long-lived and successful”. There were 125 submitted films from all the republics and they were considerably longer than in previous years, which was to become a trend soon. There were 61 films in competition. Serbia (including Vojvodina and Kosovo) screened the total of 53 films. Croatia (27) and Slovenia (22) followed, then Bosnia and Herzegovina (12), Macedonia (8) and Montenegro (2). As usual, documentaries were the most numerous (72), followed by short fiction (27) and animated (21) films. Most of the achievements were produced by “Dunav Film” (24), which was awarded for the best selection.

The jury was: Milutin Čolić (president), Selami Taraku, Dušan Povh, Aleksandar Jevđević, Rudolf Sremec, Milan Jovanović, Kiro Bilbovski and Milorad Bošković.

The honorary screening of new films about Tito, by which the festival “paid tribute to the memory of its patron and a great film lover”, had a special place in the program. Two retrospectives of a thirty-year-old Yugoslav short film production were screened. The international program featuring international film festival laureates was also of great importance. The response of the international festivals was excellent and the films arrived promptly and without compensation.

The co-operation with foreign film schools was continued, Rome, Lodz and Paris joined in, and the festival was the host to Italian Experimental Film Center professors. Special charters were granted to film production companies responsible for the festival development. There was a discussion on “Theory and Practice of Our Short Film”, charters were granted for success in pioneer film work, film amateurism and

стваралаштву, филмском аматеризму и телевизијском документаризму, а обележено је и 35 година *Застава филма*.

Гран При једногласно је додељен Трајчету Попову за сатирични документарцац *Ликвидатор* (продукција *Вардар филм*). Остварење Мирка Комосара *Доме слатки доме* (продукција *Сутјеска филм*) награђено је Златном медаљом за кратки играни филм, *Албум* Крешимира Зимоњића (продукција *Загреб филм*) за анимирани, а Велику Златну медаљу за документарни филм равноправно су поделили Филип Робар (*Роми на ноге*, продукција *Виба филм*) и Никша Јовићевић (*Тужим државу и сина*, продукција *Дунав филм*).

Објављена је информација је Оберхаузен селектовао пет југословенских филмова, али не и којих, што је изазвало чуђење и негодовање међу новинарима који су од самих аутора добили, а затим и објавили имена филмова. Незаинтересованост приказивача за кратки филм и чињеница да га није било у биоскопима и даље је била врућа тема. Краткометражни филмови стоје у 'бункерима', приказују се само на телевизији, у иностранству и на – Кратком метру.

У каталогу је забележено: „Фестивал је пословао домаћински, максимално штедљиво, у складу са мерама у читавом нашем друштву“. Остварен је највећи приход од продаје улазница до тада. Ипак, Кратки метар је био далеко од својих 'златних дана'. У интервјуу Аци Штаки, редитељ Жика Ристић рекао је: „Посматрам ову дворану која је некада била препуно, стиснуто гледалиште, ове холове који су некада били украшени, интимни, пуни жагора, дружења. Сада тога нема. Данас у документаристичкој продукцији остају само најзагриженији. Многи ветерани су се повукли, млађи приђу, па још брже одступе. Све смо ставили под кишобран динара кога једино нема довољно за рад на документарном филму.“ (*Ослобођење*, 28. март 1983.)

television documentarism, and 35 years of "Zastava Film" were celebrated.

The Grand Prix was unanimously awarded to Trajče Popov for his satirical documentary *The Liquidator* ("Vardar Film"). Mirko Komosar's *Home, Sweet Home* ("Sutjeska Film") was awarded the Golden Medal for short fiction film, *The Album* by Krešimir Zimonji

("Zagreb Film") was awarded in the animated film category, and the Great Golden Medal for documentary film was granted to Filip Robar (*On your Feet, Roma*, produced by "Viba Film") and Nikša Jovićević (*I Sue the State and My Son*, produced by "Dunav Film") equally.

The information from Oberhausen was released that five Yugoslav films were selected, but it was not said which films, which caused surprise and protests among journalists, who had to obtain the names of films from their authors and then published them. The lack of interest for short film presentation and its absence from the cinema was still a topical issue. Short films were confined to "bunkers", they were screened on television, abroad and at – the Short Film Fest.

The Catalogue recorded: "The festival has run business carefully, sparingly, in accordance with the measures in our society." The profit made from the ticket sale was the greatest so far. Nevertheless, the Short Film Fest was far from its golden days. In an interview given to Aco Štaka, director Žika Ristić said: "I look at this hall that used to be crowded, audience packed inside, this lobby which used to be decorated, intimate, full of buzz, friendship. That is gone now. Only hard-core zealots are left in the documentary production. Many veterans have retired, young people come, and go away twice as quickly. Everything is subordinated to money, which is only insufficient for documentary film work." (*"Oslobođenje"*, 28th March 1983)

'84

XXXI Фестивал, од 15. до 19. марта
31st Festival, 15th – 19th March

Обележава се и прославља 40 година од краја Другог светског рата. Ослобођењем Београда, 20. октобра 1944. године, окончана је немачка окупација главног града, који је тада постао седиште владе нове Југославије. На то подсећа наслована страна каталога на којој је фотографија разрушених улица Београда и натпис „1944-1984”. Програм Фестивала и пратећи материјали у знаку су тог јубилеја.

Фестивал је отворио кратки играни филм *Високолетач*, Александра Илића (продукција *Дунав филм*), прича о људима испричана кроз визуру једног голуба. Илићев *Високолетач* награђен је једногласно Великом Златном медаљом за кратки играни филм. Уследила је селекција најбољих филмова сва три жанра из свих република и обе покрајине. Дефинитивно се одустало од концепта програма подељеног по жанровима и темама.

Највећу продукцију поново је имала Србија, из које је приказан 41 филм, односно са Косовом (1) и Војводином (7), укупно 49 филмова. Следећа по броју приказаних филмова била је Хрватска (21), следиле су Словенија (12), Босна и Херцеговина (9) и Македонија (3), док је Црна Гора имала два филма. *Дунав филм* је опет предњачио међу продуцентима, међутим, овог пута са свега 14 радова (једногласно је одлучено да је та селекција била најбоља). Пратио га је *Загреб филм* са 11 остварења. Уобичајено, било је највише документарних (67), затим анимираних (20) и кратких играних филмова (9).

У жирију су били: Мира Боглић (председница), Илинденка Петрушева, Јогованка Милојевић, Илија Милутиновић, Радослав Ротковић, Владимир Басара, Светислав Стојаков, Вефик Хаџисмајловић, Тоне Фрелих. Пријављено је свега 96 филмова, за такмичење одабрано 38, док је 58 приказано у информативном програму. Жири је указао

40 years since the end of the war was celebrated. On 20th October 1944, Belgrade had been liberated and the German occupation of the capital had ended; Belgrade had become the seat of the government of new Yugoslavia. The cover of the Catalogue reminded of this, with a photo of devastated streets of Belgrade and the caption “1944 – 1984”. The festival program and the accompanying material were marked by this anniversary.

The festival was opened by short fiction film *The Highflyer* by Aleksandar Ilić (“Dunav Film”), a story about people told from a pigeon’s point of view. Ilić’s *Highflyer* was awarded the Great Golden Medal for short fiction film unanimously. The selection of the best films in all three genres from all provinces and republics followed. The program concept which implied selection according to genres and themes was definitely abandoned.

Serbia had the largest production again. There were 41 films from this republic, that is, with Kosovo (1) and Vojvodina (7), the total of 49 films. Croatia followed (21), then Slovenia, (12), Bosnia and Herzegovina (9), Macedonia (3) and Montenegro with two films. “Dunav Film” was again the production company with most films, this year with only 14 films (unanimously decided to be the best selection at the festival, as well). Zagreb followed with 11 achievements. Documentary films were standardly the most numerous (67), animated (20) and short fiction films (9) followed.

The jury was: Mira Boglić (president), Ilindenka Petruševa, Jогованка Милојевић, Илија Милутиновић, Радослав Ротковић, Владимир Басара, Светислав Стојаков, Вефик Хаџисмајловић and Tone Frelj. Only 96 films were submitted, 38 were chosen for competition, while 58 were screened in the informative program.

The jury emphasized the lack of good socially engaged films, the decline in quality and number of animated

на недостатак добрих друштвено-ангажованих филмова, пад квалитета и квантитета анимираних филмова, кризу у свим центрима анимације у земљи, драстично опадање продукције и креативности у области кратког играног филма и потпуни изостанак истраживања, као и проналажења нових форми. Настављена је инерција продуцената који су, мимо пропозиција Фестивала, упорно пријављивали и наменске и ЕПП филмове.

Први пут у историји домаће кинематографије три филма су поделила Гран При! Награђени су Крсто Шканата за филм *12 месеци зиме* (продукција *Дунав филм*). Лордан Зафрановић за *Крв и пепео Јасеновца* (продукција *ФЗР Кино*, Загреб) и Петар Лаловић за филм *Последња оаза* (продукција *Центар филм*, Београд). Лаловићев филм био је један од ретких на редовном биоскопском репертоару, а само у Београду пре Фестивала видело га је око 200.000 гледалаца. Настављен је тренд да су филмови све дужи, што је нарочито било приметно код документарца. Криза у кратком метру и даље је била забрињавајућа, о чему је сведочио и веома мали број пријављених и селекованих радова. Због непромењене лоше економске ситуације у земљи средстава је било недовољно, а полемике због тога што документарног и кратког филма и даље није било у биоскопима нису јењавале. Иако су критиковани бројни организациони пропусти на Фестивалу, углавном су се сви сложили да је у таквој, не баш сјајној ситуацији било веома значајно имати три одлична филма, попут главних лауреата.

films, the crisis in all animation centers in the country, a drastic fall in production and creativity in short fiction films and a complete lack of search for and the discovery of new forms. The inertia of producers continued, they persisted in submitting utility films and economic propaganda regardless of the festival propositions.

For the first time in the history of the national cinema, three films shared the Grand Prix! The awarded were: Krsto Škanata for *12 Months of Winter* ("Dunav Film"), Lordan Zafranović for *Jasenovac: the Cruellest Death Camp of All Times* ("FZR Kino", Zagreb) and Petar Lalović for *The Last Oasis* ("Centar film", Belgrade). Lalović's film was one of the rare films which were screened as part of the regular repertoire, and it had been seen by 200,000 people in Belgrade only, before the festival. The trend of greater film length continued, which was particularly noticeable in documentaries. The short film crisis was still concerning, which was confirmed by a very small number of submitted and selected films. The funding was insufficient, due to the economic crisis which continued unabated, and the controversy why there still were no documentary and short films screened at cinemas did not subside. Although many organizational flaws were criticized, mostly everybody agreed that it was of great importance, under the described circumstances, to have three extraordinary films, such as the main laureates.

85

XXXII Фестивал, од 23. до 27. марта
32nd Festival, 23rd – 27th March

Фестивал је отворио десетоминутни документарцац из програма о рату и револуцији *Крв слободе*, Жике Чукулића (продукција *Авала филм*). Потом је приказана селекција филмова из званичне конкуренције. Кратки метар овог пута прославља 40 година победе над фашизмом. Филмови о рату и револуцији ишли су у ударном термину, сваке вечери на почетку пројекције у 20 часова. Избор је направљен међу лауреатима претходних година: *Биографија Јожефа Шульца* (кратки играни, Предраг Голубовић, *Застава филм*), *Подхум 12. јул 1942.* (документарни, Бернандин Модрић, *Јадран филм*), *Дрвар* (документарни, Жика Ристић, *Босна филм*) и *Ратнике, вољно* (документарни, Крсто Шканата, *Дунав филм*).

Неки од најранијих снимака антифашистичке борбе у Југославији направљени су уочи и током Другог светског рата. Многи су изгубљени, али су, срећом, сачувани снимци са дешавања 27. марта 1941. године, као и снимци партизанских болница у Словенији (1944), ослобађања Београда (1944) и други материјали, што домаћих, што страних савезничких сниматеља. Неколико дана после ослобођења Београда, 25. октобра 1944. године, Пропагандно одељење Врховног штаба НОВ формира своју филмску секцију. Већ 1945. године завршена је документарна *Кинохроника бр. 1* са ратним документима. Филмови о рату, револуцији и антифашистичкој борби постижу свој пуни замах у првим годинама након рата, који се наставља и у каснијим деценијама мира. Држава је користила нови медиј да што брже афирмише нови поглед на свет, а Фестивал, који је и основан уз подршку државе, је то спремно пратио.

Највећа промена у организацији било је укидање места уметничког директора, у складу са одлуком Савета из јануара 1985. године. Слободан Новаковић,

The festival was opened by a ten-minute documentary from the war and revolution program, *Blood of Freedom* by Žika Čukulić (*"Avala Film"*). The selection of the official competition films was screened next. The Short Film Fest celebrated 40 years of victory over Fascism this year. Films about the revolution and war had prime time screening, every evening at the beginning of 8p.m. screening. There was a selection of previous years' laureates: *The Biography of Jožef Šulc* (short fiction, Predrag Golubović, *"Zastava Film"*), *Podhum 12th July 1942* (documentary, Bernandin Modrić, *"Jadran Film"*), *Drvar* (documentary, Žika Ristić, *"Bosna Film"*) and *Warrior, Dismissed* (documentary, Krsto Škanata, *"Dunav Film"*).

Some of the earliest film records of anti-Fascist struggle in Yugoslavia had been made shortly before and during the World War II. Many of them were lost, but fortunately, the film records of 27th March 1941, the partisan hospitals in Slovenia (1944), the liberation of Belgrade (1944) and other materials were saved, some of them by our cameramen, some of them by allies. A few days after the liberation of Belgrade, on 25th October 1944, the propaganda department of the People's Liberation Army Headquarters had organized its film section. As early as 1945 a documentary *Cinechronicle no.1* with war documents had been completed. The films about the war, the revolution and the anti-Fascist struggle had been in full swing in the first years after the war, which continued in the following decades of peace. The state was using a new medium to affirm the new perspective of the world, and the festival which was founded with the support of the state, was eager to follow.

The greatest organizational change was the cancelation of the position of the art director, in accordance with the decision of the Council in January 1985. Slobodan Novaković, who had been performing the function for six years, said for *"Politika Express"*: "If someone wants

који је ову функцију обављао шест година, рекао је за *Политику Експрес*: „Ако неко жели да овај Фестивал сведе само на механичко приказивање годишње продукције – онда уметнички директор није потребан”. (25. јануар 1985)

Уведена је категорија експерименталног филма, чиме је Кратки метар усвојио своју данашњу форму – програм је подељен на докуменатрни, кратки играни, анимирани и експериментални филм. Као и друга три жанра и експериментални филм дефинисан је правилником Фестивала: „Експерименталним филмом сматра се целовито и завршено филмско остварење у трајању до 15 минута (...) под условом да се у стваралачком уобличењу ових филмова одступа у довољној мери од уобичајених конвенција и стреми истраживању мање познатих или непознатих облика изражавања филмом. У овој категорији могу учествовати и дела остварена електронском (видео) технологијом”.

Пријављено је 117 филмова, а жири, који је бројао свега три члана (Миленко Вучетић, председник, Златко Лаванић и Боштјан Врховец), за такмичарски програм селектовао је 37 остварења. Криза у продукцији и даље се осећала, квалитет је драстично опао и већ тада, средином осамдесетих, организатори и аутори почињу да се позивају на ‘добра стара времена’ – касне шездесете и ране седамдесете, када су домаћа продукција кратког метра и сам Фестивал били на свом врхунцу. У једном од текстова у каталогу, о овој кризи и о паду квалитета селекције говори се отворено и уз неку врсту вапаја да се Фестивалу помогне, не заборављајући његову стару славу и заслуге. Интересантно је да се помиње криза која је захватила и све светске фестивале... Они су, међутим, наставили успешно да раде, док је београдски Кратки метар у међувремену прошао и кроз разне друге, углавном политичке, кризе.

Гран При је додељен Петру Лаловићу за документарцац *Крпељ* (продукција *Центар филм*), метафоричну причу о крпељу паразиту. Златним медаљама награђени су: Јоже Погачник за документарцац *Едвард Коцберг – Скица за портрет* (продукција *Виба филм*), Кони Стеинбахер за анимирани *Камен* (продукција *Виба филм*) и Мирослав Мандић за кратки играни *Брак радника* (продукција *Сутјеска*

to reduce this festival to the mechanical presentation of yearly production – then the art director is superfluous”. (25th January 1985)

The category of experimental film was introduced, by which the Short Film Fest assumed its present form – the program was divided into documentary, short fiction, animated and experimental film. As the previous three genres, experimental film was also defined by the Regulations of the festival: “Experimental film is a complete and finished film achievement up to 15 minutes long (...) providing that it sufficiently deviates from the usual conventions in creative formulation and strives to explore the less known or unknown film forms of expression. Achievements made by electronic (video) technology can also participate in this category.”

There were 117 films submitted, and the jury, which consisted of only three members (Milenko Vučetić, president, Zlatko Lavanić and Boštjan Vrhovec), selected 37 achievements for competition. The production crisis was still evident, the production quality had drastically declined, and as early as mid-eighties, the organizers and authors reminisced the “good old days” – late ‘60ies and early ‘70ies, when the national production of the short film and the festival were at the height of their fame. One of the texts in the Catalogue spoke openly about the declining quality of the selection and desperately cried for help that the Short Film Fest deserved on account of its former fame and significance. It is interesting that the crisis was said to have affected all international festivals as well. They continued their work successfully, though, while the Belgrade Short Film Fest had other crises in the mean time, mostly of political nature.

The Grand Prix was awarded to Petar Lalović for his documentary *The Tick* (“Centar Film”), a metaphor about the parasite. Golden Medals were awarded to Jože Pogačnik for his documentary *Edvard Kocberg – A Sketch for the Portrait* (“Viba film”), Koni Steinbaher for his animated film *The Stone* (“Viba Film”) and Miroslav Mandić for short fiction film *The Marriage of Workers* (“Sutjeska Film”). The first prize ever to be awarded by the festival for experimental film was granted to Ivan Ladislav Galeta for *Two Times in One Space* (“Sutjeska Film”).

The thirty-second festival received poor reviews and

НЕОБИЧАН ДОГАЂАЈ НА ФЕСТИВАЛУ КРАТКОМЕТРА
ЖНОГ ФИЛМА У БЕОГРАДУ

Драма у партеру

- Не знајући да се ради о слепој девојци публика је протестовала за време пројекције филма „Стаза С“ али на крају се проломио невиђен аплауз, а јунакиња филма се представила најбучнијем гледаоцу који је, љубећи јој руке, тражио опроштај

Необичан, веома необичан догађај збио се прошле ноћи на Фестивалу документарног и краткометражног филма у Београду. Наша савремена стварност понудила је једну узбудљиву тему: причу о Верици Капичић, телефонисткињи у хемијској индустрији „Мерима“, па су се документаристи прихватили приче (редитељ В. Гроздановић) и успели да од ње створе догађај 32. смотре документарног филма.

О чему се ради?

Верица Капичић је слепа од рођења, никада није видела своје нити туђе очи, како то она каже при крају филма. Међутим, редитељ је све до краја сакривао ту чињеницу: упознали смо једну девојку која је атлетска рекордерка, која муњевито обавља свој посао у фабрици, која трчи уз степенице свог стана, меси гибаницу и служи пријатеље. По њеним очима није се могло закључити да је слепа.

Почели су звиждуци, јер публика на овом фестивалу је пробирљива и очекује креацију у сваком остварењу. „Стаза С“ у својој експозицији привидно није нудила ту креацију, јер шта је то необично што девојка није, тренира и трчи на тркама, спрема калоричну храну и слуша до

бру музику. Али, та публика није знала да је реч о инвалиду, и отуд смех у сали, отуд протести.

Међутим, када је при крају филма Верица Капичић пала спотакнута каменом, био је то наговештај ња по зорност гледалишта. Одмах затим тајна је откривена, и Верица је причала о свом инвалидитету. Сала је умукла, настао је тајац! Зар је могуће да постоји таква врста прометејства? Они који су се смејали „профаним“ реченицама и обичној девојачкој исповести, занемели су од чуда. Младић из 17 реда, најгрлатији у протестима, није могао да дође себи, када је схватио да филм говори о слепој девојци. На крају се проломио аплауз. Највећи и најдужи на фестивалу. Пљескао је и младић из 17. реда. Тада је једна девојка која је све време ћутала, а седела до младића у 17. реду, рекла „бунтовнику“:

— Ја сам Верица Капичић.

Младић се преперазио, пао на колена и почео да љуби руке јунакињи филма:

— Сестро, опрости, био сам слеп!

Поред свих узбуђења на платну, овогодишња смотра документарног филма донела је и ову незаборавну драму у партеру.

Милан МИТИЋ

В. НОВОСТИ ★ среда, 27. март 1985

филм). Прва награда коју је Фестивал икада доделио за експериментални филм отишла је у руке Ивана Ладислава Галете за *Два времена у једном простору* (продукција *Сутјеска филм*).

Тридесет други Фестивал пратило је доста негативних критика и наслови попут: „Било је и звиждука“ (*Политика Експрес*, 17. март 1985), „Најбољи међу лошима“ (*Вјесник* 29. март 1985), „Просечни домети“ (*Политика*, 29. март 1985), „Кратки метар кратких рукава“ (*Вечерње новости*, 31. март 1985), „Растанак без сете“ (*Политика*, 28. март 1985), „Смијех због неукости“ (*Вјесник*, 27. март 1985)...

headlines like the following could be read: “Some Booring” (*Politika Ekspres*, 17th March 1985), “Best among Bad” (*Vjesnik* 29th March 1985), “Average Achievements” (*Politika*, 29th March 1985), “Short of Short Films” (*Večernje novosti*, 31st March 1985), “Parting Sorrow-Free” (*Politika*, 28th March 1985), “Laughing at Ignorance” (*Vjesnik*, 27th March 1985)...

Фестивал је отворен пројекцијом документарца *И камере памте Тито* (Драгослав Митровић, продукција *Филмске новости*). Потом је приказан избор кратких филмова из свих категорија. Уочи отварања, истог дана у 17.30 приказан је и дугометражни документарцац *Тито изблиза*, Александара Јевђевића (у продукцији *Форум филма*). Тито је и на насловној страни каталога. Корице каталога и плакат радио је Флоријан Хајду.

Приказано је укупно 137 филмова, од којих 58 у званичној селекцији. Жири, кога и даље предлажу републичке и покрајинске институције, вршио је и селекцију. Као и претходне године, жири броји свега три члана (које од добијених предлога бира Фестивал). Ове године то су: Петар Лаловић (председник), Мирза Идризовић и Благоје Куновски. Марију Тодоровић на месту председника Савета фестивала мења сценариста Синиша Павић, познат по својим високо-комерцијалним ТВ серијама.

Гран При није додељен, као ни главна награда за анимирани филм, нити за мини-филм. Златна медаља за најбољу монтажу такође није додељена. Гледајући листу награда, заправо се стиче утисак да више награда није додељено него што јесте.

Златну медаљу за документарцац добио је Крсто Папић за филм *Незапослена жена с дјецом* (продукција *Загреб филм*). Од кратких играних награђени су *Забрањена играчка* (Зринко Огрести, продукција *Загреб филм*) и *Плус минус један* (Бењамин Филиповић, у продукцији *Сутјеска филма*). Награђен је и Ладислав Галета за експериментални филм *Сфера* (продукција *Загреб филм*). *Загреб филм* је уједно проглашен најбољим продуцентом. Слободан Новаковић добија награду за сценарио, идеју и текст анимираног филма *Три живота јежа* (продукција *Дунав филм*), а Благоје Илић за документарни *На стазама Гамса* (продукција

The festival was opened by the screening of the documentary *Cameras Also Remember Tito* (Dragoslav Mitrović, "Filmske Novosti"). The selection of short films from all the categories followed. Shortly before the opening of the festival, on the same day at 17.30h, a feature-length documentary *Tito Close Up* by Aleksandar Jevđević ("Forum Film") was screened. Tito was also on the cover of the Catalogue. The covers and the poster were designed by Florijan Hajdu.

There were 137 films in total, 58 of which in official selection. The jury who selected the films was still proposed by provincial and republican institutions. The jury consisted of only three members (chosen from the proposed members by the festival), as the previous year's. This year those were: Petar Lalović (president), Mirza Idrizović and Blagoje Kunovski. Marija Todorović, the president of the festival Council, was succeeded by screenwriter Siniša Pavić, famous for his highly commercial TV series.

The Grand Prix was not awarded, nor was the main award for animated or mini film. The Golden Medal was not awarded for the best editing, either. Actually, looking at the list of awards, one has the impression that there were more awards which were not granted than those that were.

The Golden Medal for documentary film was awarded to Krsto Papić for *Unemployed Woman with Children* ("Zagreb Film"). The *Forbidden Toy* (Zrinko Ogresti, "Zagreb Film") and *Plus Minus One* (Benjamin Filipović, "Sutjeska Film") were awarded among short fiction films. Ladislav Galeta was awarded for his experimental film *Sphere* ("Zagreb Film"). "Zagreb Film" was also proclaimed the best production company. Slobodan Novaković won the award for the screenplay, idea and text of the animated film *Three Lives of a Hedgehog* ("Dunav Film"), and Blagoje Ilić for the documentary *On*

Застава филм). Чувени хрватски кантаутор Арсен Дедић награђен је за музику у документарном филму *Иван Рабузин* (у продукцији *Јадран филма*).

Приказано је више специјалних програма домаћег и страног филма и одржана серија разговора и округлих столова. Ипак, 'криза' је реч која се најчешће понавља: све јача економска криза која је након Титове смрти погодила Југославију, недостатак средстава и квалитета у продукцији документарног и краткометражног филма, те криза са којом се овај жанр суочава практично бивајући осуђен на сусрет са публиком свега једном годишње, у дворани Дома синдиката. Бојидар Зечевић у тексту објављеном у каталогу Фестивала постојеће стање дефинише као *ненормално* и пише: „Навикли смо да кажемо како је свака криза у суштини корисна, јер отвара могућности за преображај и опоравак. Ова, међутим, никако да сазри до те мере, па подозревамо да се више уопште и не ради о кризи, већ о *одумирању* једне области стваралаштва, које нас је често дизало у светске висине и испуњавало аутентичним сазнањем о нашем свету.”

Наслови у новинама опет су забрињавајући: „Поплава узалудних филмова” (*Ослобођење*, 1. април 1986), „Искорак у празно” (*Новости*, 6. април 1986), „И на крају разочарање” (*Политика Експрес*, 2. април 1986), „Пресахле идеје” (*Борба*, 1. април 1986)...

the Tracks of Gams (“Zastava Film”). A famous Croatian songwriter Arsen Dedić was awarded for music in the documentary film *Ivan Rabuzin* (“Jadran Film”).

There were many special national and international film programs, as well as a series of discussions and round tables. The crisis was again the most repeated word: economic crisis which affected Yugoslavia had grown stronger after Tito's death, there was a lack of funding and quality in documentary and short film production, and finally the crisis that this genre was facing, practically being exiled and screened once a year at the hall of the House of Unions. Božidar Zečević defined the existent state as abnormal in the text published in the Catalogue of the festival and wrote: “We got used to saying that every crisis is basically useful, as it opens possibilities for transformation and recovery. This one, however, takes ages to mature, so much that we suspect it is not a crisis at all, but the extinction of an area of creativity, which has often reached the international pinnacles and filled us with the authentic knowledge of our world.”

The newspaper headlines were worrying again: “Futile Film Flood” (“Oslobođenje”, 1st April 1986), “Step into Void” (“Novosti”, 6th April 1986), “Finally, Disappointment” (“Politika Expres”, 2nd April 1986), “Ideas Dry Up” (“Borba”, 1st April 1986)...

'87

XXXIV Фестивал, од 27. марта до 1. априла
34th Festival, 27th March – 1st April

Фестивал је почео да додељује Награду за животно дело, специјално признање аутору за укупан допринос развоју југословенског документарног и краткометражног филма. Први лауреат те значајне награде био је словеначки редитељ Јоже Погачник. Награду додељује Савет фестивала.

Фестивал је отворио Драган Томић, председник градске Конференције ССРН Београда, након чега је прво приказан анимирани филм *Вук Вере Влајић* (продукција *Дунав филм*), чиме је обележено 200 година од рођења Вука Караџића, а затим и полчасовни документарцац *Посвета људском умљу и безумљу* Николе Бабића (продукција *Маријан филм*, Сплит).

Пријављено је 137 а селековано 57 филмова. Као и обично, било је највише документарних, а најмање експерименталних филмова. Све је више младих аутора у области анимираних, а када је реч о документарном филму, опет се појављују поједина радикално ангажована остварења.

Жири ради у саставу: новосадски карикатуриста и аутор цртаних филмова Зоран Јовановић (председник), хрватски редитељ Рудолф Сремец и словеначки новинар Вили Вук.

Гран При поново није додељен. Велика Златна медаља равноправно је додељена Николи Бабићу за документарцац *Посвета људском умљу и безумљу* и Стјепану Заниновићу за *Случај доктора Милоша Жанка* (продукција *Дунав филм*). Према речима жирија, оба филма ефикасно разоткривају узроке трауматских догађаја у југословенском друштву. Награђени су и анимирани филм *Путовање господина Елиота* (Борис Матас, продукција *Загреб филм*), кратки играни филм *Изненадна и прерана смрт пуковника КК* (Милош Радовић, продукција

The festival started granting the Life Achievement Award, a special recognition for the overall contribution to the development of Yugoslav documentary and short film. The first laureate of this significant award was Slovenian director Jože Pogachnik. The Award is awarded by the Festival Council.

The festival was opened by Dragan Tomić, president of the Conference of the Socialist Alliance of Working People of Belgrade, after which there was a screening of the film by Vera Vlajić Vuk (*"Dunav Film"*), which marked the 200-year birth anniversary of Vuk Karadžić, followed by a thirty-minute documentary *A Homage to Human Reason and Madness* by Nikola Babić (*"Marijan Film"*, Split).

There were 137 submitted films, and 57 selected for competition. Documentaries were standardly the most numerous. There was an increase in the number of young authors in animated films, and as for documentaries, there were again certain radically engaged achievements.

The jury consisted of: lampoon artist and animated film author Zoran Jovanović from Novi Sad (president), Croatian director Rudolf Sremec and Slovenian journalist Vili Vuk.

The Grand Prix was not awarded again. The Great Golden Medal was awarded ex-aequo to Nikola Babić for his documentary *A Homage to Human Reason and Madness* and Stjepan Zaninović for *The Case of Dr. Miloš Žanko* (*"Dunav Film"*). According to the jury, both films efficiently revealed the causes of traumatic events in the Yugoslav society. The animated film *Mr. Elliot's Journey* (Boris Matas, *"Zagreb film"*), the short fiction film *A Sudden and Untimely Death of Colonel KK* (Miloš Radović, *"Centar Film"*), and the experimental *Contemporary* (Slobodan Mičić, *"TRZ SFR"*) were also

Центар филм), експериментални филм *Савременик* (Слободан Мичић, продукција *ТРЗ СФР*). За најбољи сценарио награђени су Ненад Пуховски и Тонко Маројевић (*Бучан триптих*, продукција *Загреб филм*) и Благоје Илић (*Стварање Југославије*, продукција *Дунав филм*), за најбољу камеру Кармело Курсар (*Лијепа наша*, продукција *Јадран филм*), а, као и сваке године, додељене су и друге званичне и незваничне награде и дипломе.

У новинама се води расправа о концепцији Фестивала. Поставља се питање да ли би било боље вратити функцију уметничког директора. Бурне реакције изазвало је то што је жири, од једанаест пријављених, у селекцију уврстио само један филм из Босне и Херцеговине. Протестовало је Удружење филмских радника Босне и Херцеговине.

awarded. The best screenwriters were Nenad Puhovski and Tonko Marojević (Noisy triptych, "Zagreb Film") and Blagoje Ilić (The Making of Yugoslavia, "Dunav Film"), and the best cinematographer Karmelo Kursar (Our Beautiful Homeland, "Jadran Film"); as every year, many other official and unofficial awards and diplomas were granted.

The concept of the festival was discussed in the press. The question whether the art director should be reintroduced was raised. The jury selected only one out of eleven submitted films from Bosnia and Herzegovina, which provoked strong reactions. The Association of Film Workers of BH protested.

88

XXXV Фестивал, од 27. марта до 1. априла
35th Festival, 27th March – 1st April

Петар Лаловић мења Синишу Павића на месту председника Савета Фестивала. У жирију су: Радослав Зеленовић (председник), Никола Стојановић и Веселин Љумовић. Прегледали су 149 остварења и у такмичарски програм уврстили 59, док су остала била приказана у информативном програму. Пријавило их је 36 продуцената, а највише је било документарних (64) и анимираних филмова (52). У такмичарском програму приказано је 30 документарних, 21 анимирани филм, пет кратких играних и свега три експериментална филма. Највише пријава и овог пута стигло је из Републике Србије. Због незадовољства радом жирија, *ФРЗ Београд* повукла је са Фестивала 19 филмова које је пријавила, али је у последњем тренутку, ипак, постигнут договор.

Поново се прича о кризи. Дејан Белић у уводнику каталога Фестивал чак назива 'депресивним'. Он каже да је ова манифестација принуђена да буде и југословенска смотра 'кратког метра' и биоскоп за једнократну употребу и наставља: „Смештен давно у азил једне једине југословенске дворане тај наш краткометражни филм једино своје уточиште проналази у овом мартовском, београдском окупљању, вртећи се у кругу упорности за коју многи имају разумевања, а још више носталгије да би јој ускратили свежину продора и неизвесност авантуре. Наравно, уколико не рачунамо моћни телевизијски екран који је у стању да усиса и много веће ствари него што је ова крхка биљка југословенске кинематографије. (...) Игра са судбином овдашњег краткометражног филма постала нам је, изгледа, већ уобичајена мартовска забава, док са носталгијом пребирамо по годинама када су се на овом Фестивалу у једно сливали филмска школа и филмофилски клуб, кинематографска трибина и критички дијалог, седмоуметничка академија и експериментални дискурс. Тога више нема, функције су одавно подељене, а мултидисциплинарни филмски контекст ове београдске приредбе морао је бити развијен изазовима времена. У међувремену, треба

Пetar Lalović succeeded Siniša Pavić as the president of the festival Council. The jury was: Radoslav Zelenović (president), Nikola Stojanović and Veselin Ljumović. They saw 149 achievements and selected 59 for competition, while the others were screened in the informative program. The films were submitted by 36 production companies, and the most numerous were documentaries (64) and animated films (52). There were 30 documentaries in competition, 21 animated films, five short fiction films and only three experimental films. The most submissions came from the Republic of Serbia again. Dissatisfied with jury work, "FRZ Beograd" withdrew 19 submitted films from the festival, but the agreement was reached at the last moment.

Crisis was again the topical issue. In the Catalogue editorial, Dejan Belić called the festival no less than depressive. He stated that the event was forced to be both Yugoslav short film review and a disposable cinema and continued: "Placed in the asylum of a single Yugoslav hall a long time ago, our documentary film finds its only refuge in this March Belgrade gathering, moving in the circle of persistence, which many have understanding for, and even more nostalgia to deny it the freshness of breakthrough and the uncertainty of adventure. Naturally, that is not counting the powerful TV screen which is capable of sucking in much greater things than this subtle plant of Yugoslav cinematography. (...) Playing with the fate of our documentary film seems to have become our usual March entertainment, while we nostalgically contemplate the years when film schools and filmophile clubs, cinema discussion and critical dialogue, seventh art Academy and experimental discourse merged into one at this festival. That is gone now, the functions were assigned a long time ago, and multidisciplinary film context of this Belgrade event had to be developed on account of time challenges. Meanwhile, we should wait for the (re)construction of

чекати да се (ре)конструише нека друга, кинематографска стварност." (Драган Белић, „У кругу упорности“).

Гран При је додељен Крсту Шканати за документарца *Хвала на слободи* (у продукцији *Дунав филма*) који је награђен као „веродостојно филмско остварење о трауматичном сегменту наше стварности, прожето снажним емотивним набојем“. Златна медаља Београд за документарни филм додељена је Мићи Милошевићу за *Жуљ* (продукција *Центар филм* и *Феникс филм*) „који је доследним редитељским поступком фактографију уздигао до драматичности“. Као најбољи кратки играни награђен је филм о проблемима младих *Марија као ти* Мине Станојевић (продукција *Инекс филм*), најбољи анимирани је *Код куће је најбоље* Јошка Марушића (продукција *Загреб филм*), експериментални *У ноћи* Марка Караџића (продукција *ТРЗ СФР Београд*), а најбољи мини-филм је *Власт* Здравка Баришића (продукција *Виба филм*), ефектно изражена сатира на тему тоталитаризма, што указује и на постепено стварање одређених промена у приступу темама. Треба поменути и да се, у складу са политичким актуелностима, појављује незанемарљив број филмова на косовске теме.

Велика Златна медаља за најбољи сниматељски рад додељена је Петру Лаловићу за филм *Свет који нестаје* (у продукцији *Центар филма*). Златне медаље за најбољег дебитанта додељене су Иштвану Боџони и Љубомиру Бечејском за филм *Човек који не постоји* (продукција *Тера филм*, Нови Сад).

Добитник Награде за животно дело је сарајевски редитељ Жика Ристић.

some other cinematographic reality." (Dragan Belić, *Circle of Persistence*)

The Grand Prix was awarded to Krsto Škanata for the documentary *Thank You for the Freedom* ("Dunav Film"), which was awarded as "a plausible film achievement about a traumatic segment of our reality, imbued with strong emotional charge". The Golden Medal Belgrade for documentary film was awarded to Mića Milošević for *The Blister* ("Centar Film" and "Feniks Film"), "which raised factography to the level of drama by consistent directing process". The best short fiction film was the one about the problems of young people *Maria Like You* by Mina Stanojević ("Inex Film"), the best animated film was *There's No Place Like Home* by Joško Marušić ("Zagreb Film"), the best experimental *In the Night* by Marko Karadžić ("TRZ SFR" Beograd), mini film *Power* Zdravko Barišić ("Viba Film"), an effective satire on the topic of totalitarianism, which indicated a gradual change in the approach to the subject. It should be noted that there was a considerable number of films on the subject of Kosovo, in accordance with the political situation.

The Great Golden Medal for the best camera work was awarded to Petar Lalović for his film *The Disappearing World* ("Centar Film"). The Golden Medal for the best debutant was awarded to Ištvan Bodžona and Ljubomir Bečejski for the film *The Man Who Does Not Exist* ("Terra Film" Novi Sad).

The Life Achievement Award was granted to director Žika Ristić from Sarajevo.

89

XXXVI Фестивал, од 27. марта до 1. априла
36th Festival, 27th March – 1st April

Фестивал је уз звуке фанфара отворио Боžидар Чолаковић, председник председништва Савезне конференције ССРНЈ. Отварању је присуствовало око 40 друштвено-политичких радника, око 20 културних посленика и педесетак званица из света филма.

Пријављено је 129 филмова, највише документарних и анимираних. Учествовало је 25 продуцената. Било свега пет гостију, од којих два из иностранства – Андреј Колодински, директор фестивала у Кракову и Гунтер Нерлих, представник фестивала у Лајпцигу. Од домаћих гостију ту су били Жика Ристић, који је дошао из Сарајева, директор фестивала у Тузли, Ђазим Сарајлић и Душан Вукотић (Загреб), који је и затворио Фестивал. Било је око две стотине акредитованих новинара, а интересантан је податак да им је Градско Саобраћајно Предузеће Београд уз пропусницу за Фестивал обезбедило и бесплатан превоз.

У оквиру информативне секције основан је 'Салон одбијених' – приказивачки термин резервисан за оне филмове који су 'за длаку' испали из такмичарског програма. Када је реч о посети, сале су биле пуне током пројекција такмичарског програма, међутим и даље прилично празне током информативног програма. Организатори су то покушали да промене дељењем бесплатних улазница ђацима, студентима и другим колективима, али без већег успеха. Стари проблем некавалитетних пројекција на 16мм филмској траци и даље је био актуелан, нарочито када је, због поковарене тон лампе, 'пукао' тон, што изазвало велико негодовање.

Савет је одлучио је да жири треба да броји пет чланова: Ненад Јовичић (председник), Лордан Зафрановић, Дамјан Козоле, Рајко Церовић, Ратко Орозовић.

Награда за животно дело додељена је Крсту Шканати, а Гран При Недељку Драгићу за анимирани филм *Слике из сјећања* (продукција *Загреб филм*), филм

The festival was opened with a sound of flourish by Božidar Čolaković, president of the Conference of the Socialist Alliance of Working People of Yugoslavia. The opening was attended by about 40 social and political sector workers, about 20 culture representatives and about 50 guests from the film world.

There were 129 films submitted, mostly documentaries and animated. 25 production companies participated. There were only five guests, just two of them international – Andrzej Kolodinsky, the Krakow festival director and Gunter Nerlich, the Leipzig festival representative. The national guests were Žika Ristić, who came from Sarajevo, Ćazim Sarajlić, the Tuzla festival director and Dušan Vukotić (Zagreb), who closed the festival. There were around two hundred accredited journalists. Interestingly, Public Utility Transport Company ("GSP") provided them free transport with the festival pass.

There was the Salon of Rejects, as part of the informative section – screening term reserved for those films which were out of competition "by the skin of their teeth". As for the attendance, the halls were full during competition screenings, but still rather vacant during the informative program. The organizers tried to change this by giving away free tickets to pupils, students and companies, but without much success. The old problem of the low quality screenings of 16mm was still present, and there was a huge outcry due to the complete sound failure.

The Council decided that the jury should consist of five members: Nenad Jovičić (president), Lordan Zafranović, Damjan Kozole, Rajko Cerović and Ratko Orozović.

The Life Achievement Award was granted to Krsto Škanata, and the Grand Prix to Nedeljko Dragić for

који је, у поређењу са његовим ранијим остварењима, привукао знатно мању пажњу. Додељене су Велике Златне медаље: за документарни филм Влатку Филиповићу (*Крух наш свагдањи дај нам данас*, продукција *Сутјеска филм*), за кратки играни филм Зорану Маширевићу (*Усамљена ружа*, продукција *Тера филм*), за анимирани филм равноправно су добили Растко Ћирић (*Але и бауци*, продукција *Авала филм*) и Боривоје Довниковић (*Узбудљива љубавна прича*, продукција *Загреб филм*), за експериментални филм Слободану Новаковићу (*Славица у земљи филмских чуда*, продукција *Авала филм*), а за мини-филм Вери Влајић (*Звездана ноћ*, продукција *Авала филм*). Награду у категорији документарца добио је и Владимир Перовић за филм *Кућа* (у продукцији *Зета филма*).

Благоје Илић је награђен за сценарио филма *Југославија по вољи народа 1914–1918* Микија Стаменковића (продукција *Дунав филм*), дугометражни историјски документарцац комплетно сачињен од архивских снимака, који се бави настанком Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца и дешавањима у Првом светском рату из угла Србије и српске војске.

Фестивал је био у лошем стању. Добра стара времена одавно су за њим, организација није на нивоу, ни сама југословенска продукција није била најбоља, а двадесетпеточлани Савет фестивала, који би, нарочито од када нема уметничког директора требало да буде његово главно тело, у последњих неколико година готово се ниједном није окупио у пуном саставу. Иницијативе за промене долазе од различитих радних група, али, као по правилу, остају на нивоу предлога и идеја. *Политика* пише да Сава Центар нема ништа против да неко други преузме организацију Фестивала („Најстарији фестивал под знаком питања“, 17. 11. 1989).

animated Pictures from the Memory (“Zagreb Film”), the film which drew considerably less attention than his previous ones. The Great Golden Medals were awarded to: Vlatko Filipović for his documentary (*Our Daily Bread Give us Today*, produced by “Sutjeska Film”), Zoran Maširević for his short fiction film (*Lonely Rose*, produced by “Terra Film”), Rastko Ćirić for his animated film (*Ogres and Boogeymen*, produced by “Avala Film”) and ex-aequo to Borivoj Dovniković (*Exciting Love Story*, produced by “Zagreb Film”), Slobodan Novaković for experimental film (*Slavica in Film Wonderland*, produced by “Avala Film”), and Vera Vlajić for mini film (*Starry Night*, produced by “Avala Film”). The award in the category of documentary film was also granted to Vladimir Perović for the film *Home* (“Zeta film”).

Blagoje Ilić was awarded for the screenplay of *Yugoslavia by People’s Will 1914 – 1918* by Miki Stamenković (“Dunav film”), feature-length historical documentary completely made of archive material, which deals with the formation of the Kingdom of Serbs, Croats and Slovenes and the events in WWI from the Serbian and Serbian army point of view.

The festival was not generally doing well. The good, old times were long gone, the organization was not up to standard, Yugoslav production itself was far from good, and the twenty-five member Council, which was supposed to be its main body, especially in the absence of the art director, had almost never met in a body for a couple of years. There were initiatives for changes from different working groups, but as a rule, they remained suggestions and ideas. “Politika” wrote that Sava Center had nothing against the idea that somebody else should take over the festival organization (“Oldest Festival Questionable”, 17th November 1989)

'90

**XXXVII Фестивал, од 27. до 31. марта
37th Festival, 27th March – 31st March**

Годину дана уочи почетка рата у Југославији, ни Фестивал југословенског документарног и краткометражног филма није крио да постоји проблем. Уводни текст каталога, из пера Петра Лаловића, почиње упозоравајућим насловом „Време размимоилажења“. У тексту који левитира између приче о политичким проблемима земље са једне и оне о већ дуго актуелном проблему кратког филма са друге стране, Петар Лаловић нас уводи у причу о Кратком метру 1990. године. Лаловић се теме проблема кратког и документарног филма дотиче директно и прецизно: мали хонорари, непостојање биоскопских пројекција, слаба позиција на телевизији, слабе могућности за критику и валоризацију.

Шире гледано, међутим, проблем Фестивала на почетку деведесетих био је знатно већи и тицао се земље која се распадала. Ту тему Лаловић, ипак, оставља тек као слутњу, не улазећи превише у детаље, али наглашава да у земљи која је оптерећена бројним политичким проблемима, јединство краси једино филмације: „Време у коме живимо пуно је разилажења сваке врсте. Напоко неко време. Велике економије у свету се удружују да би биле још веће, успешније – наше се деле. Свака мудра политика победнички позира уколико у своје програме укључи што већи и разноврснији део популације – наше политике играју на једну националну жицу, усамљују се, локализују. Култура, која је у свим временима и кроз целу цивилизацију била мост међу људима и нацијама – код нас се повлачи у кулу од слоноваче, самозадовољно се башкарећи у националном дому где је сама прописала критеријуме вредности, који одговарају њеном опису. У таквом чудном времену једино су филмације – како нас најрадије зову – остале заједно на овој нашој ветрометини балканској.“

На насловној страни каталога, коју је радио Мирко Бековић, видимо парче хлеба намазано машћу постављено тако да одговара облику Југославије.

A year before the beginning of the war in Yugoslavia, the Yugoslav Documentary and Short Film Festival did not try to hide the problem. The Catalogue editorial by Petar Lalović commenced with the warning title “Time of Divergence”. In the text which is on the verge of being the story about political problems of the country, on the one hand, and the story about the long-existent problem of the short film, on the other, Petar Lalović introduces us to the 1990 Short Film Fest story... Lalović deals with the topic of short and documentary film problems directly and precisely: small fees, non-existence of cinema screening, weak position on television, poor opportunities for critique and evaluation.

From a broader perspective, however, the problem of the festival at the beginning of the nineties was considerably bigger and it involved the disintegration of the country. Lalović just hinted at the topic, not dealing with the details, but he did point out that in the country burdened with numerous political problems, only filmmakers stood united: “The time we live in is full of disagreements of all kinds. Wicked time. Great economies in the world unite to be even greater, more successful – ours separate. All wise politics pose triumphantly if they include as big and versatile population as possible – our politics play a single national string, they estrange, localize. Culture, which has always in the course of civilization been a bridge between people and nations – retreats into its ivory tower, complacently indulging in its national home, where it prescribed the value criteria which fit its description. In strange times like these, only filmmakers – the term most frequently used – stayed together in this Balkan bleakness.”

The cover of the Catalogue, done by Mirko Beoković, features a piece of bread spread with fat, positioned so as to resemble the shape of Yugoslavia.

У жирију, који је и био даље задужен и за избор филмова, су: Марко Бабац (председник), Же Бабић, Адемир Кеновић, Душан Нинков и Златко Судовић. Пратећим програмима бавила се селекциона комисија у којој су били: Милан Митић, Живко Николић и Радослав Зеленовић.

Пријављено је свега нешто више од стотину филмова, што указује и на пад продукције и на мање интересовање за Фестивал. Филмови су пријављени из свих република и покрајина изузев са Косова, што је, по речима Лаловића, било помало чудно јер би „логиком догађаја њихови документарци морали да доминирају“, алудирајући на немире и проблеме који су се дешавали на Косову претходних година и који су били увод у распад Југославије. Интересантно, уочи почетка Фестивала стигао је предлог косовских бизнисмена да се у овој покрајини организује 'Фестивал на бис'.

За званичну селекцију 1990. године одабрано је 54 остварења (29 документарних, 9 кратких играних, 13 анимираних филмова и три експериментална), а остала су приказана у информативном програму.

Фестивал остаје на истом месту, иако је било речи да ће се, због некавалитетних пројекција у Дому синдиката, померити на другу локацију. Једини простор који је био у оптицају је Сава Центар (организатор Фестивала) чија је сала била превелика за потребе Кратког метра и који је био ван центра града. Расправу су пратили различити видови негодовања, од оставки појединих чланова Савета, до протестног писма групе филмских аутора. На бројним седницама које су одржаване током децембра и јануара поставило се и питање да ли Сава Центар уопште треба да остане организатор манифестације...

Добитници Награде за животно дело су Вицко Распор и Рудолф Сремец. Гран При није додељен, као ни Награде за кратки играни филм. Две Велике Златне медаље за режију документарног филма равноправно су додељене редитељима остварења *Реквијем за libro de tefilot* (Милутин Косовац, продукција *Сутјеска филм*) који нам, кроз судбину последњег југословенског рабина, говори о судбини јеврејског народа на овим просторима и филм *ЗП Кијев до* (Никола Бабић, продукција *Ураниа филм* из Загреба), етнографски запис

The jury, still in charge of the selection, was: Marko Babac (president), Jože Babič, Ademir Kenović, Dušan Ninkov and Zlatko Sudović. There was also a selection board, which dealt with accompanying programs, and those were: Milan Mitić, Živko Nikolić and Radoslav Zelenović.

There were only about 100 films submitted, which indicated both the decrease in production and somewhat less interest in the festival. The films from all the republics and provinces, except for Kosovo, were submitted, which was, in the words of Lalović a little strange as "by the logic of events, their documentaries should dominate", alluding to riots and problems which had taken place in Kosovo in the previous years and which had been the introduction to the disintegration of Yugoslavia. Interestingly, just before the festival, a suggestion from Kosovar businessmen to organize the festival re-run in this province had arrived.

The official selection of the 1990 festival featured 54 achievements (29 documentaries, 9 short fiction films, 13 animated and 3 experimental films), and the rest were screened in the informative program.

The festival remained at the House of Unions, although there were suggestions to re-locate it on account of the poor quality of screenings at the House of Unions. The only alternative was Sava Center (the organizer of the festival), the hall of which was too big for the Short Film Fest and outside the city center as well. The discussion was followed by different outcries, ranging from some Council members' resignations to the protest letter of a group of film authors. At numerous meetings held during December and January, a question had been raised if Sava Center was to remain the organizer of the event...

Vicko Raspor and Rudolf Sremec were awarded the Life Achievement Award. The Grand Prix was not awarded, and neither were the awards for short fiction film. Two Great Golden Medals for documentary directing were awarded ex-aequo for *Requiem for Livro de Tefilot* (Milutin Kosovac, "Sutjeska Film") which tells us about the fate of the Jewish people of this region through the fate of the last Yugoslav rabbi, and for the film *Z. P. Kijev Do* (Nikola Babić, "Urania Film" Zagreb), ethnographic

о последњем градитељу једног ретког инструмента, који је нагађен и за камеру (Андрија Пивчевић).

Награђен је и анимирани филм *Пут* (Стеван Живков, *Панфилм* из Панчева), рађен по мотивима сатире „Вођа“ Радоја Домановића – прича о слепцу за којим креће гомила која претходно не може да се договори о избору правца. Не изненађује чињеница да је филм снимљен пуних 12 година раније и да је тек почетком деведесетих стигао пред публику. Исти случај био је и са још неким остварењима која су се у време Титове Југославије сматрала потенцијално опасним по 'друштвени интерес' – нова политичка клима погодовала је скидању вела са низа раније 'бункерисаних' филмова, који су се тако први пут нашли пред публиком Кратког метра.

Филм *Рубне слике глади* (Ненад Пуховски, продукција *Филмотека 16*) награђен је за камеру (Енес Миџић). Снимљен марта 1989. године у Загребу, филм се бави судбинама оних који су свој оброк морали потражити

record about the last builder of a rare instrument, which was also awarded for camera work (Andrija Pivčević).

The animated film *The Way* was also awarded a prize (Stevan Živkov, "Panfilm" from Pančevo), based on the motives of the satire "The Leader" by Radoje Domanović – it is a story about a blind man followed by a crowd of people who could not agree on which direction to follow. It is no surprise that it had been filmed 12 years before the audience could see it at the beginning of nineties. The same happened with some other achievements which had been considered potentially dangerous for "the social interest" during Tito's Yugoslavia – the new social climate was favorable for unveiling the previously "bunkered" films, which were screened for the first time at the Short Film Fest.

Edge Images of Hunger (Nenad Puhovski, "Filmoteka 16") was awarded for camera work (Enes Midžić). This film, made in March 1989 in Zagreb, deals with the destinies of those who were forced to seek their meal

на вратима социјалних установа. У земљи која никада до тада није искусила толико политичких слобода, владале су све веће социјалне разлике, немаштина и – страх.

Било је још остварења која су се бавила економском кризом и другим југословенским актуелностима с краја осамдесетих, као што су: *Извините* Никше Јовићевића (продукција *Тера*, Нови Сад), *Човек који је правио системе* Јована Јовановића (продукција *Дунав филм*) или *Демо(н)кратија и народ* Петра Недељковића (продукција *Видео Арт*, Београд). Било је и неколико филмова који су обрађивали тему Косова, а управо од 1990. године полако почиње тренд, који ће нарочито ојачати кроз неколико година, појаве све већег броја филмова који се баве традицијом, историјом Срба, обичајима, религијом и православном црквом, као и судбином Срба у јужној покрајини. Те 1990. године приказани су филмови: *На Газиместану* (Звонко Мишић, продукција *Филмске новости*) о прослави 600 година Косовске битке, *Повратак*, о преносу посмртних остатака Краља Николе назад у Југославију и *Косово, неотуђиво*, о историји Косова и актуелним проблемима у покрајини (Лидија Вељанова, продукција *Филмске новости*), *Бакар, злато, бетон* (Мина Станојевић, продукција *Морава Филм, ТВБ*), о дизању куполе на Храму Светог Саве у Београду и други.

Земља се распала, Фестивал је то 'прегрмео' и опстао. Али како – то је право питање. Кратки метар се увек јасно залагао за мир у текстовима и обраћањима фестивалских званичника и аутора. Каталог филмова показује, ипак, да је у складу са актуелним тренутком у земљи, социјалистички југословенски дискурс који је некада доминирао Фестивалом постепено бивао потиснут све бројнијим радовима којима су провејавали мотиви карактеристични за нови српски национализам. Шта смо могли видети на Фестивалу током деценије која је уследила?

in social institutions... In the country which had never had that much political freedom, there were growing social differences, poverty and – fear.

There were other achievements concerned with economic crisis and other Yugoslav topicalities from the late eighties, like *Sorry* by Nikša Jovičević ("Terra", Novi Sad), *The Man who Made Systems* by Jovan Jovanović ("Dunav Film") or *Demo(n)cracy and People* by Petar Nedeljković ("Video Art", Beograd). There were a couple of films on the topic of Kosovo and starting from 1990, the trend of films concerning the tradition and history of Serbs, their customs, religion and the Orthodox Church, as well as the fate of Serbs in the southern province, slowly started and was to become more evident in a few years. In 1990, for example, the following were screened: *At Gazimestan* (Zvonko Mišić, "Filmske Novosti") commemorating the 600-year anniversary of the Battle of Kosovo, *The Return*, about the transfer of King Nikola's remains back to Yugoslavia, *Kosovo, Inalienable*, about the history of Kosovo and the current problems in the province (Lidija Veljanova, "Filmske Novosti"), *Copper, Gold, Concrete* (Mina Stanojević, "Morava Film", TVB), about erecting the dome at the Temple of St. Sava in Belgrade, to name just a few.

The country disintegrated, the festival endured and survived. But how – that is the real issue. The Short Film Fest had always been clearly pleading for peace both in texts and festival officials' and authors' address. The festival Catalogue shows, however, that the socialist Yugoslav discourse which had once dominated the festival, was gradually suppressed by numerous works featuring motives characteristic of the new Serbian nationalism, in accordance with the current situation. What was it that we could see at the festival during the following decade?

XXXVIII Фестивал, од 28. до 31. марта
38th Festival, 28th March – 31st March

Организацију манифестације од Сава Центра преузима *Југославија филм* која ће, на челу са директором Војиславом Вучинићем, бити задужена за Фестивал до 2000. године. Петар Лаловић остаје председник Савета.

Кратки метар се налази на највећој прекретници у својој историји, од пресељења у Београд. „Овај тридесет осми Фестивал документарног и краткометарског филма у Београду, само је корак-два до импресивног јубилеја: за две године, када уједињена Европа буде славила свој први рођендан, те 1993. године ми бисмо славили пуних 40 година најстаријег филмског фестивала у земљи Југославији! Да ли ће тог јубилеја бити, нажалост, не зависи од синеаста”, забележио је Милан Митић у каталогу, додајући да су неки аутори свесно одлучили да изостану са Кратког метра, али да је већина је остала верна традицији.

Атмосфера у земљи је узаврела – Хрватска и Словенија прогласиће независност свега два месеца касније. На насловној страни каталога, на црној позадини исцртане су границе СФРЈ у облику шарене филмске траке. Каталог излази на приметно мањем броју страна и на папиру лошијег квалитета.

У програмској комисији су: Милан Митић, Живко Николић и Никола Лоренцин, а у жирију: Бранко Гапо, као председник (Скопље), Миша Грчар (Љубљана), Никола Стојановић (Сарајево), Божо Николић (Београд), Никола Мајдак (Београд). Пријављен је свега 81 филм. За званичну селекцију одабрано их је 50, од којих 27 документарних. Учествовало је 29 продуцената, а нека хрватска предузећа, попут *Загреб филма* или *Луна филма* одлучила су да бојкотију Фестивал, јер се, како су навели, он „претворио у политички полигон за употребу филмова” (*Вјесник*, 7. 3. 1991)

Због времена које је потребно да се филм произведе, није приказано много радова који су одговорили на

The organization of the event was taken over from Sava Center by “Yugoslavia Film”, which would be in charge of the festival until 2000, led by the director Vojislav Vučinić. Petar Lalović remained the president of the Council.

The Short Film Fest was at the greatest turning point in its history since moving to Belgrade. “This thirty-eighth festival of documentary and short film in Belgrade is just a step or two away from an impressive anniversary: in two years, when united Europe celebrates its first birthday, in 1993, we should be celebrating 40 years of the oldest film festival in the country of Yugoslavia! Whether this anniversary is to take place, does not unfortunately depend on the cineastes”, Milan Mitić recorded in the Catalogue, adding that some authors chose not to participate in the Short Film Fest, but that the majority was still faithful to the tradition.

The atmosphere was heated in the country – Croatia and Slovenia would declare independence only two months later. The cover of the Catalogue shows multicolor film tape in the shape of the borders of SFRY on the black background. The Catalogue was noticeably thinner and done on bad quality paper.

The program committee was: Milan Mitić, Živko Nikolić and Nikola Lorencin, and the jury: Branko Gapo, as president (Skopje), Miša Grčar (Ljubljana), Nikola Stojanović (Sarajevo), Božo Nikolić (Beograd), Nikola Majdak (Beograd). There were only 81 films submitted. 50 were chosen for the official selection, 27 of which were documentary films. There were 29 producers, and some Croatian companies, like “Zagreb Film” and “Luna Film” decided to boycott the festival, as it became, in their own words “the political ground for film use” (“Vjesnik”, 7th March 1991).

Due to the time which is necessary to produce a film, not many films about the most current events in the

најактуелнија дешавања у земљи. Ипак, на специјалној пројекцији у малој сали приказан је документарни материјал *Београде, никад више* НТВ Студија Б са демонстрација 9. марта 1991. године, првог великог митинга против Слободана Милошевића, када су на улице изашли и тенкови ЈНА, а двоје људи је погинуло. Демонстранти су, између осталог, тражили и омогућавање рада независних медија, радија Б92 и НТВ Студио Б.

Интересантно је да је приказан дугометражни документарцац из 1971. године *Амбасадор је убијен у Стокхолму* Ратка Илића (продукција *Центар филм*, Београд), а редитељу је додељено посебно признање. Филм садржи аутентичне снимке са лица места у вези са убиством југословенског амбасадора Владимира Роловића, кога су 7. априла 1971. године ликвидирали хрватски екстремисти. Документарцац садржи и снимке хапшења убице амбасадора Мира Барешића, интервју са Улофом Палмеом, разговоре са шведским грађанима, са члановима усташког покрета, па и разговор са Барешићевом породицом. Ту је и снимак говора главног идеолога обнављања НДХ, Бранка Јелића одржаног свега три дана по убиству. Филм је 20 година био онемогућен за јавно приказивање.

Гран При је добио Никола Поповић за документарцац *Преци и потомци* (продукција *Зета филм* и *Монтекс филм*), посвећен црногорској краљевској породици и повратку њихових моштију на Цетиње. За музику у овом филму награђена је Ксенија Зечевић.

Награда за животно дело је додељена је црногорском сценаристи Ратку Ђуровићу (1915-1998), једном од првих предавача на катедри за драматургију на Факултету драмских уметности.

Митић је те 1991. године закључио: „Догодило се то да смо, упркос свему, остали заједно. Због тога и нада да ћемо та два корака до јубилеја, ипак искорачити. Надајмо се у далеко лепшим околностима и ведријем расположењу“. То се, нажалост, није десило. Србија и Црна Гора су јубилеј Фестивала, две године касније, дочекале саме. Фестивал је постао локална српско-црногорска манифестација, у главном граду државне заједнице двеју република које су једине остале заједно по распаду бивше земље.

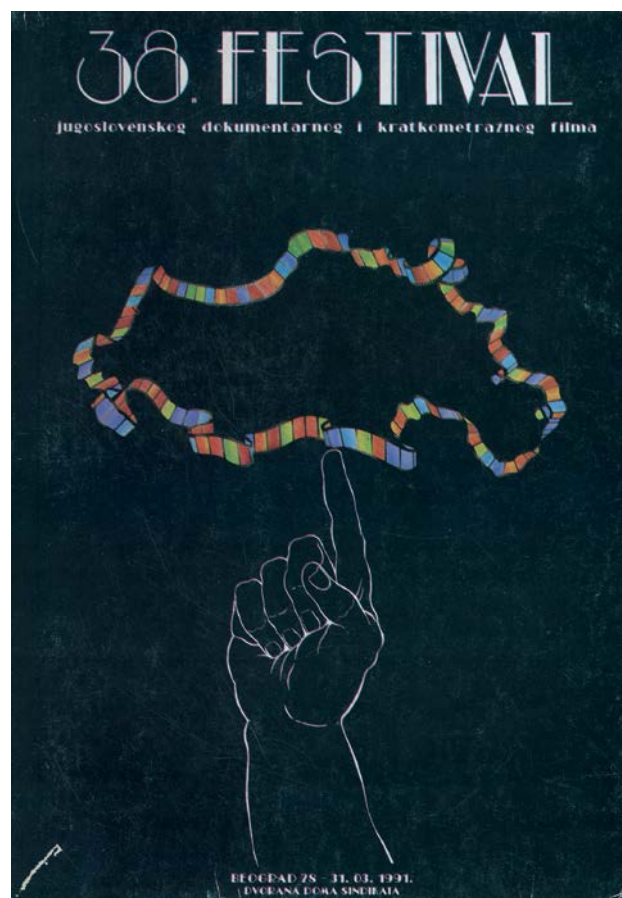
country were screened. Nevertheless, in the small hall there was a special screening of the documentary material “Belgrade, Never Again” by NTV Studio B featuring the demonstrations of 9th March 1991, the first big rally against Slobodan Milošević, when the YPA tanks were in the streets and two people got killed. Among other things, the protestors demanded that the work of the independent media, radio B92 and NTV Studio B be enabled.

Interestingly, there was a screening of the feature-length documentary dating back to 1971, *The Ambassador was Killed in Stockholm* by Ratko Ilić (“Centar Film”, Beograd), and the director was awarded a special recognition. The film features authentic scenes from the crime scene in connection with the assassination of the Yugoslav ambassador Vladimir Rolović, who had been liquidated by Croatian extremists on 7th April 1971. The documentary contains the shots of the ambassador’s assassin Miro Barešić being arrested, an interview with Olof Palme, Swedish citizens, the members of the Ustasha movement and even the conversation with Barešić’s family. There is also a recorded speech of the main ideologue of the revival of the Independent State of Croatia, Branko Jelić, made only three days after the murder. The film had been impossible to screen publicly for 20 years.

The Grand Prix was awarded to Nikola Popović for his documentary *Ancestors and Descendants* (“Zeta Film” and “Montex Film”), dedicated to the Montenegrin royal family and the return of their relics to Cetinje. Ksenija Zečević was awarded for the music in this film.

Ratko Đurović (1915-1998), a Montenegrin screenwriter, one of the first lecturers at the department of dramaturgy at the Faculty of Dramatic Arts was awarded the Life Achievement Award.

That year, Mitić concluded: “Despite everything, we stayed together. Hence the hope that we will make those two steps towards the anniversary. Hopefully, in much better circumstances and more cheerful mood”. Unfortunately, that did not happen. Serbia and Montenegro celebrated the festival anniversary on their own two years later. The festival became a local Serbian-Montenegrin event, in the capital of the state union of the two republics which remained together after the disintegration of the former country.

Политички проблеми СФРЈ у распаду могли су се уочити и у променама у структурама Фестивала. Године 1990. Савет Кратког метра је имао 25 чланова, из свих бивших република и обе покрајине. Следеће, 1991. године већ је било свега 13 чланова, али је очито постојао покушај да се очува претходна репрезентација свих конститутивних делова Југославије. То није дуго потрајало, већ 1992. године, две републике које су прве прогласиле независност, Хрватска и Словенија, нису више биле присутне ни у Савету фестивала (који је тада бројао свега 11 чланова, од којих су сви изузев једног били српске националности). Веома брзо, од *југословенског* фестивала није остало готово ништа, али макар формално то није било лако уочљиво – ни у званичној презентацији чланова Савета, жирија, селекционе комисије, продуцентских кућа, као ни у самом називу манифестације. Кратки метар је задржао епитет 'југословенски', иако Југославије више није било. Она је опстала још само у официјелном дискурсу

The political problems of disintegrating SFRY were noticeable in structural changes of the festival. In 1990, the festival Council had 25 members, from all the former republics and both provinces. In 1991, there were only 13 members, but there was an obvious attempt to preserve the previous representation of all the constitutional parts of Yugoslavia. That did not last long and as soon as 1992, the two republics which proclaimed their independence, Croatia and Slovenia, were not present in the festival Council any more (which now had only 11 members, all but one of Serbian nationality). Very soon, there was almost nothing Yugoslav about the festival, although it was not so obvious formally – not in the official presentation of the Council, jury, selection committee, production companies and the name of the event. The Short Film Fest kept the Yugoslav epithet, although Yugoslavia was no more. It remained only in the official discourse of politicians – the official name of the

домаћих политичара – у званичном називу државе, а самим тим и у званичном називу Фестивала. И наредних неколико година Мартовски фестивал се трудио да, макар формално, у Савету буду представници свих конститутивних делова (нове) Југославије, да би коначно потпуно напустио ту праксу 1995. године. Када је реч о структури жирија, већ 1993. године сви чланови су били из Србије (4) и Црне Горе (1). Фестивал је променио назив тек 2004. године, годину дана након нестанка и последње Југославије, односно после конституисања државне заједнице Србије и Црне Горе, када је постао *Београдски фестивал документарног и краткометражног филма*.

Године 1991, док је Кратки метар, иако у окрњеном саставу, ипак одржан, Фестивал југословенског играног филма у Пули, који се одржава у јулу, отказан је због почетка рата у знак протеста због насиља. Пула је обновљена наредне године као Први фестивал хрватског филма.

state, and hence the official name of the festival. The following couple of years the March Festival tried, at least formally, to gather the representatives of all the constitutional parts of (new) Yugoslavia in the Council, only to finally abandon the practice in 1995. As for the jury, as soon as 1993, all the members were from Serbia (4) and Montenegro (1). The festival changed its name as late as 2004, a year after the disappearance of the last Yugoslavia, that is, after the constitution of the State Union of Serbia and Montenegro, becoming the Belgrade Documentary and Short Film Fest.

In 1991, although incomplete, the Short Film Fest was held but the Yugoslav Fiction Film Festival in Pula, which takes place in July, was canceled in protest against violence because of the war. The following year, the festival in Pula was renewed as the First Croatian Film Festival.

Наслов уводника каталога служи као подсећање на специфичност тренутка у коме се Кратки метар одржава: „Икар је још једном узлетео“, написао је Слободан Новаковић. У међувремену, између два Фестивала, почео је рат у Југославији. На Фестивалу нема филмова ни из Словеније ни из Хрватске.

У жирију су: Слободан Новаковић (председник, Београд), Драган Шикановић (Приштина), Бранко Милошевић (Нови Сад), Ратко Орозовић (Сарајево) и Мишо Самуиловски (Скопље), а у програмској комисији задуженој за видео секцију су Слободан Новаковић, Никола Поповић и Динко Туцаковић.

Фестивал, који је основан са циљем да представља дешавања у југословенској продукцији на годишњем нивоу, заиста је и током рата наставио то да ради. Формално-правно републике које су наставиле да учествују на Фестивалу, Србија и Црна Гора, звале су се Југославијом, а програм Кратког метра заиста је био огледало дешавања у продукцији – каква продукција, такав и фестивал. Југославија је сада била нешто друго, почеле да доминирају неке нове теме, а и сам профил продукције потпуно се променио. На Фестивалу учествују само продуценти из Србије (већином) и Црне Горе (мање) и тек понеки из Босне и Херцеговине (већином српски аутори). Некада један од најзначајнијих продуцената, *Дунав филм*, 1992. године учествује само са једним филмом. Велики је број новијих, мањих, продуцената: *Експ продукција*, *Атлас филм*, *Синема дизајн*, *ТРЗ Фокус* и други. За деведесете је карактеристичан и све бржи развој видео-технике, која је на Кратки метар донела и сате телевизијског програма. Пристигло је свега шездесетак остварења.

Када је реч о темама, многи се радови баве актуелним дешавањима, као и претходне године све је више оних који се фокусирају на историју Србије, српску

Another editorial title which serves as a reminder of the specific moment in which the Short Film Fest was held: "Icarus Flies Again", was written by Slobodan Novaković. In the meantime, between the two festivals, the war in Yugoslavia had started. There were no films from Croatia or Slovenia.

The jury was: Slobodan Novaković (president, Belgrade), Dragan Šikanović (Priština), Branko Milošević (Novi Sad), Ratko Orozović (Sarajevo) and Mišo Samuilovski (Skopje), and the program committee in charge of the video section were Slobodan Novaković, Nikola Popović and Dinko Tucaković.

The festival, which had been organized with the aim of annual presentation of Yugoslav production, actually continued its work during the war. Formally and legally, the republics which continued their participation in the festival, Serbia and Montenegro, were called Yugoslavia, and the Short Film Fest really mirrored the production events – like production, like festival. Yugoslavia was something else, some new topics started dominating, and the production profile changed completely. Only the producers from Serbia (mostly) and Montenegro (fewer) and an occasional Bosnian-Herzegovinian (mostly Serbian authors) participated in the festival. Once one of the best producers, "Dunav Film" participated with a single film in 1992. There was a large number of new, smaller productions: "Exp Produkcija", "Atlas Film", "Sinema Dizajn", "TRZ Fokus" and others. The nineties were also characterized by the fast development of video technique, which introduced hours of television program to the Short Film Fest. There were only about sixty achievements submitted.

As for the topics, many works engaged in current events and as in the previous year, there was a growing number of those which focused on the

традицију и православну цркву, а доста је и филмова који се баве темама које су у претходном периоду биле 'непожељне'. Петар Љубојев у *Времену ликвидатора* (Награда ТВ Новости) обрађује судбину интелектуалца Живојина Павловића који се сукобио са Титом и који је убијен у Ужицу 1941. године. На програму је и филм *Човек који је могао да измени историју* (продукција *Атлас филм*) Милана Кнежевића и Мире Павловић, о Николи Каваји, атентатору на Тита, који је у затвору у Флориди био на издржавању вишестепенијске казне за тероризам. Синописис тог филма наводи: „Историја је забележила неколико десетина атентатора на Тита, вођу југословенског комунистичког покрета и диктатора. (...) Каваја одлази у Америку у нади да ће атентатом на Тита изменити судбину земље и сопственог народа.” Синописис се завршава реченицом која некада недодирљивог Тита ставља у потчињену позицију, а уздиже осуђеног терористу Кавају: „Титови агенти су се посебно плашили Николе Каваје и његових сабораца.”

На Фестивалу је током деведесетих је приказано више документарца који су се бавили усташким злочинима над Србима у другом светском рату. Године 1992. на програму је био филм ветерана Крста Шканате *Госпа, краљица Хрвата* (продукција *Дунав филм*). У информативном програму приказан је на пример и филм *Уметници о геноциду – Милић од Мачве*, Божидара Вучуровића (продукција *ТВ Нови Сад*) који се, такође, бави темом геноцида над Србима, у овом случају страдањима српског народа како су представљена на сликама Милића од Мачве, сликара који је највећу популарност достигао управо у време нових културних модела који су промовисани у Србији током деценије кризе и рата.

Serbian history, tradition and the Orthodox Church, as well as those films which covered the topics previously considered as “undesirable”. Petar Ljubojev in his *Time of Liquidator* (“TV Novosti” Award) deals with the fate of an intellectual, Živojin Pavlović, who opposed Tito and was murdered in Užice in 1941. The film *The Man Who Could Change History* (“Atlas Film”) by Milan Knežević and Mira Pavlović, about Nikola Kavaja, the man who had tried to assassinate Tito and who was serving his decades-long sentence for terrorism in a Florida prison was also screened. The film synopsis states: “The history recorded several dozen assassination attempts on Tito, the leader of the Yugoslav Communist League and a dictator. (...) Kavaja goes to America hoping to change the course of his and his people’s lives by assassinating Tito.” The synopsis ends with a sentence that places the once untouchable Tito in the subordinate position, and elevates the convicted terrorist Kavaja: “Tito’s agents particularly feared Nikola Kavaja and his allies.”

During the nineties, the festival screened many documentaries about the Ustasha crimes against the Serbs during WWII. In 1992, the festival screened *Madonna, Queen of Croats* (“Dunav Film”) by the veteran Krsto Škanata. In the informative program, there was, for instance, the film *Artists about Genocide – Milić of Mačva*, by Božidar Vučurović (TV NS), which is also concerned with the topic of genocide against Serbs, that is, in this case, with the representations of the Serbian people sufferings on the paintings of Milić of Mačva, the painter who gained most popularity during the time of the new culture models which were promoted in Serbia during the decade of crisis and war.

Од осталих филмова, посебно је била потресна пројекција документарца Николе Лоренцина *Са тугом и болом у срцу* (продукција *Радио Телевизија Србије*) у коме аутор иде трагом читуља из београдске *Политике* и загребачког *Вечерњег листа*, посвећених махом осамнаестогодишњим и двадесетогодишњим младићима. Ратом се бавио и Владимир Перовић у документарцу *Сага о самурају и глибу* (продукција *РТС*). Филм је награђен Златном медаљом за документарни филм. Након дуге паузе, на Фестивал се враћа и Желимир Жилник – гледали смо његов једноминутни филм *Силос „Дунав” Вуковар* (продукција *Тера филм*), који је награђен Великом медаљом за најбољи мини-филм.

Поново је приказан и један филм снимљен деценијама раније – чувени ‘црноталасни’ омнибус из 1962. године *Капи, воде, ратници*, где режију потписују Марко Бабац, Живојин Павловић и Војислав Кокан Ракоњац (продукција *Сутјеска филм*, Југославија, 1962).

Гран Пријем је награђен документарцац *Illusion for Reminiscences* (Стефан Ђелинео, продукција *Филм и тон*), који се бави разрушеним црквама, насиљем и недостатком духовности код савременог човека.

Први пут је додељена Меморијална награда „Јован Аћин” (1941-1991) установљена у спомен на трагично преминулог редитеља. Награду додељује Удружење филмских уметника, награда је годишња и додељује се најбољем редитељу за остварење приказано на Фестивалу. Први лауреат био је Владимир Перовић (*Сага о самурају и глибу*). Награда за животно дело додељена је Николи Никши Јовићевићу.

Новости објављују речи Петра Лаловића: „Право је чудо, не само због подела и националних сукоба, већ због сиромаштва из кога је волшебно проистекла овогодишња краткометражна продукција да смо у стању да одржимо фестивал, на коме је довољан број квалитетних остварења да би се продужила једна велика и значајна културна традиција”.

The screening of the documentary by Nikola Lorencin *With Sorrow and Pain in the Heart* (RTS) was particularly moving, as the author follows the trace of the obituaries in “Politika” from Belgrade and “Večernji List” from Zagreb, dedicated mainly to eighteen and nineteen-year-old boys.

Vladimir Perović also engaged in war topics in his documentary *The Saga on Samurai and the Mud* (RTS). The film was awarded the Golden Medal for documentary film. After a long break, Želimir Žilnik returned to the festival – we watched his one-minute film *Silo “Dunav” Vukovar* (“Terra Film”), which was awarded the Great Golden Medal for the best mini film.

A film that had been made decades before was screened once again – the famous Black Wave anthology film from the year 1962 *Raindrops, Waters, Warriors* signed by Marko Babac, Živojin Pavlović and Vojislav Kokan Rakonjac (“Sutjeska Film”, Yugoslavia, 1962).

The Grand Prix was awarded to the documentary *Illusion for Reminiscences* (Stefan Gelineo, produced by “Film i Ton”), which deals with devastated churches, violence and the lack of spirituality in modern man.

The memorial award Jovan Aćin (1941-1991) was granted for the first time, instituted in memoriam of the tragically deceased director. The award was annually granted by the Union of Film Workers to the best director for the work presented at the festival. The first laureate was Vladimir Perović (*The Saga on Samurai and the Mud*). Nikola Nikša Jovićević was awarded the Life Achievement Award.

“Novosti” reported Petar Lalović’s words: “It is a real miracle, not only because of the divisions and national conflicts, but also because of the poverty which oddly gave birth to this year’s short film production, that we are able to hold a festival, which features a sufficient number of quality achievements to continue a great and significant cultural tradition”.

XL Фестивал, од 25. до 28. марта
40th Festival, 25th – 8th March

93

Јубилеј о коме је са надом две године раније говорио Милан Митић дочекал је, иронично, у потпуној супротности од онога што је Фестивал југословенског документарног и краткометражног филма некада био. Сви приказани филмови били су из Србије и Црне Горе и то већином из Београда. Из Црне Горе била су два филма, један у производњи *ТВ Приштина*, неколико из Војводине и једна копродукција са *Каналом С* са Пала. У години јубилеја, од југословенског фестивала остало је мртво слово на папиру, а од југословенске идеје коју је деценијама промовисао – ништа.

Материјална ситуација била је веома тешка и одржавање Фестивала је било под знаком питања – што због новца, а што због самих филмова које организатори у почетку нису очекивали у великом броју, али их је на послетку стигло осамдесетак. Организатор Фестивала је и даље Југославија филм, на челу са генералним директором Војиславом Вучинићем.

Драгоцен документ је листа спонзора која се налази на почетку каталога и доноси податке о онима који су финансијски помогли Кратки метар 1993. године. Контроверзни италијански бизнисмен и адвокат Ђовани ди Стефано, мултимиллионер познат под надимцима 'Мистер *Murder*' и 'Ђавољи адвокат' и његова фирма Sandhurst Assets INC LA појавили су се у Србији у годинама рата. Како је касније уз осмех сам објаснио у ТВ документарцу *Notorious* (продукција *BBC2*, 2004) у периоду када је имао „пословних проблема“ одабрао је ратну зону као стратешки најбоље место где би привремено могао да се притаји, дошао и одмах стекао моћне пријатеље. Новембра 1999. године ди Стефано је ухапшен управо због малверзација у пословању поменуте фирме, а 2011. због сумњи да никада није дипломирао права. Помоћ 'Ђавољег адвоката' *Југославија филм* је прихватила. Кратки метар је (у видео-секцији)

Ironically, the anniversary Milan Mitić had spoken about two years before was the complete opposite of everything the Yugoslav Documentary and Short Film Festival had been before. All the screened films were from Serbia and Montenegro, mostly from Belgrade. There were two films from Montenegro, one produced by TV Priština, a couple from Vojvodina and one co-production with Channel S from Pale. In the anniversary year, Yugoslav festival was but a dead letter, and the Yugoslav idea which had been promoted for decades – dead.

The financial situation was extremely difficult and the event was uncertain – both because of the lack of funding and films, which the organizers did not expect to be submitted in a large number; however, about eighty were eventually submitted. The festival was still organized by "Yugoslavia Film", led by the director Voja Vučinić.

The list of sponsors at the beginning of the Catalogue is a precious document, revealing the shocking fact about the financial support of the Short Film Fest in 1993. A controversial Italian businessman and lawyer Giovanni di Stefano, the multimillionaire also known as Mister Murder and Devil's Advocate and his company Sandhurst Assets INC LA appeared in Serbia during the war years. As he later explained with a smile in a TV documentary *Notorious* (BBC2, 2004), he had chosen the war zone as the best strategic place to lay low for a while, came and immediately made friends with some powerful people. In 1999, di Stefano would be arrested for fraud in connection with the mentioned company, and in 2001 he was arrested under suspicion that he had never graduated from law school. "Yugoslavia Film" accepted financial help from Devil's Advocate. The Short Film Fest presented (it its video section) a documentary *The Serbian Volunteer Guard* which uncritically showed the character and

приказао и документарца *Српска добровољачка гарда* који некритички представља лик и дело ди Стефановог блиског пословног партнера и пријатеља Жељка Ражнатовића Аркана и његових 'Тигрова'. Режију овог видеа потписује Мирослав Алексић, а продукцију, како пише на одјавној шпици, сама Српска добровољачка гарда и *Викторија филм*.

Осим тога, приказано је и више од 30 радова у тадашњој продукцији РТС-а, као и записа других телевизија, попут Политике или НТВ Студио Б. Тако доминантна продукција телевизије на програму Фестивала, нажалост, значила је да је било све више новинарских репортажа, а мање правих документарних филмова.

Жири окупља заиста велика имена: председник је Александар Саша Петровић, а чланови су: Крсто Шканата, Ранко Мунитић, Ференц Деак и Миодраг Мишо Томашевић. У селекционој комисији, односно жирију видео-секције, су Божидар Милетић, Владимир Перовић и Динко Туцаковић.

Добитник Награде за животно дело је Александар Илић. Гран При је додељен равноправно Зорану Ђорђевићу за *Молитву за мртве душе* (Спес продукција), запис о богослужењу у православној цркви у Прагу, који је награђен и за најбољу монтажу и Бранку Милошевићу за филм *О рату и ратницима* (продукција Институт за филм и ТВ НС), документарца који се бави се психолошким и социолошким последицама текућег рата, награђен је и за најбољи сниматељски рад.

Велики број приказаних остварења инспирисан је ратом, ембаргом, економском кризом или успоменом на бившу земљу, а овим темама приступа се из различитих углова. Између осталих, приказани су: анимирани филм *Игре* (Душко Шево, продукција Дунав филм), кратки играни *Са оне стране немира* (Срдан Голубовић, продукција Југоекспорт Авала филм), документарни *Мала ратна ритмичка вежба* (Небојша Савићевић, Експ продукција Илке), *Што те нема* (Никола Лоренцин, продукција РТС), *После пуцња* (Душан Торбича, продукција РТС), *Вуковаре, љубави моја* (Душан Кнежевић, Спес продукција), *Крајина, лета господњег* (Михаило П. Илић, ФРЗ Београд) и *Експ продукција*, *Страх и стрепња – Милинчићи* (Миленко Јовановић, продукција Контакт филм) о српској породици Милинчић на Косову, као и други филмови.

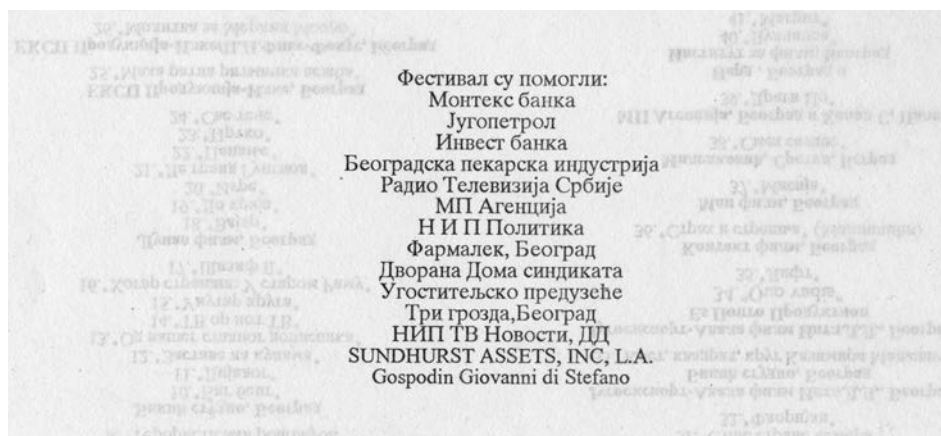
work of one of di Stefano's close business associates and friends, Željko Raznatović Arkan and his Tigers. This video was directed by Miroslav Aleksić, and produced by the Serbian Volunteer Guard itself and "Viktorija Film", according to the credits.

Apart from that, there were over 30 works produced by the then RTS, but also records of other televisions, such as Politika and NTV Studio B. The dominant television production on the program of the festival meant that there were unfortunately more journalistic reportages and fewer real documentary films.

The jury consisted of the really great names: president Aleksandar Saša Petrović, and the members Krsto Škanata, Ranko Munitić, Ferenc Deak and Miodrag Mišo Tomašević. The selection committee, which was the jury of the video section, were Božidar Miletić, Vladimir Perović and Dinko Tucaković.

Aleksandar Ilić was awarded the Life Achievement Award. The Grand Prix was awarded ex-aequo to Zoran Đorđević for *The Prayer for the Dead Souls* ("Spes Production"), a record about the worship in an Orthodox Church in Prague, which was awarded for the best editing, and to Branko Milošević for the film *About War and Warriors* ("Film Institute" and TV NS), a documentary about psychological and sociological consequences of the current war, which was also awarded for the best camera work.

A great many of the screened achievements were inspired by the war, embargo, economic crisis or memories of the former country, and these topics were approached from different angles. The following were screened: animated film *Games* (Duško Ševo, "Dunav Film"), short fiction film *On the Other Side of Restlessness* (Srdan Golubović, "Jugoeexport Avala Film"), documentaries *A Little Rhythmical War Drill* (Nebojša Savićević "EXP Production Ilke"), *Why Don't You Come* (Nikola Lorencin, RTS), *After a Gunshot* (Dušan Torbica, RTS), *Vukovar, My Love* (Dušan Knežević, "Spes Production"), *Krajina, in the Year of Our Lord 1992* (Mihajlo P. Ilić, "FRZ Beograd"/"Exp Production"), *Fear and Anxiety – the Milinčics* (Milenko Jovanović, "Kontakt Film"), about a Serbian family Milinčić in Kosovo, and others.

Поново је приказан филм о Николи Каваји и његовим покушајима убиства бившег председника, овог пута у стотинутној верзији! У телевизијском документарцу сугестивног наслова *Терористи или родољуби – Никола Каваја, ловац на Тита* (у продукцији *Атлас филма*), аутор Милан Кнежевић интервјуише бројне саговорнике, али нико, изузев америчког државног тужиоца, нема ниједну ружну реч о протагонисти који је, иако у затвору, представљен као херој, српски родољуб и борац за слободу. Ако се присетимо година када је Фестивал са поштовањем неговао успомену на свог покровитеља, помало необично делује синопсис у каталогу у коме се каже: „Шездесетих и седамдесетих година у Америци је деловала тајна организација, српски ослободилачки покрет ‘Отаџбина’ са жељом да свргне *југословенски комунистички режим диктатора Јосипа Броза*“. Пред крај филма Каваја, док се у позадини чује тужна музика, прича о својој супрузи и деци и каже: „Прво сам Србин. Моју породицу вазда сам спреман да жртвујем за српство“. (01.20.00). Филм је добио специјалну диплому.

Двадесет две године након што му је, одлуком војвођанске комисије за преглед филмова, ускраћена пројекција на Фестивалу, на идеју Петра Лаловића приказан је рад Кароља Вичека *Крст са звездом* (оригинално продукција *Неоплана*, сада *Тера филм*, Нови Сад).

У време културних санкција, Фестивал, ипак, успева да направи мали у прозор у свет, макар и избором

The film about Nikola Kavaja and his attempts to assassinate the former president was screened again, this time in a hundred-minute version! In a television documentary of the suggestive title *Terrorists or Patriots – Nikola Kavaja, Tito Hunter* (“Atlas Film”), Milan Knežević, the author, interviewed numerous interlocutors, but not a single one, except for the American State Attorney, had anything bad to say about the protagonist, who was despite being in prison, represented as a hero, Serbian patriot and a freedom fighter. If we remember the years when the festival had paid respect to, and cherished the memory of its patron, the synopsis presented in the Catalogue seems a little strange: “During the sixties and the seventies a secret organization, the Serbian Liberation Movement ‘Homeland’ was active in America, its aim being to overthrow the Yugoslav Communist regime of the dictator Josip Broz”. Towards the end of the film, with the sad music in the background, Kavaja tells us about his wife and children and says: “I am a Serb in the first place. I am always prepared to sacrifice my family for Serbdom” (01.20.00) The film was granted a special diploma.

Twenty-two years after its screening at the festival had been banned by the decision of the Committee for Film Review of Vojvodina, *The Cross with the Star* by Karolj Viček was screened (originally “Neoplanta”, now “Terra Film” Novi Sad) upon the suggestion of Petar Lalović.

During the international cultural sanctions, the festival still managed to make a small window into the world, at least by choosing the films from Serbian “friends”

ДАНАС ПОЧИЊЕ 40. ФЕСТИВАЛ ДОКУМЕНТАРНОГ И КРАТКОГ ФИЛМА

Жилава врста

Наш најстарији филмски фестивал показаће како је наш документарац опстао у условима најтеже послератне немаштине

филмова из земаља 'пријатеља' Србије – Русија, Грчка, Бугарска, Румунија... Македонија се први пут нашла у међународном програму Фестивала. Ти филмови су обезбеђени захваљујући личним познанствима и донети полутајно, у личном пртљагу аутора.

„Кад су се у дворани погасила светла, са екрана је проговорило неулепшано лице наше несреће, трагови немаштине су се указивали из технички сиромашне филмске слике. (...) У целокупној општој беспарици и продукцијској пустоши која није задесила само документарни филм, право чудо је да је урађено ово што ће се сместити у три програмске вечери.” написао је Милан Влајчић за *Политику* (27. 03. 1993).

– Russia, Greece, Bulgaria, Romania... Macedonia was for the first time in the international program of the festival. These films were provided owing to personal connections and brought semi-secretly, in the hand luggage of the authors.

“When the lights went out in the hall, the unflattering face of our misery spoke from the screen, the technically poor film image was the evidence of penury (...) In such general scarcity and production wasteland, which did not hit documentary film only, it is a real miracle that this, which has been done, will be placed in three evening programs”, Milan Vlačić wrote for *Politika* (27th March 1993).

XLI Фестивал, од 24. до 27. марта
41st Festival, 24th – 27th March

94

Петра Лаловића на месту председника Савета фестивала мења Крсто Шканата. Сви чланови Савета долазе из Србије. У жирију су: Александар Илић, Мирјана Ракић, Живко Николић, Никола Поповић и Стеван Живков, а у програмској комисији Крсто Шканата, Никола Поповић и Мирослав Бата Петровић.

Учествовало је 16 продуцената из Србије, тачније сви из Београда, осим РТС НС. Дошли су неки нови продуценти, а неки су се повукли. Ту су: *Бикић студио*, *Дунав филм*, *Експ продукција*, *ФДУ*, *Југоекспорт Авала Филм* (бивша *Авала филм*), *Мап филм*, *Ras International*, *РТС ТВБ*, *РТС ТВ НС*, *Филм и тон*, *ФРЗ Београд*, *Фикс Фокус*, *Глобус филм*, *Југославија филм*, *Спес Београд*, *Застава филм*.

Фестивал се одржава у години када се обележава век од рођења Славка Воркапића (1894-1976) и век филма. Пријављена су свега 52 остварења, од којих је жири за такмичарски програм селектовао 42. И ове године Фестивал има и видео секцију где су приказана 33 рада. Нажалост, великим платном доминирају приче са ратишта и о рату.

Гран При је додељен Ранку Радовановићу за филозофску медитацију о смрти, анимирани филм *Memento mori* (продукција *Бикић студио*) „као дело које бираним ликовним средствима врсним аниматорским поступком доследно спроводи хуманистичке идеје оживљавајући рефлексије света у коме живимо“. Овај филм награђен је и за најбољу монтажу (Соња Ђорђевић). Можемо рећи да је *Бикић студио* тријумфовао на овогодишњем Фестивалу. Добили су Награду за најбољу селекцију филмова (заједно са *ФРЗ Београд*), а награђени су и су аутори филмова *A-1* и *Рај* – Недељко Убовић, *Минут до 12* и *Тај светлећи предмет земља* – Мирослав Љ. Јелић и *Лептир* – Веселин Брајовић. Зоран Симјановић добио је Златну медаљу за најбољу музику за свој рад на филмовима *Бикић студија*. Београдски круг

Рetar Lalović was succeeded by Krsto Škanata as the president of the festival Council. All Council members came from Serbia. The jury was: Aleksandar Ilić, Mirjana Rakić, Živko Nikolić, Nikola Popović and Stevan Živkov, and the program committee were Krsto Škanata, Nikola Popović and Miroslav Bata Petrović.

There were 16 production companies from Serbia, all from Belgrade except for RTS NS. There were some new ones, some old retired. Those were: "Bikić Studio", "Dunav Film", "EXP Production", "FDU", "Jugoelexport Avala Film" (formerly "Avala Film"), "Map Film", "Ras International", "RTS TVB", "RTS TV NS", "Film i Ton", "FRZ Beograd", "Fiks Fokus", "Globus Film", "Jugoslavija Film", "SPES Beograd", "Zastava Film".

The festival was held in the year which was a century anniversary of the birth of Slavko Vorkapić (1894 – 1976) and the film itself. Only 52 films were submitted, 42 of which were selected for competition. This year again, the festival had its video section, containing 33 works. Unfortunately, the big screen was dominated by stories from and about the war.

The Grand Prix was awarded to Ranko Radovanović for his philosophical meditation about death, an animated film *Memento Mori* ("Bikić Studio") "as the achievement which uses carefully chosen visual resources and animation process to consistently implement humanistic ideas, reflecting the world we live in". This film was also awarded for editing (Sonja Đorđević). It could be said that "Bikić Studio" triumphed at this year's festival. They were awarded for the best film selection (as well as "FRZ Beograd"), and the following authors were awarded: *A-1* and *Paradise* – Nedeljko Ubović, *A Minute to 12* and *That Shiny Object Earth* – Miroslav Lj. Jelić and *The Butterfly* – Veselin Brajović. Zoran Simjanović won the Golden Medal for the best music for his film work at "Bikić Studio". Belgrade Circle of

анимираног филма и аутори окупљени око *Бикић студија* током деведесетих учинили су програм Кратког метра веселијим и лепшим и донели осмех на лица публике. Анимираних филмова било је све више.

Великим Златним медаљама награђени су документарни филмови *Шантић 1993* Стјепана Заниновића, у коме аутор повезује судбину старог мостарског моста и Шантићеве стихове, као и *Што те нема* Николе Лоренцина (продукција РТС), ратна причу о прекинутим везама. Награђени су и експериментални филм Николе Мајдака *Curriculum Vitae* (продукција *Југославија филм*) и кратки играни Петра Лаловића *Судбина мале корњаче* (у продукцији *Глобус филма*, *YES Авала филма* и *Дунав филма*).

Златну медаљу за документарца добија Горан Радовановић за филм *Columba Urbica* (Спес продукција). Главни лик Јашар Џемалов, Ром средњих година, у Београду у време хиперинфлације, када векна хледа кошта три и по милијарде динара, станује у импровизованом склоништу на Калемегданској тврђави и преживљава захваљујући својој упорности и машти. Филм је приказан широм света, добио је Гран При у Торину 1995. године, а награђен је и у Хамбургу и Лисабону.

Срдан Голубовић добија награду као редитељ дебитант за кратки играни филм *Тројка* (у продукцији ФДУ). Награду „Јован Аћин“ добија Милија Животић за филм *Живот јачи од смрти*. Награда за животно дело додељена је Браниславу Бастаћу.

Ратови у Хрватској и Босни и даље трају. Без обзира на бројне мане Кратког метра, сви су се сложили да је најважније што је и у веома тешким условима Београд успео да сачува свој најстарији фестивал и да очува традицију.

Animated Film and the authors gathered around “Bikić Studio” during the nineties made the Short Film Fest more cheerful and beautiful and brought the smiles on the audience’s faces. At the same time, the number of animated films increased.

The Great Golden Medals were awarded for documentary films Šantić 1993 by Stjepan Zaninović, in which the author connects the destiny of the Old Bridge in Mostar, Šantić’s verses and Why Don’t You Come by Nikola Lorencino (RTS), a war story of broken connections. An experimental film by Nikola Majdak Curriculum Vitae (“Jugoslavija Film”) and a short fiction film by Petar Lalović Little Turtle’s Fate (“Globus Film”, “YES Avala Film”, “Dunav Film”) were also awarded.

The Golden Medal for documentary film was awarded to Goran Radovanović for his film Columba Urbica (“SPES Production”). The main character is Jašar Džemalov, a middle-aged Roma, living in Belgrade during the hyper-inflation, when a loaf of bread costs three and a half billion dinars; he lives in an improvised shelter at Kalemegdan Fortress and survives owing to his persistence and imagination. The film was screened around the world, it won the Grand Prix in Torino in 1995, and was also awarded in Hamburg and Lisbon.

Srdan Golubović won the prize as a debutant director for his short fiction film Three (FDU). The Jovan Aćin Award was granted to Milija Životić for his film Life Stronger than Death. The Life Achievement Award was granted to Branislav Bastać.

The war in Croatia and Bosnia still raged. Regardless of the Short Film Fest’s numerous flaws, everybody agreed that – the most important thing was that Belgrade managed to save its oldest festival and keep the tradition.

XLII Фестивал, од 30. марта до 2. априла
42nd Festival, 30th March – 2nd April

95

У кризно, ратно време Фестивал се труди да се макар мало отвори ка свету. Филмова из бивших југословенских република нема, али ту је међународна секција са остварењима из Немачке, Грчке и Русије. Видео секција броји 27 радова. Тираж каталога пада на никад мањих 400 примерака (претходних година био је 500, а пре тога 1000 односно 1500 примерака). У жирију су: Вера Влајић (председница), Боро Драшковић, Божидар Зечевић и Славуј Хаџић. Председник Савета сада је Александар Аврамовић. Слободан Новаковић је уметнички саветник, а Воја Вучинић је и даље на месту директора *Југославија филма*.

У оквиру програма 'Бисери Кинотеке' приказан је и избор експерименталних филмова. Из Архива Кинотеке за ову прилику извађене су ретке филмске копије остварења Стена Брекеца, Мајкла Сноуа, Маје Дерен, Славка Воркапића ...

Овогодишњи Кратки метар подсетио је и на тројицу великана *београдске школе документарног и краткометражног филма* који су нас заувек напустили између два Фестивала: Александра Петровића (1929-1994), Предрага Голубовића (1935-1994) и Ратомира Ивковића (1917-1995).

Додељене су две награде за животно дело – Миленку Штрпцу и Стјепану Заниновићу.

Гран При, као и Награда „Јован Аћин“, додељени су Николи Стојановићу за документарца *Крај миленијума* (продукција *Бикић Студио*). Филм се бави актуелном темом, а користи фотографије са ратног подручја које је снимео Томислав Петернек.

Филм *Милинци* Миленка Јовановића (продукција *Контакт филм* и *Застава филм* Београд) награђен је Великом Златном медаљом за документарни филм

In the time of crisis and war, the festival tried to open a little towards the world. There were no films from the former Yugoslav republics, but there was an international selection with achievements from Germany, Greece and Russia. Video section featured 27 works. The circulation of the Catalogue was the historical minimum of 400 copies (it had previously been 500, and 1,000 and even 1,500 before). The jury was: Vera Vlajić (president), Boro Drašković, Božidar Zečević and Slavuj Hadžić. The president of the Council was Aleksandar Avramović. Slobodan Novaković was the art consultant, and Voja Vučinić was still the director of "Yugoslav Festival".

A selection of experimental films was screened in the program "The Pearls of the Yugoslav Film Archive". For this occasion, rare copies of films by Stan Brakhage, Michael Snow, Maya Deren, Slavko Vorkapić, etc., were taken out.

This year's Short Film Fest reminded of the three greats of Belgrade School of Documentary and Shot Film, who had left us permanently between two festivals: Aleksandar Petrović (1929-1994), Predrag Golubović (1935-1994) and Ratomir Ivković (1917-1995).

Two Life Achievement Awards were granted – to Milenko Štrbac and Stjepan Zaninović.

The Grand Prix, as well as the Jovan Aćin Award, were granted to Nikola Stojanović for his documentary *End of Millennium* ("Bikić Studio"). The film engages in current events and uses the war zone photographs taken by Tomislav Peternek.

The *Milincis* by Milenko Jovanović ("Kontakt Film" and "Zastava Film" Belgrade) was awarded the Great Golden Medal for documentary film "for bravery and persistence in proving the truth by means of film". This screening was particularly interesting bearing in mind

„за одважност и истрајност у доказивању истине филмским путем“. Ова пројекција била је посебно интересантна, имајући у виду да се овај 'филм у филму' наставља на причу из 1983. године, о убиству српског младића Данила Милинчића на Косову, која је тада склоњена са програма Фестивала. Милан Влајчић пише у *Политици*: „Сведочење о трагедији косовске мајке Данице, о угроженима на сопственом прагу пре дванаест година је жири овог истог фестивала (део традиције овог фестивала је систем суптилних цензорских захвата) уклонио из програма. Сада смо на екрану видели и чланове тог некадашњег жирија, неки од њих су истовремено седели у дворани и гледали себе“. Јовановић је свом старом филму додао хронику каснијих догађаја, односно времена које је само постало још горе. Занимљиво је осврнути се на давну 1983. – новинари су инсистирали да им Јовановићев филм буде приказан, како не би било дилеме да ли је жири донео исправну одлуку – али се галама стишала брзином светлости. Мира Боглић је након новинарске пројекције написала: „Данас можемо рећи да је то у сваком погледу промашени филм (...) Филм представља типичан пример манипулације документом“.

Најугледнији гост Фестивала био је селектор фестивала у Оберхаузену, филмски теоретичар, историчар и публициста Ханс Јоахим Шлегел. Важно је напоменути да је и током година рата фестивал у Оберхаузену наставио да приказује филмове из Србије и других бивших југословенских република, а та су остварења

that this “film within the film” continues the story of 1983, about the murder of a Serbian young man, Danilo Milinčić in Kosovo, which was then removed from the festival program. Milan Vlačić wrote for *Politika*: “The tragic testimony of a Kosovar mother, Danica about being threatened at their own doorstep, was removed from the program 12 years ago by the jury of the very same festival (part of the festival’s tradition being the system of subtle censorship procedures). We were able to see now the members of the then jury, and some of them were sitting in the hall and watching themselves.” To his old film, Jovanović added the chronicles of the later events, which only grew worse in time. It is interesting to take a look back at the long-gone 1983 – the journalists insisted that Jovanović’s film be shown to them, so that there would be no dilemma if the jury had made the right decision, but the uproar died out incredibly quickly. After the press screening, Mira Boglić wrote: “Today we can say that this is a film failure in every sense (...) The film represents a classical case of document manipulation.”

The most eminent festival guest was the selector of the Oberhausen Festival, a film theoretician, historian and publicist Hans Joachim Schlegel. It is important to emphasize that the Oberhausen festival continued screening films from Serbia and other (former) Yugoslav republics during the war, and these achievements drew certain attention of both critics and audiences. However, during his visit to Belgrade, Schlegel said: “I will be honest, I miss the variety of your formerly great

привлачила одређену пажњу, како критике, тако и публике. Ипак, приликом посете Београду Шлегел је рекао: „Бићу отворен, за поређење ми недостаје она разноликост бивше велике југословенске продукције, филм може да опстане само у атмосфери где културе комуницирају. Приметио сам да се ваши уметници (слично је и са ауторима са ‘друге стране’) према рату односе прилично бенигно, са пуно грубих клишеа (деца, пуцњи, слатка музика). Видео сам, нажалост, много беспомоћног кича, уместо оштрине и црног хумора, најбољих карактеристика вашег филма које сам очекивао. Можда је временска дистанца од текућих догађаја, ипак, неопходна.” (Политика Експрес, 3. 4. 1995)

Ипак, Шлегелу је један филм запао за око – *Видимо се*

Yugoslav production for reference, and the film can only survive in the atmosphere of communicative cultures. I have noticed that your artists (similarly to the authors from “the other side”) have a rather benign attitude to the war, with lots of rough clichés (children, gunfire, and sweet music). Unfortunately, I have seen lots of hopeless kitsch instead of severity and black humor, the best characteristics of your film that I expected. Maybe time distance from the current events is necessary after all.” (Politika Ekspres”, 3rd April 1995)

However, Schlegel did notice one film – The Crime that Changed Serbia (produced by B92) by Janko Baljak, who was awarded the Grand Prix for the best video work. Through exclusive interviews with mafia bosses who ruled the Serbian underground at the time, The Crime

у *читуљи* (продукција 592) Јанка Баљка, који је добио Гран При као најбољи рад у видео-секцији. *Видимо се у читуљи* кроз ексклузивне интервјуе са мафијашким босовима, који су тада владали српским подземљем, приказује криминалну сцену и нову супкултуру у Србији настале као последица ратова у које се земља уплела. Три саговорника живот су изгубила док је филм још био у монтажи. Изјаве протагониста, попут оне Кристијана Голубовића „Зар је један Пирке морао бити убијен“ убрзо су постале култне фразе које су многи знали напамет. Видео-касете са копијом филма ишле су од руке до руке и умножавале се великом брзином – *Видимо се у читуљи* је највише пиратизован документарни филм у историји домаће кинематографије. О филму се причало широм земље. После Кратког метра, приказан је у Оверхаузену, али због културних санкција које су биле на снази, није могао да се такмичи. На фестивалу у Кошицама 1995. године добио је Награду Златни просјак, а на East-West фестивалу у Женеви прву награду. Филм је рађен паралелно с настанком књиге „Криминал који је променио Србију“ Александра Кнежевића и Војислава Туфегџића.

Од награђених филмова издвајамо и анимирани *Сто година једног века* (Мирослав Јелић, продукција *Бикић студио*), који је приказан поводом века филма, експериментални филм *Ars Magna Lucis et Umbrae* (Никола Мајдак, продукција *Југославија филм*) и мини-филм *Пужу неће одзвонити* (Вук Дапчевић, у продукцији *ФРЗ Београд*). Златна медаља за документарни филм додељена је Ружици Лукић за остварење *Игла*, филм из серијала о трагичним последицама рата. Треба поменути одличан документарца Желимира Гвардиола *Не знам ни где, ни кад, ни како* (*Спес продукција*), који је добио специјалну диплому.

Милан Влајчић је свој извештај за *Политику* завршио речима „Ваљда ће следеће године бити боље, а ми сви живи и здрави“.

Слободан Милошевић, Фрањо Туђман и Алија Изетбеговић су 14. децембра 1995. године у Јелисејској палати у Паризу потписали Дејтонски мировни споразум.

that Changed Serbia shows the world of crime and a new subculture, as consequences of the wars Serbia was involved in. Three of the interviewees had lost their lives while the film had been edited. The protagonists' statements, like the one by Kristijan Golubović "Did Pirke really had to be killed" soon became cult phrases, which many knew by heart. Video tapes of film copies circulated and were copied very quickly – making The Crime that Changed Serbia the most pirated documentary in the history of our country. The film was talked about throughout the country. After the Short Film Fest it was screened in Oberhausen, but due to the cultural sanctions in power it could not compete. At the 1995 festival in Košice it was awarded the Golden Beggar, and at the East-West Festival in Geneva it won the first prize. The video was being done at the same time as the book "The Crime that Changed Serbia" by Aleksandar Knežević and Vojislav Tufegđić.

The animated film *A Hundred Years of a Century* (Miroslav Jelić, "Bikić Studio"), which was screened on the occasion of a century of the film, then the experimental *Ars Magna Lucis et Umbrae* (Nikola Majdak, "JF"), and the mini film *For the Snail the Bells do Not Toll* (Vuk Dapčević, "FRZ Beograd") should be mentioned among the awarded. The Golden Medal for documentary film was awarded to Ružica Lukić for *The Needle*, a film from the series about tragic war consequences. An excellent documentary by Želimir Gvardiol *I Don't Know Where, or When, or How* ("Spes Production"), which was awarded a special diploma, deserves mentioning.

Milan Vlačić ended his report in "Politika" with the following words: "We hope the things will be better next year, and we will all be safe and sound."

Slobodan Milošević, Franjo Tuđman and Alija Izetbegović signed the Dayton Agreement at the Grand Palais in Paris on 14th December 1995.

Између два Фестивала један рат је завршен. Пристигла су чак 203 рада. Приметна је појава све већег броја мањих продуцената. Укупно је било чак 60 произвођача, многи тек са једним или два филма, са изузетком *ФРЗ Београд* (23), *Дунав филма* (12), *Експ продукције* (17) и *Застава филма* (9). *Радио Телевизија Србије* имала је чак 19, а *ТВ Политика* 11 пријављених остварења, чиме је настављен тренд све веће присутности ТВ репортаже. Ту су и друге станице – Кратки метар све више постаје телевизијски фестивал: ТВ Арт, ТВ БК, Студио Б, РТС НС, Српска РТВ Пале...

Значајно је да поново на Фестивалу учествује *Б92* са својом видео продукцијом која се убрзано развија. Кућа *Б92* основана је 1989. године као омладинска радио станица која је програм емитовала у Београду. Доласком Слободана Милошевића на власт, Радио *Б92* постаје један од ретких независних медија у земљи који у својим програмима критикује говор мржње. Током деведесетих година Милошевићев режим је станицу четири пута забрањивао, затварао и преузимао. Видео продукција ове куће, далеко од 'мејнстрима', је по избору тема и њиховој обради у потпуности пратила вредности за које се залагао и радио. *Б92* је 1995. године добио Награду за најбољу селекцију на Фестивалу, заједно са *ФРЗ Београд*.

Филмови и видео-радови ове године први пут су приказани заједно, а не у одвојеним секцијама. О односу филма и видеа пише Милан Влајчић у каталогу Фестивала и прави поређење са псом и мачком који спавају заједно, 'у невољи кад загусти љута зима'. Видео, који је много бржи од филмске траке, јефтинији, лакши за употребу, ослобођен компликованог развијања већ одавно има све већи простор на Кратком метру, па је таквом одлуком Фестивал само ишао у корак са временом.

Between the two festival editions one war was over. There were as many as 203 works submitted. The growing number of small producers was noticeable. There were as many as 60 producers in total, many with only a film or two, with the exception of "FRZ Beograd" (23), "Dunav Film" (12), "Eksp Production" (17) and "Zastava Film" (9). RTS had 19, and TV Politika 11 submitted films, by which the trend of TV reportage presence at the festival continued. There were others – the Short Film Fest was more of a TV festival now: TV Art, TV BK, Studio B, RTS NS, Serbian RTV Pale...

It is important that B92 appeared again with its video production which was gradually developing. B92 was founded as a youth radio station broadcasting its program in Belgrade. After Slobodan Milošević assumed power, Radio B92 became one of the rare independent media in the country which continuously criticized hate speech in its program. During the nineties, Milošević's regime banned the station, closed it and took it over four times. Video production of this company, far from the mainstream, was consistent with the values it promoted, both in the choice of topics and their presentation. B92 won an award for the best selection at the festival, as well as "FRZ Beograd".

This year, films and video works were screened for the first time together, not in separate sections. Milan Vlačić wrote about the relationship between films and videos in the Catalogue of the festival, drawing a parallel with a dog and a cat sleeping together in times of trouble and severe winter.

Video, being much faster, cheaper and easier to use than the film tape, and free from complicated development had started gaining importance at the Short Film Fest a long time ago, so by this decision the festival was just keeping up with the times.

NAŠA BORBA – utorak – 2. 4. 1996.

FESTIVAL KRATKOG METRA NA TRAGU NOVE
KONCEPCIJE

Bliski susret rata i videa

Odlukama žirija zapušena su usta onima koji su tvrdili da su izgubljeni rat i egzodus diskriminisanе теме, ali se o velikoj tragediji u nagrađenim filmovima, ipak, ne govori dovoljno rečito

Присећајући се аутора који су прославили југословенску кинематографију кратким филмом – Шканате, Штрпца, Илића, Гилића у документарном, те Вукотића, Мимице, Шајтинца, Мајдака у анимираном филму, Влајчић је забележио: „Та херојска епоха документарног филма је за нама. Опстајући у резервату Мартовског фестивала и као пасторче на малом екрану наш документарац последњих година траје као упорни Мохиканац, без подршке друштвене заједнице – која се у међувремену распала, па сада лечи љуте ране – и без видније генерацијске обнове. Аутори попут Желимира Гвардиола, Зорана Ђорђевића, Момира Матовића, Горана Радовановића издржавају трку нејуначком времену упркос, као и подвижнички подухвати *Бикић Студија*, Вере Влајић, Зорана Милића и Николе Мајдака у области анимације. Њима се последњих година придружују млади аутори из области видео-арта, који Мартовски фестивал све више присвајају на један начин који ваља подржати. У том контексту и културолошким околностима заједнички наступ филмова са класичном филмском техником и видео-радова нуди изазов целовитог сагледавања расутих ауторских радова и поређења изражајних стратегија у оквиру две технолошке равни.”

Опет је приказан и специјални програм страних филмова, овог пута из Мађарске, Енглеске, Аустралије, Француске и Русије.

Remembering the achievements of the authors who brought fame to Yugoslav short film cinematography – Škanata, Štrbac, Ilić, Gilić in documentary film, then Vukotić, Mimica, Šajtinac, Majdak in animated film, Vlačić wrote: “The heroic epoch of documentary film is behind us. Surviving in the reserve of the March Festival and as a step-child on TV, our documentary film persists like the last of the Mohicans, with no community support – which has disintegrated in the meantime and is healing its wounds now – and no obvious change of generations. The authors like Želimir Gvardiol, Zoran Đorđević, Momir Matović, Goran Radovanović endure the race in spite of the non-heroic times, as well as the triumphant achievements of “Bikić Studio”, Vera Vlajić, Zoran Milić and Nikola Majdak in the sphere of animation. In recent years, they have been joined by young video art authors, who claim the March Festival more and more, and in the way which should be supported. In this context and under these culturological circumstances, the joint presentation of the films made by classical film technique and video works offers a challenge of comprehensive review of scattered auctorial works and a comparison between expressive strategies within two technological levels.”

A special international program was screened again, this time featuring films from Hungary, England, Australia, France and Russia.

У жирију су били: Бранка Оташевић (председница), Бора Анђелић, Мића Милошевић, Горан Радовановић и Здравко Шотра.

Гран При је равноправно додељен филмовима *Крстић*, Драгана Елчића (продукција *Срна фест*, *Ден радио*, *Застава филм*) и *Мир* Александра Јелића (продукција Б92). Филмови *Жица живота* Момира Матовића (у продукцији *Зета филма*) и *Егзодус поново* Сњежана Лаловића (у продукцији *Застава филма* и *Српске РТВ Пале*) поделили су Велику Златну медаљу за документарца. Од награђених издвајамо и кратки играни филм *Цин најјачиновски* Радослава Павковића (продукција МП Агенција), анимирани *Pontius Pilatus Secundus* Николе Мајдака (у продукцији *Југославија филма* и *Застава филма*), експериментални *Очевидац*, Александра Давића (продукција Б92), као и мини анимирани филм *Мој свет*, Снежане Трстењак (продукција *Бикић студио*). Најбоља дебитанткиња била је Андријана Стојковић, ауторка филма *Кућа* (продукција *Квадрат*).

Добитник Награде за животно дело био је Влатко Гилић.

The jury were: Branka Otašević (president), Bora Andelić, Mića Milošević, Goran Radovanović and Zdravko Šotra.

The Grand Prix was awarded equally to documentaries *Cross-ić*, by Dragan Elčić ("*Srna Fest*", "*Den Radio*", and "*Zastava Film*") and *Peace* by Aleksandar Jelić (B92). The films *String of Life* by Momir Matović ("*Zeta Film*") and *Exodus Again* by Snježan Lalović ("*Zastava Film*" and *Srpska RTV Pale*) shared the Great Golden Medal for documentary film. The short fiction film *Giant the Most Gigantic* by Radoslav Pavković ("*MP Agencija*"), animated *Pontius Pilatus Secundus* by Nikola Majdak ("*Jugoslavija Film*" and "*Zastava Film*"), experimental *Witness*, by Aleksandar Davić (B92), as well as the mini animated film *My World*, by Snežana Trstenjak ("*Bikić Studio*") were the awarded films which deserve mentioning. The best debutant was Andrijana Stojković, the author of the film *Home* ("*Kvadrat*").

The Life Achievement Award winner was Vlatko Gilić.

ПОЛИТИКАл петак 29. март 1996.

КУЛТУРНИ ЖИВОТ

ПОЧЕО ФЕСТИВАЛ КРАТКОГ МЕТРА

Испит пред јавношћу

На овогодишњем фестивалу највећа и најјача је селекција документарних филмова. Брак филмске и видео траке. – Да ли је тесно у новом дому

ПОЛИТИКАл недеља 31. март 1996.

КУЛТУРНИ ЖИВОТ

ФЕСТИВАЛ ДОКУМЕНТАРНОГ И КРАТКОГ ФИЛМА

Буди се исток и запад

Одјеци рата у „Зимском дневнику“, додатно насиље у „Стадиону“. – Узбуђења на „Салону одбијених“

'97

XLIV Фестивал, од 27. до 30. марта
44th Festival, 27th – 30th March

Уместо Слободана Новаковића, на место уметничког саветника Фестивала долази Милан Кнежевић. Жири у саставу: Петар Латиновић (председник), Андрија Димитријевић, Драгутин-Гане Милановић, Милош Спасојевић и Слободан Стојановић прегледао је 165 филмова од којих је 51 филм ушао у званичну селекцију. Председник жирија Петар Латиновић пише уводну реч у каталогу коју насловљава са „Богата жетва”.

Од новембра 1996. до фебруара 1997. године широм Србије одржани су масовни грађански и студентски протести усмерени против режима Слободана Милошевића. Иако је непосредни повод била изборна превара, тада се први пут показало опште незадовољство становништва због тешке социоекономске ситуације, изолације, последица санкција и политике владајућег режима уопште. Један од видова исказивања незадовољства била је и бука коју су грађани звиждећи у пиштаљке и лупајући правили сваке вечери у време емитовања Дневника на државној Радио-телевизији (РТЦ), главног пропагандног медија владајуће партије. Филмова посвећених овој теми биће нешто више наредне године, али већ 1997. године гледали смо документарце *Concerto Politico* Јелене Станковић (продукција *Квадрат*) о уличном концерту као изразу друштвеног незадовољства, *Јануарску реку* Радивоја Андрића (продукција *Б92*) о буци на улицама Београда, *До јаја* Желимира Жилника (у продукцији *Б92*) о почетку протеста у Београду 1996, *(У)дешавање гласа* Владимира Перовића (у продукцији *БК*) о односу добра и зла, кроз дешавања на улицама... У складу са ситуацијом у земљи – рат је завршен, а реална подршка Слободану Милошевићу знатно је опала – опет се у одређеној мери мења доминантни модел када је реч о избору, али и приступу темама на Фестивалу. Важну улогу имала је независна продукција *Б92* – те 1997. године пријавила је тринаест радова, од којих је селектовано чак једанаест – три за такмичарски и осам за информативни програм.

Мilan Knežević succeeded Slobodan Novaković as the art consultant of the festival. The jury were: Petar Latinović (president), Andrija Dimitrijević, Dragutin-Gane Milanović, Miloš Spasojević and Slobodan Stojanović, 165 films were reviewed and 51 were officially selected. President of the jury Petar Latinović entitled his Catalogue editorial “A Plentiful Harvest”.

From November 1996 to February 1997 mass citizen and student protests against the regime of Slobodan Milošević were held. Although the immediate cause was electoral fraud, it was the first time that the general dissatisfaction of the citizens with the difficult socio-economic situation, isolation, consequences of the international sanctions and general politics of the ruling regime was demonstrated. One of the forms of expressing dissatisfaction was the noise that the citizens were making, by blowing whistles and banging pots during the broadcast of the journal on the state radio television (RTS), the main media of the ruling party's propaganda. There would be more films dedicated to this topic the following year, but in 1997 we watched documentaries like *Concerto Politico* by Jelena Stanković (“Kvadrat”), about a street concert as an expression of social dissatisfaction, *River of January* by Radivoje Andrić (B92), about the noise in the streets of Belgrade, *Throwing off the Yolks of Bondage* by Želimir Žilnik (B92) about the beginning of the Belgrade 1996 protest, *Adjusting Voice* by Vladimir Perović (BK) about the relationship of good and evil, through the street events. In accordance with the situation – the war was over, the actual support to Slobodan Milošević was significantly weaker – the dominant model regarding the selection and the approach to the topics at the festival was changed to a certain extent. The role of the independent production B92 was of considerable importance. In 1997 they submitted 13 works, out of which as many as 11 were selected – three for competition and eight for the informative program.

Гран При је додељен Мирославу Николићу за документарца *Колатерална грешка* (продукција *Фит* и *RTS*), причу о сусрету двојице сарајевских пријатеља који су рат провели у рововима један наспрам другог. Они се тајно сусрећу на једном брду, које је сада нова 'граница'.

Награђени су и документарни филмови (*У)дешавање гласа* (Владимир Перовић, продукција *БК Телеком*), *Полом* (Бранко Милошевић, у продукцији *Института за филм* и *РТС НС*), кратки играни филм *Мала туга* (Дејан Ковачевић, продукција *Б92*), анимирани *Big Apple* (Снежана Трстењак, у продукцији *Бикић студија*). Дебитанту, сценаристи и редитељу Урошу Стојановићу додељена је Награда за кратки играни филм *Вешала за двоје* (у продукцији *Центар филма* и *ФДУ*). Центар за визуелне комуникације *Квадрат*, награђен је као продуцент најбоље групе филмова на Фестивалу.

Академски филмски центар АФЦ, кино-клуб посвећен другачијем филму и видеу, од ове године почиње редовно да учествује на Кратком метру. Ускоро ће, уз *ФДУ*, постати један од најважнијих продуцената за Фестивал.

The Grand Prix was awarded to Miroslav Nikolić for his documentary *Collateral Mistake* ("Fit" and RTS), about the meeting of two friends from Sarajevo who spent the war in opposite trenches. They secretly meet on a hill, which is the new "border" now.

Documentary films *Adjusting Voice* (Vladimir Perović, BK Telekom) and *Polom* (Branko Milošević, "Film Institute" and RTS NS), short fiction film *Little Sorrow* (Dejan Kovačević, B92), animated film *Big Apple* (Snežana Trstenjak, "Bikić Studio") were also awarded. Uroš Stojanović, a debutant, director and screenwriter won the award for short fiction film *Gallows for Two* ("Centar Film" and FDU). Centre for visual communications "KVADRAT" was awarded as the producer of the best group of films at the festival.

Academic film center AFC, ciné-club dedicated to different films and video, started their regular participation at the Short Film Fest. Soon, along with FDU, it was to become one of the most important producers for the festival.

Гледали смо ретроспективу радова Николе Мајдака, који је добио Награду за животно дело. Мајдак је приказао и свој нови анимирани филм *Посадио деда рену*.

Поново се разговарало о односу филма и видеа и о томе да ли је исправно приказивати их заједно, одржан је округли сто на тему „Филм, видео и телевизија“, а Фестивал је о томе објавио и књигу.

На иницијативу Вука Дапчевића установљена је награда у спомен на Небојшу Ђукелића (1947-1996). Први добитник је Дејан Ковачевић за филм *Мала туга*.

We watched Nikola Majdak's retrospective, as he won the Life Achievement Award. Majdak presented his new animated film *Grandfather's Beet*.

The film and video relations and whether they should be screened together was discussed again, there was a roundtable discussion "Film, Video and Television" and the festival published a book about it.

Initiated by Vuk Dapčević, an award in memory of Nebojša Đukelić (1947-1996) was instituted. It was awarded to Dejan Kovačević for *Little Sorrow*.

**XLV Фестивал, од 26. до 29. марта
45th Festival, 26th – 29th March 1998**

98

Након скоро петнаест година, Фестивал поново уводи функцију уметничког директора. Сада је то Милан Кнежевић, који је претходне године практично обављао сличан посао, али као 'уметнички саветник'. Постоји и предселекциона комисија, које није било претходне године. Чланови жирија су: Карољ Вичек (председник), Андрија Ђукић, Александар Б. Костић, Бранислав Милошевић и Никола Мајдак.

Дебате о томе да ли филм и видео треба приказивати заједно и да ли Фестивал треба да остане искључиво филмски и даље се воде. Један од главних заговорника идеје против videa био је директор ФРЗ Београд, Видосав Новаковић. У то време, Оберхаузен је већ увелико равноправно третирао филм и видео, али је у Београду проблем био тај што је видео широм отворио врата ТВ програмима, који су неговали естетику ТВ емисије, а не документарног филма, а којима је Кратки метар последњих година био затрпан. Због тога, али и због ексклузивности, касније ће бити уведено правило да Фестивал не приказује оно што је претходно било емитовано на телевизији.

Међународни специјални програм је за сваку похвалу: филмови са чувеног Фестивала кратког филма у Клермон Ферану у Француској, са фестивала Драма у Грчкој и из Оберхаузена. *Застава филм* обележава 50 година постојања.

Гран При је додељен Дубравку Бадалићу за документарца *Тамо где смо се растали* (продукција *Internews*, Београд и РТВ КГ) о поновном сусрету, путем нових технологија, између младића и девојке које је рат раставио.

Годину дана након демонстрација, више је и филмова који се баве овом темом. Све је више и радова у продукцији Б92, а управо један од њих био је међу онима који су привукли највећу пажњу на

After almost 15 years, the festival reintroduced the function of the art director. This year it was Milan Knežević, who had practically done that work for the past two years as an "art councilor". There was a pre-selection board, unlike the previous year. The jury were: Karolj Viček (president), Andrija Đukić, Aleksandar B. Kostić, Branislav Milošević and Nikola Majdak.

There were still debates whether film and video should be screened together and whether it should exclusively be a film festival. One of the main advocates against the idea of video was the director of "FRZ Beograd", Vidosav Novaković. At that time, film and video had equally been treated for some time in Oberhausen, but the problem in Belgrade was that video made way for TV programs, which cherished TV show and not documentary film esthetics, and which had been abundant at the Short Film Fest in recent years. Owing to this, as well as exclusiveness, a rule would later be introduced that nothing previously broadcast on TV could be screened at the festival.

The special international program deserved nothing but praise: films from the famous French short film festival Clermont-Ferrand, the Greek Drama festival, and from Oberhausen. "Zastava Film" celebrated its 50 year jubilee.

The Grand Prix was awarded to Dubravko Badalić for his documentary *Where We Two Parted* ("Internews", Belgrade and RTV KG) about the technologically mediated reunion of a boy and a girl who were separated by war.

A year after the demonstrations there were more films on this topic. There were also more films produced by B92, and it was one of these that drew most attention at the festival. The exciting 44-minute documentary

Фестивалу. Узбудљив 44-оминитни документарцац искусног редитеља Горана Марковића *Полудели људи*, приказује протесте у Београду током 1996. и 1997. године. Филм је урађен без иједног јединог коментара. Награђен је: за најбољи сниматељски рад (Никола Мајдак Јуниор, Ненад Младеновић и Александар Костић), за најбољу монтажу (Јована Крстановић) и за најбољу музику (Зоран Симјановић).

Награду за најбољи документарцац добија Јанко Баљак за *Етнички чисто* (у продукцији Б92), филм који прати суђење припаднику српских снага Душану Бољевићу, оптуженом за убиство 18 цивила, својих комшија мађарске и хрватске националности у селу Биље у Хрватској. То је било прво суђење за ратне злочине које је један српски суд организовао особи српске националности у тзв. Републици Српској Крајини, у време пре него што су почела прва суђења у Хашком трибуналу.

Интересантно је да награду за најбољи документарцац добија и Михаило П. Илић за *Пресуду* (продукција Експ-Илке, РТС), филм који покушава да раскринка наводну медијску заверу против Срба, објашњавајући да су застрашујуће фотографије концентрационог логора у Трнопољу у Босни које су обишле свет, заправо, конструисане.

Већ у то време, помињу се претње бомбардовањем, а криза на Косову је све озбиљнија. Тематски, филмови на платну Дома синдиката крећу се од прича о цркви, српству и српској историји до урбаних и модерних тема. Фестивалски програм нема јасан правац, лелуја између две крајности, и, можемо рећи, између две политичке опције. Чини се као да су чак и додељене награде покушале да направе компромис између те две опције.

Награду за животно дело добија Пуриша Ђорђевић.

by an experienced director Goran Marković Belgrade Follies shows 1996/ 1997 Belgrade protests. The film was made without a single comment. There were also awards for the best camera work (Nikola Majdak Jr., Nenad Mladenović and Aleksandar Kostić), the best editing (Jovana Krstanović) and the best music (Zoran Simjanović).

The best documentary award went to Janko Baljak for *Ethnically Pure* (B92), the film which follows the trial of a member of Serbian forces, Dušan Boljević, accused of the murder of 18 civilians, his neighbors of Hungarian and Croatian nationality in the village of Bilje in Croatia. That was the first war crime trial organized by a Serbian court for the person of Serbian nationality in the so-called Republic of Serbian Krajina, before the first trials at the Hague tribunal commenced.

Interestingly, the award for the best documentary was also granted to Mihailo P. Ilić for *The Verdict* ("Exp- Ilke", RTS), which tries to reveal an alleged media conspiracy against the Serbs, explaining that the terrifying photos of the concentration camp in Trnopolje in Bosnia which went around the world, had actually been constructed.

Bombing threats were already mentioned, and the crisis in Kosovo grew more serious. Thematically, the films on the big screen at the House of Unions ranged from the stories about the church, Serbdom and Serbian history to urban and modern topics. The festival program was not clearly defined, it swayed between two extremes, and it could be said between two political options. It seems the awards themselves were used to make a compromise between those two options.

Puriša Đorđević was granted the Life Achievement Award.

XLVI Фестивал, од 14. до 19. априла
46th Festival, 14th – 19th April

Фестивал 1999. године ћемо сви памтити. Требало је да почне 26. марта, али је уместо тога, 24. марта почело НАТО бомбардовање СР Југославије као одговор међународне заједнице на оружане сукобе на Косову и акције српске полиције. Кратки метар ипак није отказан, већ одложен за касније, у априлу. Такође је измештен из Дома синдиката, у сигурнију, подрумску салу Дома омладине, која служи и као једно од званичних градских склоништа. Због ратова у које је Србија била уплетена, Фестивал је већ имао искуства са такозваним 'ратним издањима', али ово је био први пут да се одржава у току ванредног стања, док рат тутњи на самој територији Београда.

Дневна штампа од 24. марта 1999. године (припремљена дан раније) објављује вест о скором почетку Кратког метра. Прве бомбе пале су тог дана око 20 часова. Почетком априла *Југославија филм* и Савет фестивала покрећу иницијативу да се Фестивал ипак одржи, о чему јавља штампа од 9. априла. Неколико дана касније добијене су дозволе и објављено је да ће Кратки метар, ипак, бити одржан и то у сали испод нивоа земље, у Дому омладине. На програму су само домаћи филмови, улаз је бесплатан, а у складу са новим околностима последња пројекција завршавала се у 19 часова. На насловној страни каталога налази се 'таргет' (мета), знак који је био општеприхваћени симбол протеста и негодовања против бомбадовања.

На отварању, које је почело у 15 часова, публику је поздравио градоначелник Београда Војислав Михаиловић, поручивши: „Имамо обавезу да се бранимо уметношћу, филмом, оним што најбоље умемо да радимо. Понашајте се нормално и то је наша најбоља одбрана“. Фестивал је затим отворио редитељ Милош Радовић, чија је кратка црнотуморна комедија *Моја домовина* само у претходној години освојила више од 30 награда широм света. Сала је била пуна, а интересантан је податак да су те године прве редове попунили генерали југословенске војске.

The 1999 festival would be remembered by all of us. It was due on 26th March, but instead, on 24th March, the NATO bombing of the FR Yugoslavia started, as the answer of the international community to armed conflicts in Kosovo and the Serbian Police actions. The Short Film Fest was not, however, canceled, but postponed for a later date in April. Also, it was moved from the House of Unions into a safer hall in the basement of "Dom Omladine", which also serves as one of the official city shelters. Owing to wars Serbia had been involved in, the festival had experience with the so-called war issues, but this was the first time it had been held during the state of emergency, while the war was raging on the territory of Belgrade.

Daily press of 24th March 1999 (prepared a day earlier) announced the beginning of the upcoming Short Film Fest. The first bombs fell on the same day about 8pm. At the beginning of April, "Yugoslavia Film" and the festival Council took the initiative to hold the festival after all, as the press reported on 9th April. A few days later, the permissions were obtained and it was announced that the Short Film Fest was to be held in the hall underground, at the culture center "Dom Omladine". The program only featured national films; the entrance was free of charge, and in accordance with the current situation, the last screening ended at 7pm. The cover of the Catalogue featured a target, which was the generally accepted symbol of protest against the bombing.

The mayor of Belgrade, Vojislav Mihailović, greeted the audience at the opening which started at 3pm and said: "We have the responsibility to defend ourselves by means of art, film, something we are the best at. Act normally and that is our best defense." The festival was then opened by director Miloš Radović, whose black humor comedy *My Country* had won as many as over 30 awards around the world in the previous year only. The hall was packed and it is interesting that the front rows that year were filled with Yugoslav Army generals.

Први пут су на Фестивалу, осим филмова из претходне једногодишње продукције, приказане и такозване 'вруће траке' – записи настали у данима од када су почели ваздушни напади. Већ на отварању гледали смо видео-материјал у трајању од сат времена, без класичне шпице и ауторских потписа, најављен као 'рад групе аутора'. И наредних дана су у оквиру специјалног програма 'Агресија и отпор' приказивани свежи снимци са материјалима снимљеним у претходне три недеље.

Уколико изузмемо овај програм, само бомбардовање биће нешто присутнија тема на наредном Фестивалу, док 1999. године програмом доминира Косово. Гледали смо, између осталих, филмове: *Кула Гарића* Јелене Бојовић Копривице (продукција БК), документарца о животу једине преостале српске породице у једном селу на Косову (Златна плакета за документарни филм), *Моја учитељица* Драгана Елчића (продукција *Филм и тон*) о Зорки Глигоријевић, српској учитељици која свакодневно препешачи 40 километара да би одржала школски час за четворо ученика, *У дому ко у рову*, Живојина Челића, субјективно виђење Косова, *Косово и Метохија: Под опсадом* Нинослава Ранђеловића (продукција ДОБ и *The Fines Syndicate*) о отетим и несталим Србима...

У доста напетој ситуацији значајно је што су гледаоци могли да виде и неколико интересантних филмова који нису били директно повезани са (актуелним) политичким дешавањима. Поменућемо експериментални рад *Шаховски живот* (Владимир Борисављевић, продукција *Фикс Фокус*, Златна плакета), документарца о трубачима и Сабору у Гучи *Такмичење* (Иван Марков, продукција *Б92*, Златна плакета за документарни филм, Награда за најбољу монтажу додељена Славици Лалић) или анимирани *Вране* (Слободан Милић, продукција *ФРЗ Београд*, Златна плакета), *Поштована децо*, по тексту Душка Радовића (Растко Ђирић, продукција *Дунав филм*, Златна плакета)...

Гран При је додељен Михаилу П. Илићу за документарца *Маркале* (Експ продукција и РТС), који, у стилу претходног Илићевог филма *Пресуда*, покушава да докаже да је бомбардовање пијаце Маркале у Сарајеву 5. фебруара 1994. године, када је погинуло 68 цивила, заправо била велика медијска превара, осмишљена само да би овај

For the first time at the festival, besides the previous year's production, there were screenings of the so-called "hot tapes" – documents made in the days of air raids. At the very opening we watched an hour long video material, without the usual credits and authors' names, announced as work of a group of authors. There was a special program "Aggression and Resistance" in the following days as well, in which fresh materials made over the last three weeks were screened.

This program excluded, the bombing itself would be more present at the following festival, while the program of 1999 was dominated by the topic of Kosovo: *The Garić Tower* by Jelena Bojović Koprivica (BK), a documentary about the life of the only Serbian family left in a village in Kosovo (the Golden Plaque for documentary film), *My Teacher* by Dragan Elčić ("Film i Ton") about Zorka Gligorijević, a Serbian teacher who walks 40km daily so as to teach four students, *Home is a Trench*, a subjective view of Kosovo, *Kosovo and Metohija: Under Siege* by Ninoslav Randelović ("DOB" and "The Fines Syndicate") about the kidnapped and missing Serbs, etc.

In a very tense situation, it is important that the audience could see several interesting films which were not directly linked to (the current) political events: experimental work *Chess Life* (Vladimir Borisavljević, "Fiks Fokus", the Golden Plaque), a documentary about the trumpeters and the assembly at Guča *The Contest* (Ivan Markov, B92, the Golden Plaque for documentary film and the best editing by Slavica Lalić) and the animated *Crows* (Slobodan Milić, "FRZ Beograd", the Golden Plaque) and *Dear Children*, based on the text of Duško Radović (Rastko Ćirić, "Dunav Film", the Golden Plaque) should be mentioned.

The Grand Prix was awarded to Mihailo P. Ilić for the documentary *Markale* ("Exp Produkcija" and RTS), which in the same style as Ilić's previous film *The Verdict*, tries to prove that the bombing of Markale market in Sarajevo on 5th February 1994, in which 68 civilians were killed, was actually a great media manipulation, conceived to make the Serbs guilty of the crime. Interestingly, it was exactly at the time when Serbia was attacked by a much more powerful

Завршен 46. Фестивал документарној и крајкометражној филма

Агресија и отпор

ЕКСПРЕС

Петак 16. април 1999.

КУЛТУРА

ПОГЛЕД ИЗ 15. РЕДА НА ФИЛМОВЕ „КРАТКОГ МЕТРА“ У ДОМУ ОМЛАДИНЕ

Врућа трака са улица и мостова

Судар стварносног документарца и класичне документарне поетике. Фестивал по свему другојачији од свих до сада одржаних

СВЕЧАНО ОТВОРЕН 46. ФЕСТИВАЛ ДОКУМЕНТАРНОГ И КРАТКОМЕТРАЖНОГ ФИЛМА

Сирене уместо фанфара

Експрес - 15.04.1999 г. 11
Фестивал отворио редитељ Милош Радовић. „Имамо обавезу да се бранимо уметношћу, филмом, оним што најбоље уметмо да радимо“, поручио је градоначелник Београда Војислав Михаиловић

злочин био приписан Србима. Интересантно је да управо у тренутку када је земља нападнута и то од стране знатно моћнијег непријатеља, већ знана тема у друштву и медијима, тема велике завере против српског народа, долази у центар пажње. Награда је додељена „за моралну храброст, истраживачки рад и врхунско мајсторство у професионалном разобличавању медијских манипулација“.

Уводни текст у каталогу, под насловом „Кржави Ускрс 1999“, пише председник Савета Александар Аврамовић. Он се присећа немачког бомбардовања Београда 6. априла 1941. године непосредно пред

enemy that the topic of the conspiracy against the Serbian people, already familiar in our society and the media, became the focus of attention. The award was granted for “moral bravery, research and superb craftsmanship in the professional exposure of the media manipulations”.

The Catalogue editorial, entitled “Bloody Easter 1999” was written by the president of the Council, Aleksandar Avramović. He remembered the German bombing of Belgrade on 6th April 1941 just before Easter, the Allied bombing on 17th April 1944 on Easter day, and the current, which was also taking

Ускрс, затим савезничког 17. априла 1944. године, тачно на Ускрс и актуелног, које је такође захватило овај верски празник. Аврамовић, иначе политичка фигура, употребљава речник карактеристичан за већину медија током бомбардовања: „Сниматељи и други филмски аутори и радници даноноћно бележе нове документе ужаса и смрти које су слободарском народу и земљи донели *следбеници Хитлера и Гебелса*“. Имајући у виду оно што је претходило НАТО бомбардовању, посебно је интересантна његова реченица: „Монструозни силници никада нису престајали да припремају сукоб недужних људи само због тога што припадају различитим нацијама или вери“. Иако Аврамовић то не помиње, занимљиво је да је ‘Крвави Ускрс’ назив и инцидента на Плитвицама у Хрватској, када су две особе, по једна на свакој ‘страни’, погинуле и који се сматра уводом у рат у тој републици.

place during this religious holiday. Avramović, a political figure, used the vocabulary characteristic of most media during the bombing: “Day and night, our cinematographers and other film authors and workers record new documents of horror and death brought upon our libertarian people and country by the followers of Hitler and Goebbels”. Having in mind what had preceded the NATO bombing, a sentence of his is particularly interesting: “Monstrous oppressors have never stopped preparing the conflict of innocent people, just because they belong to different nations or religions”. Although Avramović did not mention it, it is interesting that Bloody Easter is also the name of the incident at the Plitvice Lakes in Croatia, when two people, one on each “side”, were killed and which is considered to be the prelude to the war in this republic.

У селекционој комисији за видео су: Милан Кнежевић, Јанко Баљак и Слободан Шуљагић. У жирију су: Трифу Дору (председник), Жарко Драгојевић, Никола Рудић, Горан Терзић и Радослав Владић.

Факултет драмских уметности у Београду обележава 50 година. Награда за животно дело постхумно је додељена сликару, цртачу, аниматору и редитељу Вељку Бикићу (1951-1998).

Иако су и тада постојале две 'струје' на Фестивалу, једно је свима заједничко – утисак филмске смотре под опсадом, у биоскопу-склоништу, са документарним сликама не старијим од годину дана, као и врућим, актуелним записима бурних дешавања и уопште прилика да се оде на Фестивал, никога нису оставили равнодушним.

Неколико дана по завршетку Кратког метра, у ноћи између 22. и 23. априла бомбардована је зграда Радио Телевизије Србије у Београду. Шеснаесторо људи је изгубило живот. То је био први пут у историји ратовања да су пројектили испаљени на једну медијску кућу.

У нападима који су трајали 78 дана потпуно је уништена инфраструктура земље. Званичног податка о броју страдалих цивила још нема, процене се крећу од 500 до 2.500 погинулих, а најчешће се спекулише бројем од око 2.000 жртава. НВО Фонд за хуманитарно право објавила је податке о 758 страдалих. Бомбардовање је обустављено 9. јуна 1999. године, након потписивања војно-техничког споразума о повлачењу југословенске војске и полиције са Косова и Метохије.

The video selection board were: Milan Knežević, Janko Baljak and Slobodan Šuljagić. The jury were: Trifu Doru (president), Žarko Dragojević, Nikola Rudić, Goran Terzić and Radoslav Vladić.

The Faculty of Dramatic Arts in Belgrade celebrated its 50 year jubilee. Veljko Bikić (1951-1998), a painter, draftsman, animator and director was posthumously awarded the Life Achievement Award.

No one remained indifferent to the film review under siege in a cinema-shelter – with documentary images no older than a year, as well as fresh, topical records of tumultuous events – or even to a chance to go to the festival.

A couple of days after the Short Film Fest, in the night between 22nd and 23rd April, the building of Radio Television of Serbia in Belgrade was bombed. Sixteen people lost their lives. It was the first time in the history of warfare that missiles had been shot at a broadcaster.

In the attacks which lasted for 78 days, the infrastructure of the country was completely destroyed. There are still no official figures of civilian deaths, the estimates range from 500 – 2,500 and the usual number in speculations is about 2,000 casualties. NGO Humanitarian Law Center published the data of 758 casualties. The bombing was ceased on 9th June 1999, after the military-technical treaty about the retreat of the Yugoslav Army and Police from Kosovo and Metohija was signed.

NATO i Maslačak

Ima momenata kada misliš da je srpski film otišao da se ispovedi i da se više neće radati. Mir je eksplodirao kao bomba. I u toj mirnoj bombi eksplodirao je domaći film koji se pak naziva, dokumentarni, igrani, crtani film.

Kao član žirija, usto i predsednik žirija, jer sam najstariji, ja koji sam mislio da nikada neću ostari - ti, za vreme gledanja preko... filmova podmladio sam se sa autorima koji su me prizivali sa ekrana sa toliko ideja, kao da se nalazim u vrtu mirisnog cveća. Ko su ti cvetovi koji su se rasplodili za vreme agresije? Zar je moguće da su mislili na filmove koje će snimiti, a ne na svoj život? Bio sam jedan od onih koji su sedeli svako veče na terasi i gledao navijajući: 'Udri ga', 'Tako burazeru'... jer sam imao jedan drugi svetski rat za sobom. Nisam imao kameru, ali 1941. godine u selu Mačkat, bežao sam kao partizan, od nemačke vojske. Bombe su padale, male, velike, srednje, sa zaglušnim piskom aviona zvanih Štuka. To su oni avioni koji su pikirajući puštali zlokobne zvuke kao danas, ponekad, rasni automobili. Imao sam 15 godina i san da ćemo jednoga dana pobediti. Ali, za vreme bombardovanja sela Mačkat pomislio sam da ću umreti herojskom smrću i pritom plakao, što nije dolikovalo borcu za slobodu. I kada je bombardovanje prestalo, ja sam mislio da sam mrtav, ali mi je jedan cvet mahnulo rukom - ustani, rekao je... usred ruševina, hitlerovske bombe nisu mogle da unište cvet ispred mene - maslačak sa belom kapicom kao da ide na spavanje. Beo, uspravan, dao mi je prvu infuziju da se ne plašim.

Bombardovanje i agresiju preživeo sam mirno misleći na maslačak. I tek sada, gledajući filmove mojih mladih kolega koji su snimali bombe, osetio sam strah. Gledajući filmove o agresiji divio sam se snimateljima, režiserima koji su se našli sa širokim objektivom i srcem uperenim u nebo. Ono što sam ja video kao član žirija, i predsednik, ako je to nešto više, osećam bezmernu zahvalnost za one scene koje su moje kolege zapisale. Jednoga dana ovi dokumenti biće predmet istorije... i tada će se znati da, kada su svi bili protiv nas, da je bilo kamera koje su bile uz nas, i da smo se našli na istoj liniji misli sa nobelovcima Dariom Foom, sa Saramagom, sa Haroldom Pinterom, sa

Handkeom, sa Teodorakisom, sa Normanom Majlerom...i danas, opisuju moje kolege raskošni ulazak Kfora, koga u stopu prate zapaljene srpske kuće, ubijanja mojih Roma, i vatru manastira iz XIII veka. I film o jednom Mađaru, glumcu iz Prištine, koji je pedeset godina radio u pozorištu Kosova, i sada, sa očima punih tekstova i suza kaže: "Igrao sam u 'Sabirnom centru', i evo me ponovo u sabirnom centru izbeglica"...

Ne mogu da verujem da se rolne filmova rodilo u danima kada je neko rekao-više nam nema života. Gle, kao maslačak, život naš srpski je preko filma ostavio trag zločina, ali i mirise poljskog cveća koje miriše na kasetne bombe, ali ne umire.

Šaljem pozdrav Milici, detetu, koje je ubijeno i njenom ocu koji gleda u kameru. Ali, u kameri su ostale i njene ubice-19 zemalja NATO...

Mladomir Puriša Đorđević
Predsednik žirija Festivala

NATO and the Dandelion

There are moments when you think Serbian film has gone to confess its sins and will never be born again. Peace exploded like a bomb. And in that peaceful bomb also exploded the Yugoslav documentary, feature film, cartoons.

As a member of the jury, and its president, for I am the oldest, I, who thought I would never grow old, while I was watching... films, I rejuvenated with the authors, who gave me so many ideas through the screen, I felt like I was in a flower garden. What are the flowers that grew during the aggression? Is it possible that they thought about the films they were going to make, and not about their lives? I was one of those who sat every evening on the terrace, watching and cheering: "Get him! That's right!"... For I have survived through a world war before. I had no camera, but back in 1941, I was a partisan from the village of Mačkat, running away from the German Army. Bombs were falling all over, small, large, medium, followed by deafening sounds of German dive-bombers. Those were the airplanes that made foreboding sounds as, sometimes, modern automobiles today. I was 15 and dreamt about winning someday. But, during the bombing of the village of Mačkat, I thought I was going to die heroically, and I cried, which was not appropriate for a freedom fighter. When the bombing stopped, I thought I was dead, but a flower waved at me and said: "Get up", amidst the ruins, Hitler's bombs could not destroy a flower before me - a dandelion with a white cap, as if he was going to sleep. White, sleepy, he gave me the first infusion, and I was not afraid.

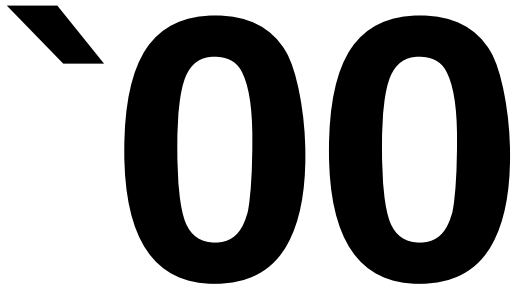
I spent the bombing and the aggression peacefully, thinking about the dandelion. And only now, watching the films about the bombs made by my young colleagues, I can feel the fear. As I was watching films about the aggression, I admired cameramen, directors, who found themselves with wide lenses and hearts directed to the sky. The things I saw, as a member of the jury and the president... I feel an infinite gratitude for the scenes recorded by my colleagues. One day, these documents will be historical facts... and, then,

everybody will know that, when the world was against us, there were cameras who were with us, and that we were on the same line of thought with Nobel Prize winners as Dario Foe, Saramanga and Harold Pinter, with Handke, Teodorakis, Norman Miler... and today, my colleagues describe KFOR arrival to Kosovo-Metohija, followed by torching of Serb houses, killings of my Gypsies, and destruction of 13th century monasteries. A film about a Hungarian actor from Pristina, who worked in Kosovo theaters for 50 years, and now, eyes full of texts and tears, he says: "I played a role in "Sabirni centar" (Collective center), and here I am again in a collective center for refugees"...

I cannot believe that rolls of films were made in the days when somebody said - our lives have ended. And look, like a dandelion, our Serbian lives have recorded traces of crimes on films, as well as field flowers smelling of cluster bombs, but surviving.

Send my greeting to Milica, a child that was murdered, and her father, who is looking at a camera. But, inside the camera are also her murderers - 19 NATO countries...

Mladomir Puriša Đorđević,
President of the Festival jury

XLVII Фестивал, од 31. марта до 3. априла
47th Festival, 31st March – 3rd April

Док смо претходне године имали Фестивал *током* бомбардовања, овај је, очекивано, био *посвећен* бомбардовању. Живот у вакууму, догађаји који су блокирали и потпуно променили свакодневицу током скоро три месеца, последња кап у дугом процесу уништења земље, трагичне људске жртве – период који нико ко је тада живео у Србији неће заборавити, био је плодан за домаће филмске ауторе, нарочито за документаристе.

Фестивал се враћа у Дом синдиката. На отварању је приказан документарац Петра Лаловића *Реквијем за природу*, у коме аутор показује уништење света дивљине током НАТО бомбардовања. Филм је настао тако што је компанији „Србијашуме“ била потребна видео документација, од које је Лаловић касније измонтирао филм по свом уметничком осећају. Током снимања, које је трајало месец дана, аутор је одлазио на погођене локације, некада одмах након напада, а некада неколико дана касније. Снимања су била у парковима природе на подручју Златибора, Рудника, Копоника, Срема и Подунавља... Филм се у потпуности заснива на слици, нема наратора нити текста. Лаловић објашњава: „Да не би било неке дилеме о томе да ли је реч о неком пропагандном филму – ја ту нигде нисам споменуо чак ни Југославију. Нигде не приказујем ни човека, па ни неку порушену лугарницу на пример, ништа од свега тога. Искључиво је присутан свет природе коме ја сматрам да припадам. Једино на крају имам једну поруку – да се то више никад не понови, да неко из хуманитарних разлога бомбардује једну суверену земљу и њен свет природе.“

Потом је приказан документарни материјал *Светло у Србији* (Горан Костић), о разарању електропривредних објеката и о пожртвованости монтера и других запослених у ЕПС-у, те избор филмова из такмичарског програма.

While the previous festival had taken place during the bombing, this one was, as could be expected, about the bombing. Life in the vacuum, the events which had paralyzed and completely changed everyday life in the period of almost three months, the last straw in a long process of the country's destruction, tragic casualties – the period which nobody who had lived in Serbia at that time would ever forget, was prolific for national film authors, especially documentarists.

The festival was back at the House of Unions. The documentary *Requiem for the Nature* by Petar Lalović, in which the author presents the destruction of wildlife during the NATO bombing, was screened at the opening. The company „Srbijašume“ needed video documents which, based on his artistic feeling, Lalović later edited into the film. During the shooting, which lasted a month, the author was visiting locations which were hit, sometimes immediately after the attack and sometimes several days later. The filming took place in nature parks in the areas of Zlatibor, Rudnik, Kopaonik, Srem and along the Danube course... The film is completely based on image; there is no narration or text. Lalović explained: “In order to prevent a possible dilemma about whether it is a propaganda film – I did not even mention Yugoslavia anywhere. I do not show the man, not even a destroyed hut for example, nothing of the sort. The world of nature, which I believe I belong to, is only present. There is but one message at the end – may it never happen again, that a sovereign country and its natural world is bombed for humanitarian reasons.”

The documentary material *Light in Serbia* (Goran Kostić), about the devastation of electric power facilities and dedication of fitters and other employees at EPS was screened then, followed by the films in competition.

У предселекционој комисији за видео су: Миодраг Милошевић, Мирјана Ракић и Милан Кнежевић. У жирију су: Младомир Пуриша Ђорђевић (председник), Срџан Голубовић, Петар Јаконић, Душан Нинков и Небојша Поповић. Прегледали су укупно 149 филмова од којих су њих 45 уврстили у такмичарски програм.

Награда за животно дело је додељена филмском и телевизијском редитељу и сценаристи Бранку Милошевићу. Савет фестивала доделио је Срђану Хаџићу диплому за изузетан допринос југословенском документарном филму.

У Музеју Југословенске кинотеке приказани су специјални програми које је приредио Динко Туцаковић: антологија српског филма Београд у рату и миру и На брдовитом Балкану, затим омаж Луису Буњуелу, Антологија светског кратког филма (Годар, Жан Виго, Рене Клер, Скорсезе, Роман Полански), ретроспектива филмова Срђана Хаџића, сећање на Веру Јоцић (1912-2000). У Кинотеци је одржан и Мастер клас професора Николе Мајдака (анимирани филм).

Приказан је прилично богат међународни програм. Филмске новости обележавају 55 година рада.

The pre-selection board for video were: Miodrag Milošević, Mirjana Rakić and Milan Knežević. The jury were: Mladimir Puriša Đorđević (president), Srđan Golubović, Petar Jakonić, Dušan Ninkov and Nebojša Popović. They reviewed 149 films, 45 of which entered competition.

The Life Achievement Award was granted to the film and TV director and screenwriter Branko Milošević. The festival Council awarded a diploma to Srđan Hadžić for the extraordinary contribution to Yugoslav documentary film.

The Yugoslav Film Archive screened special programs organized by Dinko Tucaković: the Anthology of Serbian Film, Belgrade in War and Peace and In the Hilly Balkans, then the homage to Luis Buñuel, the Anthology of the World Short Film (Godard, Jean Vigo, Rene Clair, Scorsese, Roman Polanski), Srđan Hadžić's retrospective, in memoriam Vera Jocić (1912-2000). The Film Archive also hosted Professor Nikola Majdak's master class (animated film).

A fairly versatile international program was screened. "Filmske Novosti" celebrated 55th anniversary. The

Фестивал добија своју интернет страницу, али је архива за ту и наредну годину изгубљена.

Од филмова који су нас подсетили на догађаје из 1999. године, између осталих, видели смо: дужу верзију документарца приказаног претходне године *Јел бомбардују код вас* (Радивоје Андрић, продукција Б92, Златна медаља за најбољи редитељски рад у документарном филму), затим *Бомбе, лажи и видео траке* (Ксенија Стојановић, Експ продукција), *Ламент 99* (Марко Новаковић, продукција *Филм и тон и РТС*), *Пролеће у Новом Саду 1999* (Марко Ружић, продукција *Академија уметности Нови Сад*) и друге.

Најбољим дебитантом проглашен је Стефан Арсенијевић који је учествовао са кратким играним филмовима *Шљива* и *Пејзажи* (продукција ФДУ). Филм *Бангла Борча* Игора М. Тохолја (продукција *Фикс фокус*) о животу у једном необичном селу награђен је за тон и тонске ефекте (Игор М. Тохолј), музику (Љуба Томановић) и за дизајн филма (Игор М. Тохолј и Драган В. Игњатовић). Златну плакету за најбољи документарни филм добили су Јелена Копривица за документарца *Била једном кула Гарића*, наставак приче о овој српској породици са Косова (продукција *Филм и тон*) и Димче Стојановски за *Тата, где ћемо спавамо* (*Филм и тон* и *Duke Production*) седмоминутни документарца о бомбардовању цивилног насеља у Алексинцу у ноћи између 5. и 6. априла 1999. године када је погинуло петнаесторо људи, а шеснаест кућа је уништено.

Посебно је била потресна пројекција документарног филма Јанка Баљка *02.06 Анатомија бола* (продукција Б92 и АНЕМ) о бомбардовању зграде Радио-телевизије Србије. У нападу на државну телевизију 23. априла 1999. године у 2 сата и 6 минута погинули су: Јелица Мунитлак (28), Ксенија Банковић (28), Дарко Стоименовски (26), Небојша Стојановић (27), Драгорад Драгојевић (27), Драган Тасић (31), Александар Детелић (31), Славиша Стевановић (32), Синиша Медић (33), Иван Стукало (34), Дејан Марковић (39), Милан Јоксимовић (47), Бранислав Јовановић (50), Милован Јанковић (59), Томислав Митровић (61) и Слободан Јонтић (54). Овај филм је посвећен њима.

festival got its website, but the archive of that and the following year were lost.

Some of the films that reminded us of the 1999 events were: a longer version of the documentary which had already been screened the previous year *Do they Bomb at Your Place* (Radivoje Andrić, FREE B92, the Golden Medal for the best directing in documentary film), then *Bombs, Lies and Video Tapes* (Ksenija Stojanović, "EXP" production), *Lament 99* (Marko Novaković, "Film i Ton", RTS), *The Spring of 1999 in Novi Sad* (Marko Ružić, "the Academy of Arts" Novi Sad) and others.

Stefan Arsenijević, who participated with short fiction films *Plum* and *Landscapes* (FDU), was the best debutant. The film *Bangla Borča* by Igor M. Toholj ("Fiks Fokus") about the life in an unusual village was awarded for sound and sound effects (Igor M. Toholj), music (Ljuba Tomanović) and film design (Igor M. Toholj and Dragan V. Ignjatović). The Golden Plaque for the best documentary film was awarded to Jelena Koprivica for the documentary *Once upon a Time there was the Garić Tower*, the sequel to the story about this family from Kosovo ("Film i Ton") and Dimče Stojanovski for *Daddy, Where will we Sleep* ("Film i Ton" and "Duke Production"), a seven-minute documentary about the bombing of a civilian settlement in Aleksinac between 5th and 6th April 1999, in which fifteen people had been killed and 16 houses had been destroyed.

The screening of the documentary by Janko Baljak *02.06 Anatomy of Pain* (FREE B92 and ANEM) about the bombing of the building of Radio Television of Belgrade was particularly moving. In the attack on the state television on 23rd April 1999 at 2.06am, the following people were killed: Jelica Munitlak (28), Ksenija Banković (28), Darko Stoimenovski (26), Nebojša Stojanović (27), Dragorad Dragojević (27), Dragan Tasić (31), Aleksandar Detelić (31), Slaviša Stevanović (32), Siniša Medić (33), Ivan Stukalo (34), Dejan Marković (39), Milan Joksimović (47), Branislav Jovanović (50), Milovan Janković (59), Tomislav Mitrović (61), Slobodan Jontić (54). This film is dedicated to them.

РТС је више од десет година била је моћно оружје у рукама Милошевићевог режима. Током НАТО бомбардовања, упркос назнакама да би зграда могла бити нападнута, новинари информативног програма су често 'изазивали' непријатеља да их гађа – али у нападу није погинуо ниједан новинар. Заједно са породицама настрадалих Баљак тражи одговор на питање „Зашто?“. Ко је све знао да ће зграда бити погођена те ноћи? У име какве и чије пропаганде су ови људи жртвовани?

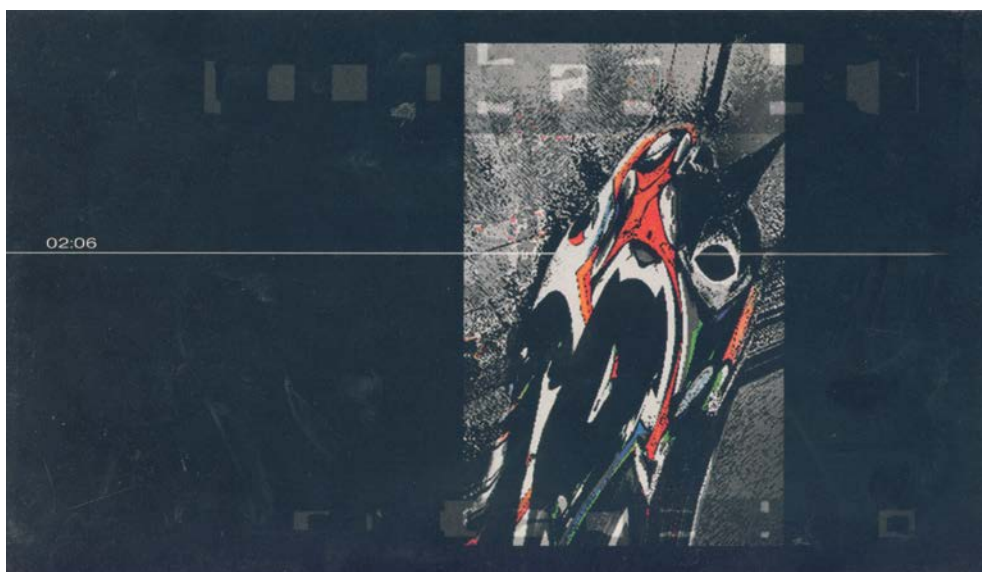
Публика је плакала. Једногласном одлуком жирија, од којих је троје било стално запослено на државној телевизији, филм је добио Гран При. РТС моментално прекида извештавање са Фестивала. *Вечерње новости* објављују да је Фестивал завршен 'доделом награда', али не наводе имена добитника. Исте ноћи плакати филма на улицама Београда су ишарани знаком НАТО и порукама „Издаја!“.

На преласку између деведестих у двехиљадите и Фестивал је на преласку између две епохе. Када је реч о ситуацији у земљи, пола године касније десиће се Петооктобарска револуција, свргавање Слободана Милошевића и смена власти.

RTS had been a powerful weapon in the hands of Milošević's regime for more than a decade. During the NATO bombing, despite the indications that the building could be attacked, the journalists of the informative program frequently "provoked" the enemy to aim at them – but no journalist was killed in the attack. With the families of the deceased, Baljak looks for the answer to the question "Why?" Who knew that the building was going to be hit that night? What and whose propaganda were these people sacrificed in the name of?

The audience cried. By unanimous decision of jury members, three of whom were full-time employed on the state television, the film was awarded the Grand Prix. RTS momentarily stopped reporting from the festival. "Večernje Novosti" reported that the festival had ended and that "the awards were granted", without mentioning the names of the winners. On the same night, film posters in the streets of Belgrade were painted with the NATO sign and messages "Betrayal!"

The turning point between the nineties and the two-hundreds was also the turning point of the festival between two epochs. Regarding the situation in the country, half a year later, 5th October Overthrow, the downfall of Slobodan Milošević and the change of government would take place.

01

LXVIII Фестивал, од 30. марта до 2. априла
48th Festival, 30th March – 2nd April

На отварању четрдесет осмог Фестивала публици се обратио министар културе у новој Влади Србије, глумац Бранислав Лечић. Фестивал су у добром духу отворили дечаци и девојчице из врањске школе анимираног филма предвођени својим учитељем Мирославом Симоновићем, а затим је приказан њихов духовити рад *Свако дете има право*.

Милана Кнежевића је на месту уметничког директора Фестивала заменио професор Никола Лоренцин, а Александра Аврамовића на месту председника Савета Никола Мајдак. Филмове за такмичарски програм бира селекциона комисија, у саставу: Никола Лоренцин, Даница Аћимовић, Снежана Трстењак и Милош Кукурић. Пријављено је 216 остварења, а за такмичарски програм селектовано је 75. У жирију су: Крсто Шканата (председник), Славуј Хаџић, Гојко Кастратовић, Срђан Кољевић и Божидар Зечевић.

Уведена је котизација од 500 тадашњих динара, како би се поправио буџет, али и да би се демотивисали продуценти који су раније затрпавали Фестивал ТВ програмима. Локација је непромењена: Дом синдиката за званичну селекцију и Музеј Југословенске кинотеке за нетакмичарски програм, где су приказани веома занимљиви пратећи програми експерименталног филма, анимирани филмови женских аутора, избор филмова из бивших југословенских република и други.

Иако је однос филма и videa већ помало превазиђена тема, о њој се и даље повремено дискутује. Милан Влајчић пише у *Политици*: „Није невоља што је више од девет десетина филмова приказаних на београдском 48. фестивалу ЈФДКФ снимљено на ТВ траци, већ што већина учесника не мисли филмским језиком и не зна шта хоће да каже“. Фестивал су углавном обележили млади аутори, који су и рођени и расли уз видео.

The Minister of Culture in the new Serbian Government, actor Branislav Lečić, greeted the audience of the forty-eight festival. The festival was opened in high spirits by boys and girls of Vranje School of animated film led by their teacher Miroslav Simonović, and their humorous work, *Every Child Has the Right* was then screened.

Milan Knežević was succeeded by Professor Nikola Lorencin as the art director of the festival, and Aleksandar Avramović was succeeded by Nikola Majdak as the president of the Council. The films for competition were chosen by the selection board, consisting of: Nikola Lorencin, Danica Aćimović, Snežana Trstenjak and Miloš Kukurić. 216 achievements were submitted, 75 of which were selected for competition. The jury were: Krsto Škanata (president), Slavuj Hadžić, Gojko Kastratović, Srđan Koljević and Božidar Zečević.

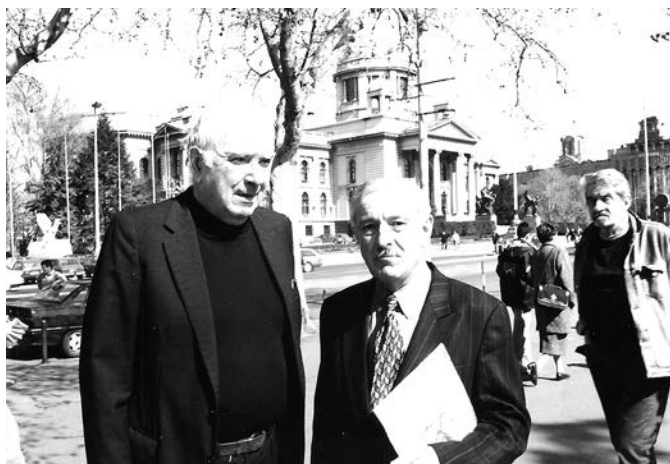
The fee of the then 500 dinars was introduced, in order to improve the budget, but also to discourage the producers who had previously swamped the festival with TV programs. The location was changed: the House of Unions for the official selection and the Yugoslav Film Archive for films out of competition, where some very interesting accompanying programs of experimental film, female authors' animated films, a selection of films from the former Yugoslav republics, and others, were screened.

Although the relationship between film and video was a somewhat dated topic, it was occasionally discussed. Milan Vlačić wrote for *Politika*: "The problem was not the fact that more than nine tenths of the films screened at the 48th YDSSF were filmed on TV tape, but the fact that most participants do not think in film language and do not know what they want to say." The festival was mainly marked by authors who had been growing up watching videos (and who had been born in the video era).

Награду за најбољи документарца добио је Јанко Баљак за други део филма који је посвећен жртвама бомбардовања РТС-а. У филму *Мртви убијају – Анатомија бола 2* (у продукцији РТВ Б92), аутор је осамнаест месеци касније опет пред зградом државне телевизије, која је поново у пламену. Петог октобра 2000. године веровали смо у боље сутра. „Демонстранти пале, уништавају и пустоше режимску империју лажи и брутално пребијају дојучерашње моћнике телевизије, директоре и главне и одговорне уреднике живота у Милошевићевој Србији. На улицама Београда је славље, али неки људи немају снаге да се радују. Њих нова паљевина само враћа на трагичну ноћ 23. априла 1999. када су у бомбардовању изгубили своје најближе, осиношћу моћне војне алијансе и ароганцијом челних људи телевизије који су због ратних пропагандних циљева режима жртвовали животе шеснаесторо својих запослених. Демократским променама у друштву у њиховим животима мало тога се променило. И у новој Србији они очајнички тумарају за правдом и кривцима за смрт својих најмилијих“. (*Мртви убијају – Анатомија бола 2*, синаopsis)

Janko Baljak was awarded for the best documentary, the sequel to the film dedicated to the casualties of the bombing of RTS. In his film *The Dead Kill – Anatomy of Pain 2* (RTV B92), the author revisits the building of the state television eighteen months later, and it is in flames again. On 5th October 2000, we believed in a better tomorrow. "The demonstrators burn, devastate and ravage the regime's empire of lies and brutally beat yesterday's TV oligarchs, managers and editors-in-chief of the life in Milošević's Serbia. People celebrate in the streets of Belgrade, but some cannot find strength to be happy. For them the new arson is a reminder of the tragic night of 23rd April 1999 when they lost their dearest, owing to the highhandedness of the powerful military alliance and the arrogance of the television leaders, who sacrificed the lives of sixteen employees for the causes of the regime's war propaganda. Little did democratic changes in the society change in their lives. They still desperately wander in search of justice and the culprits for the death of their dearest, even in new Serbia". (*The Dead Kill – Anatomy of Pain 2*, synopsis)

Стефан Арсенијевић поново добија награду, овог пута за филм *Ноћни портир* (продукција ФДУ). Присутно је све више студената, не само са ФДУ, већ и са других Академија и Фестивал делује 'подмлађено'. Нажалост, изузимајући Арсенијевића и још њих пар, те године већини се замерало да 'нису бриљирали'. „Стари отишли, млади без идеја“, написао је Борислав Анђелић у *Вечерњим новостима* (3. 4. 2001).

Од награђених издвајамо и мини-филм *Ходачи* (Радиша Станишић, продукција *Кино група* Панчево), експериментални *Модел 2* (Маја Радуловић, продукција *ФРЗ Београд* и ФДУ), анимирани *Све је стало само деца расту* (Андрија Леко, продукција *Пункт*), документарца *Као кад једеш месо и као кад једеш питу*, најбољег (и најмлађег) дебитанта, дванаестогодишњег Матије Муњиже Петровића (продукција *ПП Фикс Фокус*)

Гран При је добила ауторка из Црне Горе Нада Раховић, монтажерка на ТВ ЦГ и дипломац режије на Академији БК, за филм *Искушења* (продукција *ФиТ* и *ТВ Црна Гора*) и тако постала прва жена добитница главне награде на Фестивалу у периоду од скоро пола века. У овом документарцу ауторка трага за тајном једне Русиње, рођене Московљанке, професорке клавира, која се замонашила у манастиру Дуга у Црној Гори. На Фестивалу Златни витез у Москви, Нади је пришао је један руски редитељ и замолио је да понесе писмо монахињи Јелени „у неки мали манастир поред Подгорице“. Тако се родила идеја о филму.

Награда за животно дело додељена је Живку Николићу.

Stefan Arsenijević won the prize again, this time for the film *The Night Porter* (FDU). Incidentally, there was an increasing number of students, not only from the Faculty of Dramatic Arts (FDU), but from other Academies as well, so the festival seemed "rejuvenated". Unfortunately, with the exception of Arsenijević and a couple of other authors, the most were criticized, at least that year, for not being brilliant. "The old gone, the young idealess", Borislav Anđelić wrote for "Večernje Novosti" (3rd April 2001).

The awarded achievements which should be singled out were a mini film *Walkers* (Radiša Stanišić, "Kino Grupa", Pančevo) experimental film *Model 2* (Maja Radulović, "FRZ Beograd" and FDU), animated *Everything Stopped*, but *Children are Growing* (Andrija Leko, "Punkt" production), documentary *It's Like Eating Meat, Like Eating Pie*, by the best (and the youngest) debutant, the twelve-year-old Matija Munjiža Petrović ("PP Fiks Fokus").

The Grand Prix was awarded to an authoress from Montenegro, Nada Rahović, editor at TV CG and the graduate director from BK Academy for her film *Temptations* ("FiT" and TV Montenegro), which made her the first female winner of the main prize at the festival in an almost 50-year period. In this documentary, the authoress is in search of the secret of a Russian woman born in Moscow, a piano teacher who took the vows of a nun at the monastery "Duga" in Montenegro. At the Golden Knight festival in Moscow, Nada was approached by a Russian director and asked to bring a letter to nun Jelena "to some small monastery near Podgorica" and the idea for the documentary was born.

Živko Nikolić was granted the Life Achievement Award.

Уметнички директор Фестивала је професор Никола Лоренцин, а председник Савета Никола Мајдак. Организатор и извршни продуцент је *Југославија филм*. Главни програм је по традицији приказан у Дому синдиката, док су пратећи програми одржани у Музеју Југословенске кинотеке, Арт биоскоп Музеју и у Дому културе Студентски град. У селекционој комисији су: филмски редитељ, сценариста и есејиста Жарко Драгојевић (председник), уметнички директор Фестивала, професор Никола Лоренцин, прошлогодишња добитница Гран Прија Нада Раховић и новинарка Марина Ђурашковић.

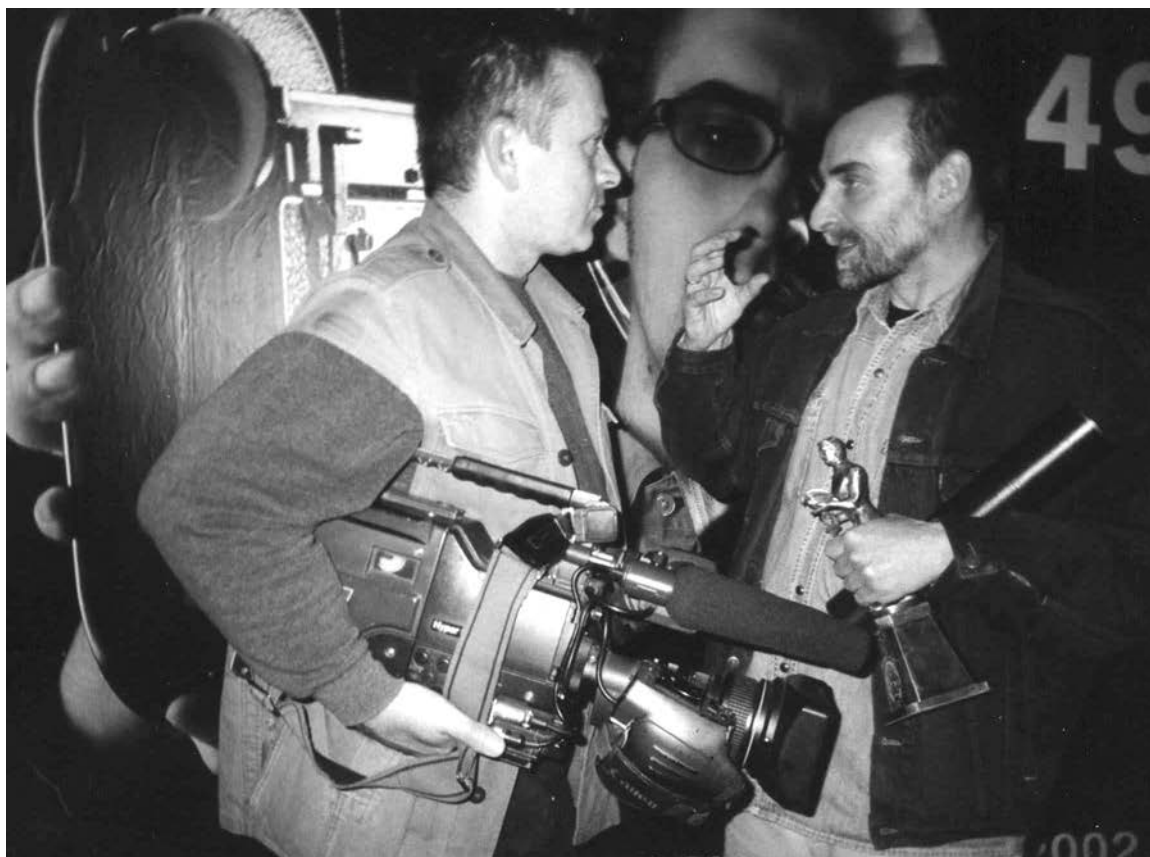
У такмичарском програму приказано је 64 остварења. Задржан је и такозвани 'информативни програм', односно Салон фестивала и Панорама југословенског филма, где су приказани филмови који нису ушли у званичну селекцију. Специјални програм донео је неколико занимљивих селекција – избор филмова добитника Награде за животно дело Николе Стојановића, избор филмова са фестивала у Оберхаузену, француску анимацију и друге...

Жири у саставу: Боро Драшковић (председник), Петар Лаловић, Предраг Велиновић, Божидар Зечевић и Предраг Тодоровић доделио је Гран При Горану Костићу за документарни филм *Воз* (у продукцији *Застава филма*). У једном возу који је марта 1999. године ишао ка Косову, Мирко Лукановић, сниматељ *Застава филма* се ту случајно нашао и забележио је двадесетак минута материјала. Путници које је снимао били су млади војници из Београда на путу у непознато. Редитељ Горан Костић је материјал пронашао случајно и, како сам каже, 'заледио се'. Тако је настао филм у трајању од 13 минута. *Новости* објављују речи аутора: „Млади људи у тим возу нису знали у какав то рат иду, али је над њима лебдело осећање апокалипсе. Сада, са дистанце, ми гледамо тај њихов пут и реагујемо

The art director of the festival was Professor Nikola Lorencin, and the president of the Council Nikola Majdak. "Yugoslavia Film" was the organizer and the executive producer. Traditionally, the main program was screened at the House of Unions, while the accompanying programs were held in the Yugoslav Film Archive, Art Cinema Museum and the Culture Center "Students' City". The selection board were film director, screenwriter and essayist Žarko Dragojević (president), art director Nikola Lorencin, previous year's Grand Prix winner Nada Rahović and journalist Marina Đurašković.

There were 64 achievements in competition. The so-called "informative program" remained, that is the Festival Salon and the Yugoslav Film Panorama, in which films that did not enter the official selection were screened. The special program featured several interesting selections – a selection of films by the Life Achievement Award winner Nikola Stojanović, a selection of the Oberhausen Festival films, French animation, etc.

The jury consisting of: Boro Drašković (president), Petar Lalović, Predrag Velinović, Božidar Zečević and Predrag Todorović awarded the Grand Prix to Goran Kostić for his documentary film *The Train* ("Zastava Film"). On a train which was going to Kosovo in March 1999, Mirko Lukanović, the cinematographer of "Zastava Film" who happened to be there, filmed about twenty minutes of material. The passengers he filmed were young soldiers from Belgrade on their journey to the unknown. Director Goran Kostić found this material by chance and in his own words "was petrified". This is how the 13-minute film was made. "Novosti" reported the author's words: "The young people on the train did not know what kind of war they were heading to, but the apocalyptic feeling was hovering above them. From this time distance, we watch their journey and react emotionally as we know

емоцијама, јер знамо шта је било после. (...) У Возу нема политике, нема идеологије. То су људи који иду у рат у било ком делу света у којима се они дешавају". (7. 4. 2002.)

Критичари су били изненађени да се међу награђенима није нашао 15-оминутни документарцац Желимира Гвардиола, *Црни гаврани* (продукција *Спес*), који представља неку врсту емотивне оптужбе против бившег председника Слободана Милошевића, приказујући причу краљевачке породице Вуковић која је изгубила сина јединца у НАТО бомбардовању. Филм говори о познатом случају када је отац погинулог војника одбио да прими постхумно одликовање за храброст, одликовање Милошевићеве Југославије, а

what happened later... (...) There is no politics in *The Train*, no ideology. Those are the people going to war in any part of the world where the wars happen". (7th April 2002)

The critics were surprised that the 15-minute documentary by Želimir Gvardiol *Ravens* ("Spes Production") was not among the awarded, as it presents a sort of an emotional accusation against the former president Slobodan Milošević, by showing the story of a family Vuković from Kraljevo who lost their only son in the NATO bombing. The film is about a well-known event when the father of the killed soldier refused to accept the posthumous decoration for bravery, the decoration of Milošević's Yugoslavia, and then the

онда је деда – отишао и примио га. Наглашавајући да је реч о „породичној драми античких размера, а не о приземној политици“, Милан Влајчић је у *Политици* забележио да је и раније било случајева да неко од најбољих остварења Фестивала остане без награде, али никада када је „жетва била овако лоша“. Данима се причало само о овом филму, а после доделе званичних награда, колеге су прилазиле аутору и честитале му. *Црни гаврани* су ипак добили, две незваничне награде – Награду „Јован Аћин“, као и Награду „Јован Буњац“, коју додељује Удружење филмских новинара и критичара Београда. Само у првој години, филм је приказан на више од 35 фестивала широм света, између осталих и у Оберхаузену.

Милан Влајчић свој текст „Случај гавранова“ завршава речима: „Од двојице чланова жирија смо чули да је филм политички споран. Ето наслеђа прошлости! Дуго ћемо из овога блата излазити на светло“. („Случај гавранова“, 3.4.2002).

Било је то последње издање Фестивала у организацији *Југославија Филма*. Одлуком Скупштине града Београда 2001. године основана је дирекција ФЕСТ-а, јавна установа од посебног значаја у култури, са задатком да организује београдске филмске фестивале: прво ФЕСТ, затим и Фестивал југословенског документарног и краткометражног филма, који ће преузети од 2003. године. Касније ће јој на организовање бити поверен и СОФЕСТ, фестивал домаћег играног филма у Сопоту. Дирекција се бави и другим пословима из области кинематографије, маркетинга, организације манифестација и фестивала, издаваштва и културе.

grandfather – went and accepted it. Emphasizing that the film is about “a family drama of antique proportion, and not about low politics”, Milan Vlačić wrote for “Politika” that cases had been recorded before that some of the best achievements of the festival did not get awards, but never in times of “such a bad harvest”. This film was the only thing talked about for days, and after the official award ceremony, colleagues approached the author and congratulated him. Ravens was awarded two unofficial awards, however – the Jovan Aćin Award and the Jovan Bunjac Award, presented by the Belgrade Association of Film Critics and Journalists. The film was screened at over 35 festivals around the world, including Oberhausen, in the first year only.

Milan Vlačić ended his article “The Ravens Case” by saying: “Two jury members said that the film was politically problematic. So much for the legacy of the past! The journey from the mud and into the light is going to be a long one”. (“The Ravens Case” 3rd April 2002)

This was the last edition of the festival organized by “Yugoslavia Film”. By the decision of the Assembly of the City of Belgrade in 2001, FEST Head Office was founded, a public institution of exceptional significance for culture, the aim of which is to organize Belgrade film festivals: first FEST, and then the Yugoslav Documentary and Short Film Festival, which it would take over in 2003. Later, it would be entrusted with SOFEST, the festival of the national fiction film in Sopot. The Head Office also engages in other work in the fields of cinematography, marketing, the organizations of events and festivals, publishing and culture.

03

L Фестивал, од 27. марта до 1. априла
50th Festival, 27th March – 1st April

Фестивал југословенског документарног и кратко-метражног филма слави пола века! И последње Југославије тада већ више нема – државна заједница Србија и Црна Гора проглашена је 4. фебруара 2003. године.

Пројекције нетакмичарског програма почеле су пет дана пре отварања Фестивала у Студентском културном центру. Педесети Фестивал отворили су министар културе Бранислав Лечић и добитник Награде за животно дело Душан Макавејев. Тада је у Дому синдиката приказан филм *Верујем у аутора – 50 година Фестивала југословенског документарног и краткометражног филм*, по сценарију Божидара Зечевића, а у режији Жарка Драгојевића. Потом је приказан избор кратких радова из такмичарског програма, а први међу њима био је документарни видео *Зид успомена* Владе Петрића (продукција АФЦ, Златна плакета за најбољу идеју). У част Душана Макавејева првог дана Фестивала приказана је ретроспектива његових филмова.

Фестивал први пут организује Дирекција ФЕСТ-а. Директор Фестивала је Мирослав Бата Петровић, уметнички директор Никола Стојановић, а председник Савета Никола Лоренцин. Ове године одабир филмова врше два селектора-предлагача: један за документарни филм (редитељ Здравко Рандић) и један за остале категорије – кратки играни, анимирани и експериментални филм (редитељ Милош Радивојевић). У жирију су: Ранко Мунитић, Мирослав Јелић, Здравко Велимировић, Карол Вичек и председница жирија, Дубравка Војводић. Поводом значајног јубилеја Фестивал објављује збирку текстова „Књига филма“, коју је приредио Никола Лоренцин. Захвалност за свој опстанак Кратки метар дугује Скупштини града Београда, која током двехиљадитих преузима скоро целокупно финансирање Фестивала.

Иако већ у озбиљним годинама, Кратки метар је 2003.

The Yugoslav Documentary and Short Film Festival celebrated its Golden Jubilee! The last Yugoslavia was gone – the State Union of Serbia and Montenegro was proclaimed on 4th February 2003.

The non-competition screenings had started five days before the festival opening at the Students Cultural Center. The fiftieth festival was opened in the House of Unions by the Minister of Culture, Branislav Lečić and the Life Achievement Award winner Dušan Makavejev, upon which the film *I Believe in Author – 50 Years of the Yugoslav Documentary and Short Film Festival*, written by Božidar Zečević, and directed by Žarko Dragojević, was screened. A selection of short works in competition followed, the first of which was *The Wall of Memories* by Vlada Petrić (produced by “AFC”, the Golden Medal for the best idea). In honor of Dušan Makavejev, on the first day of the festival, a retrospective of his films was screened.

The festival was organized by FEST Head Office for the first time. The festival director was Miroslav Bata Petrović, the art director was Nikola Stojanović, and the president of the Council was Nikola Lorencin. This year two selectors – proposers selected the films: one was in charge of documentary films (director Zdravko Randić) and one in charge of other categories – short fiction, animated and experimental film (director Miloš Radivojević). The jury were: Ranko Munitić, Miroslav Jelić, Zdravko Velimirović, Karolj Viček and Dubravka Vojvodić, as the president of the jury. On the occasion of the jubilee, the festival published a collection of texts *The Book of Film* edited by Professor Nikola Lorencin. The festival owes its continued existence to the Assembly of the City of Belgrade which in the 2000s financed almost the entire budget of the festival.

Although middle-aged, the Short Film Fest showed in 2003 how young it was – the new generation of film

показао колико је млад – нова генерација филмских аутора потпуно је 'преузела' програм, а управо су они и однели главне награде. Чини се да је управо та нова генерација донела нешто више женских имена него што их је било раније.

Гран При су равноправно поделиле две ауторке – дебитанткиње! Најбољима су проглашени документарни филмови *Три (уличне приче)*, Чарне Манојловић-Стаменковић (продукција Немања Стаменковић и *Академија уметности БК*) и анимирани *Кућица*, Иве Ћирић (производња *Дунав филм*). Чарна и Ива награђене су и Златним медаљама као најбоље дебитанткиње, а филм *Кућица* добио је и Златну плакету као најбољи анимирани филм у целини.

Млади Стефан Арсенијевић, са запаженим резултатима на светским фестивалима један од најуспешнијих редитеља у својој генерацији, добија још једну награду на Кратком метру. Овог пута за кратки играни филм *Мала јутарња прича* (продукција *ФДУ*), који је награђен и за камеру (Јелена Станковић). Управо ове године Стефан Арсенијевић добио је Златног медведа у Берлину, за кратки играни филм *(А)торзија* (продукција словеначки *Студио Аркадена*), чија је радња смештена у време рата у БиХ. Људи покушавају да преживе како знају и умеју. Једини контакт обичних Сарајлија са спољашњим светом је тунел – подземно склониште. Филм је наградила и Европска филмска академија.

Међу награђенима на фестивалу у Београду је још један значајан редитељ млађе генерације, ђак чувене чешке школе *ФАМУ*, Милош Томић, који је дебитовао мини-филмом *Милош Томић као во* (продукција *Застава филм*). За анимацију у овом филму награђени су Марија Ђорђевић и Дарко Џамбасов.

authors "took over" the program completely, and they were the ones who won the main awards, too. The new generation, it seemed, gave more female names than there had been before. The Grand Prix was ex-aequo awarded to two authoresses – debutants! The documentary *Three Personal Stories* by Čarna Manojlović Stamenković (produced by Nemanja Stamenković and the Academy of Arts BK) and the animated *The Little House* by Iva Ćirić ("Dunav Film") were the best at the festival. Čarna and Iva were also awarded the Golden Medals as the best debutants, and *The Little House* was also granted the Golden Plaque as the best animated film overall.

Young Stefan Arsenijević, one of the most successful directors of his generation and with noticeable results at international festivals, was awarded again at the Short Film Fest, this time for the short fiction film *Little Morning Story* (FDU), which was also awarded for camera work (Jelena Stanković). Incidentally, this very year Stefan Arsenijević won the Golden Bear in Berlin, for his short fiction film *(A)Torsion* (produced by Slovenian "Studio Arkadena"). The action takes place in BH during the war, when people try to survive the best they can. The only contact of the ordinary people from Sarajevo with the outside world is a tunnel – underground shelter. The film was also awarded by the European Film Academy.

Another significant director of the younger generation, the student of the famous Czech school FAMU, Miloš Tomić, who made a debut with his mini film *Miloš Tomić as an Ox* ("Zastava Film") was among the awarded. Marija Đorđević and Darko Džambasov were awarded for animation work in this film. The best documentary films were 19:05 by debutant director

Најбољим документарним филмовима проглашени су 19:05 редитеља дебитанта Милоша Ђурђевића (продукција Центар за визуелну комуникацију *Квадрат*) и *С оне стране моста* Филипа Чоловића (производња РТС и Филип Чоловић).

Када је реч о младима, чак је и једанаестогодишња Катарина Јанковић, ученица петог разреда О.Ш. „Милош Црњански“, на наговор своје наставнице екранизовала свој маштовити састав из српског језика под насловом „Школа која се мења ноћу“ и – ушла у такмичарски програм.

Фестивал је затворио средњеметражни документац Игор Тохоља *Кино Архаик: Последња турнеја*, такозвани *road-movie* по Јужном Банату који сведочи о нестанку биоскопа у Србији.

Паралелно са званичном селекцијом, којом су доминирали млади редитељи, Фестивал је подсетио на своју педесетогодишњу историју, кроз програме посвећене великанима југословенског филма. У сарадњи са Југословенском кинотеком одабрано је око 70 наслова који су подсетили на *београдску школу документарног филма, загребачки круг анимације*, и уопште, на остварења великих продукционих центара – Београда, Загреба, Љубљане, Сарајева, Скопља, Новог Сада, те на имена као што су: Штрбац, Шканата, Заниновић, Чукулић, Крсто Папић, Трајче Попов, Тановић, Хаџисмајловић, Сремец, Погачник и други. У програму 'Нови сензибилитет у документарном филму' приказани су филмови Саше Петровића, Пурише Ђорђевића, Душана Макавејева, Николе Мајдака, Миће Милошевића, Влатка Гилића, Живка Николића, Петра Љубојева, Столета Попова, Желимира Жилника, Карпа Године, Јоце Јовановића, Горана Паскаљевића и других. Један од програма био је посвећен Лордану Зафрановићу. *Застава филм* прославила је 55 година рада.

После неколико година каквог-таквог оптимизма, таман када је дошао тренутак да се он осети и у филмској продукцији, која је малим корацима почела да се одмиче од мрачних сећања на претходну деценију и инспирацију полако кренула да тражи и на другим местима, Србија, нажалост, опет даје болну тему домаћим документаристима – први демократски изабран премијер Србије Зоран Ђинђић убијен је 12. марта 2003. године.

Miloš Đurđević ("Centre for Visual Communications KVADRAT" and *Across the Bridge* by Filip Čolović (produced by RTS and Filip Čolović).

Regarding the young, even an eleven-year-old pupil of the fifth grade of ES Miloš Crnjanski, Katarina Janković, who was persuaded by her teacher to make a film version of her imaginative Serbian language essay entitled "The School which Changes by Night" – entered competition.

The festival was closed by the screening of medium-length documentary by Igor Toholj *Cine Archaic: The Last Tour*, a road-movie made in South Banat which witnesses the disappearance of cinemas in Serbia.

Along with the official selection dominated by young directors, the festival reminded of its fifty-year long history, through programs dedicated to the great names of Yugoslav film. In co-operation with the Yugoslav Film Archive, there were about 70 titles selected, which reminded of Belgrade School of Documentary Film, Zagreb School of Animated Films, and generally, of the achievements by great production centers – Belgrade, Zagreb, Ljubljana, Sarajevo, Skopje and Novi Sad, and the names like: Štrbac, Škanata, Zaninović, Čukulić, Krsto Papić, Trajče Popov, Tanović, Hadžismajlović, Sremec, Pogačnik and others. The program "New Sensibility in Documentary Film" featured the films by Saša Petrović, Puriša Đorđević, Dušan Makavejev, Nikola Majdak, Mića Milošević, Vlatko Gilić, Živko Nikolić, Petar Ljubojev, Stole Popov, Želimir Žilnik, Karpo Godina, Joca Jovanović, Goran Paskaljević and others. One of the programs was dedicated to Lordan Zafranović. "Zastava Film" celebrated its 55th anniversary.

9After a couple of years of certain optimism, just as it was time to feel it in film production, which was slowly turning away from dark memories of the previous decade towards inspiration in other places, Serbia unfortunately offered a tragic topic to national documentarists again – the first democratically elected Prime Minister of Serbia, Zoran Đinđić, was assassinated on 12th March 2003.

Педесет први Фестивал кратког метра. Први међународни. Први пут под именом *Београдски фестивал документарног и краткометражног филма*. Други пут у Србији и Црној Гори. Последњи пут у дворани Дома синдиката.

Кратки метар је отворио гост Фестивала, чувени амерички аниматор Бил Плимтон, најпознатији по филму *Your Face*, који је био номинован за Оскара 1987. године. Након тога је приказан избор кратких филмова из иностранства.

Идеја да се Кратки метар отвори ка иностранству постојала је већ неколико година, а нарочито се кристалисала након што је распадом СФРЈ домаћа продукција постала релативно мала. Такође, на претходним фестивалима показало се да је малтене било више награда него филмова и да су критеријуми често били недовољно јаки. Фестивал је дуго кроз своју историју инсистирао на филмовима из иностранства, чак и у периодима када је то било мало очекивано, али ово је био први пут да се страни филмови такмиче за награде.

Домаћи и страни филм, ипак, нису били потпуно изједначени, будући да је у циљу подстицаја домаће продукције било знатно више награда за домаћи филм. За Гран При су се, међутим, равноправно борили и једни и други, што је знатно отежало посао домаћим ауторима. Ова идеја имала је за циљ да постави нешто тежи задатак пред домаће редитеље и продуcente, да побољша квалитет програма и да учини да Фестивал буде нека врста прозора у свет. Резултати ове одлуке видљиви су тек данас, када је јаз између домаће и стране селекције све мањи.

За домаћи филм награде се додељују у свим категоријама – за документарни, кратки играни, анимирани и експериментални филм, а ту су и дипломе за појединачни ауторски допринос

The fifty-first Short Film Fest. International for the first time. The Belgrade Documentary and Short Film Festival for the first time. For the second time in Serbia and Montenegro. For the last time in the hall of the House of Unions.

The Short Film Fest was opened by a famous American animator, Bill Plympton, the most well-known for the film *Your Face*, which had been nominated for an Oscar in 1987, and the screening of a selection of short international films followed.

The idea that the Short Film Fest should become open to films from abroad had existed for some years, and after the disintegration of SFRY, when national production had become relatively small, it had crystallized. Also, the previous festivals had shown that the awards had almost been more numerous than the films and that the criteria had not frequently been strong enough. The festival had long insisted upon international films, even in periods when it had been little expected, but this was the first time that international films competed for awards.

National and international films were not, however, equal, as the award for the national film was considerably higher, so as to encourage the production. Nevertheless, both equally compete for the Grand Prix, which national authors found increasingly difficult. This idea aimed to set a more difficult task for the national authors and producers, to improve the quality of the program and to make the festival a kind of a window to the world. The results of this decision are only evident today, when the gap between the national and international programs is rapidly shrinking.

For the national film, the awards were granted in all categories – documentary, short fiction, animated and experimental film, and there were diplomas for individual auctorial contribution (camera work,

(сниматељски рад, анимација, монтажа, музика или дизајн звука), као и награда за најбољег произвођача групе филмова. Када је реч о страном програму, додељују се Златна медаља за најбољи филм међународног програма и Златне медаље за најбољи документарни и недокументарни филм.

Домаћи програм бира трочлана селекциона комисија на основу пристиглих пријава, у саставу: Феликс Пашић, Јанко Баљак и Мирољуб Стевановић. Међународни програм могао се формирати или директним позивом уметничког директора, пријављивањем филмова од стране иностраних продуцената и аутора и накнадном селекцијом, или по одлуци Савета. Пратећи програми формирају се на предлог уметничког директора и његовог тима, одлукама које усваја Савет фестивала.

Директор дирекције ФЕСТ-а је Милош Параментић. Уметничка директорка Фестивала је Вера Влајић, а у Савету су: Даница Аћимовић, Жарко Драгојевић, Марина Ђурашковић, Влада Лазаревић, Никола Лоренцин, Мирослав Николић и Влада Перовић.

У домаћем жирију су: Маја Волк, Пеђа Бабовић и Мирослав Живковић, а у међународном монтажерка из Француске Доминик Овре, Јадвига Глова са Института за аудиовизуелне уметности у Кракову и Тје Стин Милер из Европске документарне мреже (European Documentary Network).

Први Гран При на међународном фестивалу добио је управо један страни филм – *Нојева барка*, прича о потопљеним бродовима на граничној реци између Ирана и Ирака, рад младе иранске редитељке Судабех Бабагап, који је добио и Златну плакету Београда за најбољи страни филм. Одлуку су једногласно донела оба жирија.

Интересантан је податак од тренутка када је Фестивал постао међународни, ирански продуценти ниједном нису заборавили да пошаљу филм, напротив, управо је ова земља, уз Мексико и Шпанију из године у годину имала највише пријава, чак и више десетина.

Најбољим филмом домаћег такмичарског програма проглашен је филм *Живот после*, Срђана Славковића и Живојина Челића (продукција Б92) о немоћи и бесмислу националне нетрпељивости, снимљен у

animation, editing, music or sound design), as well as the award for the best producer of a group of films. Regarding the international program, the Golden Medal for the best film of the international program was awarded, as well as the Golden Medals for the best documentary and the best non- documentary film.

The national program was to be chosen from the submitted applications by the three-member selection board. This year, these were: Feliks Pašić, Janko Baljak and Miroљub Stevanović. The international program could be formed by a direct invitation from the art director, by the international producers and authors submitting films themselves, by subsequent selection or by the decision of the Council. The accompanying programs were to be formed every year by special decisions of the festival Council.

The director of FEST Head Office was Miloš Paramentić. The art director of the festival was Vera Vlajić, and the Council were: Danica Aćimović, Žarko Dragojević, Marina Đurašković, Vlada Lazarević, Nikola Lorencin, Miroslav Nikolić and Vlada Perović.

The national jury were Maja Volk, Peđa Babović and Miroslav Živković, and the international jury consisted of: French editor Dominique Auvray, Jadwiga Glowa of the Institute of Audiovisual Arts in Krakow, and Tue Steen Müller of the European Documentary Network.

The first Grand Prix at the international festival was granted to a foreign film – *The Noah's Ark*, a story about sunken ships on the river border between Iran and Iraq, the work by a young Iranian directress Soudabeh Babagap, which was awarded the Golden Plaque Belgrade for the best foreign film as well. The decision was made unanimously by both juries.

Interestingly, from the moment the festival became international, Iranian producers have never failed to send a film; on the contrary, this country in particular, along with Mexico and Spain has had most submitted applications, dozens of them.

The best film in national competition was *Life After* by Srđan Slavković and Živojin Čelić (B92), about the infirmity and absurdity of national bigotry, filmed at a home for the elderly in Priština, where faced with

старачком дому у Приштини где, суочени са својим последњим данима у слози живе Срби и Албанци.

Ове године смо на Фестивалу гледали и чувени документарцац *Pretty Dyana* (продукција *Dribbling Pictures*) београдског редитеља Бориса Митића. Филм *Pretty Dyana* је врло брзо постао познат широм земље, а освојио је симпатије публике и критике на бројним светским фестивалима, између осталих и на IDFA фестивалу. У београдским предграђима у веома лошим условима углавном без икаквих докумената, живи група Рома, која преживљава сакупљајући отпад, а као превозно средство користе најчуднија могућа возила. *Pretty Dyana* је прича о Ромима и старом Ситроеновом моделу познатом као 'Дијана', који у њиховој 'кућној радиности' добија потпуно нови облик, личи на мини камионет или трактор, одличан је за пренос старог папира и, што је најчудније – ради. Пројекцији су присуствовали и сви протагонисти. Били су весели, као што смо их и запамтили у филму.

Златна медаља Београд за најбољи домаћи документарни ТВ филм додељена је Драгомиру Зупанцу за дугометражни ТВ документарцац *Желимир Жилник: Прилози за историју ЈУ филма и политпорнографију* (продукција РТС), који је добио и Награду „Јован Аћин“.

Диплома за најбољу режију додељена је Лордану Зафрановићу за филм *Симфонија небеског града* (продукција РТС), филмски есеј о Шангају, његовој бурној прошлости и савременом животу.

Награда за животно дело додељена је Стевану Радовићу Орјенском.

На Фестивалу учествују филмови из двадесет шест земаља, међу којима су и Босна и Херцеговина и Хрватска.

their last days, Serbs and Albanians live together in harmony.

This was the year we watched the famous documentary *Pretty Dyana* ("Dribbling Pictures") by Belgrade director Boris Mitić. *Pretty Dyana* was very soon famous across the country, and the film won over the audiences and critics at numerous international festivals, such as IDFA festival. In Belgrade suburbs, in desperate living conditions, mostly with no documents, lives a group of Roma people, who survive by collecting waste and use the strangest possible vehicles for transport. *Pretty Dyana* is a story of Roma people and an old Citroen model known as Dyane, which after their "DIY" gets a completely new shape, resembles a mini pickup or tractor, is excellent for carrying waste paper and, what is the strangest – it works. All the protagonists were present at the screening. They were as cheerful as they were in the film.

The Golden Medal Belgrade for the best national documentary TV film was awarded to Dragomir Zupanc for his feature-length TV documentary *Želimir Žilnik: Contributions to the History of YU film and Politpornography* (RTS), which also won the Jovan Aćin Award.

The diploma for the best directing was awarded to Lordan Zafranović for his film *Symphony of the Heavenly City* (RTS), a film essay on Shanghai, its tumultuous past and modern life.

The Life Achievement Award was granted to Stevan Radović Orjenski.

There were films from twenty-six countries at the festival, including Bosnia and Herzegovina and Croatia.

05

LII Фестивал, од 20. до 24. априла
52nd Festival, 20th – 24th April

Фестивал напушта Дом синдиката у коме је провео скоро 50 година. Под слоганом 'И живот је кратка форма', Кратки метар се сада одржава у Дому омладине и у Дворани Културног центра Београда. Вера Влајић је и даље уметничка директорка, а на место председника Савета долази Јанко Баљак.

Уместо домаћег и страног жирија, који су прошле године били одвојени, сада постоји један међународни жири, који заседа у саставу: чувени критичар и историчар филма Рон Холовеј (председник), оснивачица и директорка фестивала IDFA Али Даркс, уметнички директор фестивала у Драми у Грчкој Антонис Пападопулос, критичар из Београда Милан Влајчић и млада црногорска редитељка Марија Перовић. Жири је похвалио конкуренцију која је била веома јака, нарочито у категорији анимације.

Гран При је додељен ауторки из Јужне Кореје, Ом Хе Џонг за филм *Доме слатки доме* за „оригинални и освежавајући приступ са неочекиваним обртима који уобичајено спадају у хорор жанр“. Главни мотив филма је јапанска и корејска традиција у складу са којом се и данас повремено дешава да, у случају банкрота, отац или мајка убију целу породицу. Вест о награди ауторку је затекла у Јужној Кореји, а на телефонске позиве уметничке директорке Фестивала Вере Влајић, два пута јој је спустила слушалицу. Ом, наиме, није ни знала да је продуцент послао филм на Кратки метар и мислила је да се неко шали. Када је схватила да је заиста награђена – првим авионом дошла је у Београд на свечано затварање.

Златна плакета Београда аутору најбољег филма међународног програма додељена је Крису Ландрету за филм *Рајан*, који је комбинација документарних и анимираних слика, као омаж Рајану Ларкину, великом уметнику и једном од пионира канадске анимације.

The Festival left the House of Unions where it had spent almost 50 years. It was held now in the Cultural Center "Dom Omladine" Belgrade (DOB) and the Cultural Centre of Belgrade Movie Theatre (DKC). Vera Vlajić was still the art director, and Janko Baljak became the president of the Council.

Instead of the national and international jury which had been separated the previous year, there was a single international jury consisting of: famous critic and film historian Ronald Holloway (president), founder and director of IDFA Ally Derks, art director of the Drama Festival in Greece Antonis Papadopoulos, Belgrade critic Milan Vlajčić and a young Montenegrin directress Marija Perović. The jury commended the strong competition, especially in the category of animation.

The Grand Prix was awarded to the authoress from South Korea, Hye-Jung Um for the film *Home Sweet Home* for the "original and refreshing approach with unexpected twists which are usually associated with the horror genre". The main motive of the film is the Japanese and Korean tradition, in accordance with which even today there is an occasional case when the father or mother murders the whole family in case of bankruptcy. The authoress was in South Korea when she received the news of the award, but she hung up twice on Vera Vlajić, the art director of the festival. Apparently, Um did not even know that the producer had sent the film to the Short Film Fest and thought that someone was making fun of her, but when she realized that she had really been awarded – she took the first plane to Belgrade to receive the award.

The Golden Plaque Belgrade for the author of the best international program film was awarded to Chris Landreth for the film *Ryan*, which is a combination of documentary and animated images, as homage to Ryan Larkin, a great artist and one of the pioneers of

Златна плакета Београда аутору најбољег филма домаћег такмичарског програма додељена је Горану Радовановићу за документарца *Пилећи избори* који „оштро и досетљиво оцртава моралне и социјалне слабости у српском друштву“. Од награђених издвајамо и *Земљу Ваваје* Петра Јовановића (Златна медаља – најбољи домаћи документарни филм), *Огледало* Јелене Бешир (Златна медаља – најбољи домаћи анимирани филм), бајку *Принц од папира* Марка Костића, у којој шарм девојчице побеђује гангстера који се појављује у њеном магичном свету (Златна медаља – најбољи домаћи кратки играни филм), *Слободан пад* Владимира Ђукелића (Златна медаља – најбољи домаћи експериментални филм). Награду за најбољег продуцента групе филмова добио је ФДУ. У ситуацији када су некада велика државна предузећа приватизована или нестала, када је присутно много малих (приватних) продуцентских кућа, многе од њих само са по једним филмом – ФДУ и АФЦ су у двехиљадитим постали најзначајнији домаћи произвођачи за Фестивал.

Посебна посланица била је пројекција кратког филма чувеног Микеланђела Антонионија *Поглед Микеланђела*, у коме се редитељ диви маестралном раду великог сликара. Жири је овом филму одао специјално признање.

Приказани су најбољи кратки играни филмови по избору Европске филмске академије, а Кратки метар је наставио ту сарадњу и наредних неколико година. Један од специјалних програма био је посвећен

Canadian animation. The Golden Plaque Belgrade for the author of the best national film in competition was awarded to Goran Radovanović for his documentary *Chicken Elections* which “sharply and ingeniously presents moral and social weaknesses in the Serbian society”. The following were also awarded: *The Country of Vajaja* by Petar Jovanović (the Golden Medal – the best national documentary), *The Mirror* by Jelena Bešir (the Golden Medal – the best national animated film), fairy tale *Paper Prince* by Marko Kostić, in which a little girl’s charm beats a gangster who appears in her magic world (the Golden Medal – the best national short fiction film), *Free Falling* by Vladimir Đukelić (the Golden Medal – the best national experimental film). FDU won the award for the best producer of a group of films. In the situation when the once big state production companies were either privatized or disappeared and a lot of small (privately owned) production companies were present, many of them with just one film – FDU and AFC became the most important national producers for the festival in the first decade of the 21st century.

The screening of the short film *The Gaze of Michelangelo* by famous Michelangelo Antonioni, in which the director admires the master work of the great artist, was a special treat. The jury gave a special recognition to this film.

The best short fiction films, as selected by the European Film Academy were screened, and the Short Film Fest continued this co-operation for several more years.

Косову, други новом иранском документарном филму, а гледали смо и омаж француском документаристи Ремону Депардону, као и избор филмова са фестивала у Клермон Ферану. Двема специјалним пројекцијама Фестивал је одао пошту преминулим редитељима и пријатељима фестивала Миленку Штрпцу (1925-2004) и Здравку Велимировићу (1930-2005).

Приказано је 148 филмова из 41 земље. На Фестивалу је било 27 иностраних гостију. Фестивал је, између осталих, угостио Раду Шешић као представницу филмске фондације Јан Вријман при Фестивалу IDFA, Весну и Боривоја Довниковића који су дошли из Хрватске, бугарску теоретичарку и критичарку Олгу Маркову и друге.

Награда за животно дело додељена је Миодрагу Микију Стаменковићу.

One of the special programs was dedicated to Kosovo, one to the new Iranian documentary film, and there was also homage to the French documentarist Raymond Depardon, as well as a selection of films screened at the festival at Clermont-Ferrand. There were also two special screenings in memory of two late directors, friends of the festival, Milenko Štrbac (1925-2004) and Zdravko Velimirović (1930-2005).

There were 148 screened films from 41 countries. 27 international guests visited the festival. The festival's guests were, among others, Rada Šešić as the representative of the Jan Vrijman Fund (IDFA Festival), Vesna and Borivoje Dovniković from Croatia, Bulgarian theoretician and critic Olga Markova, and others.

The Life Achievement Award was granted to Miodrag Miki Stamenković.

LII Фестивал, од 11. до 15. априла
53rd Festival, 11th – 15th April

06

Фестивал се одржава у Дому омладине, ДКЦ-у и Музеју Југословенске кинотеке, под слоганом 'Докле идете'... У домаћем такмичарском програму приказана су 44, а у међународном 24 филма.

У селекционој комисији за домаћи програм су Горан Гоцић, Оливера Милош Тодоровић и Милан Влајић, док су страни програм припремиле Ивана Кроња (предселекција) и Вера Влајић. У жирију су италијански критичар и публициста Ђаналберто Бендаци, бугарски документариста Андреј Паунов, документариста и директор фестивала Докуполис из Барселоне Хуго Салинас и редитељи Горан Радовановић и Светлана Поповић, као председница жирија. Председник Савета фестивала је Јанко Баљак.

Гран При је додељен Растку Ћирићу за анимирани филм *Метаморф*. Ћирић је тада рекао: „Филм *Метаморф* је посвећен Миленку Штрпцу, нашем великом режисеру документарних филмова, који ми је помагао још од мог првог филма, од почетка осамдесетих. На нашем последњем сусрету, за који је он знао да је последњи а ја не, наложио ми је да овај филм 'истерам до краја, без компромиса и грешака које ће ми касније сметати'. Надам се да ова награда показује да сам испунио његову последњу жељу”.

На Фестивалу учествују две генерације породице Ћирић: Ива Ћирић добија награду за најбољи анимирани филм у домаћем такмичарском програму (*Принцеза на зиду*, продукција *BS Group*). Младе филмске ауторке опет освајају награде. Мина Ђукић је награђена за свој кратки играни филм *Досије Пацов* (продукција *ФДУ*). Запажен је био и документарцац *Последња Вирџина* Оље Панчић који је добио ФИПРЕСЦИ награду.

Златна плакета за најбољи документарни филм домаћег такмичарског програма додељена је Желимиру Жилнику за филм *Европа преко плота* (продукција

The festival was held at DOB, DKC and the hall of the Yugoslav Film Archive under the slogan "Where To?" The national and international competition programs featured 44 and 24 films, respectively.

The selection board for the national program were Goran Gocić, Olivera Miloš Todorović and Milan Vlajić, whereas the international program was prepared by Ivana Kronja (pre-selection) and Vera Vlajić. The jury members were Italian critic and publicist Giannalberto Bendazzi, Bulgarian documentarist Andrey Paounov, documentarist and director of the Barcelona festival Docupolis Hugo Salinas and directors Goran Radovanović and Svetlana Popović (president of the jury). The president of the festival Council was Janko Baljak.

The Grand Prix was awarded to Rastko Ćirić for his animated film *The Metamorph*. Ćirić said: "The film *Metamorph* is dedicated to Milenko Štrbac, our great documentary film director, who was helping me ever since my first film, since the early eighties. During our last meeting, which he knew was the last, but I didn't, he told me to »see the film through to the end, with no compromise or mistakes which will annoy me later«. I hope this award shows that I have fulfilled his last wish”.

Two generations of the Ćirić family participated in the festival: Iva Ćirić won the award for the best animated film in national competition *The Princess on the Wall* ("BS Group"). Young film authoresses won awards again. Mina Đukić was awarded for her short fiction film *The Rat Files* (FDU). *The Last Virginia*, a documentary by Olja Pančić was also noticed and granted the FIPRESCI award.

The Golden Plaque for the best national documentary film in competition was awarded to Želimir Žilnik for the film *Europe Next Door* ("Terra Film", Novi

Тера (филм, Нови Сад) о животу сељака и шверцера у Војводини после успостављања шенгенске границе између Србије и Мађарске.

Као најбољи филм међународног такмичарског програма награђен је анимиран *Љубавни случај једног цвета* Била Плимтона, који је претходне године отворио Фестивал.

Током трајања Фестивала, на ФДУ је одржана радионица о 'пичингу' у документарном филму, коју је водила Рада Шешић, као представница фестивала IDFA. За ову радионицу одабрано је десет радова студената домаћих академија.

Међу гостима је био и Хосе Запата, продуцент најуспешнијег шпанског документарног филма 2005. године *Кућа моје баке*, награђен на фестивалу IDFA претходне године. Од страних аутора издвајамо госта из Норвешке Дејвида Кинселу који је представио документарни филм *Љубавна писма из дечијег затвора* у коме је приказан живот руских малолетника који детињство проводе у затвору, оптужени за тешке злочине. У оквиру страног програма представљен је и Фестивал анимираног филма из Отаве.

Награду за животно дело добио је Влада Петрић, који се публици обратио путем видео писма.

Sad) about the life of peasants and bootleggers in Vojvodina after the introduction of the Schengen border between Serbia and Hungary.

The best animated film in international competition was *The Fan and the Flower* by Bill Plympton, who had opened the festival the previous year.

During the festival, a workshop on pitching in documentary work was led by Rada Šešić, a representative of IDFA festival. For this workshop, ten works by national Academy students were chosen.

One of the guests was Hose Zapata, the producer of the most successful Spanish documentary in 2005 *My Granny's House*, awarded at IDFA the previous year. One of the international authors who should be mentioned is a Norwegian David Kinsella who presented his documentary *Love Letters from a Children's Prison*, about the life of Russian juvenile delinquents who spend their childhood in prison, charged with serious crimes. The international program also featured the presentation of the Ottawa animated film festival.

Vlada Petrić, who won the Life Achievement Award, addressed the audience via video letter.

Фестивал је под слоганом 'Кокице гоје' одржан у Дому омладине и у Дому синдиката. У међународном жирију били су: словеначки редитељ са великим искуством на Кратком метру Карпо Година (председник), председница Комитета за филм при Министарству за образовање и културу Кипра Елена Христодулиду, драматуршкиња Милена Марковић, директорка Хирошима фестивала, председница ASIFA и аниматорка из Јапана Сајоко Киношита и филмски критичар Ненад Дукић. У селекционој комисији за домаћи такмичарски програм били су: редитељ Олег Новковић, драматуршкиња Владислава Војновић и филмски критичар Срђан Вучинић. Међународни програм бирала је Вера Влајић, а предселекцију је вршила Ивана Кроња. Председник Савета фестивала био је Јанко Баљак.

За учешће се пријавило 106 домаћих и 320 иностраних аутора. За награде Фестивала, такмичило се 40 домаћих (16 документарних, 9 анимираних, 8 кратких играних и 7 експерименталних) и 26 страних филмова (9 документарних, 7 анимираних, 10 кратких играних филмова).

Фестивал је отворен пројекцијом филма *Симфонија руку* Владе Петрића, који је претходне године добио Награду за животно дело. Симфонија руку је „ДВ есеј у три дигитална става“, инспирисан Воркапићевим концептом о визуелно-звучној амалгамацији филмске структуре. Визуелни материјал представљају слике италијанских ренесансних мајстора (на музику Џона Перцела), српске средњовековне фреске (на музику Стевана Ст. Мокрањца) и савремене фотографије (на музику Чарлса Мингаса).

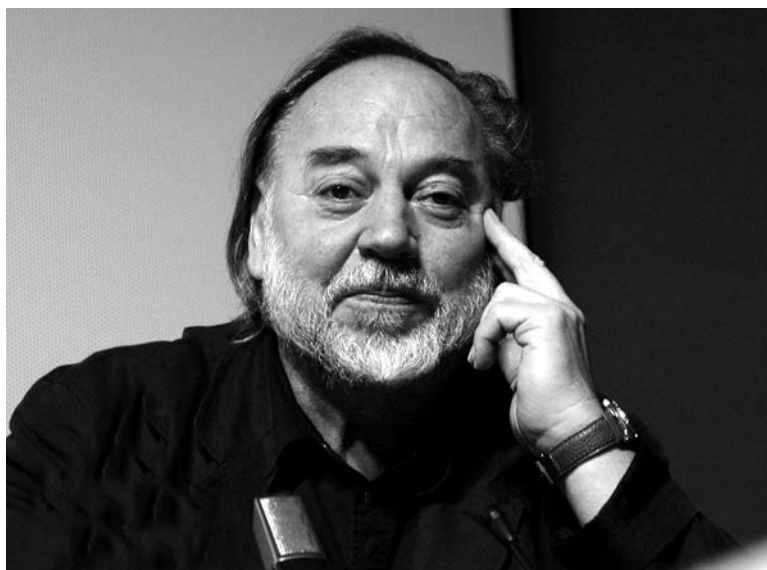
Гран При је добио филм младе руске редитељке АLINE Руднитскаје *Грађански статус*, који најважније догађаје из свакодневног живота – венчање, развод, рођење деце и смрт, приказује кроз рутину општинских канцеларија. Радња се одиграва

The festival was held under the slogan "Popcorn is Fattening" at "Dom Omladine" and the House of Unions. The international jury were: Slovenian director with a great experience at the Short Film Fest Karpo Godina (president), president of the Film Committee at the Ministry of Culture and Education of Cyprus Elena Christodoulidou, dramatist Milena Marković, director of the Hiroshima festival, president of ASIFA and animator from Japan Sayoko Kinoshita and film critic Nenad Dukić. The selection board for the national competition were director Oleg Novković, dramatist Vladislava Vojnović and film critic Srđan Vučinić. The international program was selected by Vera Vlajić, and pre-selected by Ivana Kronja. The president of the festival Council was Janko Baljak.

106 national and 320 international authors submitted their work. There were 40 national (16 documentaries, 9 animated, 8 short fiction and 7 experimental) and 26 foreign films (9 documentaries, 7 animated and 10 short fiction films) in competition.

The festival was opened by the screening of *The Symphony of Hands* by Vlada Petrić, who had won the Life Achievement Award the previous year. The *Symphony of Hands*, "a DV essay in three digital movements", was inspired by Slavko Vorkapić's concept of visual-sound amalgam of the film structure. The visual material are the paintings of Italian Renaissance masters (accompanied by the music of John Purcell), Serbian medieval frescos (accompanied by the music of Stevan St. Mokranjac) and modern photography (accompanied by the music of Charles Mingus).

The Grand Prix was awarded to a young Russian directress Alina Rudnitskaya for *Civil Status*, which presents the most important everyday life events – wedding, divorce, birth, death, through the routine of municipality offices. The film is set in a Wedding Palace, a place where human destinies and bureaucracy intersect.

у Палати за венчања, месту где се људске судбине укрштају са бирократским системом.

Као најбоље остварење домаћег такмичарског програма награђен је кратки играни филм *Пасуљ* Ивана Буквића (продукција ФДУ), у коме смо гледали снајперисту који у рату на нишану држи непријатељског војника и спрема се да повуче ороз. Баш у том тренутку војник узима да једе пасуљ и то чини са таквим уживањем да је снајперисти жао да га 'прекине'. Сутрадан снајпериста бива заробљен и доспева истом војнику у руке....

Златну медаљу за најбољи документарни филм добио је Зоран Ђудуровић за филм *Гера* о сликару Душану Герзићу Гери (1961-1998), једном од главних представника новог таласа у југословенској уметности, активног и у области филма, музике и графичког дизајна (продукција ФДУ). Од награђених издвајамо и кратки играни филм Николе Лежаића *Боксер иде у рај* (продукција ФДУ). Награду за најбољег продуцента групе филмова добио је *Филм и тон*.

Посебну пажњу привукла је пројекција документарца Динка Туцаковића и Милана Никодијевића *Забрањени без забране* (продукција *Art & Popcorn*) који нас је подсетио на Југославију шездесетих и седамдесетих... Кроз разговоре са

Beans by Ivan Bukvić (FDU) was awarded as the best achievement of the national competition, in which we saw a sniper who aims at the enemy soldier, getting ready to pull the trigger. At that precise moment, the soldier starts eating beans with such gusto that the sniper is sorry to "interrupt". The following day, the sniper gets captured and ends up in the hands of the very same soldier...

The Golden Medal for the best documentary film was awarded to Zoran Đudurović for the film *Gera*, about the painter Dušan Gerzić Gera (1961-1998), one of the major representatives of New Wave in Yugoslav art, who had engaged in film, music and graphic design (produced by FDU). A short fiction film by Nikola Ležaić *The Boxer Goes to Heaven* (FDU) should also be mentioned. "Ton i Film" was awarded as the best producer of a group of films.

The screening of the documentary *Censored without Censorship* by Dinko Tucaković and Milan Nikodijević (produced by "Art&Popcorn") which reminded us of the sixties and seventies in Yugoslavia, drew special attention. Through interviews with Yugoslav authors, this documentary tells a story about the phenomenon of film and censorship, with the accent on so-called Black Wave, the most significant and artistically the most powerful period of the seventh art in former Yugoslavia,

југословенским ауторима, овај документарцац приповеда о феномену филма и цензуре, а тежиште је период такозваног 'Црног таласа', најзначајније и уметнички најснажније раздобље седме уметности у бившој Југославији, настало током шездесетих, а идеолошким и политичким одлукама сахрањено почетком седамдесетих година.

Од претходне године студенти са Факултета примењене уметности и Академије БК учествују на конкурс за идејно решење наредног Фестивала. Изложба студентских радова, пристиглих на конкурс, одржана је у Великој галерији СКЦ-а.

Приказан је богат пратећи програм – јапанска анимација, антиратни филм, шпански кратки филм, најбољи европски кратки играни филмови, ретроспектива радова Желимира Жилника...

Награда за животно дело додељена је браћи Вранешевић, Предрагу и Младену.

born in the sixties and buried at the beginning of the seventies by ideological and political decisions.

Starting from the previous year, students of the Faculty of Applied Arts and BK Academy had participated in the competition for the conceptual design of the following festival. The exhibition of the submitted student work was held in the gallery of SKC.

An extensive accompanying program was screened – Japanese animation, anti-war film, short Spanish film, the best European short fiction films, a retrospect of Želimir Žilnik's works.

The Life Achievement Award was granted to the brothers Vranešević, Predrag and Mladen.

08

LV Фестивал, од 26. до 30. марта
55th Festival, 26th – 30th March

Фестивал се одржава под слоганом 'Све што је лепо...' Место уметничког директора од Вере Влајић преузима Јанко Баљак. Савет фестивала сада се зове Одбор и у њему су: Љиљана Обрадовић (председница), Мила Коругић, Миша Радивојевић, Динко Туцаковић и Леон Делеон. У селекционој комисији за домаћи програм су историчарка и теоретичарка филма, професорка ФДУ Невена Даковић, редитељ Јован Тодоровић и монтажер Горан Митровић. Чланови жирија су: директор Фестивала кратког филма FIKE у Португалу Жоао Паоло Македо (председник), филмска критичарка и теоретичарка из Немачке Кристл Грунвалд Мерц, хрватска редитељка Дана Будисављевић, београдски аниматор, професор ФПУ Растко Ћирић, и редитељ из Београда, аутор документарца *Dirty Dyana*, Борис Митић.

Будући да је Дом омладине ушао у вишегодишњу реконструкцију, Фестивал се одржава у ДКЦ-у и у Музеју Југословенске кинотеке, с тим што је свечано затварање одржано у Позоришту на Теразијама. Приказана су 42 филма у домаћој и 43 у међународној конкуренцији. Награда за животно дело додељена је професору Марку Бапцу.

Награду за најбољу продукцију групе филмова добио је *Квадрам*.

Гран При осваја двадесетпетогодишњи Марко Јефтић за изузетни документарцац *Бајне виле*, причу о музичком саставу у Геронтолошком центру на Бежанији – о групи веома оптимистичних дама предвођеним осамдесетпетогодишњом госпођом Мери Галевском, која је са мужем Николом Галевским основала секстет. Мери је остала удовица, а првобитни секстет се распао. Одлучна да оствари супругов и свој сан, оформила је нови секстет, састављен искључиво од женских чланица. Пред њима је много изазова и челична воља једне личности. Дубравка Лакић је прокоментарисала у *Политици*: „Чврсто решене да

The festival was held under the slogan "All that is Nice..." Vera Vlajić was succeeded by Janko Baljak as the art director. The festival Council was now called the Board and it consisted of: Ljiljana Obradović (president), Mila Korugić, Miša Radivojević, Dinko Tucaković and Leon Deleon. The national program selection board were historian and film theoretician, Professor at FDU Nevena Daković, director Jovan Todorović and film editor Goran Mitrović. The jury members were: director of the Portuguese short film festival FIKE Juao Paolo Macedo (president), German film critic and theoretician Christl Grunwald Mertz, Croatian directress Dana Budisavljević, Belgrade animator, Professor at Faculty of Applied Arts Rastko Ćirić, and Belgrade director, author of documentary *Dirty Dyana* Boris Mitić.

As "Dom Omladine" was to undergo a long-term reconstruction, the festival was held in DKC and the Yugoslav Film Archive hall, whereas the official closing was held at the Theater Terazije. There were 42 national, and 43 international films in their respective competitions.

The Life Achievement Award was granted to Professor Marko Babac.

"KVADRAT" was awarded as the best production company of a group of films.

The Grand Prix was awarded to twenty-five-year-old Marko Jeftić for his extraordinary documentary *Fabulous Fairies*, the story about a music band from Gerontology Center at Bežanija – a group of optimistic ladies led by eighty-five-year-old Mrs. Mary Galevska who made a sextet with her husband Nikola Galevski. When Mary became a widow, her first sextet broke up. Determined to make her and her late husband's dream come true, she formed a new sextet, made up of female members only. They face many a challenge and have one person's iron will for support. Dubravka Lakić commented in

им 'златно доба' не протиче у депресији и старачкој доколици, ове енергичне даме својом музиком, песмом и радошћу хране и себе и своје окружење, дајући тако корисну лекцију да је живот онакав каквим га сам начиниш" (29. март 2008). Примајући награду, Јефтић је рекао да она „припада госпођи Мери која је разлог постојања овог филма, мада, нажалост, није доживела премијеру". Захватили се свим учесницама филма, као и својим сарадницима, а посебно монтажеру Ивану Васићу. За камеру је била задужена Ана Јелић. Филм је приказан на бројним фестивалима, а у Сарајеву је добио посебно признање.

Веома је значајно је што управо један домаћи аутор добио главну награду у равноправној конкуренцији домаће и међународне продукције. Од када је Фестивал отворио своја врата филмовима из иностранства, то наине није успело ниједном другом редитељу из Србије.

Златну плакету Београда за најбољи филм у домаћој селекцији добио је Милан Белегишанин за документарца *Ласта*, који је похваљен као „права лекција о нарацији".

Најбољим филмом у међународном програму проглашен је документарца холандске ауторке босанског порекла Лидије Зеловић-Гоekiјан *Моји пријатељи*. То је прича о генерацији пријатељица које су заједно одрасле у Сарајеву у време СФРЈ, а које су данас у различитим државама широм света и имају другачија виђења узрока и последица рата у Југославији – рата који их је раставио. Само је њихова љубав једна према другој остала непромењена. После много година, ауторка их све окупља на свом венчању у једном селу на територији данашње Републике Српске. Одатле се расплићу приче о Ољи, Емини, Јасни и Лидији. Према речима жирија, „причу о рату на Балкану тешко је испричати или објаснити, а Зеловић-Гоekiјан је у томе била веома успешна сучељавањем различитих личних искустава, базираних на сагледавању реалности, а не на носталгичном виђењу догађаја". Дубравка Лакић је у *Политици* забележила: „Овај филм, иначе снимљен аматерском камером и технички несавршен, настао је из стомака и чистог срца, са изврсно написаним монолозима и унутрашњим дијалозима, са добро

"Politika": "Determined that their 'golden age' should not pass in depression or old people's leisure, these energetic ladies feed themselves and others by their music, song and joy, giving a valuable lesson that life is what you make of it". (29th March 2008) Receiving the award, Jeftić said that it "belongs to Mrs. Mary who is the reason of the film's existence, although she did not, unfortunately, live to see the opening night". He thanked all the participants in the film, as well as his associates, especially editor Ivan Vasić. Ana Jelić did camera work. The film was screened at numerous festivals, in Sarajevo among others, where it received special recognition.

It is very important that a national author was awarded the main prize in an equal competition of the national and international production. No other director from Serbia succeeded in it since the festival had opened its doors to foreign films.

The Golden Plaque for the best national film was awarded to Milan Belegišanin for his documentary *The Swallow*, which was commended as "a proper lesson in storytelling".

The best international film was a documentary by a Dutch author of Bosnian origin, Lidija Zelović-Goekijan *My Friends*. *My Friends* is a story about a generation of friends who grew up together in Sarajevo during SFRY, and who live in different countries around the world now and have different perspectives of the causes and consequences of the war in Yugoslavia – the war that tore them apart. The only thing that has remained unchanged is the love they have for one another. After many years, the author gathers them at her wedding in a village on the territory of today's Republic Srpska. The stories about Olja, Emina, Jasna and Lidija unfold. In the words of the jury, the story of the war in the Balkans is difficult to tell or explain, and Zelović-Goekijan was very successful in it, by contrasting different personal experiences, based on perception of the reality, and not the nostalgic perception of the events. Dubravka Lakić wrote for "Politika": "This film, made by amateur camera and technically imperfect, was filmed from the gut and with the purity of heart, with exquisitely written monologues and internal dialogues, with segments of the story which were thought through and excellently guided, so as to create a firm and exciting unity." ("Politika", 28th March 2008)

осмишљеним и одлично вођеним сегментима приче који се склапају у чврсту и узбудљиву целину". (Политика, 28. март 2008).

Посебно признање добио је Милош Томић за остварење *Пљунути пољупцем* (продукција ФАМУ), филм који је настао анимацијом око 50.000 фотографија. Овај рад, у коме главни јунак лежи на земљи одакле 'јури' девојке које пролазе, 2007. године био је номинован за студентског Оскара као представник Чешке, где је Милош на Академији ФАМУ магистрирао и докторирао. Филм је, такође, на фестивалу *Alternative Film-Video* добио награду публике.

Мој друг Србија Соње Благојевић (независна продукција), филм о младићу из Сан Франциска који већ годинама лета проводи у Србији радећи као клоун, награђен је као најбољи документарцац домаћег такмичарског програма. У експликацији жирија речено је: „Кловнови су прави извор хумора и смеха, али и контраст тешким тренуцима у Србији и на Косову“.

Косово, непресушна тема како у српским медијима, тако и у свим гранама уметности у Србији, 17. фебруара 2008. године прогласило је независност.

Miloš Tomić received a special recognition for the film *Spitted by Kiss* (produced by FAMU) which was made by animation of about 50,000 photographs. This work, in which the main protagonist lies on the ground while "chasing" girls passing by, had been nominated for the Student Oscar in 2007, as the Czech representative, as Miloš had received his MA and PhD degrees at the Academy FAMU.

My Friend Serbia by Sonja Blagojević (independent production), the film about a young man from San Francisco who has been spending summers in Serbia for years working as a clown, was awarded as the best documentary of the national competition. The jury explained their decision: "Clowns are the real source of humor and laughter, but also a contrast to difficult moments in Serbia and Kosovo".

Kosovo, the omnipresent topic both in Serbian media and all arts in Serbia, had declared independence on 17th February 2008.

LVI Фестивал, од 30. марта до 3. априла
56th Festival, 30th March – 3rd April

09

И даље под уметничким руководством Јанка Баљка, Фестивал се одржава у Дворани Културног центра Београда, биоскопу „Балкан“ и Музеју Југословенске кинотеке. Биоскоп „Балкан“ била је једна од ретких 'преживелих' дворана након гашења београдских биоскопа, које се десило као последица лоших транзиција и приватизација које су пратиле распад земље. Иако је „Балкан“ у том периоду на кратко био поново прорадио, ускоро је, нажалост, дефинитивно поделио судбину осталих биоскопа из ланца *Београд филма*.

На отварању је минутом ћутања одата пошта недавно преминулом филмском критичару, теоретичару и аутору Ранку Мунитићу (1943-2009).

Фестивал је почео вишеструко награђиваним документарцем *У сну* младог америчког редитеља Јеремије Загара, о ексцентричном уметнику Исаји Загару. Филм представља хронику Исајине везе са супругом, кроз приказе љубави, издаје и породичних веза. На технички прилично лошој пројекцији у биоскопу „Балкан“ публика, новинари и критичари нису разумели овај филм као избор за отварање.

Додељена је Награда за животно дело Мићи Милошевићу, а на плочнику испред биоскопа откривена је звезда Крсту Шканати. Велика гужва, фестивалска атмосфера, много камера, фотопарата, новинара и заинтересованих и велика звезда југословенског филма у позним годинама и у добром расположењу. Шканатина звезда је трећа на успостављеном 'Булевару звезда', уз колеге Живојина Павловића и Данила Бату Стојковића. Звезде су данас, нажалост, разбијене и једва приметне.

У Одбору фестивала су: Мила Коругић, Миша Радивојевић, Динко Туцаковић и Леон Делеон.

Still guided by art director Janko Baljak, the festival was held at DKC, cinema "Balkan" and the Yugoslav Film Archive hall. The cinema "Balkan" was one of the rare "survivors" among cinema halls after the closing of Belgrade cinemas – which was the consequence of bad transitions and privatizations which followed the disintegration of the country. Although "Balkan" was open at that period for a while, it soon shared the fate of other cinemas from the "Beograd Film" chain.

There was a moment of silence at the opening to pay respect to the recently deceased film critic, theoretician and author Ranko Munitić (1943-2009).

The festival commenced with the multiple award winner documentary *In a Dream* by a young American director Jeremiah Zagar, about an eccentric artist Isaiah Zagar. The film presents the chronicle of his relationship with his wife, through images of love, betrayal and family ties. The audience, journalists and critics present at the rather technically poor screening at the cinema "Balkan" did not understand the choice of this film for the opening of the festival.

The Life Achievement Award was granted to Mića Milošević, and there was a presentation ceremony of the star embedded in the sidewalk in front of the cinema in honor of Krsto Škanata. A great crowd, festival atmosphere, lots of cameras, journalists and curious audience and a great elderly Yugoslav film star in high spirits. Škanata's star was the third on the established Boulevard of Stars, along with the stars of colleagues Živojin Pavlović and Danilo Bata Stoković. Today, unfortunately – broken and hardly noticeable.

The festival Board were: Mila Korugić, Miša Radivojević, Dinko Tucaković and Leon Deleon.

Several well noticed documentaries were screened. We watched a film portrait of a misunderstood hero, looser

Селекција је донела неколико запажених документарних филмова. У хваљеном раду Огњена Главонића *Живан Пујић, Џими* (продукција ФДУ) гледали смо филмски портрет једног несхваћеног јунака, панчевачког лузера и панкера. Живан је пун креативних идеја које никако да оствари, али од којих не одустаје. Осим вешто испричане приче, филм има и оно што је, нажалост, бивало све ређе на на Фестивалу – кратак је и привлачан. Филм је касније приказан широм света, а на Кратком метру је награђен Златном медаљом града Београда за најбољи домаћи документарни филм и Наградом за најбољу монтажу.

Игор Тохолј је приказао *Тачку прекида* (продукција МСФ) документарца који истражује дубоке трауме машиновођа, људи који се свакодневно на послу суочавају са могућношћу да одузму нечији живот. Неки од протагониста прегазили су више од 20 људи током своје каријере, већином су то били случајеви самоубиства. Овај потресни филм доноси нам причу о херојима из стварног живота, без праве шансе да реагују, након чега су тешко способни да живе без горког осећаја кривице. Филм је проглашен најбољим филмом домаће продукције, добио је награду ФИПРЕСЦИ, а композиторка Бранка Поповић награђена је за музику.

Гран при Фестивала додељен је белгијском кратком играном филму *Лаку ноћ*, који је био запажен на бројним фестивалима и исте године био је номинован за Европску филмску награду. Редитељ Валери Росије стигао је на сам крај свечаног затварања Кратког метра само да би примио награду, а ујутру је првим летом отишао из Београда.

За најбољу продукцију групе филмова награђен је

and punk of Pančevo in the noticed and praised film *Živan Pujić, Jimmy* (FDU) by Ognjen Glavonić. *Živan* is full of creative ideas that he never manages to realize, but he never gives them up. Apart from the cleverly told story, the film had what had unfortunately become rare at the festival – it was short and appealing. It was later screened around the world and at the Short Film Fest it was awarded the Golden Medal Belgrade for the best national documentary film and a diploma for the best editing.

Igor Toholj presented *The Br(e)aking Point* ("MCF"), a documentary which explores deep traumas of engine drivers, the people who face the possibility of taking someone's life daily. Some of the protagonists have run over more than 20 people, mostly suicide cases, during their careers. This moving film tells the story of real-life heroes, who do not have a chance to react timely, after which they are hardly capable of living without a bitter feeling of guilt. The film was declared the best in the national production, it won the FIPRESCI Award, and composer Branka Popović was awarded for the music.

The Grand Prix of the festival was awarded to the Belgian short fiction film *Good Night*, which was noticed at numerous festivals and nominated for the European Film Award the same year. Director Valery Rosier arrived at the very end of the official closing of the Short Film Fest only to receive the award and took the first morning flight from Belgrade the following day.

The award for the best production of a group of films was granted to Academic Film Center AFC Belgrade.

The audience came in large numbers to national film screenings, while the halls were rather vacant during the international program. During the screening of NY

Академски филмски центар, АФЦ Београд.

Публика је у великом броју долазила на пројекције домаћих филмова, док су сале биле прилично празне у току страног програма. Добра атмосфера осетила се у дворани ДКЦ, крцатој током пројекције филма *Њујорк, шест сати раније* Драгане Кањевац (продукција *ИДЕЈА*), који говори о некој тајној вези између Београда и Њујорка кроз сведочанства Београђана који су тамо емигрирали у периоду од осамдесетих до данас.

Један од специјалних програма био је посвећен Вељку Бикићу (1951-1998).

У оквиру специјалних пројекција, у Кинотеци је приказан и филм *Систер* Ненада Красавца који се бави случајем новинарке Даде Вујасиновић, убијене 1994. године у свом стану, случајем који до данас није разрешен. Дада је текстове објављивала у магазину *Дуга*, ратне догађаје у Југославији пратила је од самог почетка, а после одлуке да више не иде на ратишта, писала је о политичкој сцени Србије.

Страни програм формиран је по избору уметничког директора (предселекција: Дуња Јеленковић), док су чланови селекционе комисије за домаћи програм били: Петар Јаконић, Предраг Велиновић и Јован Мемедовић. У жирију су били: директор фестивала FID Марсеј Жан Пјер Рем, прошлогодишњи победник Марко Јефтић, чувени хрватски редитељ Ненад Пуховски, монтажер из Београда Марко Глушац (1969-2012) и авангардни њујоршки уметник Ари Голд, аутор вишеструко награђиваног кратког играног филма *Хеликоптер* у коме реконструише погибију своје мајке. Ари је пред заинтересованом публиком, која је већ добро знала његов рад, приказао избор својих кратких филмова.

У сарадњи са кућом *RED Production* Фестивал организује и 'Фестивал у фестивалу' Нова светлост – фестивал филмова рађених мобилним телефоном. Након дебате, која се током осамдесетих и деведесетих водила о односу између филма и видеа, Кратки метар овим потезом показује да иде у корак са временом.

6 Hours Behind by Dragana Kanjevac ("IDEJA"), which tells us about a secret connection between Belgrade and New York through testimonies of Belgradians who have emigrated there since the eighties until today, the hall of DKC was packed and good atmosphere could be felt.

One of the special programs was dedicated to Veljko Bikić (1951-1998).

One of the special screenings at the Yugoslav Film Archive was the film *Sister* by Nenad Krasavac, which deals with the case of journalist Dada Vujasinović, murdered in her flat in 1994, the case which has not been solved to the present day. Dada published her texts in the weekly "Duga", she had covered the war events in Yugoslavia from the very beginning, and after her decision not to go back to the battlefield again, she wrote about the political scene in Serbia.

The international program was selected by the artistic director (pre-selection: Dunja Jelenković), whereas the selection committee members for the national program were: Petar Jakonić, Predrag Velinović and Jovan Memedović. The jury were: director of the festival Le FID Marseille Jean Pierre Rhem, the previous year's winner Marko Jeftić, famous Croatian director Nenad Puhovski, Belgrade editor Marko Glušac (1969-2012) and avant-garde artist from New York Ari Gold, the author of the short fiction film *Helicopter*, a multiple award winner, in which he reconstructs the death of his mother. Ari showed to the curious audience, which was already familiar with his work, a selection of his short films.

In co-operation with RED Production the festival also organized a "festival within the festival" the New Light – the festival of films made by mobile phones. After the eighties and nineties debate about the relations between film and video, the Short Film Fest proved in this way that it kept up with the times.

10

LVII Фестивал, од 31. марта до 3. априла
57th Festival 31st March – 3rd April

Фестивал је пред препуном салом ДКЦ-а отворио министар културе Небојша Брадић, након чега је уследила пројекција дугометражног документарца *У реду, победио сам...* Владимира Петровића, о Душану Прелевићу Прелету (1948-2007), београдској легенди и једном од последњих градских боема. „Дипломац улице, звезда легендарног мјузикла ‘Коса’, рок и џез певач, кафански скандал мајстор, писац, колумниста, пробисвет, беспосличар и још понешто. Човек који није штедео живот, као што ни живот није штедео њега.„ наведено је у синопису филма. Петровић је за *У реду, победио сам...* добио Златну плакету за најбољи филм домаћег такмичарског програма и награду ФИПРЕСЦИ.

Фестивал је одржан под слоганом ‘Happy End’. У селекционој комисији за домаћи програм били су Јелена Ђокић, Александра Секулић и Александар Саја Јанковић, док страни програм потписује уметнички директор Јанко Баљак (програмски сарадник: Дуња Јеленковић).

Пратећи програми приказани су у Музеју Југословенске кинотеке. У Дому омладине, који је још увек био у процесу реконструкције, у тек завршеној сали Американа, одржан је специјални програм ‘Врело’. Реч је о новом концепту насталом по идеји Јанка Баљка, када су током три централна фестивалска дана организоване поподневне пројекције дугометражних ангажованих документарца праћене трибинама о важним друштвеним питањима. На 57. фестивалу дискутовали смо о врућим проблемима: положају ЛГБТ популације, сексуалном насиљу над женама и децом, о контрацепцији и репродуктивном здрављу.

У одбору фестивала су били: Мирослав Чучковић, Веља Ђуровић, Драган Балтовски, Милош Ђукелић и Градимир Димитријевић. У жирију су били: професорка из Бугарске Олга Василева Маркова,

The festival was opened by the Minister of Culture Nebojša Bradić in a fully packed hall of DKC, followed by the screening of the feature-length documentary *It’s OK, I Won...* by Vladimir Petrović, about Dušan Prelević Prele (1948-2007), a Belgrade legend and one of the last Bohemians of the city. “A street graduate, the star of the legendary musical *Hair*, a rock and jazz musician, a master of bar scandals, a writer, columnist, humbug and idler and then some. The man who was hard on life, just as life was hard on him”, says the synopsis of the film. For *It’s OK, I Won...* Petrović was awarded the Golden Plaque for the best national film in competition and the FIPRESCI Award.

The festival was held under the slogan “Happy End”. The selection board for national program were: Jelena Đokić, Aleksandra Sekulić and Aleksandar Saja Janković, while the international program was signed by the artistic director Janko Baljak (program assistant: Dunja Jelenković).

The accompanying programs were held at the hall of the Yugoslav Film Archive. At “Dom Omladine”, which was still being in the process of reconstruction, in the freshly redecorated Americana hall, a special program entitled *Hot!* was held. It was a new concept based on the idea of Janko Baljak. During three central festival days, matinée screenings of feature-length engaged documentaries followed by discussions on important social issues were organized. At 57th festival we discussed hot issues: the situation of LGBT population, sexual violence against women and children and contraception and reproductive health.

The Board were: Miroslav Čučković, Velja Đurović, Dragan Baltovski, Miloš Đukelić and Gradimir Dimitrijević. The jury were Professor from Bulgaria Olga Vassileva Markova, director from Belgrade Mladen Đorđević, editor and author of the show *Tresor Bojana Andrić* and a famous New Yorker living in Paris, director

редитељ из Београда Младен Ђорђевић, уредница и ауторка емисије „Трезор“ Бојана Андрић и чувени Њујорчанин са пребивалиштем у Паризу, редитељ и дистрибутер експерименталног и авангардног филма Пип Чодоров. Председник жирија био је један од родоначелника савременог иранског филма Камран Ширдел чији су радови забрањивани дуже од тридесет година, а у неким случајевима филмске траке су одузимане и у току самог снимања. Посебна послистица Фестивала била је пројекција управо ових Ширделових остварења.

Златна плакета за најбољи филм међународног такмичарског програма додељена је шпанском редитељу Пау Камараси за његов први кратки филм на 35mm филмској траци. *Она*, филм о пожуди, обишао је цео свет, добио бројне награде, између осталих приказан је и у Кану и Клермон Ферану.

За најбољи документарни филм страног програма проглашен је узбудљиви шпански филм *Опроштај* Вентуре Дурал, о случају младог Андреса Рабадана који је 1994. године избацио из колосека три воза, а свог оца убио стрелом. Жири је своју одлуку образложио рекавши да је реч о снажном психолошком портрету, не само једног младог човека и његове породице, већ и комплетног система менталне здравствене заштите, правосудног система, као и моралности уопште, те да је реч о много комплекснијој причи него што се то на први поглед чини. Дурал је снимио и дугометражни играни филм по истом догађају.

Гран При је додељен филму *Град граница* Јун Сух (САД) о геј-бару Шушан у срцу Јерусалима, необичном симболу јединства који побеђује деценије сегрегације, насиља и предрасуда. Филм *Град граница* отвара врата овог веселог *андерграунд* светилишта на источно- западној граници Светог Града, где припадници различитих националности, религија и сексуалне оријентације стварају заједницу људи који су најчешће посматрани као међусобни 'непријатељи'. У ситуацији када је у Београду Парада поноса забрањена свега неколико месеци раније, а ултра-десничарске снаге почеле да све брже добијају неку врсту легитимитета и преузимају доминантну позицију у друштву, значајно је да је главну награду добио управо овај филм. У директном преносу на ТВ Студио Б, награду је примио протагониста филма

and experimental and avant-garde film distributor, Pip Chodorov. The president of the jury was one of the founders of contemporary Iranian film Kamran Shirdel, whose works were banned for over thirty years, and in some cases the tapes were confiscated during the filming itself. The screening of these works by Shirdel was a special treat at the festival.

The Golden Plaque for the best film in international competition was awarded to Pao Camarasa for his first short 35mm film. *Ona*, the film about lust, went around the world, won numerous prizes, and was screened at Cannes and Clermont-Ferrand, among other festivals.

The best documentary film of the international program was an exciting Spanish film *The Forgiveness* by Ventura Durall, about the case of a young man Andrés Rabadán who derailed three trains and killed his father with a crossbow. The jury explained their decision by saying that it is a strong psychological portrait of not only one young man and his family, but the mental health care system, the judicial system and morality as a whole, so that it is a much more complex story than meets the eye. Durall also made a feature-length fiction film based on the same event.

The Grand Prix was awarded to the film *City of Borders* by Yun Suh (USA) about a gay bar Shushan in the heart of Jerusalem, an unusual symbol of unity that defies generations of segregation, violence and prejudice. The film *City of Borders* opens the doors of this vibrant underground sanctuary on the East – West border of the Holy City, where people of different nationalities, religions and sexual orientations create a community among people typically viewed as each other's «enemies». In the situation when Pride had been banned in Belgrade just a couple of months earlier, and ultra right-wing forces started gaining a kind of legitimacy and taking over the dominant position in the society, it was important that the Grand Prix was awarded to this film in particular. Broadcast live at TV Studio B, the award was received by the protagonist of the film Sa'ar Netanel, the owner of the gay bar Shushan, the central location of the film. According to the jury, this is a powerful, emotional documentary on a complex and important subject: "The director's persistence to see it through over the years, and the masterful editing of several stories into one, provoke us to think and engage

Сар Нетанел, власник геј бара Шушан, централне локације у филму. По речима жирија ово је моћан, емотивни документарни филм о сложеној и важној теми: „Редитељска истрајност да сагледа све током више година, као и маестрално уклапање неколико прича у једну, провоцира нас на мисао и дијалог“.

Факултет драмских уметности наметнуо се као домаћи произвођач филмова без конкуренције у трци за награду за најбољег произвођача групе филмова, будући да је у програму овогодишњег Фестивала једини и био присутан са већим бројем филмова.

Од пратећих програма гледали смо и избор кратких експерименталних филмова Пипа Чодорова, старе авангардне филмове из Архива Кинотеке, као и дугометражни документарца чувеног Јонаса Мекаса *Мартин Скорсезе – Белешке о америчком филмском редитељу на послу*. Поново је одржан и фестивал видеа снимљених мобилних телефоном Нова светлост.

Награда за животно дело додељена је Бориславу Шајтинцу који је поводом Фестивала дошао у Београд из Париза.

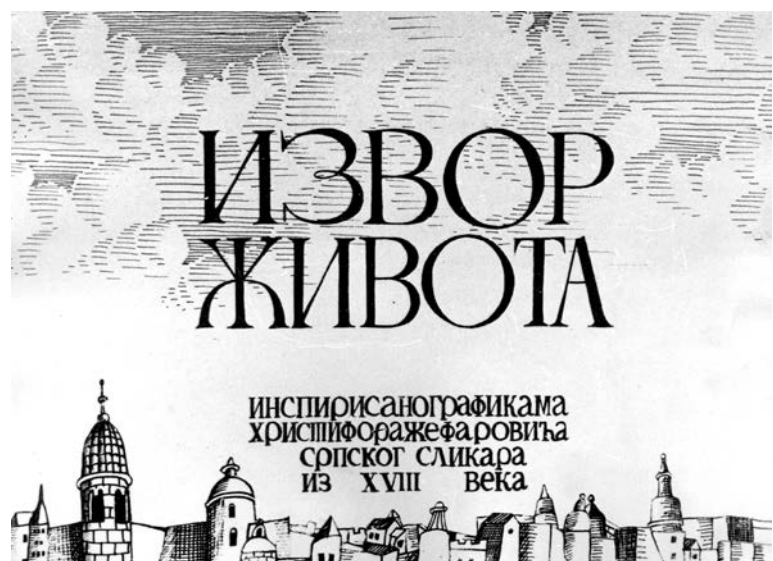
in dialogue”.

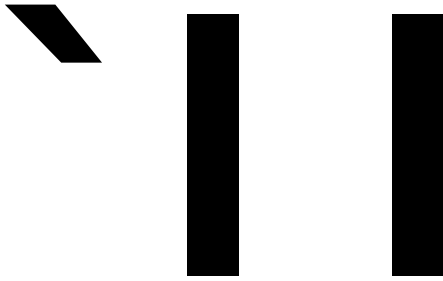
The Faculty of Dramatic Arts imposed itself as the production company without competition for the award of the best producer of a group of films, as it was the only one at the festival this year with a larger number of films.

The accompanying programs included the selection of short and experimental films by Pip Chodorov, old avant-garde films from the Yugoslav film Archive, as well as the feature-length documentary of the famous Jonas Mekas' film *Martin Scorsese – Notes on an American Film Director at Work*. The festival of videos filmed by mobile phones, the New Light was held again.

The Life Achievement Award was granted to Borislav Šajtinac, who came from Paris to Belgrade for this occasion.

LVIII Фестивал, од 30. марта до 3. априла
58th Festival, 30th March – 3rd April

Фестивал проналази своју нову сталну локацију у поново отвореном и реновираном Дому омладине. Пред пуном салом, Кратки метар је започео 'југо' филмовима: *Југо, кратка аутобиографија*, иронични портрет наше некадашње и садашње земље у режији Београђанке Мине Ђукић (Најбољи филм домаћег такмичарског програма) и *Растанак*, Загрепчанке Ирене Шкорић (председница жирија), који као главног протагонисту има још једног познатог југословенског четвороточкаша, Заставу 101 – 'Стојадина'. Две даме су углас Фестивал прогласиле отвореним.

У жирију су, осим Ирене Шкорић, били и редитељ Владимир Блажевски, професор на Институту за позоришне, филмске и медијске студије у Бечу Рајнер М. Копл, професор ФДУ, сниматељ Милорад Глушица и један од прошлогодишњих лауреата, шпански редитељ Вентура Дурал. Уметнички директор и одбор фестивала су непромењени. У селекционој комисији за домаћи програм су: Никола Ђурић, Бранко Станковић и Игор Стоименов.

Награда за животно дело постхумно је додељена филмском критичару, теоретичару и аутору телевизијских емисија Ранку Мунитићу.

Једна од специјалних пројекција донела нам је и дугометражни документарцац *Слободни радикали* о историји експерименталног филма у режији чувеног Пипа Чодорова који је претходне године био члан жирија. Аутор који се целог живота бави филмом и музиком, у Паризу води кућу за дистрибуцију авангардног, експерименталног и ауторског филма RE:VOIR, у свом првом дугометражном филму окупио је имена попут: Стена Брекеца, Роберта Брира, Кена Џејкобса, Ханса Рихтера, Мајкла Сноуа, Ендија Ворхола и других.

Специјални програм ироничног назива 'Хрватско прољеће у Београду' представио нам је радове нове

The festival found its new permanent location in the re-opened and remodeled "Dom Omladine". In the packed hall, the festival was opened by "Yugo" films: *Yugo, a Short Autobiography*, an ironic portrait of our former and present country directed by Belgradian Mina Đukić (the best film of the national competition) and *Separation*, by Irena Škorić from Zagreb (president of the jury), which features another famous Yugoslav four-wheel protagonist, *Zastava 101 – Stojadin*. The two ladies, in unison, declared the festival open.

The jury, apart from Irena Škorić, were also director Vladimir Blaževski, Professor at the Institute of Theater, Film and Media Studies in Vienna Rainer M. Koepl, Professor at FDU cinematographer Milorad Glušica and one of the previous year's festival laureates, Spanish Ventura Durall. The artistic director and festival Board remain unchanged. The selection board for national program were: Nikola Đurić, Branko Stanković and Igor Stoimenov.

The Life Achievement Award was posthumously awarded to film critic, theoretician and television series author Ranko Munitić.

One of the special screenings was a feature-length documentary *Free Radicals* about the history of experimental film directed by the famous Pip Chodorov, who had been the jury member the previous year. The author who has engaged in film and music all his life and runs RE:VOIR company for distribution of avant-garde experimental and auctorial film in Paris, gathered the names like Stan Brakhage, Robert Breer, Ken Jacobs, Hans Richter, Michael Snow, Andy Warhol, and others in his first feature-length film.

A special program ironically named Croatian Spring in Belgrade presented the works of the new generation of Croatian authors. In the program Hot! this time we

генерације хрватских редитеља. У оквиру програма 'Врело' овог пута се говорило о инклузији, старењу у Србији и о томе како се борити против рака.

Гран при је добио филм *Не без тебе*, холандски документарцац о вечним људским темама: љубави, животу, породици, уметности и смрти, старих учесника на фестивалу, холандског двојца Петре Латастер-Шич и Петера Латастера. У страном такмичарском програму Златну медаљу за најбољи документарни филм добила је Ширли Берковиц за филм *Напредовање* о борби једне девојке која живи на улици, усамљена и разочарана, да упркос свему победи и да оствари своје снове.

Од награђених издвајамо и најбоље филмове по категоријама домаћег такмичарског програма: документарни *Полазак* Горана Станковића (продукција

discussed inclusion, getting old in Serbia and ways to fight cancer.

The Grand Prix was awarded to *Not Without You*, a Dutch documentary about eternal human topics: love, life, family, art and death, by old festival participants, the Dutch duo Petra Lataster-Czich and Peter Lataster. The Golden Medal in the international competition for the best documentary was awarded to Shirly Berkovitz for the film *The Way Up*, about the struggle of a girl who lives on the street, lonely and disillusioned, but determined to succeed and make her dreams come true, despite everything.

The best films in the national competition in all categories should be mentioned: documentary *Old Mountain* by Goran Stanković (Arts Academy), short

Академија уметности), кратки играни 360° Маје Ђокић (продукција *La Movie*, Барселона), експериментални *Аплауз Драга Латиновића и Илије Галоње* (независна продукција), анимирани *Вавилонска кула Јелене Бешир* (продукција ДКСГ).

Жири за доделу Награде „Јован Аћин“ у саставу: Милош Аћин, Владимир Петровић и Миодраг Новаковић донео је одлуку да се награда додели филму *Реалности, одјеби!* аутора Немање Војновића (продукција ФДУ).

На предлог програмске сараднице Дуње Јеленковић уводи се и неформални, студентски жири који чине најбољи студенти са различитих катедри Академија уметности, по избору њихових професора. Идеја је да се аутори најмлађе генерације активно укључе у Фестивал и да се подстакну на критичко мишљење. Први студентски жири, у саставу Јована Филиповић, Милош Костић, Александар Ранчић (ФДУ), Стефан Гагић, Ненад Јуришић, Матија Муњижа Петровић (кога се сећамо са Фестивала 2001. године када је дебитовао са непуних 12 година), Јована Стевановић (Академија уметности) доделио је награду холандском филму *Не без тебе*. Палестинском студентском филму у продукцији *The Freedom Theater* из Џенина студенти из Београда доделили су специјално признање за филм *Част* аутора Мустафе Истаите.

Овај филм је приказан у оквиру специјалног програма 'Фокус: Палестина'. У фокусу су била остварења која представљају савремену друштвену, политичку и културну ситуацију у Западној обали и појасу Газе – документарци о животу унутар зидова, рату, политици, младима, о положају жена и о алтернативном образовању у Палестини. Централни део програма био је посвећен алтернативном образовном и културном центру *The Freedom Theater* у избегличком кампу у Џенину. Директор позоришта, израелско-палестински глумац и редитељ, политички активиста и борац за људска права Џулијано Мер Камис требало је да буде гост Фестивала, међутим, у последњем тренутку је отказао због трудноће своје супруге. Дан по завршетку београдске смотре, 4. априла 2011. године он је убијен у Џенину, а та вест је одјекнула широм планете.

fiction film 360° by Maja Đokić ("La Movie", Barcelona), experimental Applause by Drago Latinović and Ilija Galonja (independent production), and animated The Tower of Babel by Jelena Bešir ("DKSG").

The jury of The Jovan Aćin Award consisting of Miloš Aćin, Vladimir Petrović and Miodrag Novaković decided that it be awarded to the film Reality, Fuck Off! by Nemanja Vojnović (FDU).

Following the proposal of program associate Dunja Jelenković, an informal, student jury consisting of the best students of Academies, selected by their professors, and from different departments, was introduced. The idea was that authors of the youngest generations should be actively involved in the festival and encouraged to think critically. The first student jury, consisting of Jovana Filipović, Miloš Kostić, Aleksandar Rančić (FDU), Stefan Gagić, Nenad Jurišić, Matija Munjiža Petrović (who we remember as the 2001 festival debutant, when he was not even 12 years old), and Jovana Stevanović (Arts Academy) awarded the prize to the Dutch film Not Without You. The Palestinian student film Honor by Mustafa Istiti, produced by The Freedom Theater from Jenin, was awarded a special recognition by the students of Belgrade.

This film was screened as part of the special program Focus: Palestine. The focus were the achievements representing contemporary social, political and cultural situation in the West Bank and the Gaza Strip – documentary films about life inside the walls, war, politics, youth, about the position of women and the alternative education in Palestine. The central part of the program was dedicated to the alternative educational and cultural center The Freedom Theatre in the refugee camp in Jenin. The manager of the theatre, Israeli-Palestinian actor and director, political activist and fighter for human rights Juliano Mer-Khamis should have been the guest at the festival, but he cancelled last minute due to his wife's pregnancy. A day after the end of the Belgrade festival, on 4th April 2011, he was assassinated in Jenin. It was breaking news around the world.

Фестивал је одржан у Дому омладине. Поново је отворен пред препуном салом, пројекцијом ТВ документарца *Соња* Драгана Кањевац, посвећеног звезди југословенског филма, прерано преминулој глумици Соњи Савић (1961-2008). У разговору са новинаром *Политике* Иваном Аранђеловићем, Драгана Кањевац је рекла: „Мој мотив није био да снимим филм о значајним људима којих нема. Мотив је била само Соња. Познавала сам је и њена смрт ме је емотивно погодила, тако да су у филму спојени лични и општи мотив. Идеја ми је била да тон филма не буде опор, већ да прича о Соњи има духа, буде луцидна. Нисам желела патетичност, нити да гајим култ о Соњи који већ постоји“. (*Политика*, 23. 3. 2012).

Ужиријусубили: некадашњи директор, а сада уредник програма фестивала Екс ан Прованс у Француској Марк Рипол (председник), прошлогодишње лауреаткиње, израелска редитељка Ширли Берковиц и београдска редитељка Мина Ђукић, глумица Бојана Маљевић и редитељ из Босне, Пјер Жалица. Млади тим у селекционој комисији за домаћи програм чинили су: Александра Миловановић, Владимир Петровић и Владан Петковић, док је страни програм одабран по избору Јанка Баљка (програмски сарадник: Горан Митровић). На месту директора дирекције ФЕСТ-а Милоша Параментића мења Драган Маринковић.

Први пут од како је установљена Награда за животно дело није додељена.

Гран при за најбоље остварење у оба такмичарска програма ове године освојио је филм *Они кажу* у режији Алауде Руис де Асуе из Шпаније, који показује да није све што се дешава у школи игра. Жири је навео да овај филм, који храбро приступа теми, има „оригиналан поступак конструисања приче у форми трача и деликатан рад са натуршчицима“. Ауторка се публици обратила путем видео линка.

The festival was held at “Dom Omladine”. It was opened in the packed hall again, by the screening of a TV documentary *Sonja*, by Dragana Kanjevac, dedicated to the Yugoslav film star, untimely deceased actress Sonja Savić (1961-2008). Talking to Ivan Arandelović, journalist at “Politika”, Dragana Kanjevac said: “My motive was not to make a film about the important people who are gone. The motive was only Sonja. I knew her and her death shook me emotionally, so the film contains both the personal and the general motive. My idea was that the film should not be bitter, but that the story about Sonja should have a spirit and be lucid. I did not want pathos, nor did I want to cherish the already existent Sonja cult.” (“Politika”, 23rd March 2012)

The jury were: former director, and today’s program editor of the Aix en Provence festival in France Marc Ripoll (president), the previous year’s laureates, Israeli directress Shirly Berkovitz and Belgrade directress Mina Đukić, actress Bojana Maljević and filmmaker from Bosnia Pjer Žalica. The young team of the selection board were: Aleksandra Milovanović, Vladimir Petrović and Vladan Petković, whereas the international program was selected by Janko Baljak (program assistant: Goran Mitrović). The director of FEST Head Office Miloš Paramentić was succeeded by Dragan Marinković.

The Life Achievement Award was not granted for the first time since it had been introduced.

The Grand Prix for the best film in both competitions this year was awarded to: *They Say* by Alauda Ruiz de Azúa from Spain, which demonstrates that not everything that happens at school is a game. The jury said that this film, which bravely approaches the topic, possesses “the original procedure of the story construction in the form of a gossip and delicate work with non-professional actors”. The authoress addressed the audience via a video link.

Жири је доделио и остале награде добитницима, од којих је већина била присутна у сали. Добитница награде за најбољи документарни филм била је Афарин Егхбал из Британије, редитељка документарца *Баке*, који истражује трауматичне последице војне диктатуре генерала Виделе у Аргентини од 1976. до 1983. године, периода у коме је, према прорачуну, 'нестало' 30.000 мушкараца, жена и деце. Филм представља тестамент невероватној издржљивости ових жена које настављају да се боре за истину о несталим члановима својих породице.

На својој другој години студија, у конкуренцији са бројним старијим колегама редитељ Стефан Иванчић је документарцем *Секундарна сировина* (продукција ФДУ) потпуно освојио овогодишњи Кратки метар, добивши награде за најбољи домаћи филм, као и за најбољу монтажу (Вук Палавестра). У свом портрету Жарета, Београђанина који станује на једном броду на Сави, сакупља алуминијум и бакар, воли филмове Желимира Жилника и слуша хаус, по речима жирија Кратког метра, Стефан је успео да „покаже да херој лежи у сваком од нас“.

У времену када више није било срамота обожавати Тита, Награду за најбољи домаћи документарца добила је Јелена Гавриловић за филм *Биб*и о дечаку који, упркос својој младости, истрајно инсистира на свом погледу на свет. Јелена Гавриловић је награђена и за најбољи кратки играни филм на Фестивалу за остварење *Момци, где сте*, о једном деликатном моменту у животу адолесцената (продукција ФДУ).

Златном медаљом за најбољи експериментални филм награђен је *Изнад Београда* аргентинског редитеља Андреса Денегрија који је овај филм урадио у продукцији АФЦ. На небу чије се боје мењају и топе појављују се вроне. Рад је сниман на Супер 8 (8мм) филмској траци и монтиран је директно на камери. Као најбољи анимирани филм награђена су *Помешана сећања* Марије Милановић Лазаревски. ФДУ је поново награђен као најбољи продуцент групе филмова.

Врућим друштвеним темама представљеним кроз програм 'Врело' Фестивал је наставио да негује културу дијалога. Кратки метар наставља и да,

The jury awarded the other prizes to the winners, most of whom were present. The best documentary film award winner was Afarin Eghbal from Britain, the directress of *Grandmothers*, which explores the traumatic consequences of General Videla's stratocracy in Argentina from 1976 – 1983, during which period, about 30,000 men, women and children are estimated to have "disappeared". The film is a testimony of the incredible perseverance of these women who continue to fight for the truth about their missing family members.

In competition against numerous older colleagues, the second year student, director Stefan Ivančić, managed to win completely this year's Short Film Fest with his documentary *Scrap Material* (FDU) and win the best national film award, as well as the award for the best editing (editor: Vuk Palavestra). In his portrait of Žare, a Belgradian living on a boat on the Sava river, who collects aluminum and copper, likes Želimir Žilnik's films and listens to house music, Stefan succeeded, in the words of the jury, in "demonstrating that there is a hero in all of us".

In times when it was no longer a shame to adore Tito, Jelena Gavrilović was awarded for the best national documentary film *Bibi*, about a boy who, despite his age, persists on his view of the world. Jelena Gavrilović was also awarded for the best short fiction film *Boys, Where are You*, about a delicate moment in the life of adolescents (FDU).

The Golden Medal for the best experimental film was awarded to *Over Belgrade* by Argentinian director Andres Denegri, in the production of AFC. Crows appear in the sky, the colors of which change and melt. The work was filmed on super 8 (8mm) film tape and edited directly on the camera. *Mixed Memories* by Marija Milanović Lazarevski was awarded as the best animated film. FDU was awarded as the best producer of a group of films again.

Current social issues were presented in the program *Hot!*, by which the festival continued cherishing the culture of dialogue. The Short Film Fest continued to insist on the revival of its "Yugoslav" profile to a certain degree – the special program *Neighborhood* featured films from the former republics. Other special programs included the *Paris experiment*, a selection of different films from the

макар у одређеној мери, инсистира на оживљавању свог 'југословенског' профила – у оквиру програма 'Комшилук' приказани су филмови из бивших република. Од специјалних програма издвајамо 'Париски експеримент', селекцију другачијег филма из каталога колектива *Collectif Jeune Cinema* из Париза, када су по избору Дуње Јеленковић приказана остварења из различитих периода 40-огодишње историје ове групе.

Педесет девети Фестивал је одржан под слоганом 'Timeless' и, чекајући своје 60. издање, наставио да одолева времену.

catalogue of Collectif Jeune Cinema from Paris, which featured achievements from different periods of the 40-year-long history of this co-op, selected by Dunja Jelenković.

The 59th festival was held under the slogan "Timeless", and waiting for its 60th edition, it continued to defy time.

'13

Фестивал југословенског документарног и краткометражног филма, а данас Београдски фестивал документарног и краткометражног филма, познат још и као Кратки метар или Мартовски фестивал 2013. године обележава 60 година постојања. Испрва југословенска смотре, а данас међународна манифестација, пријављено је нешто више од 100 филмова из Србије и 700 из иностранства. Награду за животно дело Фестивал додељује Желимиру Жилнику.

Добитници награде за животно дело / Life achievement award winners

Владимир Лазаревић/ Vladimir Lazarevic

Награда за животно дело

Награда за животно дело, коју додељује Београдски фестивал документарног и краткометражног филма, нема обичан и пролазан смисао. Славодобитник добија признање да је његово ауторско дело трајна културна вредност, а будући да ова награда има традицију дугу четвртину века, њен значај само расте.

Историја Награде за животно дело почиње 1986. године када је Савет Фестивала југословенског документарног и краткометражног филма одлучио да се сваке године уручи „специјално признање које ће се додељивати једном аутору за укупан допринос развоју југословенског документарног и краткометражног филма“. Та дефиниција неспретно сročена као „укупан допринос развоју...“ говорила је о уметничким дометима и неподељеном признавању вредности награђеног аутора. Већ од следеће године, на 34. фестивалу кратког метра, ово успутно одавање почасти постаје Награда за животно дело и до данас имамо 26 добитника. Први на тој листи је Ложе Погачник, а последњи Ранко Мунитић, који је награду добио постхумно, као и Вељко Бикић.

Разумљиво је да се признање које говори о целој једној каријери у већини случајева односи на десетине година стваралаштва. Због тога имамо прилику да, листајући по филмографијама ових уметника, оживимо целу једну епоху са њеним вредностима и заблудама, да осетимо страст уметника и њихову жељу да истином утичу на свет из кога црпе идеје.

Специфичне поетике, теме и историјски оквир неколико стотина филмова награђених аутора, као и теоријски радови неколицине, пружају прилику данашњим истраживачима филмске прошлости да прате узбудљив низ аутентичног стваралаштва на овим просторима, а пажљивијем посматрачу да боље разуме успоне, падове и ломове једне земље, њених идеологија и историјских тумачења. Неки од документараца из тог низа прворазредни су извор историјске науке, а већина је доказ да су уметници, па и филмски, људи који претичу своје време, ма колико изгледало да га прате. Због тога приче о градитељима, социјалним проблемима, па чак и прославама, или духовити крокији аниматора имају виши смисао, јер говоре о човеку, људској егзистенцији и судару индивидуалног и општег. Тај универзални смисао није постигнут у свим остварењима, што је и разумљиво. Неки класици ће се убудуће преиспитати са становишта естетике и читати у новом кључу генерација које долазе. Нису до сада награђени ни неки такође заслужни уметници, али филмови из ове својеврсне галерије документарног и краткометражног филма увек ће о пола столећа једне земље говорити више него што ће једнога дана бити на столу истраживача културне, политичке и обичне људске историје.

The Life Achievement Award

The Life Achievement Award, granted by the Belgrade Documentary and Short Film Festival, is of no ordinary or transient character. The laureate gains recognition that their auctorial work possesses lasting cultural value, and as this award has a quarter of a century long tradition, its significance is ever growing.

The history of the Life Achievement Award begins in 1986 when the Council of the Yugoslav Documentary and Short Film Festival decided to grant "a special recognition awarded to a single author for the overall contribution to the development of Yugoslav documentary and short film" annually. The clumsy definition of "the overall contribution to the development..." spoke of the artistic achievement and unanimous recognition of the laureate's value. The following year, at 34th Belgrade Documentary and Short Film Festival, this incidental tribute became the Life Achievement Award and there have been 26 laureates so far. The first in the list is Jože Pogačnik, and the last Ranko Munitić who was, as well as Veljko Bikić, granted the award posthumously.

It is understandable that the recognition of a whole career refers in most cases to decades of creative work. This is why we have the opportunity to bring to life a whole epoch with its values and fallacies, to feel the artists' passion and their wish to influence by truth the world they draw from, all by leafing through these artists' filmographies.

Specific poetics, topics and the historical frame of the awarded authors' several hundred films, as well as theory work of the few, give today's researchers of the past an opportunity to follow an exciting series of authentic creative work in this region, and a more careful observer a chance to understand better the rises, falls and breakdowns of a country, its ideologies and historical interpretations. Some of the documentaries from this series are first-class sources of history science and most are the proof that artists, film artists included, are people who are ahead of their time, as much as they seem to follow it. That is why the stories of builders, social problems, even celebrations, or humorous sketches by animators, have a higher purpose, because they speak of the man, human existence and the collision between the individual and the general. Understandably, that universal meaning has not always been achieved. Some of the classics will be reassessed in the future from the standpoint of aesthetics and will be read in a new key of the generations to come. Some deserving artists have not been awarded so far, but the films from this unique fiction and documentary film gallery will always tell more about half a century of a country than all the cultural, political and general history will.

Жоже Погачник

Jože Pogačnik

(1932)

Када је на 34. фестивалу краткометражног и документарног филма 1987. године добио награду за животно дело, Жоже Погачник је имао 55 година и иза себе 30 година животне борбе са друштвеном стварношћу и филмском траком. Те године је, први пут у историји овог дуговечног фестивала, додељена награда за животно дело која је истовремено била и годишње признање и трајно га сместила у Партенон југословенске кинематографије.

Погачник је један од оних југословенских и словеначких аутора који је награђиван готово од почетка свог бављења филмом. Већ 1961. године више признања добија његово прво остварење *Како то боли*, у коме су евоциране успомене на фашистички терор у логору Бегунје за време окупације. Уследила су документарна остварења: *Строго поверљиво* (1963), *На споредном колосеку* (1965), *Дерби* (1965), *Чистоћа је пола здравља* (1967), *У вис* (1968), *Трагом сунца* (1972), *46. упоредник* (1974), *Црвени снег на Похорју* (1975), *Сарабанда за 17. Регименту* (1976), *Наш човек* (1985), *Каварна Асторија* (1989).

Аутор на специфичан начин приступа темама које га интересују. У жижи његовог посматрања увек су људи за које каже да су са „неосунчане стране улице“. За њега је карактеристично да се са тим људима најпре дружио, покушавајући да уђе у

When Jože Pogačnik won the Life Achievement Award at the 34th Yugoslav Documentary and Short Film Festival in 1987, he was 55 years old and had been involved in the life battle with social reality and film tape for 30 years. That was the first time in the history of this long-lived festival that a life achievement award was simultaneously an annual award and a permanent residence permit to the Parthenon of Yugoslav cinematography.

Pogačnik is one of those Yugoslav and Slovenian authors who have been awarded prizes almost since the start of his film career. As early as 1961 his debut *It hurts so much*, which evokes the memories of fascist terror at the concentration camp Begunje during the occupation, gains recognition and documentary films follow: *Strictly Confidential* (1963), *At the Side Track* (1965), *Derby* (1965), *Cleanliness is Godliness* (1967), *Up* (1968), *Following the Sun* (1972), *46th parallel* (1974), *The Red Snow at Pohorje* (1975), *Sarabande for 17th Regiment* (1976), *Our Man* (1985), *Café Astoria* (1989).

Pogačnik has a specific manner in which he approaches the topics of interest. The focus of his attention is always people who he describes as the ones coming from “the unsunny side of the street”. He tended to associate with those people first, trying

суштину њихових бића, доживљаја и односа према животу, да би их тек након тога стављао пред камеру. Из таквог поступка произашла је и суштина Погачникове методологије и естетике, а то је тежња ка потпуној аутентичности и искрености, не само када је реч о јунацима документарне приче, већ и о самом аутору филма.

Погачников рад може се поделити у три етапе. На почетку су превладале социјалне теме, затим се догодио необичан обрт баш у годинама када се домаћи критички документарни филм нашао под јарким светлима светске филмске пијаце, а филмови из социјалистичких земаља постали курентна роба на престижним фестивалима. Аутор се, наиме, окреће другим темама, пре свега спортском филму. Главни ликови сада су спортисти и лепота физичког обликовања. У трећој фази он ствара низ портрета тематски заокружујући свој целокупни рад. Погачник се окушао и у играној форми, међутим, овај расни документариста ипак остаје забележен у филмској историји ових простора пре свега као посматрач живота, претварајући га у паралелну стварност филмске уметности.

to get the essence of their being, experience and attitude to life and only later to put them in front of the camera. This practice produced the essence of Pogačnikov's methodology and aesthetics, which is the tendency towards complete authenticity and honesty, not only concerning the heroes of his documentary stories, but also the film author himself.

Pogačnik's work can be classified into three phases. Social topics were dominant at the beginning, and an unusual turn followed just as our critical documentary film got into the limelight of the world film market, and films from socialist countries became current goods at prestigious festivals. Pogačnik turns to other topics, especially to sports film. The leading characters and themes were now sports people and the beauty of physical shaping. In the third phase, this author created a number of portraits which were a thematic round-up of everything he had previously done. Pogačnik assayed fiction film, but this racy documentarist is recorded in the film history of this region primarily as the observer of life who transforms it into the parallel reality of film art.

Живко Жика Ристић

Živko Žika Ristić

(1917-1992)

Различити су путеви којима су ишли аутори југословенских и српских документарних филмова. Један од карактеристичних је – преко новинарства. Живко Ристић један је из генерације која је у кинематографију ступила одмах по завршетку рата. Родом из Шапца, значајну каријеру остварио је у Сарајеву. Школовао се на тек основаној *Високој филмској школи* и, према обичајима из тих времена, декретом је премештен у Сарајево, где се оснива *Филмски центар*. Од тада се његово стваралаштво везује за овај град. Уз ауторски допринос стекао је и заслуге за развој босанско-херцеговачке кинематографије.

Живко Ристић је snимио више од 50 документарних филмова и окушао се и у играној форми. Његови документарци тематски се могу сврстати у циклусе који говоре о времену у коме аутор ствара. Специфична осећајност и префињен однос према филмском језику уврстили су овог синеасту у ред најаутентичнијих стваралаца у раном периоду југословенског документаризма. У првим радовима била је уочљива веза између репортаже, као новинарске форме и филмске документаристике, да би се врло брзо профилисао особен однос према људским судбинама у конфликту са силама природе.

Yugoslav and Serbian documentary film authors followed different paths. One of the most usual is through journalism. Živko Ristić is one of the members of the generation who entered cinematography immediately after the war. Although he was born in Šabac, he made a career in Sarajevo. Educated at the newly established Film college, he was transferred by decree, which was customary in those days, to Sarajevo where a film center had been founded and since then his creative work was associated with this city. Along with his contribution as an author, he was responsible for the development of Bosnian-Herzegovinian cinematography.

Živko Ristić made more than 50 documentary films and assayed fiction films. His documentaries can be classified into cycles which are about the periods in which this author created, but the specific sensibility and the subtle relationship to the film language make this cineaste one of the most authentic filmmakers in the early period of Yugoslav documentarism. In his early work the connection between the reportage, as journalistic form, and film documentarism was evident, which quickly led to profiling a characteristic attitude towards human destinies in conflict with the forces of nature.

У каснијем периоду Ристић као да се помало враћа у младост и тада његови документарци проналазе специфичне углове гледања на ратне године. Документарни филмови: *Одговор народа* (1949), *Сплавари на Дрини* (1951), *На падинама Маглића* (1954), *Кањоном Таре* (1957), *Катуни, Дрвар* (1958), *Сарајево 1945-1965*, *Ипак један град, Маглић* (1966), *Шљемови* (1958), *Војници октобра* (1961), *Маштовњаци, Укроћени вукови* (1970), *На Дрини Ћуприја* (1973), *Дрвар, град херој* (1977), које издвајамо из великог опуса овог аутора, говоре о кругу тема којима се бавио, а уједно то је и мали преглед остварења која су награђивана на већини релевантних домаћих и светских фестивала документарног филма. Салцбург, Кан, Венеција, Единбург, Њујорк, Стокхолм, Каиро, Њу Делхи, Оберхаузен и Краков само су неке од фестивалских адреса на којима се са поштовањем изговарало име Живка Ристића.

Свим поменутих филмовима заједничко је људско осећање да је борба са природом, или против ратног непријатеља, део лепе и понекад страшне судбине овог поднебља. Осим тога, Ристић не дозвољава да му теме оптерете слику, тако да су његови филмови често парадигма лепоте и тескобе у свакој сличици, од кадра до кадра.

In his later period Ristić seems to have come back to his youth a little and his documentaries adopt specific perspectives on war years. Documentaries *People's Reply* (1949), *Raftsmen on the Drina* (1951), *On the Slopes of Maglić* (1954), *Along the Tara Canyon* (1957), *Cottages, Drvar* (1958), *Sarajevo 45-65*, *Nevertheless a Town, Maglić* (1966), *Helmets* (1958), *October Soldiers* (1961), *Fantasy Makers, Tamed Wolves* (1970), *The Bridge on the Drina* (1973), *Drvar, the Hero Town* (1977), selected from a large opus of this author, tell us about the range of topics he addressed and are at the same time a summary of work which was awarded at the most relevant local and international documentary film festivals. Salzburg, Cannes, Venice, Edinburgh, New York, Stockholm, Cairo, New Delhi, Oberhausen and Krakow are only some of the festival addresses where the name of Živko Ristić was pronounced with highest respect.

All these films share a common human feeling that the battle against the nature or against the war enemy is part of the beautiful, yet sometimes frightening destiny of this region. Moreover, Ristić does not allow the topics to burden the picture, so his films are often paradigms of beauty and apprehension in each vignette, frame after frame.

Крсто Шканата

Krsto Škanata

(1924)

Крсто Шканата, рођени Которанин, један је од оних аутора који су прославили *Београдску школу документарног филма*. Признања су годинама стижала са свих страна, као и реакције чувара идеолошке тврђаве у оквиру југословенске кинематографије. Од 1953. године, када је у продукцији *Застава филма* снимио документарца *У сенци магије*, Шканата је својим делима *Одричем се света*, *Уљез*, *Први падеж – човек*, *Ратниче, вољно*, *Терористи*, *Носталгија вампира*, *Дванаест месеци зиме*, *Хвала на слободи* и многим другим, у најзрелијим годинама свог стваралаштва, стављао под критичку лупу стварност у којој смо живели. Ако је душа документаризма сведочење које магијом слике и речи постаје метафора са уопштавајућим значењем, онда је Шканата био прави мајстор ове уметности. У складу са његовим карактером ишла је и одредница бескомпромисности и одбијања сваке недоследности, а будуће генерације памтиће га, пре свега, по филмовима који су задирали у болна места друштва у коме смо живели током друге половине прошлог века.

Из таквог животног и уметничког става произашле су и контрадикције које иду у корист Шканате. Познати француски филмски критичар Луј Маркорел у студији за УНЕСКО *Основе новог филма (Éléments pour un nouveau cinéma, Париз, 1970)*

Krsto Škanata, born in Kotor, is one of the authors who brought fame to Belgrade School of Documentary Films. Over the years, recognition came from all sides, as well as the reactions from the guards of the fortress of ideology within Yugoslav cinematography. Since 1953 when he made the documentary *In the Shadow of Magic* produced by "Zastava Film", Škanata put the reality in which he lived, in the most mature years of his creative work, under critical scrutiny in his films *I Renounce the World*, *The Intruder*, *The First Case - Man, Warrior, Dismissed*, *Vampire Nostalgia*, *Terrorists*, *Twelve Months of Winter*, *Thank You for the Freedom* and many others. If testimony, which by magic of image and word becomes a metaphor of generalized meaning, is the soul of documentarism, then Škanata is the master of this art. Uncompromising stance and the rejection of any inconsistency have been in keeping with his character and he will be remembered in the future primarily on account of his films which touched on the sore spots of the society we lived in during the second half of the previous century.

That kind of life and artistic attitude gave birth to contradictions, all of which in favor of Škanata. The famous French film critic Luis Marcorelles in the study for the UNESCO

каже да је Шканата „човек горућих драма, велики филмски стваралац акције, директног снимања у најморалнијем смислу речи“. С друге стране, хрватски и босански апаратчици тихо га забрањују после филма *Терористи*, док су га српски политичари ценили, али су сматрали „да му није време“. У Македонији је стекао етикету националисте, тако да бисмо га, уколико све ставимо у једну реченицу, могли сматрати високо естетизираним превратником.

Када се бави непосредном стварношћу, његова камера превазилази документовање као пуко бележење и претвара се у ангажованог сведока, чија емотивност и темперамент превазилазе било какву помисао да је реч о филмовима које ће „појести време“. Можда ће се заборавити идеолошки сукоби око његових филмова, као што су већ су заборављени и људи који су оспоравали његову страст према истини. У историју ће отићи и често махање цензорским маказама изнад његове главе, али ће остати лепота доживљаја и људскост, који избијају из сваког кадра Шканатиних филмова, као и чудесна мешавина експресивности и нежности према ликовима којима се бави, без обзира на теме чији ће садржаји једног дана, такође, потонути у историју.

Elements of a New Cinema (Éléments pour un nouveau cinéma, Paris, 1970) says that Škanata is a man of burning dramas, a great filmmaker of action, direct shooting in the most moral sense of the word. On the other hand, he was quietly banned by Croatian and Bosnian apparatchiki after the film *The Terrorists*, Serbian politicians praised him, yet thought "it was not timely". In Macedonia, he was labeled a nationalist et cetera; therefore, in a nutshell, he could be considered a highly aestheticized subverter. When dealing with immediate reality, his camera surpasses documenting as mere recording and turns into an engaged witness whose emotions and temperament go beyond the thought that these films will succumb to the test of time. Ideological conflicts concerning his films might be forgotten, people who contradicted his passion for the truth have already been forgotten, frequent waves with censorship scissors above his head will be history, but the beauty of experience and humanity oozing from each frame of Škanata's films will remain, as well as the miraculous mixture of expressionism and tenderness towards the characters he deals with, regardless of the topics, the contents of which will also sink into history eventually.

Вицко
Распор

Vicko
Raspor

(1918-1993)

Жесток, непоткупљив, авангардан, зачетник – свесуто епитети који обележавају једну од најзанимљивијих личности југословенске кинематографије. Вицко Распор је, осим тога и родоначелник послератне филмске критике, коју је сматрао неодвојивом од продукције. Педесетих и шездесетих година прошлог века, његова критичарска индивидуалност била је камен темељац филмске критике, новинарском жанру у настајању, која је објашњавала, оцењивала и учествовала у тада великој продукцији једне мале земље.

Распор није био 'критичарски бич' у филмској уметности попут Елија Финција у позоришној. Био је уман интелектуалац који је разумео суштину визуелних уметности. О томе, у свом тексту објављеном у *Политици* 7. јануара 1989. године, сам каже да „у бескрајом простору визуелних остварења филмска критика игра ону улогу која је намењена кепецима на Гојиним платнима: они су ту, не само да би разоткрили дворску наказност, него и зато да би потенцирали лепоту дворских инфаткиња. Колико год желела да слави лепоту остварених дела, филмска критика увек наступа помало у униформи Бобија који немилосрдно пендреком лупа по глави малог Чарлија у његовој Тихој улици“.

Fierce, incorruptible, avant-garde, the initiator, these are the epithets that define one of the most interesting personalities of Yugoslav cinematography. Furthermore, Vicko Raspor is the founder of post-war film critique, which he considered inseparable from production. During the fifties, and even sixties of the previous century, his individuality as a critic represented the cornerstone of film critique, journalist genre in the making, which commented, evaluated and participated in the once great production of a small country.

Raspor was not, however, the whip of film art criticism, as Eli Finci was at the theatre. He was a thinking intellectual who understood the essence of visual arts. In his article published in "Politika" on January 7th 1989, he said that "in the infinite space of visual accomplishments, film critique plays the part which was designed for Goya's midgets: they are present, not only to expose the deformity of the court, but also to emphasize the beauty of court infantas. Regardless of its wish to praise the beauty of the work achieved, film critique always tends to play the part of a uniformed Bobby, mercilessly pounding his baton against little Charlie's head in his Quiet street".

Once he finished writing critique, leaving behind film magazines he founded, precious books and dozens of critique records about domestic cinematography,

Када је престао да пише критику, остављајући иза себе филмске часописе којима је кумовао, драгоцене књиге и десетине критичарских записа о домаћој кинематографији, полемичке листове са некадашњим партијским „осматрачима“ културне климе, као и неколико тема у наговештају које су се тек разбуктавале на друштвеној и политичкој сцени од деведесетих година, Распор је нашао у себи места да жали за нечим неоствареним. Наилазимо на податак да је жалио што није написао књигу о Милени Дравић као женском Паји Вуисићу и о Паји Вуисићу као мушкој Милени Дравић, сматрајући да њихова уметност глуме није мерљива уобичајеним аршинима, јер „када уђу у кадар – нахрупи истина“.

Овај родоначелник послератне филмске критике објавио је 1988. године књигу *Ријеч о филму* (Институт за филм, 1988), иза чијег непретенциозног наслова стоје странице страшног односа према седмој уметности. Сведоци времена у којима је настао ‘феномен Распор’ радо ће потврдити да је он том страшћу, ауторским интегритетом и интелектуалним поштењем удахнуо живот филмској критици и публицистици, настављајући на зрео начин оно што су предратни критичари чинили верујући у снагу нове уметности, која је рођена у кафани и, за само неколико година, постала темељ културолошке дефиниције прошлог века.

polemical debates with former party “monitors” of the cultural climate, as well as several topics which emerged and were about to become burning issues on the social and political scene of the nineties, Raspor managed to find something unfulfilled. It is documented that he regretted not having written a book about Milena Dravić, as female Paja Vuisić and about Paja Vuisić as male Milena Dravić, regarding their art of acting not measurable by usual standards, since “when they enter the frame, the truth pours”.

This founder of post-war film critique published the book *A Word About Film (Riječ o filmu, Film institute, 1988)*, pages of his passionate relationship towards the seventh art following the unpretentious title. Contemporaries of the Raspor phenomenon are willing to confirm the passion, author integrity and intellectual honesty by which he breathed life into film criticism and journalism, continuing in a mature manner what the pre-war critics had done, believing in the strength of a new form of art, born in the *kafana*, which became in a matter of years the foundation of the cultural definition of the twentieth century.

Рудолф
Сремец

Rudolf
Sremec

(1909-1999)

Уз име Рудолфа Сремеца могу се у кратком биографском тексту написати једноставне речи – све што је његова генерација филмских редитеља радила и за шта је била награђивана припадало је и овом уметнику. Он је био професор, теоретичар, члан многобројних жирија, водио је Југословенску секцију филмских критичара ФИПРЕСЦИ, али зачуђујуће је да се само успут, или никако, не помиње да је по његовом сценарију рађен знаменит анимиран филм *Сурогат* за који је Душан Вукотић добио Оскара 1962. године.

Овај Славонац, родом из Винковаца, оставио је широк траг на филмском небу Југославије и касније Хрватске. Потписује око 90 краткометражних и документарних филмова за које је увек сам писао сценарија. Другим речима, био је комплетан аутор, а теме којима се бавио варирале су од филмских описа равне Славоније, до архитектуре медитеранских градова. Своју праву, ауторску душу нашао је у филмовима истине, улазећи у теме које су по свему биле прави документаристички, па и политички изазов. Он је свој уметнички поступак именовао 'пријатељском камером' што говори и о његовом погледу на суштину документарног филма и опрезном одређивању тежине тема којима се бавио.

Сремеца награде никад нису заобилазиле. Прву значајну награду је добио још 1953. године на Фестивалу у Берлину за документарни филм *Успавана лепотица*.

In a short biography, Rudolf Sremec can simply be described – everything his generation of film directors has done and has been awarded for, also belonged to this artist. He was a professor, theoretician, member of numerous juries, leader of the Yugoslav section of FIPRESCI film critics, but surprisingly, he is only incidentally mentioned, or not even mentioned at all, as the author of the screenplay for the important animated film *"The Substitute"* by Dušan Vukotić, which won an Oscar in 1962.

This Slavonian, born in Vinkovci, left a lasting mark on the film skies of Yugoslavia, and later Croatia. He signed about 90 short and documentary films for which he always wrote the scripts himself. He was, in other words, a complete author, and the topics he covered range from film descriptions of flat Slavonia to Mediterranean cities' architecture, but his real, auctorial soul can be found in the films of truth, when he engaged in topic which were by all means a documentary, and even political challenge. He named his artistic procedure "a friendly camera", which speaks of his view of the essence of documentary film and careful consideration of the weight of the topics he dealt with.

Sremec was never short of awards. His first important award was as early as 1953 at the Berlin Festival for his documentary *The Sleeping Beauty*. This film is about cultural

Овај филм се бавио културно-историјским споменицима Трогира, а затим се аутор се окреће природи и лепотама Копачког рита у филму *Црне воде*, за који је 1956. године био вишеструко награђиван.

Поменути Оскар за филм *Сурогат* као да је представљао психолошку разделницу Рудолфа Сремеца. Већ следеће године режира *Људе на точковима*, улазећи у период када су у Југославији бујали филмови критичког надахнућа. За тај филм о сељацима и радницима из најнижих друштвених слојева који сваког јутра, у цик зоре, путују на посао, Сремец добија Златног змаја на фестивалу у Кракову, као и награду на Фестивалу краткометражног филма у Београду. После овог успеха окренуо се и кратком играном филму, режирајући *Учитеља плеса*, а онда, 1971. године снима документарца о готово античкој трагедији старих људи који, према обичајима из неких славонских села, пред смрт бивају склоњени у кућицу на крају села.

Рудолф Сремец је био уметник велике енергије, па не чуди што је, осим стотинак краткометражних филмова, радио и за телевизију. Режирао је за школске и документарне програме Радио-телевизије Загреб и Радио-телевизије Београд.

and historical monuments of Trogir, and then he turned to nature and the beauty of Kopački Rit in the film *Black Waters*, which won numerous awards in 1956.

The already mentioned Oscar for *The Substitute* represented a psychological splitter for Rudolf Sremec. The following year he directed *Men on Wheels*, entering the period in which critically oriented films thrived in Yugoslavia. For this film about peasants and workers from the lowest social strata, who travel to work at the crack of dawn, Sremec was awarded the Golden Dragon in Krakow, as well as the award of the Yugoslav Documentary and Short Film Festival in Belgrade. After this success, he turned to short fiction film, directing *The Dance Teacher* and in 1971 he made a documentary about an almost ancient tragedy of old, dying people who were, in accordance with the customs in some Slavonian villages, moved to a little house at the end of the village.

Rudolf Sremec was an artist of great energy, so it is not surprising that he worked for television in addition to filming about a hundred short films. He directed school and documentary programs in Radio-television Belgrade and Zagreb.

Ратко Ђуровић

Ratko Đurović

(1915-1998)

Један од пионира послератне југословенске кинематографије, Ратко Ђуровић био је све, само не 'филмација' у пежоративном смислу. Многи су били одлични аутори, многи само добри педагози, ту су и десетине теоретичара, енциклопедиста, критичара, али нико није све то објединио на начин на који је то учинио Ратко Ђуровић. Такву колоритну и незаобилазну личност у нашој култури красило је високо образовање, као и животна мудрост и ерудиција, а остаће упамћен као професор, сценариста и педагог од кога су училе генерације студената Факултета драмских уметности.

Због тога је и тешко одредити одакле треба почети у овој малој биографији. Он би, вероватно, највише волео да су то сценарији, али то је био само делић његових заслуга за кинематографију. Ипак, издвајамо педагошки рад, јер је Ђуровић припадао оној малој групи легендарних професора Универзитета уметности у Београду, попут Рашка Димитријевића, или Милоша Ђурића, чији су утицај и популарност код студената превазилазили уобичајено поимање професуре.

Пре него што је постао део кинематографије, професор Ђуровић био је и директор позоришта, театролог, теоретичар и лексикограф, а у темеље своје креативности поставио је студије филозофије које је завршио у Загребу.

Ratko Đurović, one of the pioneers of Yugoslav post-war cinematography, was anything but a filmmaker, in a somewhat pejorative sense of the word. A lot of them were excellent authors, many of them were only good pedagogues, there were dozens of theoreticians, encyclopedians, critics... but no one combined all of the above as Ratko Đurović did. This colourful and unavoidable person of our culture was highly educated, an erudite of great wisdom who will be remembered as a professor, screenwriter and pedagogue who taught generations of students at the Faculty of Dramatic Arts.

It is therefore difficult to choose a starting point for this short biography. He may have preferred screenplays although they were just a fragment of his merits. However, his pedagogic work is prominent as Đurović belonged to a limited group of legendary professors of the University of Belgrade, along with Raško Dimitrijević and Miloš Đurić, whose influence as well as popularity among students, surpassed the usual notion of professorship.

Nevertheless, before he became involved in cinematography, professor Đurović was a theatre manager and teatrologist, a theoretician and lexicographer, basing his creativity on the studies of philosophy which he completed in Zagreb.

Као сценариста потписао је више од 30 наслова, радећи са много редитеља. Ако се данас прочитају ови сценарији, лако се може закључити да су многи од њих били бољи од филмова који су према њима снимљени. У тој значајној филмографији, ту су кратки и документарни филмови, као и епопеје попут *Козаре* и *Неретве*. Као човек свог времена и своје ратне младости и познавалац менталитета људи са ових простора, Ратко Ђуровић је у своја сценарија уносио живост и занатску перфекцију, због чега су његови јунаци портретисани као аутентичне личности, а филмска прича имала је драматуршку чврстину.

Ђуровић је своју каријеру уметника и теоретичара углавном остварио у Београду, а будући да је био везан и за своје црногорско порекло, сматра се утемељивачем црногорске кинематографије. Симболички, своју ауторску мисију завршава епопејом *13. јули*, филмом и серијом о устанку у свом завичају. Уколико бисмо издвајали заслуге, иза њега је, пре свега, остала педагошка мисија из које су проистекла многа значајна имена и аутентичне поетике у домаћој кинематографији.

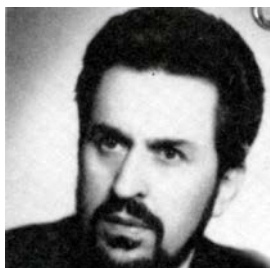
As a screenwriter he signed more than 30 titles and worked with various directors. After reading these screenplays today, one can easily conclude that many of them were better than the films based on them. The filmography includes both short and documentary films, as well as great epopees like *Kozara* and *The Neretva*. Being a man of his time and his war youth, in addition to being familiar with the mentality of people of this region, Ratko Đurović made vibrant screenplays with the perfection of a craftsman, therefore creating authentic portraits of his heroes and a firm dramatic film story.

Đurović made his career of an artist and theoretician mainly in Belgrade, but he was always attached to his Montenegrin roots, and therefore is considered to be the founder of Montenegrin cinematography. Symbolically, he rounds off his author mission by the epopee *July 13th*, a film and series about the uprising in his homeland. However, his greatest merit is his pedagogical mission, which gave birth to many significant names and authentic poetics in our cinematography.

Никола Никша Јовићевић

Nikola Nikša Jovićević

(1925)

Документариста или, боље рећи, аутор документарног филма, постаје се на различите начине, а увек је у суштини трагање и поетизовање стварности са којом се суочава уметник коме су камера и перо – и око и длето. Никша Јовићевић, расан докуметариста, никад није снимео играни филм уз објашњење да није наишао на одговарајући сценарио. Слутимо да није ни могао, јер ни један сценарио, нити једна измишљена филмска прича, није могла да се упореди са страсним сведочењем о самој суштини живота, што је и била животна и уметничка преокупација овог синеасте.

Никша Јовићевић је визионар, чудац и поета, трагалац за смислом живота, али и уметник који у обичним судбинама налази много тога необичног, док у историјским причама види само обичног човека. Бавио се невероватном, али истинитом чињеницом да је Црна Гора у рату са Јапаном још од руско-јапанског рата почетком XX века. Одлазио је на Косово, где је правио документарца о крвној освети Глава за главу (*Kok pr kok*), налази метафоричне одбљеске у причама о напуштеним здањима, попут затвора, саосећа са децом гастарбајтера, показује и специфичан хумор у причи о сељацима који се деценијама парнице због ораха на међи и све објашњава тиме да су га увек привлачиле приче о људској глупости, задртости, слепој бирократији, узурпацији власти...

There are various ways to become a documentarist, or better yet, the author of documentary film, but the essence always lies in the search and poeticizing of reality, faced by the artist whose camera is both a pen and a chisel. Nikša Jovićević, a racy documentarist, has never made a fiction film explaining that he has never come across an appropriate screenplay. We presume he could not have, since no screenplay, no fictional film story could have matched the passionate testimony about the essence of life itself, which was life and artistic preoccupation of this cineaste.

Nikša Jovićević is a visionary, an eccentric and a poet, in search of the meaning of life, but also an artist who finds a lot of the unusual in usual destinies, whereas in historical stories he sees nothing but an ordinary man. He investigated the unbelievable, yet true fact that Montenegro was at war with Japan ever since the Russian-Japanese war at the beginning of the 20th century. He used to visit Kosovo where he made a documentary about blood feud *An Eye for an Eye (Kok pr kok)*, he finds metaphoric reflection in the stories about abandoned buildings which resemble prisons, feels for the children of *gastarbeiters*, shows specific humor in the story about peasants who have been litigating about a walnut tree at the borderland for years, and explains that he has always been attracted by the stories of human stupidity, pigheadedness, blind bureaucracy, usurpation of power...

Човек који је страсно камером бележио сурову или ишчашену стварност, која се на овим просторима нуди у немерљивим количинама, никад није снимио играни филм из још једног суштинског разлога - сматрао је да је продукција биоскопских остварења жртвована због бирократије и задртости оних који „држе кесу са новцима“. Та прича се у каснијој фази његовог стваралаштва одразила и на документарне филмове. Говорио је: „Морам да предам сценарио унапред, па да чекам паре. А за то време догађаји пролазе. Камере не могу да чекају када је реч о документарном филму...“. Баш тако. Камере не могу да чекају јер живот пролази пред нама. „Документарне филмове режира сам живот“, каже Јовићевић у интервјуу, поводом награде за животно дело, датом Мили Кодемо за Вечерње новости (14. март 1992. године). Због тога би, сматра он, тадашње и садашње Министарство културе „морало да има резервни фонд за документарне филмове, па када искрсне права прилика да се прича одмах реализује“. Тако је мислио Јовићевић почетком 90-их година прошлог века, а ова идеја може и данас да се примени. Чини се, међутим, да је и тада и сада снимање документарца 'мало чудо', као у филмовима неких од документариста који су прославили кинематографију на овим просторима.

The man who has passionately been recording the harsh or bizarre reality, which is abundant in this region, has never made a fiction film for one more substantial reason. He believed that the production of cinema achievements was sacrificed to beurocracy and bigotry of the budget holders. That story was reflected on the documentaries in the later phase of his creative work. In his own words: "I have to submit the script in advance and wait for the money. Meanwhile, events go by. Cameras cannot wait when documentaries are in question...".Precisely. Cameras cannot wait because life is passing by. "Documentary films are directed by life itself", said Jovičević in the interview given to Mila Kodemo ("Večernje Novosti", March 14th 1992) after he was granted the Life Achievement Award. Hence, he thinks, the former and present Ministry of Culture would have to have a reserve fund for documentary films, so that the story could be immediately realized when the right opportunity presents itself. This is the way Jovičević thought at the beginning of the 90-ies of the previous century, and it is possible that this idea can still be applicable today. Nevertheless, it seems that making a documentary was and still is a little miracle, just like the films of some documentarists who made a name for cinematography of this region.

Александар Илић

Aleksandar Ilić

(1927-2012)

Славу југословенске и српске документаристике пронело је много домаћих редитеља. Ипак, једно име заслужује да се посебно истакне, не само по уметничким дометима, већ и по томе што је реч о ретком примеру аутора који, без обзира на тему, има своје писмо. Чак и када се бави жанровима у којима су се окушали и други врсни аутори, Александар Илић се лако препознаје. Суптилност приче, изузетно осећање за говор визуелним средствима, надмоћно коришћење монтаже као специфичног филмског говора, све то је обликовало срж једне јединствене поетике.

У овом контексту готово да је непотребно истицање формалних фестивалских награда, међутим, када је реч о Александру Илићу, то је и глобални феномен светске кинематографије. Издвајамо податак да је за своје филмове на националним и међународним фестивалима освојио више од 70 врхунских награда и признања, укључујући и награду „Сребрни медвед“ на фестивалу у Берлину. Међу награђеним радовима посебно место заузимају филмови: Фазан, Дивља пловка, Ембрион, Пролеће, Замка, Високолетач и Канон.

Александар Илић био је и маг монтажног поступка. Монтирао је укупно 393 кратка, документарна и играна филма, као и десетак дугометражних филмова

Various directors have spread the fame of Yugoslav and Serbian documentary. Still, there is a name which deserves special mentioning, not only on account of the artistic achievement, but also because it is a rare specimen of author who possesses his own "writing", regardless of the topic. Even when he is involved in genres that many excellent authors have tried, Aleksandar Ilić is easy to recognize. The subtlety of the story, exquisite feeling for visual means of communication, superb use of editing as a characteristic film language, all contributed to the making of the core of a unique poetics.

It is almost superfluous to emphasize formal festival awards in this context, but in the case of Aleksandar Ilić, it is already a global phenomenon of the world cinematography. The fact worth mentioning is that he won over 70 prestigious awards and acknowledgements for his films, both at national and international festivals, including the Silver Bear at the Berlin Festival. Among those awarded achievements, the following deserve special place: *The Pheasant*, *The Wild Duck*, *The Embryo*, *The Spring*, *The Trap*, *The Highflyer*, *The Canon*.

Aleksandar Ilić was a master of editing. He edited 393 short documentary and fiction films in total, as well as a dozen feature-length films by other directors,

других редитеља, међу којима су: Шканата, Голубовић, Паскаљевић, Лазић, Зечевић, Гилић, Заниновић. Комплетан је аутор (сценарио, режија, монтажа и музика) више од 120 краткометражних филмова. Другим речима, о историји домаће кинематографије и њеним светским донетима, другачије би се писало без помињања Александра Илића.

У историји кратке филмске форме на овим просторима посебно се истичу документарци који се формално баве животом природе, у чему је неколицина аутора постигла завидне успехе. Ремек дела Александра Илића, попут филмова *Сова* и *Маљ*, међутим, представљају на филму оно што се у култури често назива – трајним вредностима. Његове слике из животињског света метафоре су високе емоционалности и вишеструког значења. Говоре о моралу, хуманизму, деструкцији, људском и нељудском у нама, говоре више о томе од многих документарца и кратких филмова са директном поруком. Овај аутор знао је да се служи средствима филмске уметности на начин који је превазилазио обично поимање покретних слика и бележења призора. Снага и вишезначност Илићевих филмова објашњавају смисао сваке похвале редитељу током више од пет деценија његовог стваралаштва.

including Škanata, Golubović, Paskaljević, Lazić, Zečević, Gilić, and Zaninović. He is the complete author (screenplay, directing, editing, and music) of more than 120 short and short fiction films. In other words, the history of our cinematography and its world-wide achievements would be very differently written about without mentioning the name of Aleksandar Ilić.

The history of short forms in this region has a special place for documentaries which formally deal with the life of nature and a handful of authors have been considerably successful. However, the masterpieces of Aleksandar Ilić, like *The Owl* and *The Mallet*, represent that part of culture which is often referred to as lasting value. His pictures from the animal world are highly emotional metaphors of multiple meanings. They speak of moral, humanity, destruction, humane and inhumane within us; speak volumes more than many documentaries and short films with a direct moral. This author knew how to use the means of film art in the manner which surpasses the usual notion of moving pictures and recording images. The strength and ambiguity of Ilić's films explain the meaning of every praise to this director during more than five decades of his creative work.

Влатко
Гилић

Vlatko
Gilić

(1935)

У Партенону богова Гутенбергове ере и ере визуелних уметности, у временској капсули Музеја модерних уметности у Њујорку (МоМА), где су похрањене највеће стваралачке вредности човечанства, безбедне у случају атомског разарања и могућег губитка свеопштег памћења човечанства, нашло се и једно име и дело једног човека са наших меридијана. Та информација данас је помало затурена пред налетом догађаја с краја XX века, али филмска историја зна да су ови редови посвећени Влатку Гилићу. Уколико се мери према признањима светске академске заједнице, реч је о најуспешнијем југословенском документаристи.

Гилић се школовао на Архитектонском факултету, а на филм је доспео преко сценографије и већ је раним радовима показао најдубље познавање универзалних могућности ове уметности. Врло брзо стигла су и признања – добио је „Сребрног медведа“ 1971. године за филм *In Continuo*. На фестивалу у Оберхаузену добија награде 1972. и 1973. године. Његови филмови су три пута приказани на филмском фестивалу у Кану (1973. године – Моћ, 1977. године филм *Кичма* и 1980. Дани од снова). Филм *Љубав* номинован је међу пет најбољих у такмичењу за „Златни глобус“, а дугометражни филм *Кичма* издвојен је међу десет најбољих дела у свету 1978. године (амерички продуцент га је кандидовао за награду „Оскар“). Најзад, проглашен је за једног од 50 најзначајнијих редитеља на свету у угледној анкети Ен Би Сија (NBC).

In the Parthenon of Gods of the Gutenberg era and the era of visual arts, in a time capsule in the Museum of Modern Art (MoMA) in New York, containing the greatest creative achievements of humankind, safe in case of atomic devastation and the possible memory loss of the whole humankind, stands the name of one man from this part of the world, or rather one man's achievement. This is a piece of information somewhat forgotten in the flurry of events at the end of the twentieth century, but film history recognizes Vlatko Gilić as the most successful Yugoslav documentarist if it is to be judged by the recognition of the world academic community.

Gilić was educated at the Faculty of Architecture, making his way into film through scenography, showing even in his early work deep understanding of the universal possibilities of this art. The recognitions followed soon, the Silver Bear in 1971 for the film *In Continuo*, 1972 and 1973 Oberhausen awards. His films have been shown three times at the Cannes Film Festival (1973 – *Power*, 1977 – *The Backbone*, 1980 – *Days of Dreams*). The film *Love* was nominated among the best five at the Golden Globe competition, and feature-length *The Backbone* was ranked among top ten in the world in 1978 (nominated by an American producer for the Oscar award). Finally, he was voted one of the 50 most significant directors in the world in a prominent NBC survey.

Признања бележимо, али не заобилазимо и чињеницу да је Гилић пао у незаслужен заборав од почетка 80-их година прошлог века под ударом мајстора невидљиве цензуре. Од тада више није снимао филмове, али се бавио професуром на Академијама драмских уметности у Новом Саду и на Цетињу. Много година раније, још 1972. године, било му је понуђено место предавача на славном филмском одсеку Универзитета Харвард, јер су Американци били импресионирани његовим филмовима *Homo sapiens*, *Homo homini*, *Затегни деле*, *In continuo*, *Јуда* и *Дан* више, али је Гилић то одбио.

Гилићева поетика израста из огромне интелектуалне радозналости која се магијом слике претвара у запањујуће сижее проистекле из обичне свакодневице. Критичар Њујорк Тајмса (New York Times) својевремено је одао признање нашем синеасти речима да је „за сваког гледаоца привилегија да види свет његовим очима“. На крају, ваља поменути да у временској капсули светске баштине остају његови филмови, а забране, цензуре и остале невоље припадају неславном делу наше културне историје.

Acknowledgements we record, not overlooking the fact that Gilić sank into undeserved oblivion at the beginning of the eighties of the previous century due to the mastery of the invisible censorship. Since then, he has not filmed, but he engaged in professorship at the academies of Novi Sad and Cetinje. Years before, in 1972 he had been offered the position of a lecturer at the famous film department of Harvard University, as the Americans were impressed by his films *Homo Sapiens*, *Homo Homini*, *Tighten Dele*, *In Continuo*, *Judas* and *A Day Longer*, but Gilić declined.

Gilić's poetics is the product of enormous intellectual curiosity, which is by magic of picture converted into amazing summaries resulting from common everyday life. A New York Times critic once paid tribute to our cineaste by saying that it was a privilege for every viewer to see the world with his eyes. Finally, it is worth mentioning that his films remain in the time capsule of world heritage, whereas banned films, censorship and other troubles belong to the infamous pages of our cultural history.

Вељко
Бикић

Veljko
Bikić

(1950-1998)

Када су новинари, у карактеристичном заносу дневног извештавања, назвали Вељка Бикића „српским Дизнијем“, за то су имали неколико ваљаних разлога, као што је и неколико разлога било против те дефиниције. Истина је да је славни отац велике породице цртаних јунака, Волт Дизни, био инспирација многим светским аниматорима, па и Бикићу, али је најважније да је та инспирација била креативне природе. Отуда се јавља чудно двојство – док на једној страни Бикић покушава да створи модерну продукцију цртаног филма преко Бикић студија, на другој се суочавамо са зрелим аутором који путем декодирања знакова проговара из света езотерије.

Из тог двојства произлазе и две, рекло би се, непомирљиве крајности. Вељко Бикић, као главни идеолог комерцијалног филма, покушава да уђе у светске токове преко цртаних серија и играног филма Капетан Џон Пиплфокс, који, нажалост, никад није завршен, а истовремено ствара Крст, квадрат, круг Казимира Маљевића. То ауторско остварење из 1993. године, по свему је било знак његовог стваралаштва, уз, свакако, Његово величанство, настало 1980. године, са којим је Бикић ушао на велика врата света анимације, освојивши „Златног голуба“ на Међународном фестивалу анимираног филма у Лајпцигу. Између та два филма

When journalists, prone to enthusiasm characteristic of daily reporting, named Veljko Bikić Serbian Disney, they had several good reasons, but there were a couple of reasons against this definition as well. It is true that the famous father of a huge animated family, Walt Disney, was an inspiration to numerous animators in the world, Bikić included, but the most important thing is that this inspiration was of a creative nature. Therefore, there is a strange dualism. On the one hand, Bikić tries to create modern animated film production by means of "Bikić Studio", whereas on the other, we face a mature author who speaks from the world of esoteria by decoding symbols.

This dualism gave birth to two, one should think, irreconcilable extremes. Veljko Bikić, the main ideologue of the commercial film, trying to enter the international mainstream by means of animated series and the fiction film *Captain John Peoplefox*, which unfortunately has never been finished, and at the same time creates *Cross, Square, Circle of Kazimir Maljević*. This auctorial achievement from 1993 was definitely a symbol of his creative work. Certainly, along with *His Majesty*, created in 1980, which opened the door of the world of animation to Bikić, once he won the Golden Dove at the International Leipzig Festival for Documentary and Animated

нашло се Бикићево животно дело, студио цртаног филма, који од октобра 1989. године, до његове преране смрти 1998. Године, ради као професионална радионица, отворена за све аниматорске послове.

Вељко Бикић је рођен 1951. године у Новом Саду, граду који углавном помињемо по књижевној класици и позоришту, али и граду из кога су изашле генерације светски признатих аниматора и стрип цртача. Управо када је Бикић стасао за школу, на почетку шездесетих година, почиње 'стрипоманија' у Југославији. У таквој духовној клими он уписује Академију примењених уметности у Београду. На Академији упознаје редитеља Арсу Милошевића, који му препоручује књиге са цртежима оскаровца Душана Вукотића и тако почиње једна велика авантура која се прерано завршила.

Снови Вељка Бикића као аутора и модератора српске сцене анимације нису остварени, али нису ни неоствариви. О томе сведоче и десетине изванредних стрип уметника, карикатуриста и цртача из Србије, чију је мисију Бикић видео у новој школи анимације и комерцијалне продукције која би, пре него играни филм, заузела високо место у светским оквирима.

Film. Between these two films, lies Bikić's life achievement, the studio of animated film, which was open since October 1989 until the untimely death of Bikić in 1998, its work based on the principles of professional workshop and open for all types of animation work.

Veljko Bikić was born in 1951 in Novi Sad, the city usually mentioned in connection with literary classics and the theatre, but also the city which produced generations of world renowned animators and cartoonists. At the beginning of the sixties, just as Bikić enrolled school, comics became the latest craze in Yugoslavia. He enrolled the Academy of Applied Arts in Belgrade in such spiritual climate. At the academy, he met director Arsa Milošević, who recommended the books with drawings by Oscar-winning Dušan Vukotić and thus started a great adventure which ended too soon.

The dreams of Veljko Bikić as an author and Serbian animation scene moderator did not come true, yet they are not unattainable. This can be proved by dozens of extraordinary cartoonists, lampoon artists and draftsmen from Serbia, whose mission Bikić saw at the new school of animation and commercial production, which would be more likely to take a prominent place on the global level than fiction film industry.

Миомир Мики Стаменковић

Miomir Miki Stamenković

(1928-2011)

У филмским пословима не постоји назив „примењени уметник“, али то би могло да се каже за Миомира Микија Стаменковића, чија филмографија обилује насловима који произлазе из суштине појма примењене уметности. Реч је о филмовима базираним на истинитим догађајима из времена Народноослободилачке борбе, затим се та тема шири на послератне догађаје повезане са ратном заоставштином. Та тематска линија подједнако се шири у играним филмовима, као и у документарцима. У краткој форми ту су приче о градовима, портрети глумаца, филмови о јубилејима неколико позоришта и новинских кућа, туристички историјски филмови. Реч је о укупно педесетак кратких и 12 играних филмова, уз бројне награде и различита друштвена признања. Осим тога, Мики Стаменковић оставио је траг и у позориштима и као уметнички директор два филмска фестивала.

Овај синеаст није родоначелник акционог и ратног жанра у домаћој кинематографији, а са Хајрудином Крвавцем најдоследнији је у интерпретацији жанра, тако да и поред поменуте „примењености“ нема ни речи о идеологизираним, или пропагандном филму. Мики Стаменковић је умео да пронађе меру увек у корист гледалаца, тако да није чудо што његов поглед на историју поприма димензију акционе документаристике, попут радова на, данас славним и радо гледаним, историјским каналима светских телевизија.

There is no term - applied artist in the film industry, yet, that could be said about Miomir Miki Stamenković whose filmography abounds in titles which result from the essence of the concept of applied art. These are the films based on actual events from the time of national liberation struggle, after which the topic broadens to post-war events in connection with the war legacy. The theme line equally broadens both in fiction films and documentaries. The short form contains stories of towns, actors' portraits, films about several theatre and publishing houses jubilees, tourist, historical films. That makes the total of about fifty short and 12 fiction films, along with numerous awards and different social recognitions. Moreover, Miki Stamenković left a mark both at the theatre and as art director of two film festivals.

This cineaste is not the founder of action and war genre in our cinematography, but he was, along with Hajrudin Krvavac the most consistent in the interpretation of the genre, so in spite of the mentioned "applicability", it is certainly not ideologized or propaganda film at all. Miki Stamenković managed to find the correct measure, always in favor of the audience, so it is not surprising that his perspective of history assumes the dimension of action documentarism similar to achievements of famous history TV channels in the world.

Мајстор акционог жанра знао је да задовољи публику, без обзира на тему. Отуда и одлични резултати у биоскопима. Примера ради, његов играни филм Вук са Проклетија (1968) припада комерцијалним филмовима тог времена. Рачунајући на публику, Мики Стаменковић своје филмске приче често базира на граничним случајевима домаће историје, којима се данас публицистика радо бави уносећи нове контроверзе.

У краткој форми, као и у дугометражним документарцима, Мики Стаменковић представља правог хроничара наше прошлости. Он бележи биографије војвода из Првог светског рата, зарања у контроверзе хватања Драже Михајловића и контрареволуције на Косову почетком 80-их година прошлог века, а бави се и историјом фудбалске игре у Југославији. Његови јунаци су и српске бање, песници и глумци у биографским филмовима. Због тога није ни чудо што је у баштини Југословенске кинотеке Стаменковићев опус заузео посебно место, јер ће се у будућности XX век у Југославији и Србији лакше дешифровати уз помоћ његових филмова.

The master of action genre knew how to please the audience regardless of the topic. Hence the excellent results at the box office. For instance, his fiction film *The Wolf from Prokletije* (1968) is one of the most commercial films of that time.

Counting on the audience, Miki Stamenković often bases his stories on the borderline cases of our history, nowadays a favorite topic of publicists who introduce new controversies.

In the short form, as well as feature-length documentaries, Miki Stamenković represents a proper chronicler of our past. He recorded biographies of Dukes of the World War I, dived into controversies of Draža Mihajlović's capture, and counterrevolution in Kosovo at the beginning of the eighties of the previous century, but dealt with the history of football game in Yugoslavia as well. His "heroes" include Serbian spas, also poets and actors in biographical films. It is not surprising, therefore, that Stamenković's opus takes special place in the heritage of Yugoslav Film Archive, since 20th century in Yugoslavia and Serbia will be easier to decode in the future with the help of his films.

Владимир Петрић

Vladimir Petrić

(1928)

Дубоки су трагови уметника са нашег меридијана у „филмској Меки“, Холивуду, а прави утицај имали су људи који су, попут Славка Воркапића и Владе Петрића, своје знање и визију преносили генерацијама студената. Славко Воркапић је у Америку стигао као ‘мали од палубе’ да би тамо створио велику каријеру теоретичара, мајстора монтаже и аутора, док је Влада Петрић на Харвард стигао као већ доказани теоретичар и професор београдске Академије драмских уметности.

Током више од пола stoleћа, ова свестрана личност бавила се многим облицима уметности, показујући и доказујући изузетно велику интелектуалну радозналост. У свет теорије и праксе ушао је врло методично. Најпре завршава Филолошки факултет, а затим и режију на Академији драмских уметности, где одмах започиње и каријеру педагога. Осим теоријом, бави се и драмом и режијом на Телевизији Београд, уређује и филмски програм, да би се коначно окренуо научном раду када на московској филмској школи ВГИК припрема докторску дисертацију о совјетском немом филму. Захваљујући томе, 1969. године позван је у Њујорк да у Музеју модерне уметности учествује у класификацији новоприспеле колекције совјетских немих филмова. Тада бива примљен и на тек основано Одељење за изучавање филма (Department of Cinema Study) на Универзитету у Њујорку.

Artists coming from our country left a lasting mark in Hollywood, the film Mecca, but people like Slavko Vorkapić and Vlada Petrić, who passed down their knowledge and vision to generations of students, were the ones who had a genuine influence. Slavko Vorkapić arrived to America as an apprentice, building a great career as a theoretician, master of editing and author, whereas Vlada Petrić arrived at Harvard as an already accomplished theoretician and professor of the Academy in Belgrade.

This versatile character has engaged in many art forms for more than half a century, demonstrating and proving a remarkable amount of intellectual curiosity. His entry to the world of theory and practice was nothing but methodical. Having graduated from the Faculty of Philology, followed by directing at the Academy, he started a career as a pedagogue. Apart from theoretical work, he engaged in drama and directing for Television Belgrade, edited film program, finally turning to science when he started preparing his doctoral dissertation on Soviet silent film at VGIK in Moscow. Owing to this, in 1969, he was invited to the Museum of Modern Art in New York to participate in the classification of newly arrived collection of the Soviet silent film. It is then that he was admitted to the newly formed Department of

Године 1973. ту и брани докторску дисертацију са предметом истраживања о међусобним утицајима совјетског и америчког немог филма. После одбране дисертације, позван је да предаје Историју и теорију филма на Харварду, да би 1979. године основао Филмски архив Харварда у коме постаје постаје први директор.

Владимир Петрић оставља дубок траг у Америци, а после пензије започиње своју другу младост. Пише књиге, наставља да одржава јавна предавања, учествује на стручним конференцијама и режира. Објављује књиге: *D. W. Griffith: A Corner in Wheat* (1978), *Six Essays on Film* (1980), *Film and Dreams: Focus on Bergman* (1981), *Constructivism in Film*, (1987) и завршава још две књиге: *Memories of a Movie Monk* и *Neoesthetics of Cinema*. Такође, враћа се филму и као аутор. Његова експериментална остварења *Кобна жеђ* и *Ласло Мохољ-Нађ*, показују младалачку страст ка уметности покретних слика, а затим следи и документарни запис *Зид успомена*.

Без теоријског доприноса Владе Петрића филму и телевизији данас би се мање знало о уметности покретних слика. Мање би се знало, а генерације студената би тешко, или никада, прозреле тајну овог универзума.

Cinema Studies at New York University. In 1973 he successfully defended his doctoral dissertation on mutual influence between Soviet and American silent film. Following the PhD thesis defense, he was invited to teach film history and theory at Harvard and in 1979 he founded Harvard Film Archive where he became the first manager.

Vladimir Petrić left a permanent mark in America and after retirement, he started his second youth. He writes books, continues to give public lectures, participates in professional conferences and directs. He publishes the following books: *D.W. Griffith: A Corner in Wheat*, 1978; *Six Essays on Film*, 1980; *Film and Dreams: Focus on Bergman*, 1981; *Constructivism in Film*, 1987; He finishes two more books: *Memories of a Movie Monk* and *Neoesthetics of Cinema*. He returns to film as an author as well. His experimental works *Fatal Thirst* and *László Moholy-Nagy*, present youthful passion for the art of moving pictures, and the documentary record *The Wall of Memories* follows.

The art of moving pictures would be less known about if it were not for the theoretical contribution of Vlada Petrić. In addition, generations of students would hardly, or never, penetrate the mystery of this universe.

Борислав Шајтинац

Borislav Šajtinac

(1943)

Стрип, карикатура и цртани филм, то су територије на којима се Борислав Шајтинац креће готово пет деценија. Почео је са књигом хумористичких цртежа давне 1965. године, да би крајем те деценије крочио у свет покретних, анимираних слика. Дебитовао је филмом *Анализа* и још познатијим делом *Извор живота*, који је радио са Николом Мајдаком. Уследили су филмови који су наишли на изванредан пријем и критике и различитих жирија, па су награде стизале са свих страна. Бележимо признања са фестивала у Београду, Билбаоу, Оберхаузену, Кракову, Анесију и других.

Као и многи уметници анимације, Шајтинац је формално образовање стекао на Академији ликовних уметности у Београду, као и на Академији лепих уметности у Паризу. То су уједно биле и године невероватне експанзије стрипа и карикатуре у Југославији. У таквој духовној клими отворили су се и путеви којима се Шајтинац кретао. Његове карикатуре биле су стрип у једном кадру, а када се пажљивије погледа, увек су имале и причу из које лако може да настане и анимирани филм. То се и догађало, јер су визуелна и медијска истраживања овог уметника увек била повезана.

На искуственом путу, од једноставних покретних цртежа крајем претпрошлог века, преко неких бурлески Чаплиновог времена и, најзад, од разбукувања

The comic, lampoon, cartoon, mark the territory Borislav Šajtinac has moved around for almost five decades. He started with the book of comic drawings in 1965 and entered the world of animated pictures at the end of the decade. His debut was the film *Analysis* and even more famous work *The Source of Life*, which he did in cooperation with Nikola Majdak. The following films were praised both by critics and various juries so the awards came from all sides. Belgrade, Bilbao, Oberhausen, Krakow, Annecy, are just a few of many festival awards.

Like many other animation artists, Šajtinac received formal education at the Academy of Fine Arts in Belgrade, but also the Academy of Fine Arts in Paris. Those were the years of the incredible expansion of comics and lampoon art in Yugoslavia. Such was the spiritual climate which paved the way for Šajtinac's creative work. His lampoon drawings were a comic in one frame, and upon more careful consideration, one could always find a story which would easily be transformed into an animated film. This is exactly what happened, since this artist's visual and media research have always been linked.

On its experiential way from simple, moving drawings at the end of the nineteenth century, through silent burlesque of Chaplin's time, leading to the full-scale

цртаног филма под утицајем Дизнија, ова уметност је у Шајтинчевој зрелој интерпретацији постала све то. Свет у коме се формирао глобални културни, па и ментални простор, у коме као у некој постмодернистичкој шали сви преузимају све, док малобројни из ове цивилизацијске већ 'предуго подгреване чорбе' преузимају само оно што надграђује.

Баратајући тамним бојама, сумрачним просторима и гротескно моделираним приказима, Шајтинац у свакој секвенци и сваком квадрату разоткрива сопствене и 'наше' кошмаре. Његов цртеж истовремено је и стриповски прецизан, колико и ликовно и колористички размахан, попут слике неког песимистичког импресионисте. Све то заједно довело је до узбудљиве поетике овог мислиоца у свету анимације.

Само деценију од својих почетака, Шајтинац постаје један од најзначајнијих уметника на културном простору некадашње Југославије, уз Душана Вукотића и друге великане загребачке школе цртаног филма. Његов опус с правом је увршћен у историју и антологију светске анимације. Ту врсту признања шездесетих и седамдесетих година прошлог века имао је мало ко од домаћих уметника.

animation influenced by Disney, this art has become all of that in Šajtinac's mature interpretation. In the world where global cultural, as well as mental space has been created, the world which resembles a postmodern joke, in which everybody borrows everything, there are just a few who borrow only the cultivating elements from the melting pot of civilization, reheated so many times for such a long time.

Handling dark colors, bleak spaces and grotesquely modeled images, Šajtinac uses every sequence and every frame to reveal his own and "our own" nightmares. His drawing is both comic-wise precise and artistically and colourfully brandished, resembling the painting of a pessimistic impressionist. All of the above has lead to the creation of an exciting poetics of this thinker in the world of animation.

Only a decade after his very beginnings, Šajtinac becomes one of the most significant artists in the culture of the former Yugoslavia, along with Dušan Vukotić and other giants of Zagreb School of Animated Films. His opus has been rightfully included in every history and anthology of the world animation. Hardly any artist of this region had that kind of recognition in the sixties and seventies of the previous century.

Ранко Мунитић

Ranko Munitić

(1943-2009)

Будући истраживачи и теоретичари филмског наслеђа у XX веку требало би посебно да буду захвални Ранку Мунитићу на систематском обликовању архивског материјала расутог по часописима, још од раних двадесетих година прошлог века. Са осећањем за неспорне вредности у сфери филмске мисли, Мунитић је као вредно завештање оставио рукопис књиге Питање филмске критике, коју у интегралном облику објавио Београдски фестивал документарног и краткометражног филма 2011. године.

Биографија овог теоретичара, аутора и филмског енциклопедисте постала је, посебно када је реч о кратким формама, део историје филма на овим просторима. Ранко Мунитић је свој први текст објавио у мају 1961. године у средњошколском часопису Полет, а први професионални текст у новембру 1962. године у листу за уметност и културу Телеграм. Од тада објављује критике, есеје и шире студије у гласилима из свих већих градова бивше Југославије, а касније се фокусира на издаваштво у Србији, где је и провео већи део живота.

Мунитић континуирану пажњу посвећује југословенском филму, анимацији, стрипу, документарном филму, уметничкој фантастици, телевизији, глуми и глумцима. Сарађивао је на неколико сценарија за целовечерње игране филмове

Future explorers and theoreticians of the twentieth century film heritage owe special gratefulness to Ranko Munitić for the systematization of archive material, scattered in various magazines ever since the early twenties of the previous century. Having had a distinct sense of unquestionable value in the sphere of film thought, Munitić left an invaluable manuscript of the book *The Issue of Film Critique*, which was published in its integral version by the Belgrade Documentary and Short Film Festival in 2011.

The biography of this theoretician, author and film encyclopedist has become a part of film history of this region, especially regarding short forms. Ranko Munitić published his first text in May 1969 in a high school magazine "Polet", his first professional text in November 1962 in an arts and culture magazine "Telegram". Since then he published critiques, essays and broader studies in the media of all the major cities of former Yugoslavia, but later he focused on publishing in Serbia, where he spent most of his life.

Munitić continually concentrated on Yugoslav film, animation, cartoons, documentary film, fantasy art, television, acting and actors. He collaborated on several screenplays

и написао више сценарија за цртане филмове. Приредио је широм света стотинак већих и мањих ретроспектива домаћег краткометражног филма, посебно загребачке школе цртаног филма и београдске школе документарног филма. Од друге половине 80-их до друге половине 90-их реализовао је, као комплетан аутор, за новосадски студио двадесетак једночасовних портрета водећих домаћих синеаста (у месечној емисији „Филмоскоп“) и осамдесет портрета глумаца (у сопственој серији „Вече са звездама“).

Значај његовог деловања током пет деценија превазилази данашње границе држава насталих на темељима Југославије. Будућим генерацијама филмских критичара, новинара, биоскопске и телевизијске публике остају изузетно вредни интервјуи са глумцима и редитељима који су рађени за Телевизију Београд и Телевизију Нови Сад, као и за Дунав филм. Учинио је оно што су пре њега пропустили многи историчари филма, театра и телевизије, а то су жива сведочења глумачких величина 40-их и 50-их година прошлог века. Историјски и културолошки значај тих остварења, као и објављених књига, временом добија све већи значај, јер је Мунитићев опус непроцењиво благо наше културе, а његов рад може се поредити само са дугогодишњим истраживањима специјализованих института и архива.

for feature-length fiction films, wrote many screenplays for cartoons. He organized about a hundred smaller and more extensive retrospectives of domestic short film around the world, especially of Zagreb School of Animated Films and Belgrade School of Documentary Films. From the second half of the eighties to the second half of the nineties he realized as a single author about twenty one-hour portraits of the leading domestic cineastes (in a monthly show "Filmoskop") for the studio in Novi Sad and eighty portraits of actors (in his own series "The Evening with Stars").

The importance of his five decade long work surpasses current borders of the states formed on the foundations of former Yugoslavia and future generations of film critics, journalists and cinema and television audience are bequeathed exceptionally valuable interviews with actors and directors made for Television Belgrade, Television Novi Sad and Dunav Film. He did what many film, theatre and television historians had not done before him, they had missed live testimonies of acting giants of the forties and fifties of the previous century. Historical and cultural significance of these achievements, along with the published books, gains importance in time since Munitić's opus represents invaluable cultural heritage and his work can only be compared with years of research of specialized institutes and archives.

Никола Мајдак

Nikola Majdak

(1927)

Писање о историји београдске школе анимираног филма незамисливо је без помињања неколико имена, попут: Борислава Шајтинца, Душана Петричића, Николе Рудића и других мајстора покретних цртежа, као и без посебног поглавља о улози Николе Мајдака.

У велику стваралачку авантуру овај уметник крочио је крајем Другог светског рата, када је завршио курс за ратне сниматеље при Врховном штабу Народноослободилачке војске Југославије. Ту се суочио са тајнама филмског заната, да би каријеру почео као сниматељ репортажа. Неколико година касније завршио је и историју уметности, затварајући тиме круг у коме се уметност слике нашла у фокусу његовог живота.

Највише признања Мајдак је добио режирајући анимирани филмове, што је био само део његових интересовања. Као редитељ документарца отварао се ка изузетно занимљивим темама. Био је први сниматељ који се нашао на Хиландару (1975. године), у то време се бавио и причама о крајпуташима и сеоским гробљима и улазио је у свет етнологије. Свој први играни филм под насловом *Невјера*, снимио је са Владимиром Погачићем 1953. године. Касније је радио као сниматељ и стручњак за специјалне ефекте са Жиком Митровићем, Пуришом Ђорђевићем и Александром Петровићем. Био је професор и шеф катедре за филмску и ТВ камеру на Факултету драмских уметности у Београду.

Writing about the history of Belgrade School of Animated Films cannot be imagined without mentioning several names, such as Borislav Šajtinac, Dušan Petričić, Nikola Rudić and other masters of moving drawings, but also without a separate chapter about the role of Nikola Majdak.

This artist embarked on a huge adventure towards the end of the war when he completed the course for war cameraman organized by the Supreme Headquarters of the National Liberation Army of Yugoslavia. He penetrated the secrets of film craft and started his career as a reportage cameraman. Several years later he graduated from the Faculty of History of Art, completing the circle in which the art of image was the focus of his life.

Majdak has received most acknowledgements for directing animated films, but that was just a fragment of his interests. As a director of documentaries he has been open for extremely interesting topics. He was the first cameraman who visited Hilandar (Chilandar) in 1975 and at that time he was occupied by the stories of roadside gravestones and village cemeteries, entering the world of ethnology. He made his first fiction film named *The Unfaithful* with Vladimir Pogačić in 1953 and later worked as a director of photography and special effects expert with Žika Mitrović, Puriša Đorđević and Aleksandar Petrović. Additionally, he was a professor and chairman of Film and TV camera department at the Faculty of Dramatic Arts in Belgrade.

Мајдак је, ипак, заслужио да га, пре свега, називају оцем *београдске школе анимације*. Реч је о кругу уметника од којих је неколицина доспела у свет анимације управо захваљујући Мајдаку. Тако је открио Борислава Шајтинца видевши његове цртеже у часопису *Видици*. Они су заједно урадили, сада већ класично дело, филм *Извор живота* (1969).

Све је почело филмовима *Човек од креде* и *Солиста* из 1962. године, која се сматра годином када се у Београду рађа анимирани филм, захваљујући неколико данас светски познатих цртача и аниматора са којима је Мајдак сарађивао као редитељ, сценариста и 'душа' продукције. Његови анимирани филмови наилазе на неподељене симпатије домаће и светске критике, а када је реч о остварењу *Време вампира* (1971) може се рећи да је то још један Мајдаков допринос српској анимацији. Успео је да убеди Душана Петричића да уради цртеже и да га тиме „транспонује“ од илустратора и карикатуристe у мајстора цртаног филма.

То је Никола Мајдак. Велики аниматор у сваком смислу те речи, трагалац за оригиналним причама, оригиналним ауторима и оригиналним приступима чудесном свету документарног и анимираног филма.

However, in the first place, Majdak has deserved the name of the father of Belgrade School of Animated Films. This is a circle of artists a few of whom entered the world of animation owing to Majdak. Borislav Šajtinac was discovered when Majdak saw his drawings in magazine "Vidici". The two of them made what became a classic, the film *Source of Life* (1969).

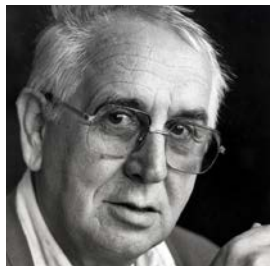
It all started with the films *The Chalk Man* and *The Soloist* in 1962, the year which is considered to be the year of the birth of animated film in Belgrade, due to a handful of draftsmen and animators that Majdak collaborated with as a director, screenwriter and soul of this production. His animated films are greeted unanimously both by local and international critics and his achievement *Time of Vampires* (1971) is yet another contribution to Serbian animation. He succeeded in persuading Dušan Petričić to make the drawings and transposed him from an illustrator to the master of animated film.

That is Nikola Majdak, a great animator in every sense of the word, the seeker of original stories, original authors and original approaches to the magical world of documentary and animated film.

Пуриша Ђорђевић

Puriša Đorđević

(1924)

Када се читају интервјуи Младимира Пурише Ђорђевића, рекло би се да је највеће узбуђење и највећу животну сатисфакцију овај редитељ и писац имао играјући фудбал у Чачку пре 'оног'рата. То је, наравно, само шала овог, ни мало наивног, уметника, а таква је и његова прича о томе како је постао редитељ. На филм је, каже, отишао – по директиви. Када су га питали да ли хоће да буде човек који пројектује филмове, или редитељ, одлучио се за ово друго и – није му било узмака. На другом крају те шале и случајности нашли су се таленат, виспреност и дубоки поетски занос који се пројектује у његовим филмовима.

Пуришина филмографија је импресивна по броју снимљених играних и документарних остварења, а најсочнији део ове статистике чине филмови антологијске вредности, који су својом специфичном поетиком и сензибилитетом обележили епоху такозваних *ратних* филмова. Овај редитељ је и по избору тема за кратке филмове и по специфичној поетици, која је не само у слици, већ и у текстовима који се изговарају, апсолутно другачији и лако препознатљив.

Као уметник израстао је из послератног полета у обнови и изградњи, његови први документарци имали су за тему штафету младости или конгрес Народног

When Mladimir Puriša Đorđević's interviews are read, one should think this director and writer gained most satisfaction and excitement from playing football in Čačak before the war. However, this is just a joke of this author, who is anything but naive. His story of how he became a director has the same quality. He started his film career by directive. When asked whether he wanted to play films or direct them, he decided on the second option and there was no turning back. At the other end of this joke and this coincidence, talent, perspicuity and a deep poetic exaltation met, which is projected into his films.

Puriša's filmography is impressive, according to the number of fiction and documentary films made, but the most striking part of this statistics belongs to the anthology films which marked the epoch of war films by their specific poetics and sensibility. This author is absolutely different and easily recognizable, both in the choice of topics for short films and specific poetics, which is not only in the picture, but also in the text delivered.

As an artist, he was formed in the post-war enthusiasm for reconstruction and development and the topics of his first documentaries were The Relay of Youth or

фронта. После неколико година, његов космос се географски шири од Чачка и Ужица до Београда и, најзад, до светских фестивалских престоница, а поетски свет од највећих дубина људског сензибилитета до хуморног освешћивања историјских недоумица. Осим славне трилогије играних филмова *Девојка*, *Сан*, *Јутро*, паралелно тече и широка река документарца у којима је Пуриша или писац сценарија или комплетан аутор.

Уколико говоримо о вредновању, чини се да Пуриша Ђорђевић има више звезданих узлета и необјашњивих падова у играној, него у краткој форми. Његови документарци имају уједначену снагу најбоље литературе, као што његова литература има филмску, сликовну димензију. Другим речима, то су били филмови који су до краја говорили и о Пуриши и о нама на већ поменут, непоновљив начин. Због тога су се у његовој филмографији нашли и филмови о Ериху Шломовићу, трагичном и контроверзном власнику невероватне збирке радова светских сликара, затим приче о сељацима, о једној крушки из његовог краја, ту су и јунаци филмске уметности, прича о контрабасу. За све њих карактеристично је да су у основи имали музичку форму. Толико о човеку који је заиста добро играо фудбал.

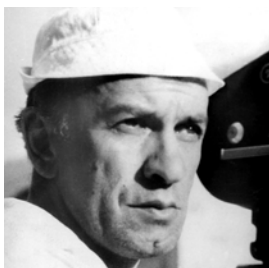
the Congress of People's Front. After a couple of years, his cosmos geographically expands from Čačak and Užice to Belgrade and finally to cosmopolitan festival capitals, and his poetic world from the deepest human sensibility to humorous awareness and historical doubts. Along with the famous trilogy: *The girl*, *The Dream*, *The Morning*, runs a wide, parallel river of documentaries in the creation of which he was either a complete author or screenplay writer.

When evaluating, one should say that Puriša Đorđević has more stellar ups and inexplicable downs in feature-length than in short form. His documentaries possess the consistent strength of the superior literature, just as his literature possesses film-like, image dimension. In other words, those were the films which amply told the story of both Puriša and us in, the already mentioned, unique manner. This is why his filmography also contains films about Erih Šlomović, the tragic, controversial owner of the incredible collection of works by the world renowned painters, then stories about peasants, about a pear tree from his birth place, followed by the story of film art characters and the story of a double bass. The special feature of all of them was that they were based on a music form. So much about the man who used to play football really well.

Бранислав Бастаћ

Branislav Bastać

(1925-2007)

Необична је уметничка биографија Бранислава Банета Бастаћа. На почетку каријере режирао је филмове који су имали апсолутно аутентичан сјај, толико снажан, да су крајем педесетих и почетком шездесетих година прошлог века највећи светски фестивали били незамисливи без његових остварења. Сходно томе, пристизале су и награде из Оберхаузена, Кана, Ванкувера, Венеције. Име Банета Бастаћа било је редовно на страницама културних рубрика домаћих новина. Реч је о филмовима из ране фазе, као што су: *Град од десет љета* (1958), *Црне мараме* (1958), *Стари капетан* (1958), *Село Тијање* (1960), *Мали воз* (1960), *Жедне чесме* (1962). Уследио је обрт и настаје дуги низ комерцијалних, наручених филмова. То су приче о градњи мостова и фабрика, филмови у славу обележавања успеха изградње (када је обнова већ завршена), а затим и документарца о Привредној реформи 1967. године.

Без обзира на захтеве продукције, Бастаћ у све наведене теме уноси префињене нијансе ироније и апсурда, као и огромну љубав према микросвету људи из свог завичаја. За његов метод је карактеристично да је готово све филмове радио са малом екипом готово увек истих сарадника, посебно сниматеља. Отуда и јединствена поетска линија која их, без обзира на жанр, све уједињује.

Branislav Bane Bastać's art biography is an unusual one. At the beginning of his career he directed supremely authentic films, so powerful that the most important world-wide festivals could not be imagined without his work in the late fifties and early sixties of the previous century, awards came from Oberhausen, followed by projections in Cannes, Vancouver, and Venice. The name of Bane Bastać was regularly in the culture section of our magazines. After the early phase including *A Ten-year-old City* (1958), *Black Kerchiefs* (1958), *The Old Captain* (1958), *Village Tijanje* (1960), *The Little Train* (1960), *Thirsty Taps* (1962), there was a turning point followed by a long line of commercial, commissioned films. Those were the stories of bridge and factory constructions, films celebrating the success of building (reconstruction had already taken place), followed by a documentary on 1967 industry reform.

All of the topics were, regardless of production demand, finely colored by irony and absurd, as well as by immense love towards the microcosm of Bastać's fellow countrymen. His method is characterized by a small crew of the same associates, especially cameramen in almost all films. Hence the unique poetics that unites them, regardless of the genre.

Ова прича о једној значајној каријери не говори толико о Бастаћу, колико о југословенској кинематографији која је лако давала паре за 'корисне' филмове, а тешко за уметничке. Бастаћ је налазио начин да, на пример, у причу о вијадукут унесе занос уметника. Тако су се борили аутори из Бастаћеве генерације, обнављали су и градили, али су и у то уносили и жар истинске уметности.

Када се буде говорило и писало о Браниславу Бастаћу, биће неизоставне тријумфалне приче са фестивала, или награда "Жан Виго" коју је добио за филм *Црне мараме*, на коме му је коаутор био француски редитељ Луј Гропије. Остаће и слике црногорског поднебља, стваране дубоким сензибилитетом, по чему можемо и да их повежемо са сензибилитетом Жана Вигоа.

Кад се све сабере, ту је око стотину кратких играних и документарних филмова, као и неколико играних и телевизијских филмова са потписом овог аутора. Бане Бастаћ се у историји југословенског и црногорског филма бележи као један од оних аутора које је носио таленат, а односило стање у домаћој кинематографији.

The story of a significant career does not tell as much about Bastać, as it does about Yugoslav cinematography which was as unselfish to "useful" films, as it was ungenerous to artistic ones. Bastać, however, found the way to convey artistic exuberance in the story about a viaduct, for instance. The artists of Bastać's generation fought in this way, reconstructing and constructing, but also introducing the ardency of true art.

When Branislav Bastać is talked or written about, the triumphant festival stories are inevitable as well as Jean Vigo award which he received for *The Black Kerchiefs*. The co-author of this film was French director Louis Grosperre. The pictures of Montenegro, created with deep sensibility, similar to the one of Jean Vigo, will also remain.

Finally, Bane Bastać's filmography includes around 100 short fiction and documentary films and several television films. He is recorded in the history of Yugoslav and Montenegrin film as one of the authors driven by talent and obscured by the situation in domestic cinematography.

Браћа Вранешевић

Предраг

(1946)

Младен Бата

Вранешевић

(1947-2006)

Brothers Vranešević

Predrag

(1946)

Mladen Bata

Vranešević

(1947-2006)

Уз имена Предрага и Младена Вранешевића, аутора стотина 'звучних завеса' и музичких тема за цртане, документарне и игране филмове, рекламе и позоришне представе, иде и врло тајанствена одредница – *Лабораторија звука*. Да, управо је тај назив њихове музичке групе и радионице примењене музике, за све наведене медије, произашао из врхунског професионализма удруженог са талентом у такозваним *немогућим* условима домаће продукције. Понекад проблем нису представљали само услови, или недостак новца, већ и збрка у глави аутора цртаних филмова. Ипак, браћа Вранешевић увек су знала да бројањем сличица и музичких тактова тачно и недвосмислено израчунају који музички ефекти иду уз коју секвенцу.

Отуда бројни домаћи аутори цртаних филмова признати и у свету, попут: Николе Мајдака, Вере Влајић, Зорана Јовановића, Душана Петричића, Вељка Бикића и других, од раних седамдесетих година везују своје приче за музику браће Вранешевић. Предраг и Младен Вранешевић потписали су више од 70 цртаних филмова, а у њиховој радној филмографији су и дугометражни играни, кратки и документарни филмови.

Нажалост, после три деценије њиховог заједничкој учешћа у историји југословенске кинематографије и других медија, Младен је 2006. године отишао у неповратан свет снова и луцкастих прича њихових пријатеља, аутора

Predrag and Mladen Vranešević, authors of hundreds of sound curtains and music themes for animated, documentary and fiction films, commercials and theatre plays, are defined by a very mysterious definition – *Laboratorija Zvuka* (The laboratory of sound). That is actually the name of their music band and applied music workshop for the media mentioned above, born from the combination of top-level professionalism and talent in the production conditions usually described as the impossible. Furthermore, despite the lack of money and the confusion of animated film authors, brothers Vranešević always unmistakably knew how to adjust music effects to sequences by counting pictures and music tempo.

It is not surprising therefore, that numerous worldwide renown animated film authors like Nikola Majdak, Vera Vlajić, Zoran Jovanović, Dušan Petričić, Veljko Bikić and others chose to join their stories with the music of brothers Vranešević since the early seventies. The two of them, Predrag and Mladen, signed more than 70 animated films and their filmography contains feature-length fiction films, short films and documentaries.

Unfortunately, after three decades of their joint work in Yugoslav cinematography and other media, Mladen moved (2006) to the irrevocable world of dreams and imaginary stories of his friends, animation authors. Predrag continued working,

анимација. Предраг је наставио да ради. Он је данас сведок једног времена у коме су се преплитали велики успони, светске награде, а затим одласци у сенку под ударима цензуре.

Предраг и Младен Вранешевић су своју музичку каријеру, (иако су се школовали за друга занимања, попут архитектуре), почели у кухињи својих родитеља. Ту су, на столу можда прикладнијем за друге вештине, развијали приче, миксовали и мењали, убацивали хармоније, ономатопеје и чудне ритмове, што подсећа на анегдоте о настанку великих мултинационалних компанија у гаражама и подрумима. У овом случају добили смо *Лабораторију звука* која је у својим музичким ретортама 'скувала' десетине филмова, са потписом Душана Макавејева, Желимира Жилника, Карпа Године, Живојина Павловића, Драгана Кresoје и других аутора. Издвајамо рад на кратким формама, пре свега на анимираним филмовима који су, према речима Николе Мајдака, у монографији коју је Фестивал објавио поводом награде за животно браћи Вранешевић, захваљујући њиховој музици често бивали много бољи него што је то сам аутор очекивао.

Могло би се набројити још експеримената и музике браће Вранешевић. Остаје и запис о томе да су њих двојица, попут Зорана Симјановића и Војислава Вокија Костића, били прави и јединствени творци „примењене музике“.

witnessing the times of high prosperity and international awards, as well as censorship strikes and oblivion.

Predrag and Mladen, although educated for other professions, such as architecture, started their careers in their parents' kitchen. At a table more suitable for other activities, they developed stories, mixed and changed them, inserted harmonies, onomatopoeia and strange rhythms. The story resembles those anecdotes about humble beginnings of multinational companies in garages and basements. Laboratory of Sound made dozens of films in its musical crucible, signed by Dušan Makavejev, Želimir Žilnik, Karpo Godina, Živojin Pavlović, Dragan Kresoja and others. However, for this occasion we single out their work in short forms, especially animated films which were frequently much better owing to their music than the authors themselves had expected; to quote Nikola Majdak's words printed in the monograph of the festival on occasion of the Life Achievement Award granted to brothers Vranešević.

There is no end to enumeration. Apart from lots of music and endless experiments, there is also a record that the two, like Zoran Simjanović and Vojislav Voki Kostić, remain the original and unique makers of applied music.

Марко
Бабац

Marko
Babac

(1935)

Како приступити обимном делу, ауторској и педагошкој биографији Марка Бабаца? За мини монографију која му је посвећена поводом награде за животно дело Београдског фестивала краткометражног и документарног филма он каже да од свега што је на филму урадио од раних педесетих година до данас, највише држи до свог педагошког рада. То није неочекивано, јер је професор Бабац провео деценије са студентима.

Пре него што је почела његова велика педагошка поема, Бабац је и сам откривао тајне филмског језика наставши се на извору из ког је потекла најсвежија ауторска мисао на овим просторима. Реч је о сада већ легендарном *Кино клубу „Београд“*, који је педесетих година прошлог века изнедрио највећа имена српског филма. У том друштву Бабац је био човек који је на посебан начин промишљао филм, упуштао се у тајни језик ове уметности, тако да је врло брзо од аутора прерастао у професора.

Бабац се упознаје с филмом у детињству, будући да је имао ретку прилику да на кућним пројекцијама гледа чудо покретних слика које су пројектоване са дрндавог апарата чију буку нико није примећивао. Уследиле су године школовања

It is difficult to approach the extensive work, auctorial and pedagogical biography of Marko Babac. The Belgrade Documentary and Short Film Festival comprehensive monograph dedicated to him on the occasion of the Life Achievement Award documents his words that his pedagogical work is more important to him than all the film work he has done since the early fifties. This is not unexpected as professor Babac has spent decades with students.

Before the beginning of the great pedagogic poem, Babac himself had to discover the mystery of the film language, drawing from the source of the freshest auctorial thought in this region. The legendary cine-club “Kino Klub Beograd” gave birth to the greatest names of Serbian film during the fifties of the previous century. Babac was one of this company who had authentic thoughts about the film, plunged into the secret language of this art and quickly made his way from author to professor.

Babac was introduced to film in his childhood, as he had a rare chance to watch the miracle of moving pictures at home projections rendered from a strumming device, the noise of which no one seemed to notice. The years of education and simultaneous amateur work at film followed. This is when he met the core of “Kino

током којих се упоредо, као аматер, бавио и филмом. Тада почиње и незаборавно искуство са људима који чине срж *Кино клуба „Београд“*: Кокан Ракоњац, Жика Павловић, Александар Петковић, Душан Макавејев, Марко Бабац и други чланови овог клуба, који је радио под капом омладинске организације *Народна техника*, поставили су темеље послератне кинематографије. Истовремено је њихов критички став наишао на маказе партијске цензуре, што данас, после готово пола века, представља веће признање од било које награде у тадашњој Југославији.

И док су се ломила идеолошка копља и слободан дух филмских аутора, Марко Бабац започиње каријеру теоретичара, као и професора монтаже на тадашњој Академији за позориште, филм, радио и телевизију. Његова књига *Техника филмске монтаже* (три издања, 1976, 1986. и 1997. године, Универзитет уметности, Београд) права је „библија“ овог заната. Истовремено ради на монтажи филмова других аутора, као и сопствене филмове, упушта се у телевизијски медиј и на крају, када је изгледало да ће некадашњи члан *Кино клуба „Београд“* отићи у заслужну пензију, он наставља да се бави професуром на два факултета, да пише и преводи књиге. Као да се дух и ентузијазам давног аматеризма провлачи кроз цео његов живот.

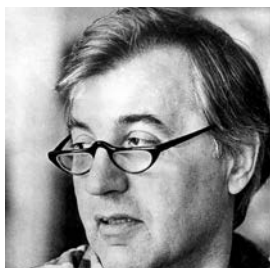
Klub" and shared unforgettable experiences with them. Kokan Rakonjac, Žika Pavlović, Aleksandar Petković, Dušan Makavejev, Marko Babac and many other members of this club, which operated as a section of youth organization *Narodna Tehnika* (People's Technics), laid the foundations of post-war cinematography. Simultaneously, their critical thought was subjected to the Communist party censorship, which is nowadays, almost half a century later, considered a greater accomplishment than any award in former Yugoslavia.

Amidst the ideological battles and efforts to break the free spirit of film authors, Marko Babac commences the career of a professor of editing at the Academy of Theatre, Film, Radio and Television and of a theoretician. His book *Film Editing Technique* (published in 1976, 1986 and 1997 by University of Arts, Belgrade) is the Holy Scripture of this craft. Babac worked on other authors' and his own films simultaneously, engaged in television and just as it appeared that the former member of "Kino Klub Beograd" would retire, he continued professorship at two faculties, writes books and translates. It appears that the spirit and enthusiasm of bygone amateurism permeates his whole life.

Мића Милошевић

Мића Milošević

(1930)

У историји домаће кинематографије нису ретки примери да се филмски критичари праметну у филмске ауторе и обрнуто, као што није изузетак ни да се паралелно одвијају ове две каријере. Такав је случај са Мићом Милошевићем, угледним критичаром *Борбе*, који је знао да свој неспутан дух постави на ветрометину документаризма истовремено правећи биоскопске хитове који су имали на стотине хиљада гледалаца.

Овај необичан синеаиста је документарним филмовима о породици Де Јонг (*Де Јонгови*, 1975), изванредним поетским филмовима о спортистима и спорту попут филмова *Церар* (1963) и *Клизачи* (1968), затим о уметницима, као што је *Савременици – Југословенско сликарство* (1965) и документарцима о јунацима радничких протеста деведесетих година прошлог века показао изванредну ширину тема. Пратећи и бранећи своје критичарске ставове, у све наведене филмове уносио је страст, лепоту уметности, визуелну хармонију покрета и, најзад, побуну као људски и политички став.

Мићина поетика у сфери документарног филма заснивала се на потреби да дело мора да буде упечатљиво и узбудљиво и да из тога произађе шири контекст, захваљујући коме се истина претвара у метафору. Уколико тога нема, слаби су разлози да се документарцац уопште сними.

The history of our cinematography records numerous cases of film critics becoming film authors and vice versa as well as parallel careers of the two. Mića Milošević is one of these authors, a distinguished critic for "Borba", who engaged his unrestrained spirit in fierce documetarism and simultaneously made blockbusters seen by the audience of hundreds of thousands.

This unusual cineaste demonstrated an extraordinary range of topics in his documentaries about de Jong family (*De Jongovi*, 1975), remarkably poetic films about sports personalities and sports such as *Cerar* (1963) and *The Skater* (1968), as well as artists *The Contemporaries – Yugoslav Painting* (1965) and documentaries about the heroes of workers' protests during the nineties of the previous century. In consistency with his attitude, all of his films were endowed with passion, beauty of art, visual harmony of movement and last, but not least, rebellion, as a human and political attitude.

Mića's poetics in documentary sphere is based on the premise that a creation has to be effective and exciting, opening a wider context and transforming the truth into a metaphor. Otherwise, there is no reason to make a documentary.

Са друге стране његових интересовања нашао се комерцијални филм. Његови хитови: *Тесна кожа*, *Лаф у срцу*, *Није него* били су биоскопски магнети са невероватном посетом, а тај статус задржали су и касније, приликом телевизијског репризирања. Мића Милошевић је и своје расне документарце и комерцијалне филмове третирао на исти начин. Са младалачком страшћу писао је сценарија и режирао, борећи се на врло довитљиве начине са продукцијским сиромаштвом. Као што је са изванредном упорношћу пратио штрајкове и радничке лидере, тако је имао осећај и за звезде глуме и естраде које је ангажовао за своје филмове.

Мићино одлично сналажење у свим визуелним медијима довео га је и до телевизије, за коју је урадио одличан документарни серијал *Тито – црвено и црно* (2006), а затим се упустио и у сликарство, своју младалачку љубав, јер је студирао историју уметности. Реч је о документарцу о лику и делима особеног сликара из Херцег-Новог, Воје Станића, *Circus del' Arte* (*Воја Станић њим самим*) из 2009. године.

Мића Милошевић је увек будан за догађаје који чине нашу стварност. Као синеаст никада се није уморио, јер живот није његов противник, већ инспирација.

Commercial film was at the other end of his interests. His hits *Tight Skin*, *A Knock-out at Heart*, or *You Don't Say* were incredibly popular blockbusters which have the same popularity today on account of television reruns. Mića treated both his racy documentaries and his commercial work equally. He wrote screenplays and directed with passion characteristic of youth, finding resourceful ways to fight production poverty. He followed strikes and workers' leaders with extraordinary persistence on the one hand, and on the other engaged star actors and show business stars for his films.

Mića's successful work in all visual media led to television for which he made an excellent documentary series *Tito – Red and Black* (2006) after which he explored painting, the love of his youth, having studied the history of art. The 2009 documentary is about a unique painter from Herceg-Novi, Voja Stanić and his work *Circus del' Arte*. Mića Miošević is ever alert to the events our reality is made of. As a cineaste, he has never got tired, life being his inspiration, not his adversary.

Бранко Милошевић

Branko Milošević

(1932-2000)

О чему би снимао филмове и ТВ репортаже човек рођен у Сремским Карловцима, а да то нису житна поља, равна Војводина и брдовит Срем? Бранко Милошевић је цео свој свет и судбину сместио између Карловачке гимназије и Новог Сада. Таква дубинска повезаност са завичајем је за сваког аутора 'игра на ивици'. Из ње је Живко Николић извукао раскошну фреску Црне Горе и менталитета њених људи, а Бранко Милошевић је нашао специфичну лепоту у равници Војводине, сликајући пределе и људе. Не би, међутим, ту било уметности ни код једног од ова два аутора да у корену те посвећености није био критички однос према стварности у времену у коме су живели.

Бранко Милошевић се школовао за правника, постао новинар, а затим и редитељ–документариста, што није ништа необично у домаћој кинематографији. Оно што је специфично у овој биографији, јесте да је 1966. године покрајина Војводина донела одлуку да се оснује филмско предузеће *Неопланта*, са идејом да ова продукцијска кућа ангажује редитеље и писце који би представили савремену Војводину у тако популарном медију као што је филм. Први и једини редитељ на почетку био је Бранко Милошевић, који је врло брзо окупио младе ауторе.

What would be the topics of films and TV reportages by a man born in Sremski Karlovci, if not wheat fields, flat Vojvodina and hilly Srem? The world and fate of Branko Milošević lay between the Grammar School of Karlovac and Novi Sad. Such profound connection with homeland is a dance on the edge for every author. Živko Nikolić harnessed it for his lavish fresco of Montenegro and its people's mentality, whereas Branko Milošević found specific beauty in the plains of Vojvodina, portraying landscape and people. However, it is the critical attitude towards the reality of time in which they both lived that made their films artistic.

Branko Milošević was educated to become a jurist, but became a journalist instead and then a documentary director. This is not unusual in our cinematography. What is particular in this biography is that the province of Vojvodina made a decision to establish film company "Neoplanta", with the idea of engaging directors and screenplay writers who would present modern Vojvodina in such a popular medium as film was. Branko Milošević was the first and the only one at the beginning who quickly succeeded in gathering young authors.

Он је, према опису посла који му је припадао у *Неопланти*, почео са бележењем војвођанске стварности и историје. Међутим, утицаји ауторског филма из тих година су превладали и овај синеаст је врло брзо прешао у ауторске воде са филмовима: *Срећна* (1967), *Бербери су први људи* (1968), *Тај човек до мене* (1971) и *Изгледати атлетски* (1975). Осим тога, снимао је сликарске колоније, сељачке задруге, пратио је догађаје, попут поплава у сливу Дунава, или прославе фудбалског клуба "Војводина".

Све те филмске приче имале су дух аутентичности, готово репортерску драматургију, али су лако прешле границу бележења, улазећи у сферу метафоричности и општијег смисла. Бранко Милошевић, као пасионирани пратилац војвођанског живота и прилика, схвата од самог почетка да је фотографија та која ће уздићи причу изнад простог сведочења. Због тога је у свој ауторски тим, готово по правилу, узимао Славуја Хацића, легендарног сниматеља Телевизије Нови Сад. Војводина та два аутора је узбудљива, вишезначна и лепа, озбиљна и иронична, што је и доказ разумевања суштине документарног филма.

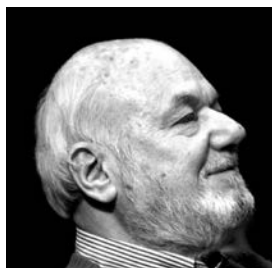
He started recording the reality and history of Vojvodina, as it was in his job description at "Neoplanta", but the influence of the auctorial film of that period was strong, so this cineaste quickly moved to auctorial film and made the films *Happy* (1967), *The Berbers are the First People* (1968), *That Man Next to Me* (1971), and *Athlete Appearance* (1975). Additionally, he filmed art colonies, peasant cooperatives, followed events such as floods in the Danube river basin or celebrations of the football club "Vojvodina".

All of those film stories had an authentic, almost reporter dramaturgy, but surpassed with ease mere recording and entered the sphere of metaphor and more general meaning. Branko Milošević was an ardent follower of the life and circumstances in Vojvodina and realized from the start that it is the photography which would raise the story above the simple testimony. This is the reason Slavuj Hadžić, the legendary cameraman of Television Novi Sad, was almost always part of his auctorial team. The Vojvodina of these two authors is exciting, multilayered and beautiful, serious and ironic, which proves understanding of the essence of the documentary film.

Душан Макавејев

Dušan Makavejev

(1932)

Појава Душана Макавејева на филмском небу Југославије шездесетих година XX века значила је и свежину и побуну и експеримент. Све је то наилазило и на признавања и на оспоравања. О признавању вредности његових филмова и продору у неистражене пределе филмског језика, смисла слике и документа, данас се може читати у десетинама књига које су објављене на више светских језика. О оспоравању, као и у случају других аутора његове генерације, може се говорити у контексту времена када су та дела и снимана. Данас је све то историја, а она, као у каквом огледалу произведеном у 'радионици Макавејев', говори о пролазности наметнутих вредности. Све чега се Макавејев дотакао својом иронијом, разбарушеном драматургијом и смислом за разумевање неразумљивих апсурда у међувремену се срушило као кула од карата.

Почеци Душана Макавејева налазе се у аматеризму. Он је био један од оних редитеља, сниматеља и монтажера који су засновали београдску филмску школу у *Кино клубу „Београд“*. Као и већина аутора изашлих из тог жаришта послератног филма, Макавејев се бавио и филмском критиком, да би већ својим раним радовима, попут кратких филмова *Осмех* (1961) и *Парада* (1962) јасно показао да је провокација средство које ће обликовати његову зrelu фазу. То потврђује

The appearance of Dušan Makavejev in the film world of Yugoslavia in the sixties represented a breath of fresh air, rebellion and experiment, all of which encountered both appraisal and impugment. Nowadays, there are dozens of books published in different languages on the recognized value of his films and penetration into the unexplored depths of the film language, the meaning of image and document. The impugment was, as in the case of other authors of his time, the product of the time when these films were made. Today it is history, and that history speaks, as if in some mirror produced in the Makavejev workshop, of the frailty of imposed values. Meanwhile, the issues Makavejev treated with his irony, ruffled dramaturgy and deep understanding of the inexplicable absurd, crumbled to pieces.

Dušan Makavejev started as an amateur. He was one of the directors, cameramen and editors who founded Belgrade film school at "Kino Klub Beograd". Like most authors who originated from that focal point of post-war film, Makavejev was also engaged in film criticism. In his early works, such as short films *The Smile* (1961) and *The Parade* (1962) he demonstrated clearly that it was provocation that would mark

дугометражним филмом *Човек није тица* (1965), бојећи иронијом свет саздан од индивидуалног и, самим тим, супротстављеног мало је рећи политичку стварност у коју се утапају његови ликови. Тек, филмом *Љубавни случај, или трагедија службенице ПТТ* (1967) улази у свет који ће обликовати до краја у филму *Мистерије организма* три године касније. Најзад, последњи ударац том времену задат је филмом *Горила се купа у подне* (1993). Судар еротског и политичког, индивидуалног и идеолошки омеђеног, ставља под сумњу сваки унапред задат поглед на друштвену стварност. Из тога је произашла игра симбола и несвесног, као и специфичан хумор који се показао као моћно средство за истраживање идеја и заблуда.

Душан Макавејев је данас у Партенону највећих филмских стваралаца XX века, а његово дело и даље је предмет истраживања и разумевања у новом кључу. Оно што је некад било шокатно, данас је естетски продор, оно што је било противно људима из система, данас је објашњење тог система. Без Душана Макавејева филмска уметност била би сиромашнија, а кључеви те не тако давне прошлости били би заувек изгубљени.

his mature phase. He confirmed it with his feature length film *The Man is not a Bird* (1965), by ironic portrayal of the individual world opposed to the political reality in which his characters are immersed. After the film *Love Case, or the Tragedy of a Post Office Clerk* (1967) he enters the world which he will finally shape in *The Organism Mysteries* three years later. Finally, he gave the final blow to that period by the film *The Gorilla Bathes at Noon* (1993). The clash of eroticism and politics, individual and ideologically limited, questions every predefined attitude to social reality. The play of symbols and the unconscious originated from this, as well as the specific humor which proved to be powerful means for the exploration of both ideas and fallacies.

Dušan Makavejev is a resident of the twentieth century film Parthenon today and his work is still a subject of research and understanding in the new key. What was once shocking, today is aesthetic breakthrough, what once meant opposing the people of the system, today is the explanation of the system. Film art would be poorer without Dušan Makavejev and the keys to that past, not-so-bygone, would be lost forever.

Миленко Штрбац

Milenko Štrbac

(1925-2004)

Миленко Штрбац је изузетна стваралачка личност. Комплетан је аутор, редитељ и сценариста кога филмска историја на југословенским просторима сврстава у најбоље документаристе. Каријеру је започео 1946. године у *Застава филму*. Већ својим првим филмовима, репортажама *Они нису изневерили отаџбину* (1948) и *Италијани у Југославији* (1948) наговестио је велики таленат, а филм *Ланац је покидан* (1952), који је радио у корежији са Иваном Драшкоцијем, пуној мери је то и потврдио.

Његово виђење документарног филма је жестоко, истинито и у складу са идејом да уметност мора да скреће пажњу, а можда и да поправља свет око себе. Отуда и теме: ендемске болести у Источној Србији (*Ланац је покидан*, 1952), *У срцу Космета* (1954), такође филм са мисијом, а затим и класик *До сржи костију* (1959) о нашим научницима озраченим у Винчи. До 1964. године сви његови филмови: *Срећна нова* (1960), *Кише земље моје* (1963) и други добијају награде на домаћим и светским фестивалима. Жесток у посматрању стварности, без потребе да је ублажава поетичношћу, Штрбац паралелно снима и филмове посвећене децим судбинама. Његови јунаци су ђаци пешаци у филму *Петица у снегу* (1958), или деца која у радосној наивности машу путницима воза који крај њих пролази (*Где сва деца машу путницима*, 1960).

Milenko Štrbac is an extraordinary creative personality. He is, as a complete author, director and screenwriter, among the best documentarists in every film history book of the Yugoslav region. He started his career in "Zastava Film" in 1949. Even in his early films, reportages *They did not Fail Their Country* (1948) and *Italians in Yugoslavia* (1948) a great talent was obvious, and in the following *The Chain is Broken* (1952), codirected with Ivan Draškoci, it was fully confirmed.

His vision of the documentary is fierce, true and consistent with the idea that art should draw attention and perhaps even improve the world around. Hence the topics: endemic diseases in Eastern Serbia (*The Chain is Broken*, 1952), another film with a mission *In the Hearth of Kosmet* (1954) and a classic *To the Core of the Bones* (1969) about the scientists exposed to radiation in Vinča. Until 1964 all his films, *Happy New Year* (1960), *The Rains of my Land* (1963) and others were awarded prizes at local and international festivals. Fierce in his observation of reality, without poetry to soften the blow, Štrbac parallelly makes films dedicated to children's destinies. His heroes are the schoolchildren who walk long distances to school in *An "A" in the Snow* (1958), or the simple-hearted children who wave happily to the people on the trains passing by (*Where All the Children Wave to Passengers*, 1960).

Управо када је критички став према стварности у раној фази његовог стваралаштва узео пун замах, Штрбац улази у период у коме је склонији медитацији, мирнији и више посвећен естетици слике. Настају филмови: *Иза фасада* (1978), *Београдом неки дан* (1966), *Незнаној матери* (1971) и на крају *Носталгије* (1980).

Навикли на жестину овог редитеља из ранијег периода, критичари нису имали слуха за његову поетску и мудрију страну. Непосредност и задирање у теме које су много пре такозваног „црног таласа“ сликале другу страну светле социјалистичке стварности одредиле су и судбину његових остварења из каснијег периода. Без обзира на ту подвојеност, Штрбац остаје један од наших најзначајнијих документариста. Није само остављао утисак на жирије, или критичаре, већ и на генерације редитеља који су долазили после њега. Није било угледања, јер није ни могло да буде, а његова страст и ангажованост као да су посејали семе критичности и бескомпромисности у темеље *београдске школе документарног филма*.

After the early phase of critical attitude in full swing, Štrbac enters the period of contemplation, calmer and more dedicated to the aesthetics of image. The films *Behind the Façade* (1978), *Through Belgrade*, *One Day* (1966), *To Mother Unknown* (1971) and finally *Nostalgias* (1980) were born.

Having been used to this director's early period fierceness, critics were not inclined to his more poetic and wiser side. The bluntness with which topics had been treated long before the "black wave" and with which the darker side of the bright socialist reality was painted, determined the fate of his later period achievements. Regardless of this division, Štrbac remains one of our most significant documentarists. Not only did he leave an impression on juries, critics, but also on generations of younger directors. They did not, because they could not, imitate but his passion and his engagement planted the seed of criticism and uncompromisingness in the foundations of Belgrade School of Documentary Films.

Никола Стојановић

Nikola Stojanović

(1942)

Када се пише о Николи Стојановићу, важно је раздвојити две чињенице, иако се чини као да је реч о јединственој ствари. Овај синеаст се током своје каријере, од половине шездесетих година прошлог века, упоредо бавио документарним и играним филмом, као и филмском теоријом и публицистиком. Занимљиво је да је завршио архитектуру, али је фасцинација покретним сликама надвладала неимарство. Истовремена посвећеност и подељеност донела је драгоцене плодове.

Стојановић је свој филмски занат стицао у најбољој школи, на стажу у Паризу где су му 1967. и наредне године професори били великани: Анри Жорж Клузо, Марсел Ками и Жан Лик Годар. То се тада звало 'стручно усавршавање', али је било драгоцен додаток ономе што је могло да се научи на југословенским академијама. Такву врсту усавршавања тих година прошли су Боштјан Хладник, Вељко Булајић, Здравко Велимировић и још неколицина редитеља. Стојановић се до тада већ истакао аматерским остварењима *Блуз* (1964), *Драга Ирена* (1965), *Торзо* (1966), а као последица жеље за свеобухватнијим виђењем филмске уметности оснива у Сарајеву 1967. године филмски часопис *Синеаст*, који је годинама био значајно место и полигон теоретске мисли. Током последњих двадесет година Никола Стојановић заокружује своја знања и филмска искуства на домаћим факултетима

There are two facts about Nikola Stojanović that have to be separated, although they seem to be the same one. During his career, since mid-sixties of the previous century, this cineaste has been engaged both in documentary and fiction film on the one hand, and film theory and journalism on the other. He graduated from the Faculty of Architecture, but his fascination with moving pictures was stronger than the one with building. This parallel commitment and division bore precious fruit.

Stojanović learnt the film craft at the best of schools, as a trainee in Paris in 1967 and the following year where his professors were giants like Henry-Georges Clouzot, Marcel Camus and Jean-Luc Godard. It used to be called professional development and was a valuable addition to what could be learnt at Yugoslav academies. Boštjan Hladnik, Veljko Bulajić, Zdravko Velimirović and a few other directors had that sort of development at about the same time. Stojanović had already made a name for himself with amateur achievements such as *The Blues* (1964), *Dear Irena* (1965), *The Torso* (1966) and since he wished a more extensive view of the film art, in 1967 in Sarajevo he established a film magazine "Cineaste", which was important proving grounds of film theory thought for years. For the last two decades, Nikola Stojanović

и академијама од Сарајева, преко Новог Сада до београдског Факултета драмских уметности, где предаје историју филма. Занимљив је и наслов докторске дисертације Николе Стојановића – у мају 2001. године одбранио је докторску тезу “Процес стваралачке синтезе у редитељском поступку Акире Куросаве”.

Свакако је драгоцен допринос овог синеасте педагогији и теорији, а награда за животно дело стигла је и због његових документарних филмова. На Фестивалу кратког метра добио је низ награда, почевши од специјалне дипломе за кратки играни филм *У кухињи* (1969), затим кратки играни филм *Чин* (1980), добија Велику златну медаљу за режију, а награде добијају и *Триптих* (1982) и *Крај миленијума* (1995).

Велика радна енергија Николе Стојановића, као и посвећеност филму, оставили су трага и у телевизијској продукцији. Његов најамбициознији рад, дугометражни играни филм *Belle Époque* сниман током 1990. Године, због рата у Босни није завршен, па доживљава судбину цепања једне земље и једне јединствене кинематографије. Копија је спасена, а премијера је одржана 17 година касније.

has rounded his knowledge and experiences at local faculties and academies from Sarajevo, via Novi Sad to the Faculty of Dramatic Arts in Belgrade, where he teaches the history of film. In May 2001 he defended his PhD thesis of an interesting title *The Process of Creative Synthesis in the Directing Process of Akira Kurosawa*.

The contribution of this cineaste to pedagogy and theory is certainly valuable, but the Life Achievement Award was granted him on account of his documentary films. He received numerous awards at the Yugoslav Documentary and Short Film Festival starting from a special diploma for the short fiction film *In the Kitchen* (1969), followed by the Great Gold Medal for directing the short fiction film *The Act* (1980) and awards for *The Triptych* (1982) and *The End of Millennium* (1995).

Nikola Stojanović's great work energy, as well as his dedication to film made a mark in television production as well, but his most ambitious work, feature-length fiction film *Belle Époque* which was being filmed during 1990 was not finished due to the war in Bosnia and experienced the fate of the country and a unique cinematography disintegration. A copy was saved and an opening night took place 17 years later.

Стево Радовић- Орјенски

Stevo Radović- Orjenski

(1924-2009)

Када је Стево Радовић-Орјенски 2004. године добио награду за животно дело Београдског фестивала документарног и краткометражног филма, као једини сниматељ у историји те награде, новинари су углавном били затечени. Разлог лежи у чињеници да се сниматељски рад у домаћим критикама ретко оцењује, а људи тог заната далеко су од пажње која се посвећује редитељима и глумцима. Стево је тим поводом изјавио да „никада није добио ни једну награду, али да ова у себи садржи све остале награде, а нарочито пропуштене“.

Да је реч у расном уметнику, сведочи и податак да је Радовић током дуге каријере радио са редитељима који припадају 'првој лиги' наше документаристике: Крстом Шканатом, Стјепаном Заниновићем, Николом Мајдаком и другима. У његовој филмографији су класици *Носталгија вампира* (1968), Крсте Шканате, *Сузе на лицу* (1965) Стјепана Заниновића, пет играних филмова и низ телевизијских остварења. Филмови које је снимао добијали су награде, попут оних у Оберхаузену, али лауреати су били редитељи. На послетку, остаје статистички запис да је снимио 70 документарних филмова, а затим се повукао у Херцег-Нови, где је писао књиге, неку врсту дневничких записа.

When Stevo Radović-Orjenski won The Belgrade Documentary and Short Film Festival Life Achievement Award in 2004 as the only cameraman in the history of this festival, journalists were mostly taken by surprise. The reason for this lies in the fact that cameramen's work is rarely evaluated in domestic criticism and is far from the directors' and actors' limelight. On this occasion, Stevo declared that he had never won an award and that this one contained all the others, especially the missed ones.

The fact that Radović worked with first class documentary directors such as Krsto Škanata, Stjepan Zaninović, Nikola Majdak and others, throughout his long career, proves that he was a spirited artist. His filmography includes the classics *Vampire Nostalgia* (1968), by Krsto Škanata, *Tears on the Face* (1965) by Stjepan Zaninović, five fiction films and many television achievements. The films he made were awarded prizes, like the ones in Oberhausen, but the laureates were directors. The statistics records the total of 70 documentary films before he retired to Herceg-Novi where he wrote books, a sort of diary records.

Своје филмске почетке Радовић у неколико изјава поводом награде смешта у 1937. годину, када га је отац упутио на фотографски занат код чувеног краљевог фотографа Феликса де Лафореста, који је имао радње у неколико градова Југославије, па и у Радовићевом Херцег-Новом. Ипак, у професионалне воде упутио се када му је, крајем рата, у руке доспела камера руског сниматеља. Касније се сећао да је на почетку имао проблема са Радованом Зоговићем, важним културним идеологом, али га је пријатељ породице, Милован Ђилас, довео у Београд где се запослио у *Филмским новостима*.

Није случајно што су са Радовићем радили многи аутори. Био је познат као велики познавалац филмског заната чија је камера могла да оствари сваку нијансу редитељских замисли. Његови крупни планови били су и заштитни знак једне естетике која је почивала на фотографији. Данас, када је затворен животни и стваралачки пут Стеве Радовића, важно би било да се о њему још пише, а да се то што се пише и сачува, јер за ову прилику у филмским архивима, па ни на интернету, није пронађен ниједан запис, или интервју са Стевом Радовићем. Неколико пожutelих новинских страница сачували су само његови рођаци крај којих је провео последње године живота.

In several interviews on the occasion of the award, Radović placed his beginnings in 1937 when his father had sent him to study the craft of photography as an apprentice with the famous royal photographer Felix de Laforest, who had had shops in several Yugoslav towns, including Radović's Herceg-Novi. However, it was only later, towards the end of the war, that Radović started his professional career, when he came into possession of a Russian cameraman's camera. He remembered later the problems he had had with Radovan Zogović, an important culture ideologue, and Milovan Đilas, a family friend, who brought him to Belgrade, where he got a job in "Filmske Novosti".

It is not accidental that so many authors worked with Radović. He was known as the great connoisseur of the film craft whose camera could accomplish every nuance of the director's thought. His close-ups were a trade mark of an aesthetics which was based on photography. Today, when Steva Radović's creative and life cycle are completed, it would be necessary to write about him and save the written, since neither a record about Steva Radović nor an interview with him has been found in film archives and on the Internet for this occasion. Only a few yellowed newspaper pages were saved by his relatives, with whom he spent the last years of his life...

Стјепан Заниновић

Stjepan Zaninović

(1926-1997)

Готово шест деценија је прошло од времена када се без намере, или готово случајно родила београдска школа документарног филма. Једно од жаришта било је на готово неочекиваном месту. Реч је о *Застава филму*, војном продуценту који је настао са намером да производи школске, едукативне филмове, али су разне околности под кров ове установе довеле: Стјепана Заниновића, Предрага Голубовића, Крсту Шканату, Здравка Велимировића и друге. Међутим, јаке ауторске личности, попут поменутих редитеља, врло брзо се отржу задатој матрици и тада почиње велика авантура. Настају документарни и краткотражни филмови особите тематике и профињеног редитељског поступка. Међу њима посебно место заузима Стјепан Заниновић.

Као аутор, Заниновић увек има став. Јунаци његових документарних прича проговарају директно, али овај редитељ увек има тајно оружје које му помаже да преко слике и особене емоционалности превазиђе запис и нађе се у водама чисте естетске експликације. Његове теме омеђане су и временом у коме су филмови настали. Филм *Строј из Рудог* (1963), (у корежији са редитељем Александром Илићем) бави се ратницима Прве пролетерске бригаде. Филмско остварење *Ослободиоци* (1967) такође има причу о ратницима после рата, а *Дијалог другова са ратног фотоса* (1968), залази у тему која је много година

Almost six decades have passed since the unintentional, almost accidental birth of Belgrade School of Documentary Films. One of its focal points was at an unexpected place. It was "Zastava Film", a military production, the aim of which was to produce educational films for schools, but various circumstances brought Stjepan Zaninović, Predrag Golubović, Krsto Škanata, Zdravko Velimirović and others under the roof of this institution. However, strong auctorial personalities, such as the above mentioned, very quickly tore off the default matrix and so commenced a great adventure. Documentary and short films on specific topics and of refined directing process ensued. Stjepan Zaninović occupies a special place among these directors.

As an author, Zaninović always takes a stand. The heroes of his documentary stories speak directly, but this director is in possession of a secret weapon which helps him, using image and characteristic sensibility, surpass recording and dwell in the waters of pure aesthetic explication. His themes are bounded by the time in which the films were made. The film *Formation from Rudo*, co-directed with Aleksandar Ilić, (1963) is about warriors of the First Proletarian Brigade. *The Liberators* (1967) also tell a story of warriors after the war and *The Dialogue of Comrades from the War Photo* (1968), explores a topic which was untouchable for years – Inform bureau. Finally, there was

била недодирљива – Информбиро. Најзад, ту је још једна прича о политичким контроверзама тог доба, *Случај др Милоша Жанка* (1987). Заниновић се бави и подсећањем на ужасе нацизма у филму *Суза на лицу* (1965). Ово остварење жестоке поруке подвучене музичким хитом из те године и паралелном монтажом послератне и ратне Немачке, наишло је на велике похвале, а награђивано је од Москве до Санта Монике.

Његов кратки филм *Водник, бомбе и...* (1966), са легендарном улогом Стојана Аранђеловића и ТВ серија *Војници* из 1981. године показали су и други страну овог аутора. Од обичне приче из војничког живота настала је и хумористична серија која је имала завидну гледаност и велику популарност.

Стјепан Заниновић је знао да нађе меру између захтева времена у којима је стварао, свог личног става и уметничких средстава којима се служио. Отуда и признања, посебно са фестивала у тада социјалистичким земљама, која су давала одговор на питање: Може ли се критички посматрати стварност у тим деценијама? Могло је у случају југословенских аутора, међу којима је и Заниновић, али уз сталну 'свевидећу' контролу.

another story about political controversies of the time *The Case of dr Miloš Žanko* (1987). Zaninović reminds us of the horrors of Nazism in *Tears on the Face* (1965). This achievement containing a strong message and emphasized by that year's music hit and parallel process of editing post-war and war Germany, was met with great praise, and it was awarded prizes from Moscow to Santa Monica.

His short film *Sergeant, bombs and...* (1966) along with the legendary role of Stojan Aranđelović and TV series *The Soldiers* from 1981. revealed a different side of this author. An ordinary soldier life story was the basis of a humorous series of enviable ratings and great popularity.

Stjepan Zaninović knew how to find the balance between the demands of the time in which he created, his personal attitude and artistic means he used. Hence the recognition, especially at festivals in the then socialist countries, which answered the question if it was possible to have a critical view of the reality in those years. In the case of Yugoslav authors, one of whom was Zaninović, it was possible, but with the constant omniscient monitoring.

Живко Николић

Živko Nikolić

(1941-2001)

Ни један филмски аутор обликован у околностима које данас називамо „бившим“, попут бивше Југославије, није тако профињено, са жаоком без злобе и дубоким познавањем менталитета свог народа, створио тако истинито дело. Он се није бавио метафорама „из којих можемо да прозremo шта он о нечем мисли, али је угодно да се сами сетимо“, већ је давно обликован менталитет и психологију Црногораца, ма како то било врста уопштавања или генерализације, ставио пред суд њих самих, а остали нека у томе пронађу и сопствене запрете корене.

Живко Николић завршио је Ликовну академију, па режију, што је комбинација која може да се нађе у више биографија наших редитеља. Кратки филмови: *Ждријело* (1972), *Марко Перов* (1975), *Прозор* (1976), *Ане и градитељ* (1980) имали су особену лепоту и тескобу коју носе усамљена брда црногоског предела. И у каснијим играним филмовима ова осећања представљају окосницу приче у којима су искушавања нарочите врсте. Од природних, попут несносног дувања југа у усамљеним приморским местима, до пустоши каменних кућа испод висова. Највеће искушење су, међутим, особењаци и странци који доспевају у тескобан

No film author formed in the circumstances that nowadays we refer to as “former”, like former Yugoslavia, created such true work, in such a refined way, with such a benign sting and deep understanding of his countrymen’s mentality. He did not involve in metaphors “from which we can deduce what he was aiming at, but it is convenient that we recall ourselves”. Instead, he placed the long-ago shaped Montenegrin mentality and psychology, however generic and generalized this might be, in front of their own judgment, and let others find their own chaotic roots in it.

Živko Nikolić graduated from the faculty of fine arts and then directing, which is a frequent combination in our directors’ biographies. Short films *The Gorge* (1972), *Marko Perov* (1975), *The Window* (1976), *Anne and the Construction Worker* (1980) had a unique beauty and anxiety characteristic of the lonely hills of Montenegrin landscape. Even in the later fiction films these feelings are the backbone of the story in which the temptations are of a special kind, ranging from the natural, like the unbearable southern wind blowing in remote seaside places, to the emptiness of stone houses below the mountain peaks. The culminations of temptation are strangers and strange people who visit the anxious peace and loneliness of the small

мир и усамљеност малих места. Ипак, на највећа, 'библијска' искушења његове јунаке стављају - лепе жене. Нико у кинематографији на овим просторима није знао тако да се диви и да тако слика лепе жене. Некад давно, Црњанском су његови полемичари приговарали да се он у својим књигама диви само лепим женама и коњима. Када је реч о Живку Николићу, ту су лепотице, а са друге стране је сурова и дивна природа Црне Горе. Са искуством из документараца, Николић на исти начин користи камеру у играним филмовима, као неки маг који своје доживљаје записује сликом.

Седамдесетих и осамдесетих година прошлог века створио је своје невелико, а драгоцену дело, да би почетком деведесетих окушао срећу у Америци. Он, међутим, није био од савитљивог материјала који је могао да се снађе у тим условима, па макар се радило и о независним продукцијама. Вратио се у Београд, али то је сада био свет у коме такође није могао више да се снађе. Окренуо се телевизији са којом је већ имао успеха радећи серију *Ђекна још није умрла, а ка' ће не знамо* (1988). Овог пута то је била мини серија *Ориђинали* (1995) и, најзад, повратак почецима са кратким филмом *Успаванка*, исте године.

places. However, the greatest, Biblical temptations his heroes undergo because of beautiful women. No one could admire and paint beautiful women in such a manner in the cinematography of these regions. Crnjanski was once reprimanded by his critics that he admired nothing but horses and beautiful women in his books. When talking about Živko Nikolić, there are beautiful women on the one hand, and cruel but magnificent nature on the other. Nikolić drew on his documentary experience and used the camera in the same way in fiction films, resembling a mage documenting his experiences in image.

During the seventies and eighties he created his not so extensive, but valuable work, trying his luck in America at the beginning of the nineties. Nevertheless, he was not made of flexible material which could exist in those conditions, even in independent productions. He returned to Belgrade, but that was no longer the world he could find himself in. He turned to television, where he had previously been successful with his series *Đekna Still hasn't Died, and We dunno When She Will* (1988) creating a mini series *The Originals* (1995) and finally returned to his roots with a short film *The Lullaby* in the same year.

Кратке приче о Кратком метру/ Short Stories on the Short Film Fest

Шездесет година Фестивала југословенског документарног и краткометражног филма

(сажета хронологија)

Пише: Дејан Косановић

Савремена југословенска кинематографија, настала 1945. године, после завршетка Другог светског рата у новоорганизованој држави (ДФЈ-ФНРЈ-СФРЈ) своју делатност отпочела је снимањем филмских журнала и реализацијом документарних и краткометражних филмова. (Први домаћи филм савременог раздобља – *Славица* Вјекослава Афрића, снимљен је тек 1947. године). Од почетних неколико десетина документарних и краткометражних филмова снимљених током 1945. и 1946. године, производња тих филмских врста наредних година брзо је расла, а жанровска структура се разгранавала. Већ 1948. године снимљено је више од стотину документарних и краткометражних филмова, а 1949. године 166 документарних филмова и месечника и један анимиран филм. Држава је, упркос тешкој материјалној ситуацији, из културних, образовних, а свакако и из политичко-пропагандних разлога подстицала и финансирала домаћу филмску производњу, у оквиру које је посебну пажњу посвећивала кратким документарним, образовним, наставним, спортским, дечјим и другим филмовима. Обимна производња документарних филмова представљала је и својеврсну школу за филмске стручњаке свих професија: многи касније признати редитељи играних филмова упознали су се са могућностима медија управо као документаристи.

Први наступи југословенске кинематографије у иностранству били су, такође, у области документарног и краткометражног филма, као и прва међународна признања. Филм *Младина гради* (*Омладина гради*, режија Франце Штиглиц, производња *Триглав филм*)

The Sixtieth Anniversary of the Yugoslav Documentary and Short Film Festival

(a concise chronology)

By: Dejan Kosanović

Modern Yugoslav cinematography, born in 1945, after the World War II in the newly formed country (ДФЈ-СФРЈ-ФРЈ), started its life with film journals and documentary and short films. (The first national fiction film of the modern era – *Slavica* by Vjekoslav Afrić – was made as late as 1947). Starting with several dozen of these films during 1945 and 1946, film production grew rapidly and the genre structure extended. As soon as 1948, over a hundred documentary and short films were made, and in 1949 as many as 166 documentary films and monthlies and one animated film were made. The state encouraged and financed film production, despite the difficult financial situation, all for cultural, educational and surely political and propaganda reasons, and paid special attention to short documentary, educational, instructional, sports, children's films, etc. Documentary film extensive production represented a kind of a school for film experts of all professions; a lot of later famous fiction film directors explored the possibilities of this medium as documentary directors. The first international festival visits were also on account of documentary and short films – as well as the first recognitions. The film *Youth Builds* (directed by France Štiglic, produced by "Triglav Film") won the Bronze Lion in its category at the Venice International Film Festival in 1947, the puppet film *The Pioneer and a "C"* (directed by Vera and Ljubiša Jocić, produced by "Avala Film") was awarded as the best pedagogical film for children up to the age of 11 at the Venice International Film Festival in 1949, and *The Battle Against Precipice* (directed and filmed by Stanko Aleksić, produced by "Avala Film") received the Gold Gentian at the Trento Film Festival in 1950. The then Yugoslav film

добио је 1947. године на Фестивалу у Венецији награду „Бронзани лав“ у својој категорији, луткарски филм *Пионир и двојка* (режија Вера и Љубиша Јоцић, производња *Авала филм*) награђен је као најбољи педагошки филм за децу до 11 година на Фестивалу у Венецији 1949. године, а филм *Борба са стрмином* (режија и камера Станко Алексић, производња *Авала филм*) добио је 1950. године „Златни пехар“ на Међународном фестивалу планинарског филма у Тренту. Тадашња југословенска филмска критика и штампа бавиле су се проблемима документарног и краткотражног филма готово у истој мери као и играним филмом.

Међутим, питање приказивања документарних и краткотражних филмова ни тада није било добро решено. Уз домаће и стране игране филмове у биоскопима су, уз обавезне *Филмске новости*, понекад приказивани и домаћи документарни и краткотражни филмови. Ипак, већи део домаће производње ових филмских врста гледаоци су могли да виде само на посебним представама, било да је реч о програмима документарних филмова, или о пројекцијама намењеним одређеним категоријама гледалаца (деца, омладина, спортисти, синдикалци и слично). Такве су представе биле организоване углавном у републичким оквирима. Због тога су југословенски филмски ствараоци, критичари и љубитељи филма веома тешко могли да прате документарна и краткотражна остварења из кинематографија других република. Из таквог стања произашла је потреба да се макар једном годишње види оно што је снимљено по другим републикама, да се упореде стваралачки резултати, истакну и награде најбољи филмови. То је и био главни разлог за организовање националних филмских фестивала, како у области играног, тако и у области документарног и краткотражног филма.

Документарни филмови у оквиру Фестивала југословенског филма у Пули
1954-1959. године

Године 1953. у античкој *Веспасијановој ари* у Пули одржана је Прва ревија иностраних филмова које су увезли југословенски дистрибутери. Тада је директор *Кинематографског подuzeћа* у Пули, Марјан Ротар, дошао на идеју да следеће, 1954. године организује

critique and press engaged in documentary and short film issues almost as much as in fiction films.

However, the issue of screening documentary and short films was not even then properly solved. Documentary and short films were sometimes screened at cinemas along with national and international fiction films and the compulsory newsreels (*Filmske novosti*). Still, the audience could see most of the national production of such films only at special screenings, whether they were documentary film programs or screenings for certain audiences (children, youth, sports people, union members, etc.). Even those were mainly organized on republic levels. Therefore, Yugoslav filmmakers, critics and film lovers could hardly follow documentary and short film achievements from other republics' cinematographies. Such conditions brought forth the need to present, at least annually, what had been filmed in other republics, to compare the creative results and to award the best films. That was the main reason for the organization of the national film festivals, both in the domain of fiction films and documentary and short films.

Documentary films within Yugoslav Film Festival in Pula
1954-1959

In 1953 the ancient Vespasian Arena in Pula hosted the First International Film Review featuring films imported by Yugoslav distributors. This is when the director of "Cinematography Company" in Pula, Marjan Kotar, had an idea to organize the Yugoslav Film Review in Pula the following year (1954), as the production volume rose to over ten fiction films a year and over a hundred documentary and short films. So the first Yugoslav Film Review was held from 24th to 30th June 1954 in Pula – actually, this was the first Yugoslav Film Festival and it is from this event on that national film festivals were counted. Six national fiction films and one co-production, as well as 16 national documentary and short films were screened during seven festival nights at the Arena. In the documentary category the audience award was granted to a Slovenian film *Our Documents – Okroglica* (directed by Milan Kumar, produced by "Triglav Film"), and the film critics' award was granted to *The Dead City* (directed by Velimir-Velja Stojanović, produced by "Lovćen Film").

у Пули Ревију домаћег филма, с обзиром на то да је обим производње у Југославији порастао на више од десет играних филмова годишње и преко стотину документарних и краткометражних филмова. Тако је од 24 до 30. јуна 1954. године у Пули одржана Прва ревија домаћег филма – заправо то је био Први фестивал југословенског филма и од те мафинестације су се даље рачунали домаћи филмски фестивали. Током седам фестивалских вечери у Арени је приказано шест домаћих и један копродукциони играни филм, као и 16 домаћих документарних и краткометражних филмова. У категорији документарног филма, награду публике добио је словеначки филм *Наши документи –окроглица* (режија Милан Кумар, производња *Триглав филм*), а награду филмске критике добио је филм *Мртви град* (режија Велимир-Веља Стојановић, производња *Ловћен филм*).

На другом фестивалу у Пули, 1955. године прихваћен је званичан назив Фестивал југословенског филма, донети су Статут и Правила, уведена је награда „Арена“, уведен је званични жири, а задржана је и награда публике. Према Статуту постојала је и посебна секција документарних и краткометражних филмова који су приказивани у Арени (пре играног филма) и током преподнева у биоскопској дворани. Током девет фестивалских вечери приказано је девет домаћих, два копродукциона играна филма и 30 документарних и краткометражних филмова (неки од њих у дворани). Награду „Златна арена“ за режију у категорији документарног филма добио је Анте Бабаја за филм *Један дан у Ријеци* (производња *Јадран филм*).

Године 1956. Фестивал југословенског филма у Пули се консолидовао, као суорганизатор се јавља загребачки лист *Вјесник у сриједу*, а покровитељства Фестивала се прихватио председник, маршал Тито. Југословенски документарни и краткометражни филмови на фестивалу су приказивани у оквиру посебне секције, с тим што је селекциона комисија одлучивала који ће филмови бити приказани у Арени (мањи број), а који на дневним пројекцијама у дворани (Кинематографа *Загреб*). Награде („Арене“) и даље су додељиване у овој категорији филмова за разне успехе (најбољи филм, режија, камера...). Награде је додељивао жири, који је на почетку био заједнички, а од 1958. године као посебан жири. Ово су само неке од награда додељених у периоду од 1956. до 1959. године:

At the second festival in Pula, in 1955, the official name Yugoslav Film Festival was adopted, the Statute and Regulations were passed, the Arena Award was established, the official jury was introduced and the audience award remained. According to the Statute, there was a special section of documentary and short films which were screened both at the Arena (before the fiction film) and at the cinema in the morning. There were 9 national and two co-production fiction films and 30 documentary and short films screened (some of them in the cinema hall) during 9 festival nights. Ante Babaja won the Gold Arena for directing in the documentary film category for *A Day in Rijeka* (produced by "Jadran Film").

In 1956 the Yugoslav Film Festival in Pula consolidated; "Vijesnik u Srijedu", a Zagreb newspaper became a co-organizer and the President of the Republic, Marshal Tito accepted the festival sponsorship. Yugoslav documentary and short films were screened as part of a special section at the festival, the Selection Committee choosing the films to be screened at the Arena (a select number) or at matinee screenings in the hall (cinema "Zagreb"). The awards (the Arenas) were still granted for this category in various fields (the best film, directing, camera, etc.) The awards were granted at first by a single jury, and starting from 1958, a special jury. The following awards were just some of the granted awards in the period from 1956 – 1959:

1956 – *The Tesla Testimony* (directed by Vladimir Pogačić, produced by "Umetnički studio/UFUS") and *Comrades side by side* (directed by Vicko Raspor and Aleksandar Petrović, produced by "Umetnički studio/UFUS");
 1957 – *The Fantastic Ballad* (directed by Boštjan Hladnik, produced by "Triglav Film");
 1958 – *It Would Be Horrible* (directed by Milenko Štrbac, produced by "UFUS") and *The Cover Girl* (directed by Puriša Đorđević, produced by "Avala Film");
 1959 – *The Roads* (directed by Aleksandar Petrović, produced by "Avala Film") and *Camera 300* Directed by Branko Ranitović, produced by "Zagreb Film").

However, all these years, documentary and short films were shadowed by fiction films in Pula, which attracted visitors in the first place. For example, in 1959, 92 documentary and short films were screened, along with 15 fiction and three co-production films, but only

- 1956 – *Сведочанство о Тесли* (режија Владимир Погачић, производња *Уметнички студио/УФУС*) и *Уз друга је друг* (режија Вицко Распор и Александар Петровић, производња *Уметнички студио/УФУС*),
- 1957 – *Фантастична балада* (режија Боштјан Хладник, производња *Триглав филм*),
- 1958 – *Па, страшно би било* (режија Миленко Штрбац, производња *УФУС*) и *Девојка са насловне стране* (режија Пуриша Ђорђевић, производња *Авала филм*),
- 1959 – *Путеви* (режија Александар Петровић, производња *Авала филм*) и *Камера 300* (режија Бранко Ранитовић, производња *Загреб филм*).

Свих ових година у Пули, међутим, документарни и краткометражни филмови били су у сенци играних филмова који су првенствено привлачили гледаоце. Тако су 1959. године уз 15 играних и три копродукциона филма у Пули приказана и 92 документарна и краткометражна филма, али само мањи део у Арени, а већи део у кинематографима. Те дневне пројекције биле су веома слабо посећене, присуствовао им је мали број новинара и критичара, као и аутори и продуценти филмова. То је, између осталог, и било разумљиво, с обзиром на летњу фестивалску атмосферу, преподневне жеге и могућности купања у мору. Овакав 'фестивал у оквиру фестивала' изазвао је негативне реакције произвођача и аутора документарних и краткометражних филмова.

Због тога су у јесен 1959. године Пословно удружење филмских произвођача Југославије, Савет за филм Привредне коморе Југославије и Савез филмских радника Југославије донели одлуку да се дотадашњи Фестивал југословенског филма раздвоји на две манифестације: Фестивал југословенског играног филма, који би се одржавао сваког лета у Пули и Фестивал документарног и краткометражног филма, који би се одржавао сваког пролећа (у месецу марту, отуда и назив Мартовски фестивал) у Београду. Било је и предлога да се Мартовски фестивал сели и одржава по главним градовима република, али је преовладало мишљење да га треба стално одржавати у Београду.

Истовремено је основана и посебна радна организација – Фестивал југословенског филма,

a fragment of these were shown at the Arena, whereas most were screened at the cinemas. These matinee screenings were sparsely attended, mostly by a few journalists and critics, as well as film authors and film producers. Understandable, considering among other things, summer festival atmosphere, morning heat and the possibility of swimming in the sea. This "festival within festival" caused negative reactions from the producers and authors of documentary and short films.

This is why the Business Association of Yugoslav Film Producers, the Film Council of the Chamber of Commerce and Industry of Yugoslavia and the Union of Yugoslav Film Workers reached a decision in autumn 1959 to divide the existing Yugoslav Film Festival into two events: the Yugoslav Fiction Film Festival, which was to take place every summer in Pula, and the Yugoslav Documentary and Short Film Festival, which was to take place every spring (in March, hence the nickname *the March Festival*) in Belgrade. There were suggestions that the March Festival should be moving from one capital of the republic to another, but the opinion that it should always be held in Belgrade prevailed.

Simultaneously, a special work organization called "Yugoslav Film Festival" was founded in Belgrade, its main aim being the organization of these two festivals, but it engaged in other activities, as well (international film week organization, the organization of Yugoslav film participation at some international film events, etc.). Later, at the beginning of the seventies the "Yugoslav Film Festival" institution became part of "Yugoslavia Film".

The Sarajevo Initiative of 1954 and 1955 Yugoslav Documentary and Short Film Festival in Sarajevo

By all odds, independent of the organization of the first Yugoslav Film Review in Pula, at about the same time, the first Festival of Yugoslav Documentary Film was held in Sarajevo on 12th and 13th July in 1954 (which was also documented in the press as the first Festival of the National Documentary Film). The initiator and organizer of this event was a film distribution company from Sarajevo "Kinema", and the participants were "... film producers from all Yugoslav republics..." Twenty

са седиштем у Београду, чији је главни задатак био организовање та два фестивала, као и друге делатности (организација недеља страног филма код нас, учешће југословенских филмова на неким међународним филмским манифестацијама и слично). Касније, почетком седамдесетих година прошлог века, Фестивал југословенског филма припојен је *Југославија филму*.

Сарајевска иницијатива 1954. и 1955. године
Фестивал југословенског документарног филма у Сарајеву

По свему судећи, независно од организовања прве Ревиие југословенског филма у Пули, приближно у исто време у Сарајеву је 12. и 13. јула 1954. године одржан први Фестивал југословенског документарног филма (у штампи забележен и као први Фестивал домаћег документарног филма). Иницијатор и организатор ове манифестације било је сарајевско предузеће за дистрибуцију филмова *Кинема*, а учествовали су „...филмски произвођачи из свих југословенских република...“. Приказано је 20 документарних и краткометражних филмова, а пројекције су одржаване у Дому ЈНА и летњем кину „Колубара“ на Баш-чаршији.

Наредне, 1955. године у јулу месецу одржан је у Сарајеву и други Фестивал југословенског и документарног филма. Најбољи домаћи документарни филмови приказивани су у веома кратком временском размаку и у Сарајеву и у Пули. Свој опширан текст о домаћем документарном филму критичар Вицко Распор објавио је под насловом „Двострука смотра документарног филма“. Занимљиво је да су и на једном и на другом фестивалу приказани и награђени углавном исти филмови, што говори у прилог објективности оба жирија. Филм *Један дан у Ријеци* Анте Бабаје (производња *Јадран филм*) у Сарајеву је добио и награду званичног жирија и награду публике, а у Пули је добио прву додељену „Златну арену“ за режију документарног филма. Филм *Прича о језеру* редитеља Гојка Шиповца (производња *Босна филм*) у Сарајеву је награђен за режију, а у Пули је добио награду жирија филмске критике. Откриће другог Фестивала југословенског документарног филма у Сарајеву било је остварење *У сенци магије* Крсте Шканате (производња *Застава филм*), које је и добитник прве награде за режију.

documentary and short films were screened in the “Yugoslav National Army Hall” and the summer cinema “Kolobara” (at Baščaršija).

The following year, in 1955, the second Festival of Yugoslav Documentary Film was held in July in Sarajevo. The best national documentary films were screened in a very short interval both in Sarajevo and Pula, so Vicko Raspor, a film critic, published a lengthy article titled “Documentary Film Double Review”. Interestingly, both festivals screened and awarded mainly the same films, which speaks in favor of both juries’ impartiality. The film *A Day in Rijeka* by Ante Babaja (produced by “Jadran Film”) won the official jury award as well as the critics’ award in Sarajevo, whereas in Pula it was awarded the first Gold Arena for documentary film directors. *The Story of a Lake* directed by Gojko Šipovac (produced by “Bosna Film”) was awarded the prize for directing in Sarajevo while in Pula it was awarded the film critics’ prize. The revelation of the second Festival of Yugoslav Documentary Film was the achievement *In the Shadow of Magic* by Krsto Škanata (produced by “Zastava Film”) who won the first prize for directing.

The second Festival of Yugoslav Documentary Film was the last one in Sarajevo. The organizers canceled the festival as the entire Yugoslav film production focused on Pula.

Yugoslav Documentary and Short Film Festival in Belgrade Since 1960

A) Festival organized by the institution “Yugoslav Film Festival” (1960-1975)

The festival which was organized in Belgrade for the first time from 4th to 9th March in 1960 was called 7th Yugoslav Documentary and Short Film Festival. The total of 113 documentary, short and animated films were screened, 41 of which in competition for official awards (in the hall of the House of Unions), 72 in the informative section (in the Workers’ University “Đuro Salaj”). Besides, documentary and short films awarded at the Yugoslav Film Festival in Pula the previous year, 1959, were also screened.

8th Yugoslav Documentary and Short Film Festival was held in the hall of the House of Unions from 1st to 6th

Други Фестивал југословенског документарног филма био је уједно и последњи који је одржан у Сарајеву. Будући да се целокупна југословенска филмска продукција оријентисала ка Пули, организатори су одустали од даљег одржавања ове манифестације у Сарајеву.

Фестивал југословенског документарног и краткометражног филма у Београду од 1960. године

А) У организацији ове установе Фестивал југословенског филма (1960-1975)

У Београду је Фестивал одржан први пут од 4. до 9. марта 1960. године под називом VII Фестивал југословенског документарног и краткометражног филма. Укупно је приказано 113 документарних, краткометражних и цртаних филмова, од којих 41 у конкуренцији за званичне награде (у Дому синдиката) и 72 филма у оквиру информативне секције (у дворани Радничког универзитета „Буро Салај“). Осим тога, приказани су и документарни и краткометражни филмови који су претходне, 1959. године награђени на Фестивалу у Пули.

Наредни, осми Фестивал одржан је у Дому синдиката у Београду од 1. до 6. марта 1961. године и приказано је укупно 96 филмова. Новина на овом фестивалу били су приказани и инострани филмови. У Музеју Југословенске кинотеке приказано је 20 филмова из 17 земаља. Та секција страних документарних и краткометражних филмова првенствено је имала за циљ да домаће филмске ствараоце упозна са светским достигнућима у тој области и та се традиција наставила и током наредних десетак година. На Фестивал су као гости долазили познати редитељи и критичари. Директор седмог и осмог Фестивала био је Божидар Торбица.

Девети Фестивал одржан је од 9. до 14. марта 1962. године и том приликом укупно је приказано 96 филмова (48 филмова у конкуренцији и 48 у информативној секцији). У оквиру посебног програма приказани су и страни филмови. Директор Фестивала (установе Фестивала југословенског филма) био је Бранко Бекић.

March in 1960 and there were 96 films screened in total. The novelty at this festival was screenings of foreign films in the Yugoslav Film Archive. There were 20 films from 17 countries. The primary purpose of this foreign documentary and short film section was to present international achievements in this field to national filmmakers and this tradition continued for about ten years. Famous international film critics and directors were guests of the festival. The director of 7th and 8th Yugoslav Documentary and Short Film Festival was Božidar Torbica.

9th Yugoslav Documentary and Short Film Festival was held from 9th to 11th March 1962 and there were 96 films screened in total (48 in competition and 48 in the informative section). There were also foreign films screened as part of the special program. The director of the Festival (“Yugoslav Film Festival”) was Branko Bekić.

10th anniversary Yugoslav Documentary and Short Film Festival was held from 7th to 13th March 1963. It was statelier and the exhibition organized at the lobby of the House of Unions featured Milton Manaki’s *Bioscope* Film Camera 300 and the Oscar Statuette won by Dušan Vukotić for his film *The Substitute*. Milton Manaki, the veteran of national film, won the special Life Achievement Award, the first of its kind. Dejan Kosanović was the director of 10th to 15th festival.

From 11th to 15th edition the Yugoslav Documentary and Short Film Festival developed and consolidated. On average, each festival contained somewhat more than a hundred national achievements and about twenty foreign films, the number of international guests grew (about 30 every year, averagely), there were special screenings of documentary, short and animated films for schoolchildren and youth, the festival Catalogue contained all the nationally produced documentary, short and animated films, regardless of their screening at the Yugoslav Documentary and Short Film Festival. In addition to official awards, there were many others (Kekec, CIDALC, the Yugoslav Tourist Federation Award, the Youth League of Yugoslavia Award, etc.). In 1967, the festival Council reached a decision to establish the Medal of Belgrade as a symbol of the festival’s award, analogous to the Arena in Pula. The Medal of Belgrade was made by Nebojša Mitrić, a Belgrade sculptor (it was commissioned by the Head Office of the festival which purchased all the rights to use it).

Јубиларни, десети Фестивал југословенског документарног и краткометражног филма одржан је у Београду од 7. до 13. марта 1963. године. Фестивал је имао нешто свечанији карактер: на изложби организованог у холу Дома синдиката била је изложена „Биоскоп камера 300“ Милтона Манакија, као и статуета „Оскар“, коју је за цртани филм *Суругат* добио Душан Вукотић.

Између 11. и 15. Фестивала југословенског документарног и краткометражног филма, та се манифестација развијала и консолидовала. Сваке године на Фестивалу је, у просеку, приказивано око стотину домаћих и двадесетак страних остварења, а број гостију из иностранства стално је растао (просечно за око 30 годишње). Организоване су посебне пројекције документарних, краткометражних и цртаних филмова за школску децу и омладину. Фестивалски каталог је сваке године садржао све произведене документарне, краткометражне и цртане филмове, без обзира на то да ли су били пријављени за Фестивал или не. Осим званичних, додељиван је и велики број других награда („Кекец“ CIDALC Туристичког савеза Југославије, Савеза омладине Југославије...). Године 1967. Савет Фестивала донео је одлуку да се установи награда „Медаља Београд“, као симбол фестивалске награде, аналогно награди „Арена“ у Пули. „Медаљу Београд“ израдио је београдски вајар Небојша Митрић (Дирекција Фестивала наручила је од њега Медаљу и откупила сва права коришћења).

Од 1969. године установа Фестивал југословенског филма деловала је у оквиру пословног удружења *Југославија филм*, с тим што је све до 1975. године наставила са организовањем Фестивала југословенског документарног и краткометражног филма, надовезујући се на већ уходане традиције и развијајући и даље организацију ове манифестације. Филмови су приказивани у Великој дворани Дома синдиката, а све чешће су после завршеног Фестивала посебни програми награђених филмова приказивани по многим градовима широм Југославије. Фестивал је редовно одржаван у месецу марту, изузев шеснаестог, који је одржан од 19. до 25. априла 1969. године и двадесетпрвог који је одржан од 5. до 10. априла 1974. године. Директори Фестивала били су Петар Волк (1969-1972) и Миодраг Новаквић (1973-1975).

Since 1969 the institution “Yugoslav Film Festival” operated within Business Association “Yugoslavia Film” and continued to organize the Yugoslav Documentary and Short Film Festival until 1975, building on the existent traditions and developing these events further. The films were screened at the Great Hall of the House of Unions, but there were special programs of the awarded films which were ever more frequently screened after the festival in many towns across Yugoslavia. The festival was regularly held in March, except for 16th which was held from 19th to 25th April 1969, and 21st which was held from 5th to 10th April 1974. The festival directors were Patar Volk (1969-1972) and Miodrag Novaković (1973-1975).

In 1975 a decision was made to decentralize the government of Yugoslav film festivals, that is, a decision of devolution (founder's rights) to the town of Pula for the Yugoslav Fiction Film Festival and Belgrade for the Yugoslav Documentary and Short Film Festival. The institution “Yugoslav Film Festival”, which was the then sector of “Yugoslavia Film”, ceased to exist.

B) Festival organized by “Belgrade Public” (1976-1981, from 23rd to 28th Festival)

The city of Belgrade entrusted the organization of festival events to the Work Organization “Belgrade Public”, at the helm of which was director Borivoje Lečić, who was nominally the Yugoslav Documentary and Short Film Festival director as well. The chief organizer and secretary was Florijan Hajdu (the official at “Belgrade Public” at the time). The Festival was governed by the Council, based on the Statute and other regulations based on certain documents of self-government from the previous festivals. The Council members were representatives of film workers and producers from all the republics, as well as the Belgrade city representatives. The festival organizer worked closely with the Union of Yugoslav Film Workers, Business Association “Yugoslavia Film” and other interested parties. However, in some work segments, there was a decline of the festival as a public event, which continued in the following years, or rather decades. Particularly, foreign film screening was canceled and the number of international guests was reduced (due to the lack of funds), festival exhibitions became more modest and the number of fringe events decreased. Nevertheless, despite the objective difficulties, the festival tradition

Године 1975. донета је одлука о децентрализацији управљања југословенским филмским фестивалима, односно о пребацивању надлежности (права) оснивача на град Пулу за Фестивал југославенског играног филма, односно на град Београд за Фестивал документарног и краткометражног филма. Установа Фестивал југословенског филма, сада сектор *Југославија филма* престала је да постоји.

Б) Фестивал у организацији Београд публика (1976-1981. године, од 23. до 28. Фестивала)

Организацију фестивалских манифестација град Београд поверио је радној организацији *Београд публик*, на чијем је челу био директор Боривоје Лечић. Он је по функцији био и директор Фестивала југословенског документарног и краткометражног филма. Главни организатор и секретар фестивала био је Флоријан Хајду (у то време службеник *Београд публика*). Фестивалом је управљао Савет, на основу Статута и других правилника, који су се заснивали на одговарајућим самоуправним документима претходних фестивала. Чланови Савета били су представници филмских радника и продуцената из свих република, као и представници града Београда. Организатор Фестивала блиско је сарађивао са Савезом филмских радника Југославије, Пословним удружењем *Југославија филм* и другим заинтересованим странама. Међутим, у неким сегментима деловања, дошло је до опадања Фестивала као јавне манифестације, што се наставило и наредних година, па и деценија. Због недостатка средстава, укинута је приказивање страних филмова и смањен је број гостију из иностранства, приређиване су скромније фестивалске изложбе, а број пратећих манифестација такође је опао. Упркос објективним тешкоћама, фестивалска традиција се ипак настављала – Мартовски фестивал у Дому синдиката и даље је био једино место окупљања аутора и продуцената документарних, краткометражних и анимираних филмова из целе Југославије, место поређења резултата рада и вредновања најбољих остварења. Приказати филм на Фестивалу документарног и краткометражног филма, нарочито у категорији за награде био је један од циљева којем су тежили аутори ових филмских врста. Сразмерно порасту производње, растао је и број филмова који су приказивани на Фестивалу, а у програм су се постепено укључивала и телевизијска остварења.

continued - the Yugoslav Documentary and Short Film Festival at the House of Unions in Belgrade was still the only gathering place of documentary, short and animated film authors and producers from all over Yugoslavia, the place of work results comparison and evaluating the best achievements. Presenting a film at the Yugoslav Documentary and Short Film Festival, especially in competition, was one of the goals the authors of these kinds of films aimed at. The number of films screened at the festival grew in accordance with the increase in production, and the program gradually included television achievements.

С) Festival organized by "Sava Center" (1982-1990, from 29th to 37th festival)

The organization of the Yugoslav Documentary and Short Film Festival was undertaken by "Sava Center" in 1982 so the 29th Yugoslav Documentary and Short Film Festival was held from 29th March to 1st April. The event was, as was the tradition, held in the Great Hall of the House of Unions in Belgrade. The business secretary of the festival until 1986, (33rd festival) was Florijan Hajdu.

In 1983 the thirtieth anniversary of the event was stately celebrated and the extensive Catalogue of the 30th festival was published to celebrate the occasion, with numerous texts which addressed the festival's earlier periods.

Nevena Đonlić took over the duty of the event's business secretary from 1987 (34th festival). At the 35th Festival in 1988, the total of 158 Yugoslav documentaries, short and animated films was screened.

Д) Festival organized by "Yugoslavia Film" (1991-2002, from 38th to 49th Festival)

In 1991 the Yugoslav Documentary and Short Film Festival organization was taken over by "Yugoslavia Film" from Belgrade and the festival director function was performed by Vojislav Vučinić (the director of "Yugoslavia Film"). The whole period was marked by the former state disintegration, and consequently the disintegration of the once unique SFRY cinematography.

Е) Festival organized by the "FEST Head Office" (2003-today, from 50th Festival)

Ц) Фестивал у организацији Сава центра (1982-1990, од 29. до 37. Фестивала)

Организацију Фестивала југословенског документарног и краткометражног филма преузео је 1982. године *Сава центар* и од 27. марта до 1. априла одржан је 29. Фестивал. Манифестација се, традиционално одржавала у Великој дворани Дома синдиката у Београду. Пословни секретар Фестивала до 1986. године (када је одржан 33. Фестивал) био је Флоријан Хајду.

Године 1983. свечано је обележен јубилеј – тридесетогодишњица манифестације и том приликом објављен је опширан каталог 30. Фестивала са више текстова који су се осврнули на претходне периоде рада.

Од 1987. године (од 34. Фестивала) дужност пословног секретара преузела је Невена Ђонлић. На 35. Фестивалу укупно је приказано 158 југословенских, документарних, краткометражних и анимираних филмова.

Д) Фестивал у организацији Југославија филма (1991-2002, од 38. до 49. Фестивала)

Године 1991. организацију Фестивала југословенског документарног и краткометражног филма преузела је *Југославија филм* из Београда, а функцију директора Фестивала обављао је Војислав Вучинић (директор *Југославија филма*). Читав овај период је у знаку распада претходне државе, а самим тим и некада целовите кинематографије СФРЈ.

Е) Фестивал у организацији дирекције ФЕСТ-а (2003-данас, од 50. Фестивала)

Године 2003. организацију фестивала преузима дирекција ФЕСТ-а.

Прве знаке распада система показао је већ 38. Фестивал, одржан од 28. до 31. марта 1991. године, јер на Фестивал своје филмове нису послали поједини произвођачи из неких република бивше СФРЈ. То се поновило и наредне, 1992. године на 39. Фестивалу (од 26. до 29. марта), када се фестивалски програм свео на остварења из Србије и Црне Горе, уз свега неколико филмова реализованих ван граница ових република бивше СФРЈ (која се управо у то време коначно распала).

In 2003 the festival organization was overtaken by the "FEST Head Office".

38th Yugoslav Documentary and Short Film Festival, held from 28th to 31st March 1991, was already showing signs of the system failure, as some producers from certain former republics of SFRY did not send their films to the festival. The same happened the following year, in 1992, at 39th Yugoslav Documentary and Short Film Festival (from 26th to 29th March), when the festival featured achievements from Serbia and Montenegro, with only a few films realized outside these two republics of the former SFRY (which finally split at that precise time).

Tragic war events in former Yugoslavia certainly left their mark on festival programs the following years. Yugoslav Documentary and Short Film Festival was dominated by reportages and documentary films about war developments and devastating consequences of armed conflicts, so these films were naturally on the festival program as well. The films were different in approach and attitude, some of them were clearly in favor of one side in the conflicts, some of them primarily focused on human destiny and drama in war circumstances and many were pronouncedly antiwar oriented. Regardless, the festival programs were during all these war years the true mirror of the tragic reality. Despite the political pressure dictated by time, the Yugoslav Documentary and Short Film Festival managed to retain objectivity in film selection (for the official program) as well as a humane antiwar orientation (as can be proved based on the awards granted). The Yugoslav Documentary and Short Film Festival was a public and cultural event every year of the last decade, which showed and proved that documentary film is not only a chronicler and interpreter of the events around us, but also an active factor that should and can influence social awareness and conscience.

Festival screenings were still held at the Great Hall of the House of Unions in Belgrade, with certain exceptions. 43rd Yugoslav Documentary and Short Film Festival (1996) was, due to organizational (and financial) reasons, held at the Cultural Centre of Belgrade. 46th Yugoslav Documentary and Short Film Festival will especially be remembered, as it was organized in the most difficult conditions, during the NATO bombing of Yugoslavia, from 14th to 19th April in 1999. The venue was

Трагична ратна збивања на тлу југословенских земаља свакако су обележила фестивалске програме наредних година. Југословенским документарним и краткометражним филмом доминирале су репортаже и документарни филмови о ратним збивањима и тешким последицама крвавих оружаних сукоба, те су се такви филмови, разумљиво, нашли на програму Фестивала. Приказивани су филмови различитих приступа и ставова аутора, неки од њих јасно обојени пристрасним заступањем једне стране у сукобима, неки концентрисани пре свега на људске судбине и драме у ратним околностима, као и велики број филмова изразито антиратне оријентације. Без обзира на то, фестивалски програми су током свих тих ратних година били верно огледало трагичне стварности. Упркос многим политичким притисцима које је диктирало време, Фестивал је у основи задржао не само објективност при избору филмова који су приказивани (у званичном програму), већ и хуману и антиратну оријентацију (што се види на основу додељиваних награда). Фестивал југословенског документарног и краткометражног филма сваке године је, током ове последње деценије, био јавна културна манифестација на којој се показивало и доказивало да је документарни филм не само хроничар и тумач збивања око нас, већ и активни чинилац који жели и може да утиче на друштвену свест и савест.

Фестивалске пројекције су се и даље одржавале у Великој дворани Дома синдиката у Београду уз нека одступања. Тако је из организационих (и финансијских) разлога 43. Фестивал 1996. године одржан у дворани Културног центра Београда. Посебно ће остати забележен 46. Фестивал југословенског документарног и краткометражног филма који је организован у најтежим условима, за време НАТО бомбардовања, од 14. до 19. априла 1999. године. Пројекције су одржаване у 'склоништу' – подземној дворани Дома омладине Београда. Овај одржани Фестивал, међутим, био је знак виталности домаћег филма и снаге целе земље у најтежим тренуцима.

Током двехиљадитих фестивал је променио име у Београдски фестивал документарног и краткометражног филма, организацију је преузела дирекција ФЕСТ-а, а фестивал је постао међународни.

Током 59 година постојања Фестивала, без обзира

the "shelter" – underground hall of the youth cultural center "*Dom Omladine*" Belgrade. However, this festival was also the sign of the vitality of the national film and the strength of the whole country in the most difficult moments.

During the 2000s the festival changed its name into Belgrade Documentary and Short Film Festival, FEST Head Office became the organizer, and the festival started to be an international event.

During 59 years of the Yugoslav Documentary and Short Film Festival existence, regardless of organizational changes, the tradition of the festival screening the best Yugoslav achievements in the field of documentary, short and animated films remained unchanged. Approximately over five thousand films of different genres were screened at 59 Yugoslav Documentary and Short Film Festivals so far. The Festival was, remained and will be the irreplaceable insight into the reality and life in this country.

на организационе промене, традиција фестивалског приказивања најбољих југословенских остварења у области документарног, краткометражног и анимираног филма одржавана је у континуитету. На досадашњих 59 одржаних Фестивала, према приближном прорачуну, приказано је више од пет хиљада филмова различитих жанрова. Фестивал је био, остао је и биће и даље незаменљиви прозор за поглед у стварност и живот ове земље.

Belgrade School of Documentary Film

By: Ranko Munitić
Extract from DOPUNITI

In order to extract a separate entity from a heterogeneous complex of a national cinematography, which could be called *school* with its unique artistic profile – it is necessary to specify those specific elements which define the whole set in spatial, temporal and qualitative terms. In other words, to record how and to which extent the entity differs from the context it was extracted from.

This is about a phenomenon which we tend to call *Belgrade School of Documentary Film*. In order to give the term and its meaning a special alibi – we should consider specific factors in the first place.

Firstly, the mentioned *school* does not include the entire production of documentary films in Belgrade – but only the part which, in the opinion of the author of these lines, represents a special unity, connected by common denominator (or denominators). Besides, the term *Belgrade School* does not refer to its geographical or national character, but its quality, value: it tells us about the inner core of the phenomenon, more than about its external location, including all those elements of the same kind which can be found in other places and on other occasions.

Also, the said selection does not a priori have to contain the best documentary films made in Belgrade. On the other hand, works which are not particularly valuable per se could be mentioned as examples typical of physiognomy and structure of the school – as they are methodologically characteristic of the *school* phenomenon. The selection of films which represent the physiognomy of the mentioned phenomenon is therefore not led by principles of a priori evaluation, but by characteristics and qualities which represent the features and the essence of *school* in the author's view.

Given the aspect of the specific, it can be said that *Belgrade School of Documentary Film* consists of works which, despite their diversity, have a common tendency: to surpass the classical, fixed characteristics of documentaries and deepen them by a series of personal,

Belgrade School of Documentary Film

By: Ranko Munitić
Extract from DOPUNITI

In order to extract a separate entity from a heterogeneous complex of a national cinematography, which could be called *school* with its unique artistic profile – it is necessary to specify those specific elements which define the whole set in spatial, temporal and qualitative terms. In other words, to record how and to which extent the entity differs from the context it was extracted from.

This is about a phenomenon which we tend to call *Belgrade School of Documentary Film*. In order to give the term and its meaning a special alibi – we should consider specific factors in the first place.

Firstly, the mentioned *school* does not include the entire production of documentary films in Belgrade – but only the part which, in the opinion of the author of these lines, represents a special unity, connected by common denominator (or denominators). Besides, the term *Belgrade School* does not refer to its geographical or national character, but its quality, value: it tells us about the inner core of the phenomenon, more than about its external location, including all those elements of the same kind which can be found in other places and on other occasions.

Also, the said selection does not a priori have to contain the best documentary films made in Belgrade. On the other hand, works which are not particularly valuable per se could be mentioned as examples typical of physiognomy and structure of the school – as they are methodologically characteristic of the *school* phenomenon. The selection of films which represent the physiognomy of the mentioned phenomenon is therefore not led by principles of a priori evaluation, but by characteristics and qualities which represent the features and the essence of *school* in the author's view.

Given the aspect of the specific, it can be said that *Belgrade School of Documentary Film* consists of works which, despite their diversity, have a common tendency: to surpass the classical, fixed characteristics of documentaries and deepen them by a series of personal,

poetic, individually artistic values. The definition is, for the time being, quite sparing and general, but its characteristics will be developed and presented thoroughly in the following chapters.

The essence of the phenomenon, however, has been touched: Belgrade authors do not tend to make documentary films as classical, informative-critical media, but instead try to include as many creative, purely poetic solutions and procedures into its structure. Some will rightfully say that such tendencies represent nothing new in the history of the world and even national documentary. They really do not. However, what is new, beyond doubt, are the specific solutions and elements which Belgrade authors use to achieve their ambitions.

If the general tendency that we mentioned provides a theoretical basis for the possible emergence of a separate *school* – then concrete, original creations provide a practical alibi for the existence of such a phenomenon.

Observing the outstanding achievements of Belgrade documentary films, it is easy to single out, from the very beginning, several characteristic marks by which these works are differentiated from the other Yugoslav creations of this kind.

In the first place, there is a tendency towards structural, that is poetic, (rather than narrative, illustrative) principle in the composition of the material.

Next, there are distinct, authentic stylistic devices and solutions which Belgrade authors use in their metaphorical syntax.

Thirdly, there is an immediately noticeable inclination of Belgrade directors towards bizarre poetic solutions, which by their frequently unreal, associative sparks indicate a specific genesis of some surreal elements, the phenomenon which is – in terms of methodology and interpretation – almost traditionally associated with this creative environment.

As a unique and not any longer accidental phenomenon, *Belgrade School of Documentary Film* has developed since 1961 in productions of “Dunav Film” (which has recently accumulated almost all values of the

poetic, individually artistic values. The definition is, for the time being, quite sparing and general, but its characteristics will be developed and presented thoroughly in the following chapters.

The essence of the phenomenon, however, has been touched: Belgrade authors do not tend to make documentary films as classical, informative-critical media, but instead try to include as many creative, purely poetic solutions and procedures into its structure. Some will rightfully say that such tendencies represent nothing new in the history of the world and even national documentary. They really do not. However, what is new, beyond doubt, are the specific solutions and elements which Belgrade authors use to achieve their ambitions.

If the general tendency that we mentioned provides a theoretical basis for the possible emergence of a separate *school* – then concrete, original creations provide a practical alibi for the existence of such a phenomenon.

Observing the outstanding achievements of Belgrade documentary films, it is easy to single out, from the very beginning, several characteristic marks by which these works are differentiated from the other Yugoslav creations of this kind.

In the first place, there is a tendency towards structural, that is poetic, (rather than narrative, illustrative) principle in the composition of the material.

Next, there are distinct, authentic stylistic devices and solutions which Belgrade authors use in their metaphorical syntax.

Thirdly, there is an immediately noticeable inclination of Belgrade directors towards bizarre poetic solutions, which by their frequently unreal, associative sparks indicate a specific genesis of some surreal elements, the phenomenon which is – in terms of methodology and interpretation – almost traditionally associated with this creative environment.

As a unique and not any longer accidental phenomenon, *Belgrade School of Documentary Film* has developed since 1961 in productions of “Dunav Film” (which has recently accumulated almost all values of the

documentary film in Belgrade), "Zastava Film" and "Filmske Novosti", to a certain extent. This would be, so to speak, spatial-temporal definition of *Belgrade School*, in the strict sense of the word, in terms of a temporally and spatially defined promising phenomenon which has qualitatively matured.

Nevertheless, the *school* ordinates could be defined in a broader sense. In that case, numerous characteristic documentary films made in the period between 1945 – 1960 in different Belgrade productions, such as "Avala Film", "Zastava Film", "UFUS" and "Slavija Film", should be taken into consideration. That time, which we tend to call the early period or the pre-history of *Belgrade School*, represents the epoch of a highly genetic character: scattered in various companies, defined by different circumstances and conditions – there were certain authors and films that spontaneously constituted a unique creative line – and whose results greatly anticipated or created values that would be fully, frontally affirmed, and which would mature into *Belgrade School* – in the period immediately after the year 1960.

The genesis of the specific character of *Belgrade School* has yet to be thoroughly explored in its historical evolution; however, some important issues in the development of its spirit through the elapsed time can already be observed.

It should be noted again that the term *Belgrade School* does not contain any a priori geographical or national restriction: characterizing, primarily, the poetic uniqueness and originality of certain works, this term contains the width of a generally Yugoslav artistic phenomenon; as *Belgrade School* includes both the works which certain authors from this center filmed in other productions (Makavejev in Zagreb and Sarajevo, Škanata in Zagreb, etc.), and the works by authors from other centers which are close to the characteristics of the aforementioned *school* (the films by Bane Bastać, who came from "Lovćen Film", but who is much closer to the realizations of Belgrade documentarists in the spirit of his creations).

documentary film in Belgrade), "Zastava Film" and "Filmske Novosti", to a certain extent. This would be, so to speak, spatial-temporal definition of *Belgrade School*, in the strict sense of the word, in terms of a temporally and spatially defined promising phenomenon which has qualitatively matured.

Nevertheless, the *school* ordinates could be defined in a broader sense. In that case, numerous characteristic documentary films made in the period between 1945 – 1960 in different Belgrade productions, such as "Avala Film", "Zastava Film", "UFUS" and "Slavija Film", should be taken into consideration. That time, which we tend to call the early period or the pre-history of *Belgrade School*, represents the epoch of a highly genetic character: scattered in various companies, defined by different circumstances and conditions – there were certain authors and films that spontaneously constituted a unique creative line – and whose results greatly anticipated or created values that would be fully, frontally affirmed, and which would mature into *Belgrade School* – in the period immediately after the year 1960.

The genesis of the specific character of *Belgrade School* has yet to be thoroughly explored in its historical evolution; however, some important issues in the development of its spirit through the elapsed time can already be observed.

It should be noted again that the term *Belgrade School* does not contain any a priori geographical or national restriction: characterizing, primarily, the poetic uniqueness and originality of certain works, this term contains the width of a generally Yugoslav artistic phenomenon; as *Belgrade School* includes both the works which certain authors from this center filmed in other productions (Makavejev in Zagreb and Sarajevo, Škanata in Zagreb, etc.), and the works by authors from other centers which are close to the characteristics of the aforementioned *school* (the films by Bane Bastać, who came from "Lovćen Film", but who is much closer to the realizations of Belgrade documentarists in the spirit of his creations).

Загребачка школа цртаног филма

Пише: Ранко Мунитић
Одломак из ДОПУНИТИ

Многи повјесничари филма доказивали су у којој мјери велика акумулација и обртање капитала представљају неопходан и незаобилазан фактор пуног производног (количинског) и еволутивног (вриједносног) филмског напредовања: повијест и судбина увијек живог (чак и кад га покопају) Холивуда материјализира у том смислу значајан и неоторив доказ. Но, далеко мањи број стручњака испитивао је супротну увјетованост: тренутке кад несташица средстава, вулгарно речено – сиромаштво, принудује ствараоце да изналазећи јефтиније, открију и вриједније, авангардније модалитете кинестетичког говора. Примјери француског новог вала, њујоршке школе и америчког *андерграунда* само су неки од аргумената за наличје тезе која укључује и неимаштину у активне и не баш безначајне покретачке силе кинематографије.

Данас нема никакве сумње да је оно што је загребачке ауторе 1954. и 1955. године навело на испитивање и усвајање „скраћених“ редуцираних облика цртанофилмског покрета и цртежа, била оскудица, у почетку јача од знатижеље и у већој мјери одлучујућа од умјетничких слутњи.

Као што је рекао Душан Вукотић: „Наши први филмови, рађени класичним начином анимације, садржавали су дванаест до петнаест хиљада цртежа на папиру, односно толики број и на целулоиду. Примјеном креативно постављене и редуциране анимације, смањили смо број цртежа на четири до пет хиљада, а да филм притом није изгубио ништа од свог визуелног богатства...“

Ако је Дамоклов мач садржан у изреци: „Хоћеш ли снимати – снимај јефтино!“ навео загребачке ауторе на терен редуциране анимације (оне која не опонаша пуноћу природног односно игранофилмског покрета, већ скраћивањем тог покрета, редуцирањем неких његових фаза остварује нов облик експресивности), даље сондирање и, да тако кажемо, поетско оплемењивање модифицираног медија, уродило је плодовима захваљујући угоднијим категоријама –

Zagreb School of Animated Films

By: Ranko Munitić
Extract from DOPUNITI

Many film historians have been proving to which extent great accumulation and capital turnover represent the necessary and unavoidable factor of the full production (quantity) and evolutionary (qualitative) film progress: the history and fate of ever living (even when it is buried) Hollywood materializes a significant and irrefutable proof in this regard. However, far fewer scientists have researched the opposite conditionality: the moments when a shortage of funds, or to put it vulgarly – poverty, forces creators to seek cheaper and find out more valuable, more avant-garde modes of kinesthetic language. The examples of the French New Wave, New York School and the American Underground Movement are some of the arguments for the reverse side of the thesis which includes poverty into active, and not in the least insignificant, driving forces of cinematography.

There is no doubt nowadays that it was scarcity, which was at the beginning stronger than curiosity and more decisive than artistic conjecture that led Zagreb authors in 1954 and 1955 to examine and adopt “shortened”, reduced forms of animated movement and drawing.

As Dušan Vukotić said: “Our first films, created in the classical animation manner, contained twelve to fifteen thousand drawings on paper and the same number on the celluloid. Applying the creative, reduced animation, we reduced the number of drawings to four or five thousand whereas the films have not lost any of their visual value...”

“If you want to film – do it cheaply!”, the phrase containing the sword of Damocles, led Zagreb authors to undertake reduced animation (the one which does not imitate the natural, or rather fiction-film movement, but by shortening the movement and reducing some of its phases achieves the new form of expression), but further probing and poetic refinement of this modified medium bore fruit owing to more pleasant categories – sensibility and talent in the first

најприје сензибилитету и таленту. Вукотић каже: „Наша експериментирања с редуцираном анимацијом дала су врло добре резултате који су наметнули сажетији, слободнији облик цртежа, нови начин кадрирања, нова мизансценска рјешења и начин монтаже, који од класичног задржава углавном само правац кретања...“, „... Ослобођени цртеж омогућио нам је да поједине ситуације у нашим филмовима не остану вербалне, него да за њих проналазимо адекватна графичка рјешења.“, „...С тим се цртани филм коначно ослобађа свог сталног и упорног пратиоца – антропоморфизма који га је спутавао, и почиње постепено развијати свој специфичан и модеран начин визуалног изражавања...“.

Повијест модерне анимације биљежи Чехе и Словаче (Трнка, Земан, Брдечка), Американце (Босустов/ Bosustow) и УПА) те Канађане (Мекларен/McLaren) као пионире све авангардније профилације медија након исцрпљења Дизнијеве монументалне, али ипак игранофилмске концепције оживљеног цртежа. У годинама као што су 1957. и 1958. неки филмови из загребачког студија означили су изненађујући и нов допринос том смјеру: *Премијера* и *На ливади* Костелца, *Самац* Мимице, те *Осветник* и *Концерт за машинску пушку* Вукотића одају, унаточ индивидуалним разликама, неколико заједничких експерименталних тенденција. То је, у првом реду, тежња да се дизнијевска еуклидовска концепција простора разбије у корист површинских пројекција (*Концерт за машинску пушку*), или пак специјално антинатуралистичких структура (*Премијера*, *Самац*, *Осветник*), затим да се тако редуцираним графичким ентитетима подари покрет који одговара њиховој специфичној физиономији. И Костелац, и Мимица и Вукотић редуцирају колико цртеж, толико и покрет – али сваки од њих то чини на властити, непоновљив начин. Сваки од њих одбацује волуминозно третирање ликова – али тешко ћемо међу њиховим ауторским артикулацијама графичких површина пронаћи механичке, академске сличности.

Управо у том трагању за особном, индивидуалном формулом на плану нових интернационалних вриједности (редуцирана анимација, кондензирани цртеж), отпочиње повијест специфичне изражајне гаме која ће најприје иноземне, а затим и југославенске естетичаре навести на то да групу умјетника и њихових

place. Vukotić says: “Our experiments with reduced animation produced very good results which imposed shorter, freer forms of drawings, new ways of framing, new mise en scene solutions and editing, which mainly retains only the direction of the movement from the classical editing...” ... “The freed drawing enabled some of the film situations to rise above the verbal, so we had to find adequate graphical solutions. ...” “In this way, animated film finally frees from its constant, persistent follower – anthropomorphism, which fettered it, and starts gradually developing its characteristic visual expression in a modern way”...

The history of modern animation records the Czechs and the Slovaks (Trnka, Zenam, Brdečka), the Americans (Bosustow and UPA), then the Canadians (McLaren) as pioneers of profiling an ever more avant-garde medium after the depletion of Disney's monumental, yet fiction-film concept of animated drawing. Some films from Zagreb studios in 1957 and 1958 made a surprisingly new contribution in this direction: Kostelac's *Opening Night* and *In the Meadow*, Mimica's *Lonely Guy* and Vukotić's *Avenger* and *The Concert for a Machinegun* reveal, despite individual differences, several common experimental tendencies. In the first place, there is a tendency to break the Disneyesque Euclidean concept of space in favor of surface projections (*The Concert for a Machinegun*), or special anti-naturalistic structures (*The Opening Night*, *The Lonely Guy* and *The Avenger*) then to endow these reduced graphical entities with movement suitable to their specific physiognomy. Kostelac, as well as Mimica and Vukotić reduce the movement as much as the drawing – but all of them do it in their own, unique way. All of them renounce voluminous treatment of characters – however, it is difficult to find mechanical, academic similarities in their auctorial articulations of graphical surfaces.

It is precisely there, in the search for the personal, individual formula in the field of international values (reduced animation, condensed drawing) that the history begins, the history of a specific expressive gamut which would lead first international, and then Yugoslav aestheticians to name a group of artists and their achievements Zagreb School of Animated Films.

The experiences of foreign predecessors have, in

остварења прозову *загребачком школом цртаног филма*.

Искуства иноземних претходника, најкраће речено, довела су до другачијих (у односу на 'дизнијевце'), сажетијих, али опет заједничких (у оквирима појединог студија или школе) модалитета и цртежа и анимације: уз прегрубо занемаривање њихових заслуга, могло би се чак рећи да је једна манира напосто замијенила другу, додуше ближа суштини медија пуног тајни, али ипак манира, колективно усвојена конвенција. Оно што је загребачке мајсторе уписало у свјетску антологију анимације јест спознаја о непоновљивости поједине изражајне формуле изван вриједносног система појединог ствараоца (па чак и изван координата појединог филма као самосвојног поетског бића): то је свијест о дубоко природној индивидуалности сваког од (бесконечно) могућих облика редуцирања цртежа и анимацијског проседеа...

Једном приликом Вукотић је то дефинирао слиједећим ријечима: „Приликом покретања, оживљавања ликова, као прва значајна вриједност намеће се такозвани 'тајминг', фамозно 'трајање', које и данас остаје нешто практички недефинирано. 'Тајминг' је заправо одређивање времена сваког покрета, одређивање 'временског простора' између 'екстрема' појединог покрета. Модерна анимација максимално редуцира вријеме, она га своди на нови закон: али није суштина у самом скраћивању времена, већ и у

a nutshell, led to different (in comparison with the Disney followers), more succinct, yet common (within a certain studio, or school) modes of both drawing and animation: grossly neglecting their merits, it could even be said that one manner simply replaced the other, admittedly closer to the essence of the medium full of secrets, but still a manner, a collectively adopted convention. What earned the masters of Zagreb a place in the international animation history is a cognition of a uniqueness of an individual formula, outside the individual creator's value system (even outside the coordinates of an individual film as an autonomous poetic being): it is the consciousness of a deeply natural individuality of (infinitely) possible forms of drawing and animation summary reduction...

On one occasion Vukotić defined it in this way: "During character movement, their animation, the first imposed value is 'timing', the famous 'duration', which has not up to the present moment been practically defined. 'Timing' is actually every movement's determined time, determining 'time space' between 'extremes' of a single movement. Modern animation reduces time maximally, it subdues it to the new law: but the essence is not merely in time reduction, but in the discovery of maximum expressiveness in the other, new dimension of duration. Realistic arm movement which 'feature' camera records in twenty-four frames, that is in a second, downsized to its half, that is twelve frames – does not automatically mean

проналажењу максималне изражајности у тој другој, новој димензији трајања. Реални покрет руке који 'играна' камера биљежи у двадесет четири квадрата, дакле у једној секунди, смањен је на половину, дакле на дванаест квадрата – не значи аутоматски покрет пренесен у домен цртаног филма. Како скратити покрет, на коју мјеру – да би он оживио у новом смислу?

То је 'тајминг', вриједност и тајна трајања, то је проблем који сваки аниматор рјешава сам за себе, на свој индивидуални начин. Ето зашто у нашем студију више нема 'фазера' сарадника који механички попуњавају фазе унутар два 'екстрема': то више нису механичке фазе, већ одређени ритмови који имају посебан смисао и које сваки умјетник одређује независно од неког опћег правила. Најбитнија разлика између класичног и модерног цртаног филма управо је у томе. Свака фаза је креација – баш као и сваки 'екстрем'. Одатле и сличност модерног аниматора с диригентом: фазе су попут нота – знате што свака представља, али је ипак можете оживјети на много разних начина.

Нешто раније тај је феномен на свој начин дефинирао и Ватрослав Мимица: „Анимирани филм настаје снимањем квадрат по квадрат (*image par image*). Но, то снимање не одвија се насумице, него по унапријед утврђеном плану, који се уписује на 'картон снимања'. Тај начин утврђивања како ће се снимити квадрат по квадрат, није ли то у суштини монтажа квадрата са

that the movement is transferred to animation. How do you shorten the movement, to which extent – so that it comes to life in a new sense?

That is 'timing', the value and mystery of duration, it is a problem every animator solves by himself, in their individual way. This is why our studios do not have 'phasers' any more, associates who mechanically fill in phases within two 'extremes': these are not mechanical phases any more, but certain rhythms which have special meaning and which are determined by an artist, regardless of some general rule. This is where the most important difference between classical and modern animated film lies. Every phase is a creation – the same as every 'extreme'. Hence the similarity between the modern animator and a conductor: phases are like notes – you know what each represents, but you can still animate them in many different ways."

This phenomenon was somewhat earlier defined by Vatroslav Mimica: "Animated film is made by recording frame by frame (*'image par image'*). However, the recording does not happen randomly, but by the previously established plan, which is written on the storyboard. This way of determining how it should be recorded frame by frame, is it not essentially editing frame to frame? By means of animation, we have penetrated to sublime 'metaphysical' parts of visual

квадратом? Анимацијом смо продрли до сублимних 'метафизичких' дијелова визуелне музике, и то тако да можемо управљати њима, јер посједујемо неку врсту нотног система којим најосновније елементе те музике можемо записивати. У *Оклопњачи Потемкин* Ејзенштејн је спајајући три-четири врло кратка кадра разних статуа лава добио фигуру лава који се пропиње у самртном грчу. Ејзенштејн је монтирао, а уједно и анимирао!"

Тако је сваки аутор најприје инстинктивно, затим све промишљеније отварао своја врата магичног бескраја; тако је загребачка школа поставила темеље разнородности која ће ускоро поништити традиционално значење појма „школа“ у њезину називу. И заиста, оно што нам унеколико даје право да термин „школа“ и даље употребљавамо искључиво је вишегодишња вјерност појединих ондје окупљених аутора основном међусобном разликовању на битним креативним плановима; ни у једном производном центру анимације колективни афинитет према индивидуалном није доживио тако дуг, континуиран и дјелотворан замах. Једно ће, ипак, остати неизмијењено: сваки аутор располаже властитим кључем смисла и значења анимације, сваки барата поетиком изведеном из интимне склоности и бесконачности медија који га изазива својим могућностима...

music, in a way that enables us to manage them, because we possess a kind of a music notation system by which we can record the most basic elements of that music. In his *Battleship Potemkin* Eisenstein combined three or four very short frames of different lion statues and got a figure of a lion prancing in agony. Eisenstein edited and animated at the same time!"

In this way every author has, at first instinctively, and then ever more deliberately, opened the doors of the magic infinity; this is the way Zagreb School has made the foundation for versatility which would soon cancel the traditional meaning of the term "school" in its name. Indeed, what gives us the right to use the term "school" is exclusively the perennial fidelity of certain authors gathered around it, to basic differences between them in important creative fields; no production center of animation has had that long-lived, continuous and productive collective affinity to individuality. One thing remains unchanged: every author is in possession of their own key to the meaning and sense of animation, each uses the poetics derived from their intimate inclination and the infinity of the medium which provokes them by its possibilities...

Овај фестивал је (био) гробље?

Пише: Greg de Cuir, Jr

Желимир Жилник има дугу и прослављену каријеру документарног редитеља, али је такође био и оштар филмски критичар/полемикар. Најбољи пример његовог немилосрдног ауторског стила је полемика коју је написао у сарадњи са другим ауторима¹, а која је објављена поводом 18. Фестивала југословенског документарног и краткометражног филма 1971. године. У овом есеју биће представљен и анализиран овај полемички манифест насловљен „Овај фестивал је гробље“ који је у форми трактата од пет тачака.

Прва тачка ове полемике говори у одбрану „оних који живе као најнижи слојеви нашег друштва“ док истовремено осуђује што „нико не жели да објасни зашто они тако живе“. Разлог који је дат за ово одбијање објашњења је тај, што би се тада поставило питање „ко влада нашим животима“. Овде Жилник изражава жељу да критички узврати својом кинематографијом, али истиче и чињеницу да кинематографија овог типа може ићи само до одређене границе пре него што наиђе на незгодне истине, где почињу прави изазови (што је често доводило и до цензуре, као што је био случај са многим Жилниковим субверзивним филмским остварењима). Ово је пример критике која се, да позајмим мисао Карла Маркса, „не боји сопствених закључака нити сукоба са постојећим силама“.

Мађарски филозоф Георг Лукач написао је, „[јер] није лако погледати суровој стварности у лице и нико не успева у томе из првог покушаја. Оно што је за то потребно није само много напорног рада, него и озбиљан морални труд.“ Жилник је вежбао моралну чврстину много година током своје ране каријере, а ова полемика, која може бити прелазна тачка ка зрелим радовима у његовом опусу, само је једна од бројних резултата његових концентрисаних напора ка етици у кинематографији.

1 Коаутори/потписници ове полемике били су Богдан Тирнанић (и сам остварен као филмски критичар који је играо главну улогу у филму *Рани радови*), Првослав Марић и Слободан Машић.

This festival is/was a graveyard?

by Greg de Cuir, Jr

Želimir Žilnik has a lengthy and celebrated history as a documentary filmmaker, but he was also an incisive film critic/polemicist. His ruthless style of penmanship is best exemplified in a polemic he co-wrote¹ that was delivered on the occasion of the 18th Festival of Short and Documentary Film in Belgrade in 1971. The polemical manifesto was entitled ‘This Festival is a Graveyard’ and structured as a five-point tractate, which will be introduced and analyzed in this essay.

The first point of the polemic speaks in defense of ‘those who live on the lowest levels of society’ while also charging that ‘no one wants to clarify why they live that way’. The reason given for this refusal to clarify is because then, a question would have to be raised about ‘who governs our lives’. Here Žilnik is expressing his desire to lash out critically with his cinema, but also the fact that cinema of this type can only go so far before it encounters inconvenient truths, which is when the real challenges begin (and which often lead to censorship, as was the case with a lot of Žilnik’s subversive film work). This exemplifies a criticism that, to borrow a notion from Karl Marx, ‘is not afraid of its own conclusions nor of conflict with the powers that be’.

The Hungarian philosopher Georg Lukács wrote, ‘[f] or it is no easy matter to look stark reality in the face and no one succeeds in achieving this at the first attempt. What is required for this is not merely a great deal of hard work, but also a serious moral effort.’ Žilnik practiced this moral fortitude for many a year in his early career and this polemic, which can be positioned within his *oeuvre* as a transition point to his mature work, is only one of numerous results from his concerted efforts toward an ethics of cinema.

1 His co-writers/signatories to this polemic were Bogdan Tirnanić (himself an accomplished film critic who played a leading role in the film *Early Works*), Prvoslav Marić, and Slobodan Mašić.

Друга тачка полемике преиспитује пријем документарних филмова. Кинематографија је поистовећена са извештајима са терена, али коме она извештава? Жилник и остали потписници изјављују да је једина публика њихових филмова фестивалска публика која је често и сама део експлоатације и моралне беде које филмови нападају. Ово је оштра критика уперена према конзументима кинематографије и растућој равнодушној култури конзументизма. Каже се да потписници ове полемике одбијају да праве филмове који омогућавају идеолошку релаксацију – уместо тога публику треба плашити и нервирати (што Жилника повезује са манифестом *Театра окупности*, теоријом и праксом Антонина Артоа). У полемици се каже да објектив камере мора да вежба у овом друштвеном сегменту ако кинематографија жели да буде „барометар слободе“.

The second point of the polemic questions the reception of documentary films. Cinema is likened to a field report, but who does it report to? Žilnik *et al* state that the only public for their films is festival audiences who are often part of the very exploitative actions and moral poverty that the films are attacking. This is a sharp critique aimed at consumers of cinema and a growing indifferent consumer culture. It is stated that the signatories of the polemic refuse to make films which provide ideological relaxation – instead audiences must be frightened and bothered (which would link Žilnik to the manifesto ‘Theater of Cruelty’, theorized and practiced by Antonin Artaud). The polemic proposes that the camera lens must be trained on this particular social segment if cinema would be a ‘barometer of freedom’.

A brutal self-critique is also mounted here when they describe the ‘quasi-ideological fanaticism’ of their own socially-conscious films. Žilnik does not extricate himself from the prevailing ethical conundrums at play, and this can be seen clearly in *Black Film*, the documentary of his that screened at the 1971 festival. In this film he buries his cinema and his own auteurist persona, just as he attempts to bury the festival with this polemic (the film is black not only as an ironic comment on the then-burgeoning Yugoslav Black Wave, but also because of Žilnik donning the metaphorical guise of an undertaker).

The third point of the polemic savagely punctures the myth of Yugoslav New Film (from which the Black Wave evolved as a ruthlessly critical form) of the 1960s by saying ‘there is no such film’. New Film is instead called a media fiction based on the false identification of a new young generation of directors who were in actuality middle-aged. Žilnik charges the cinema representing this new wave as ‘reactionary’ because it presents ‘only old reproductions’ of orthodox classical Yugoslav cinema. Furthermore, it is stated that ‘[a]t this festival there are no cineastes and films that are ready to accept a risk.’ Žilnik would echo this statement some 40 years later in an interview I conducted with him, when he claimed that it takes risk to be an activist.²

2 ‘It Takes Risk to be an Activist: An Interview with Željmir Žilnik’, published in *Film Festival Yearbook 4: Film Festivals and Activism*, edited by Dina Iordanova and Leshu Torchin (St Andrews: St Andrews Film Studies, 2012).

Ово је и поприште жестоке самокритике када описују „квази-идеолошки фанатизам“ сопствених друштвено ангажованих филмова. Жилник себе не искључује из провлађујућих етичких дилема и ово се јасно може видети у *Црном филму*, његовом документарцу који је приказан на фестивалу 1971. године. У овом филму он покопава своју кинематографију и своју ауторску персону, баш као што овом полемиком покушава да покопа фестивал (филм је црн, не само као иронични коментар на тадашњи процват југословенског Црног таласа, већ и због тога што Жилник преузима метафизички изглед погребника).

Трећа тачка полемике жестоко напада мит југословенског Новог филма (из којег се Црни талас развио као немилосрдни критички облик) из шездесетих речима да „таквог филма нема“. Нови филм је уместо тога назван медијском фикцијом заснованој на лажној идентификацији нове младе генерације редитеља који су заправо средовечни. Жилник напада кинематографију која представља овај нови талас као „реакционарну“ пошто представља „само даље репродуковање“ у ортодоксној класичној југословенској кинематографији. Даље, наводи се да „на овом фестивалу нема аутора и филма који су спремни да прихвате ризик.“ Жилник ће поновити ову изјаву неких 40 година касније у интервјуу који сам са њим водио, када је тврдио да бити активиста подразумева ризик.²

У четвртој тачки полемике он назива манипулацију ситуације у преовлађујућем југословенском филму „опасном методом“. Ова опасна метода може бити изврнута да функционише као синоним за бруталну критику уперену против друштвених структура власти. Једна таква опасна метода коју Жилник предлаже је пројекција фестивалских филмова тамо где људи из најнижих друштвених слојева живе уместо у биоскопским дворанама – практично, изместити кинематографију из модерних храмова на улицу тако да може потпуније да се заузме за оне теме од којих тако цинично профитира када покушава да разоткрије недаће.

2 'It Takes Risk to be an Activist: An Interview with Želimir Žilnik', објављен у *Film Festival Yearbook 4: Film Festivals and Activism*, уредници Dina Iordanova и Leshu Torchin (St Andrews: St Andrews Film Studies, 2012).

In the fourth point of the polemic he labels the manipulation of the prevailing Yugoslav film situation as a 'dangerous method'. This dangerous method can be inverted to function as a synonym for brutal criticism directed at the power structures of society. One such dangerous method that Žilnik proposes is screening festival films where the people on the lowest levels of society live rather than in cinema halls – in effect, relocating cinema out of our modern temples and into the streets so that it may engage more completely with those subjects it so cynically profits from when it attempts to expose their plight.

Žilnik also argues in favor of embracing independent work and personal films on 16mm and 8mm. It is clear that he locates revolutionary potential in these alternative production and exhibition modes. Žilnik criticizes the fact that large-format films receive state subsidies but are not at all interested in fomenting social justice. This is a revealing moment when Žilnik's critique assumes an economic concern, which moves it ever so close to the political philosophy of Marx, particularly the work of 'Early' Marx that fueled a new generation of progressive thinkers and activists in the 1960s. In this brief fourth point Žilnik calls for no less than a total reorganization of the Yugoslav film industry, for upending its traditional mores and replacing them with values that serve and empower the disenfranchised.

In the fifth and final point of the polemic, the briefest yet, it is written that 'this festival is a graveyard'. Not only that but '[i]n this festival everything is laying grave to grave, including – of course – the signatories of this proclamation.' Here the destructive self-critique becomes fatal, symbolized by a death drive – a non-comforting and all-encompassing darkness. The remainder of Žilnik's career can either be read as a continued digging of graves in which to bury further social injustices or as an extended effort at self-exhumation, which means an effort at resurrection or rebirth. In 1973 Žilnik was forced to leave Yugoslavia because of its restrictive environment; he relocated to Germany to continue his filmmaking career (and where he also continued to suffer from censorship). By then he had found his role, his method, and he exercised it with rigor.

Жилник се такође заузима за прихватање независних радова и личних филмова на 16мм и 8мм. Јасно је да он препознаје револуционарни потенцијал у овим формама алтернативне продукције и приказивања. Жилник критикује чињеницу да филмови већег формата добијају субвенције државе, али ни најмање нису заинтересовани за подстицање социјалне правде. Ово је тренутак откривања када Жилникова критика поприма интересовање за економију, што га све више приближава Марксовој политичкој философији, посебно радовима „раног“ Маркса који је дао подстрек новој генерацији напредних мислилаца и активиста шездесетих година. У овој краткој четвртој тачки Жилник позива на ништа мање него потпуну реорганизацију југословенске филмске индустрије, збацавање традиционалних обичаја и њихово замењивање вредностима које служе обесправљенима и дају им моћ.

У петој и последњој тачки полемике, најкраћој до сада, пише „овај фестивал је гробље“. Не само то него и „на овом фестивалу је све гроб до гроба, укључујући – наравно – и потписнике овог прогласа“. Овде деструктивна самокритика постаје фатална, симболизирана у смртном нагону – неутешној и свеобухватној тами. Остатак Жилникове каријере може се посматрати као наставак копања гробова у које се сахрањују даље друштвене неправде или као наставак напора да се сам ексхумира, што значи васкрсење или препород. Жилник је 1973. године принуђен да напусти Југославију због њене рестриктивне средине; отишао је у Немачку да настави редитељску каријеру (где је такође био подвргнут цензури). До тада је већ пронашао своју улогу, своју методу и строго је спроводио.

„Овај фестивал је гробље“ је кључна, неистражена и недовољно цењена одредница у историји филмске полемике и заједничких манифеста, као што је и Београдски фестивал документарног и краткометражног филма у односу на ширу историју филмских фестивала у Европи. Нешто попут Манифеста из Оберхаузена из 1962. године (а Жилник није био непознат на Фестивалу краткометражног филма у Оберхаузену, пошто је 1968. године за свој филм *Незапослени људи* добио Гран при) и на трагу полемике/манифеста са Фестивала играног филма у Пули 1966. године под именом „За другачију кинематографију“ који су потписали истакнути синеасти као што су Живојин Павловић и Душан

‘This Festival is a Graveyard’ is a key unexplored and underappreciated entry in the history of film polemics and collective manifestos, as is the Belgrade Festival of Short and Documentary Film in relation to the wider history of film festival culture in Europe. Along the lines of the Oberhausen Manifesto in 1962 (and Žilnik was no stranger to the Oberhausen Short Film Festival, having won the Grand Prix in 1968 for his documentary film *Nezaposleni ljudi*), and following in the path of the polemic/manifesto ‘For a Different Cinema’ that was delivered at the Pula Film Festival in 1966 and signed by such notable Yugoslav cineastes as Živojin Pavlović and Dušan Makavejev (it should also be remembered that Žilnik worked for Makavejev as an assistant director in 1967), these polemical manifestos were aimed at the structures of power in their respective national film industries, some of which were controlled by bureaucrats who may only have been interested in progressive film tendencies when they served certain political and economic agendas. In the words of the film theoretician Dušan Stojanović, these various calls for action were a ‘revolution that opens the door to freedom’ just as much as they were warnings to future generations.

Макавејев (такође не треба заборавити да је Жилник радио са Макавејевим као помоћник редитеља 1967. године), ови полемички манифести били су уперени против структура моћи у својим домаћим филмским индустријама, а неким од њих су управљале бирократе које су можда биле заинтересоване за напредне филмске тенденције када су оне служиле одређеном политичком и економском циљу. Према речима филмског теоретичара Душана Стојановића, ови различити позиви на делање били су „револуција која отвара врата слободи“ управо онолико колико су били упозорења будућим генерацијама.

Данас није питање да ли је Београдски фестивал документарног и краткометражног филма дорастао строгим стандардима које је Жилник задао у свом манифесту, нити да ли фестивал заслужује реквијем – већ ко ће се у будућности односити према фестивалу са неопходном страшћу да га стално обликује и негује? Ко ће водити наш културни живот у двадесетпрвом веку?

Greg de Cuir, Jr је селектор/уредник програма Alternative Film/Video Београд.

Уређује NECSUS_European Journal of Media Studies и члан је Међународне федерације филмских критичара FIPRESCI.

Today, the question is not whether the Belgrade Festival of Short and Documentary Film has lived up to these stringent standards that Žilnik has outlined in his manifesto, or even whether the festival deserves a requiem – but rather, who in the future will relate to and engage the festival with the necessary passion to continually shape and nurture it? Who will govern our cultural lives in the 21st century?

Greg de Cuir, Jr is the selector/programmer for Alternative Film/Video Belgrade. He edits NECSUS_European Journal of Media Studies and is a member of FIPRESCI.

ovaj festival je groblje

1. Spolja iznuđeni i organizovani prošlogodišnji napadi na socijalno kritički film doživeli su potpuni moralni krah, pa se danas, u jednoj situaciji koja je samo prividno drugačija, svi žure da postanu protagonisti ili zagovornici takozvanog angažovanog filma koji postaje dominantna moda naše oduvek građanski konstituisane kinematografije. Sa svih strana zatrpani smo informacijama o tome kako žive najniži slojevi našeg društva, ali niko ne želi da objasni zašto oni tako žive, jer bi se u tom slučaju, morao naći pred pitanjem: ko vlada našim životima. Novi talas ovog kvazi-angažovanog filma zadovoljava se samo time da, u potrazi za životnim detaljima koji će formalno potvrditi njegovu lažnu društvenu hrabrost, pronade što slikovitijeg bednika koji će biti spreman da pred kamerama uverljivo pati. Odbijamo da ovu naprasnu zabrinu-

tost filmske kaste nad narodom shvatimo bilo kako drugačije osim kao novu vrstu foliranja.

2. Filmovi žele da nam i dalje liče na izveštaja sa terena. Ali, izveštaje kome? Naš dokumentarni film praktično nema druge publike osim ove u festivalskoj dvorani. Praviti za tu publiku filmove o socijalno nemoćnim grupama, podlost je, jer se ona prema tim filmovima ne može odnositi drugačije osim kao prema dobroj zabavi. Odbijamo da dalje pravimo i podržavamo filmove koji će tu publiku ideološki relaksirati: nju treba plašiti, nervirati, pljuvati. A to će biti moguće jedino ako se pod objektiv kamere stavi novonastajuća građanska klasa, njena eksploatatorska uloga i njena moralna beda. Samo takvi filmovi mogu danas biti barometar slobode i stvaralačkog dometa našeg filma. Naš cilj je: po-

kazati da oni na kojima leži »odgovornost naše budućnosti« nemaju ništa sa kvazi-ideološkim fanatizmom naših socijalnih filmova — oni su sa ideološkom svešću odavno raščistili i rukovode se principima vlasti, principima profita, principima uspeha.

3. Najnovija manipulacija naše filmske situacije jeste i teza o mladom jugoslovenskom filmu. Takvog filma nema. Oni koji se proglašavaju mladim duboko su zagazili u srednje godine, ali mnogo gore od toga je njihova totalna pripadnost postojećim producentskim odnosima i bezpogovorna identifikacija sa sredinom iz koje dolaze. Na ovom festivalu nema autora i filma koji su bili spremni da prihvate i snose rizik veći od dopuštenog rizika. U odnosu na svetski mladi film naša takozvana mlada kinematografija direktno je reakcionarna i predstavlja samo

dalje reprodukovanje starih, po zlu dobro nam znanih odnosa u jugoslovenskoj nesamoupravnoj kinematografiji.

4. Ako ne želimo da dalje uživamo u sopstvenom truležu, a on već opasno počinje da vonja, sledeći festival bi morao biti organizovan na sasvim drugim principima. Pored projekcije u ovoj sali, zahtevamo i projekcije za narod. Uz filmove producenata koji za kratki film dobijaju društvene subvencije i nisu zainteresovani za prave prodore prikazati i dela nezavisne, lične, neformalne produkcije, filmove na šesnaest i osam milimetara.

5. Ovaj festival je groblje: na ovom Festivalu sve je grob do groba, uključujući — naravno — i potpisnike ovog proglasa.

Želimir Žilnik, s. r.
Tirnanić Bogdan, s. r.
Marić Prvoslav, s. r.
Mašić Slobodan, s. r.

SINEAST ♦ 5

This Festival is a Graveyard

1. Last year's organised and coerced attacks on socially-critical film faced a complete moral collapse, so today, in a situation which is just seemingly different, everybody is eager to be a protagonist or a supporter of the so-called engaged film, which is becoming the dominant fashion of our civic-minded cinema. We are swamped with information about the living conditions of the lowest social strata, although no one wants to explain why they live the way they do, because if it were so, one would face the question of who rules our lives. The new wave of this quasi-engaged film is, in its search for life details which would formally confirm its fake social bravery, content to find a striking wretch who will be willing to suffer convincingly in front of the cameras. We refuse to see this film caste's sudden concern with people as anything else but a new form of talking through their hat.

2. Films aim to look like reports from the field. Reports to whom? Our documentary film practically has no audience except for the one in the festival hall. It is simply mean to make films about socially-powerless groups for such an audience, as they can only regard them as good entertainment. We refuse to continue to make and support films which would be ideological relief for such an audience: they should be frightened, annoyed, spat upon. This would only be possible if the growing middle class, its exploitative role and its moral misery, were put in front of the camera. Only such a film today can be the barometer of freedom and creative achievement of our cinema. Our goal is: to show that the ones who are "responsible for our future" have nothing to do with the quasi-ideological fanaticism of our social films – they parted with their ideological consciousness long ago and are governed by power principles, profit principles and principles of success.

3. The newest manipulation of our film situation is a thesis on a young new wave of Yugoslav cinema. There is none. Those proclaimed young have long been middle-aged, but what is much worse is their full affiliation to the existing productions and their unquestioning identification with the environment they come from. There are no authors and films at this festival that were ready to take a risk greater than that allowed. In comparison to international new waves, our so-called new cinematography is directly reactionary and represents only the reproduction of old, iniquitous relationships in Yugoslav non-self-governed cinematography.

4. If we no longer want to enjoy our own rottenness – and it is seriously rancid already – next year's festival will need to be based on completely different principles. We demand projections for the people as well as projections in this hall. Along with films by producers who receive social subventions for short films and are not interested in making breakthroughs, achievements by independent, personal, informal productions, filmed on 16mm and 8mm, should be shown.

5. This festival is a graveyard: everything is laying grave to grave at this festival, including – of course – the signatories of this proclamation.

Signed personally by:

Želimir Žilnik

Tirnanić Bogdan

Marić Prvoslav

Mašić Slobodan

Пуна сала Дома синдиката

Пише: Желимир Жилник

У живом сећању остала су ми прва учествовања на Мартовском фестивалу. Имао сам 24 године, прошао кроз искуства аматерског фима, те добио шансу да крајем 1966. године у *Неопланта филму* снимим на 35mm траци *Журнал о омладини на селу, зими*.

Следећег марта, документарца је на приказан на Фестивалу.

За нас дебитанте то је било као учешће на Олимпијади. У хол Дома синдиката закорачили бисмо као гладијатори у арену. Видиш око себе мајсторе: Пуриша Ђорђевић, Александар Петровић, Живојин Павловић, Макавејев, Бабаја, Мимица, Хладник, Душан Вукотић. Ту су филмски критичари – Зира Адамовић, Милутин Чолић, Мира Боглић, Ацо Штака. Око шанка, десно од улаза у хол, борци писаћих машина, за 'нови филм' - Душан Стојановић, Богдан Тирнанић, Тони Тршар, Слободан Новаковић...

Велика сала, највећа у држави, крцата, без иједног празног места. По Дому синдиката размештени продуценти са својим 'репрезентацијама': око Вицка Распора- Шканата, Штрбац, Гилић, Никола Мајдак, Драгослав Лазић. У групи око Петра Љубојева, 'навала' из *Сутјеска филма* – Вефик Хаџисмаиловић, Бакир Тановић, Жика Ристић. *Загреб филм* 'на терен изводи' Недељка Драгића, Довниковића, Крешу Голика, па младу поставу – Крста Папића, Зафрановића, Зорана Тадића...И послове Фестивала водили су мајстори. Те 1967. године Федор Ханжековић је председник организационог комитета.

Филмови се гледају концентрисано, уз громки пролом реакције за време одјавне шпице – аплаузи или неодобравање. Прођеш или пропаднеш.

После свих ових година, могу да кажем да узбуђења и креативне температуре, у другој половини

The Packed Hall of the House of Unions

By: Želimir Žilnik

I remember clearly first participations at the March Festival. I was 24, with experience in amateur film, and at the end of 1966 I got a chance to film *A Newsreel on Village Youth in Winter*, a 35mm film for "Neoplanta".

The following March, the documentary was screened at the Festival.

For us, debutants, it was like taking part in the Olympics. We would enter the lobby of the House of Unions like gladiators entering the arena. You could see the masters around: Puriša Đorđević, Aleksandar Petrović, Živojin Pavlović, Makavejev, Babaja, Mimica, Hladnik and Dušan Vukotić. There were film critics – Zira Adamović, Milutin Čolić, Mira Boglić and Aco Štaka. At the bar, to the left of the entrance, the fighters of typewriters in favor of "new film" – Dušan Stojanović, Bogdan Tirnanić, Toni Tršar, Slobodan Novaković and others.

The Great Hall, the biggest in the country, packed, not a single empty seat. Around the House of Unions, the producers with their "teams": around Vicko Raspor – Škanata, Štrbac, Gilić, Nikola Majdak, and Dragoslav Lazić. The group around Petar Ljubojev, the "offense" of "Sutjeska Film" – Vefik Hadžismailović, Bakir Tanović, Žika Ristić. "Zagreb Film" had the following "on the field": Nedeljko Dragić, Dovniković, Krešo Golik, and then the young lineup – Krsto Papić, Zafranović, Zoran Tadić.

The festival business was also run by masters. In 1967 Fedor Hanžeković was the president of the Organization Committee.

The films were watched intently, with powerful reactions during the credits – rounds of applause or booing. Victory or bust.

After all these years, I can say that the excitement and creative temperature in the late sixties was not due

шездесетих, није било због неискуства и младости, него исто толико због концентрације квалитета: сјајних аутора и добрих продукционих околности. То је привлачило многе филмске критичаре и селекторе страних фестивала, да се сваког марта гужвају у редовима по Тргу Маркса и Енгелса, машући својим пропусницама, не би ли се на време пробили у Велику салу. Добити овације или громки аплауз од домаће публике, по правилу је значило да ће стићи и позив са неког страног фестивала.

Прошле године у новембру, на сјајно организованом фестивалу у Винтертуру у Швајцарској, који по атмосфери подсећа на некадашњи Мартовски фестивал и некадашњи Оберхаузен, имао сам ретроспективу од осам наслова у два програма. Важније од тога било је што је у Винтертуру приказан програм од 40 наслова из некадашње земље. На окупу су виртуелно били аутори, а у стварности - пакет филмова који трају: Макавејев, Бабаја, Крсто Папић, Петар Љубојев, Карпо Година, Креља, Марић, Шимунић, Галета, Зоран Тадић, Влатко Гилић, Зафрановић...

Сећање на моје прво 'фестивалско крштење': жири, који је у оно време био и селекциона комисија, мој филм није уврстио у конкуренцију. Иако је приказан поподне, филм је, ипак, изазвао прилично пажње. Добио је и две значајне награде, али не од званичног жирија, већ од сјајних филмских критичара: Награду Жаромет филмског часописа *Екран*, и Омладинску награду „25. мај“.

Дешава се уобичајени 'сукоб мишљења', који ми је тада деловао као земљотрес: Ранко Мунитић напушта званични жири, на конференцији за новинаре критикује уштогљеност и 'републички кључ' који је жири узео у обзир код селекције и доделе награда. Присутни новинари траже да се поново покаже мој *Журнал* и филм се пројектује у Великој сали за све присутне на конференцији за новинаре.

Тада први пут у животу доживим шта значи 'бити бачен у запећак, па извучен на светло дана' и осетим какав магнетизам има документарни филм, ако је урађен аутентично и са страшћу. Осетим да филм има сопствену снагу, да се из мрака пробије...

to inexperience and youth, but also because of the quality concentration: extraordinary authors and good production circumstances. That was what attracted so many international festival film critics and selectors to queue at Square of Marx and Engels, waving their passes in order to elbow their way into the Great Hall on time. As a rule, ovations and a loud applause on home turf meant that the invitation from some international festival would follow.

Last year, in November, at an excellently organized festival in Winterthur, Switzerland, the atmosphere of which resembled the old March festival and the former Oberhausen, I had a retrospective: eight titles, two programs. But more importantly, there was a program of 40 films from the former country screened in Winterthur. The authors were gathered virtually and in reality – a collection of lasting films by Makavejev, Babaja, Krsto Papić, Petar Ljubojev, Karpo Godina, Krelja, Marić, Šimunić, Galeta, Zoran Tadić, Vlatko Gilić, Zafranović...

The memories of my festival baptism of fire. The jury was at the same time the selection committee back then. My film was not selected for competition. Screened in the afternoon, it still drew considerable attention. It was awarded two important prizes, neither by the official jury: the Žaromet award granted by film magazine "Ekran", and the 25th May Youth award. Both were granted by outstanding film critics.

The usual "differences", which then seemed to me like an earthquake, occurred. Ranko Munitić left the official jury, and at the press conference he criticized the rigidity and the "republic key", which the jury had taken into account during selection and granting awards. The journalists present at the conference demanded that my *A Newsreel on Village Youth in Winter* be screened again. The film was screened in the Great Hall for all the people present at the conference.

This was the first time I had felt what it was like to be thrown on the back burner and then pulled out to see the light of day. And I felt how powerful documentary film magnetism could be, if it was done authentically and passionately. I felt film had the strength of its own to break through the dark.

Чаробњак из Озринића

Живко Николић (1941-2001)

Пише: Петар Николић

Свега шеснаест година имао је Живко Николић када је упро прстом пут херцеговске тврђаве и рекао: „Овдје ће се приказивати моји филмови“. Био је ученик средње умјетничке школе у Херцег Новом, одсјек за керамику. Заједно са својим друговима љети је знао да прескаче зидине тврђаве и кришом упада у кино, који је тада под ведрим небом приказивао филмове са Гаријем Купером и сличне. Господин Киш, који је цијепао карте на улазу, примјетио би 'сумњиву' групу младића у задњем реду, међу којима је био високи и коштуњави Живко Николић. Господин Киш би им тада пришао и замолио их да му покажу улазнице. Живко би стао да претреса џепове као да, тобож, тражи нешто. Након неколико тренутака, вјешто би одглумио изненађење што карата нема у џепу. На то би и његови другови почели да се претресају, но ни они нису вадили карте, јер их, наравно, нису ни имали. Живко би тад уз извињење рекао да су им карте вјероватно негдје успут испале. Господин Киш

The Wizard of Ozrinići

Živko Nikolić (1941-2001)

By: Petar Nikolić

Živko Nikolić was only sixteen when he pointed towards the Fortress of Herceg Novi and said: "My films will be screened there". He was a high school student at the Art School in Herceg Novi, Ceramics Department, and he used to jump over the fortress wall with his friends in summer to secretly enter the open-air cinema which, at that time, screened films with Gary Cooper and the like. Mr. Kiš, the usher, would notice this "suspicious" group of young people in the back row, tall and rawboned Živko Nikolić among them. Mr. Kiš would then come up to them and ask them to show him their tickets. Živko would start searching through his pockets, as if looking for something. After a couple of seconds, he would feign genuine surprise at the fact that the tickets were not in his pocket. Then his friends would start feeling their pockets, but they did not produce the tickets either, as they did not have them, naturally. Živko would then apologize, saying that they must have dropped their tickets somewhere. Mr. Kiš would laugh and remark: "You

prozor

би се само насмијао и прокоментарисао: „А мора да су вам испале док сте зид прескакали“. Живко би уз осмијех слегао раменима, а господин Киш би се само окренуо и пустио их да филм на миру одгледају до краја.

Живко је тада гледао све филмове редом. Био је заљубљеник у магичне покретне слике и пријатну биоскопску таму љетњих приморских ноћи под звијездама и као да је знао да ће и он засигурно постати једна од њих – сјајна звијезда југословенског филма. Неки пламен је горио у њему и судбинска предодређеност као да му је већ тада, уз топли повјетарац са мора, шаптала шта има да се деси. Живко је чувао своју тајну као миш сакривен и заштићен на бедемима тврђаве у Херцег Новом. Он је своје филмове већ тада носио у својим недрима, осјећање за умјетност и лијепо који су се вајали и обликовали у његовим младићким данима које је проводио у овом малом, али раскошном приморском мјесту.

Живко Николић је одувјек желио да се бави филмом и режијом. Од момента када се из својих дивљих Озринића спустио у питомо приморје и схватио да нису сви филмови као Тарзан, да постоје и Де Сика, Буњуел, Антониони, Фелини, Куросава и наравно,

must have lost them while jumping over the wall“. Živko would smile and shrug, and Mr. Kiš would turn around, leaving them to watch the rest of the film in peace. Živko watched all the films back then. He was a devotee of magical moving pictures and the pleasant darkness of summer littoral starry nights as if he had known that he would become one of the stars – a bright star of Yugoslav film. He had a burning flame inside and heard a warm sea breeze whispering the predestined truths about his future. Živko kept his secret like a mouse hidden and protected by the ramparts of the Herceg Novi fortress. He already cherished his films in his bosom, the sense of art and beauty, which were formed and shaped in his youth spent in this small but lavish place.

Živko Nikolić had always wanted to engage in film and directing. From the moment he left his wild Ozrinići and descended to the tame coast, he realized that not all films were like Tarzan, that there were De Sica, Buñuel, Antonioni, Fellini, Kurosawa, and of course, the unavoidable and irreplaceable Gary Cooper. However, being a village child, Živko was wary of entering the Film School in Belgrade; the Academy was a “difficult venture”. That is why he chose something he was good at, at that time and something he had already had success in as a high school student – acting.

међу њима неизбежни и незамјенљиви, Гари Купер. Но, будући да је био дијете са села, Живко се плашио уписа на Високу филмску школу у Београду, Академија је за њега био 'тежи подухват'. Зато се тада био оприједелио за оно што је њему у том тренутку полазило за руком и у чему је већ као средњошколац имао доста успеха – за глуму.

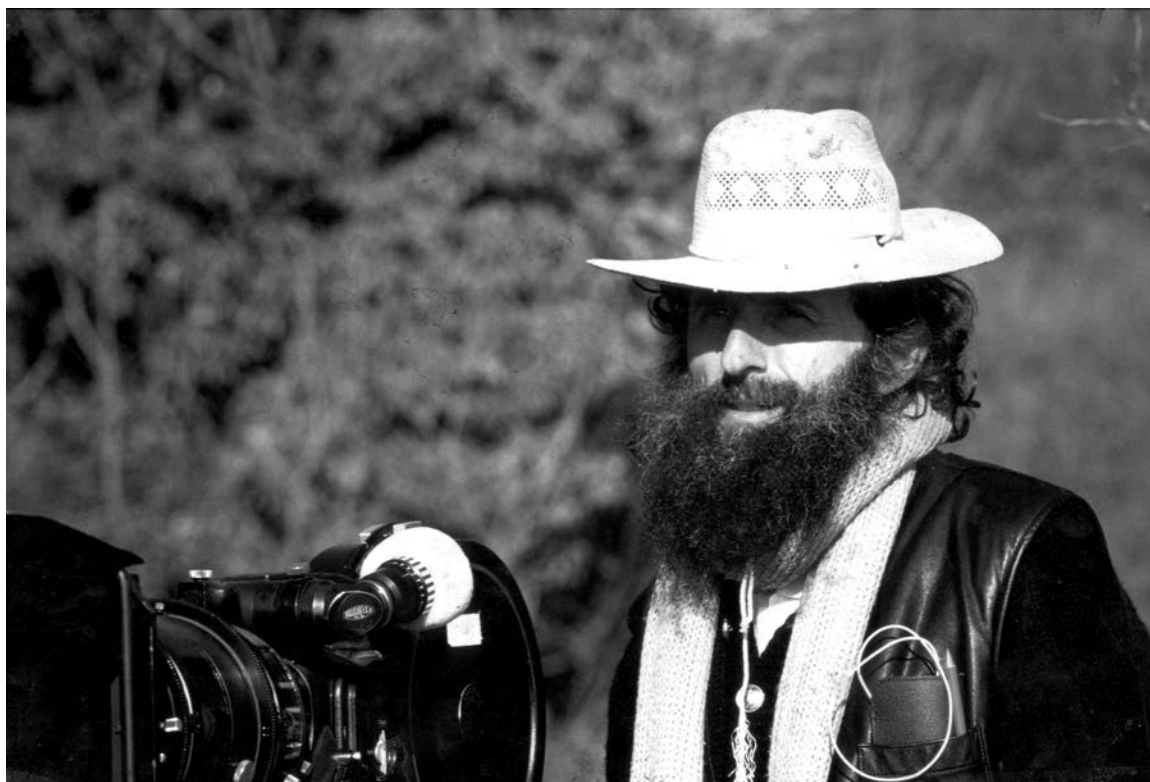
Мија Алексић и Миодраг Петровић Чкаља, у том тренутку највеће звијезде и највећи комичари Југославије, боравили су у Херцег Новом и случајно су погледали аматерску представу „Сумњиво лице“ Бранислава Нушића, коју су приредили ученици Средње умјетничке школе из Херцег Новог, а у којој је, између осталих, играо и Живко Николић. Живко је био 'урнебес', правио је прави карамбол на сцени, изазивао хистерију смијеха у публици, салве аплауза и својим врцавим хумором ширио неку заразу доброг расположења који је као пламен лизао и захватао све у сали. Видјевши Живка Николића у бифеу након представе, Чкаља је показао на њега и прокоментарисао: „Ако се овај млади човјек буде бавио глумом, биће то највећи комичар Југославије“. Са таквим вјетром у леђима Живко Николић се залетио у неизвјесност Београда и бројне могућности који је главни град једне тада велике државе са собом носио.

Иако је студије глуме са лакоћом уписао, Живко Николић се никада неће бавити овим послом. Његово интересовање ће расти за умјетност режије и умјетност филмски приповједаних прича. Свој први аматерски филм снимиће већ 1971. године. Биће то права авантура у коју ће се упустити са својим пријатељем и колегом, тада младим сниматељем Немањом Будисављевићем. Њих двојица ће добити неколико ролни траке од *Центра за научно-истраживачки филм*, траке са истеклим роком трајања који је остао као вишак послје снимања филма *Девојка* Пурише Ђорђевића. Они ће узети камеру и 'рискантну' филмску траку, сјести на авион двомоторац и полетјети за Подгорицу. Новца су имали таман толико за пут и боравак у Црној Гори. Немања Будисављевић је, за сваки случај, са собом понио и хемикалије неопходне за развијање филма. Живко је носио велику „нагру“ и био је по нужди и тонски сниматељ на свом првом филму. Филм су снимали у Озринићима, у родном селу Живка

Mija Aleksić and Miodrag Petrović Čkalja, who were the greatest stars and the greatest comedians in Yugoslavia at that time, were visiting Herceg Novi and accidentally saw the amateur production of "A Suspect Individual" by Branislav Nušić, staged by the students of the Secondary Art School from Herceg Novi, and performed by Živko Nikolić, among others. The audience was in stitches and made roars of applause, Živko was hilarious and made chaos on the stage, using his quirky humor he spread good mood like a disease which blazed like a flame and affected everybody. Seeing Živko Nikolić in the bar after the show, Čkalja pointed at him and said: "If this young man undertakes acting, he will be the greatest Yugoslav comedian". With this wind in his sails, Živko Nikolić plunged into the uncertainty of Belgrade and numerous possibilities that the capital of the once great country offered.

Although he enrolled acting studies easily, Živko Nikolić would never engage in acting. His interest for the art of directing and the art of telling film stories grew. He made his first amateur film as early as 1971. It was a real adventure that he embarked on with his friend and colleague, the then young cameraman Nemanja Budisavljević. The two of them got a few rolls of film from the Center of Science and Research Film, the

Николића. Двочлана филмска екипа одсјела је у кући код Живкових родитеља. Живков отац Видак, који је и сам гајио наклоност према умјетности, врло радо се одазвао и глумио у филму. Родбина, пријатељи и мјештани замјењивали су екипу, помагали, глумили и статирали. Живко их је све окупио и анимирао да му помогну у реализацији филма. Сељаци су били веома дисциплиновани и, показало се, одлични филмски радници, па и глумци. Заправо, они су глумили, а да, заправо, нису ни знали ништа о глуми. Извршавали су повјерене задатке, а Живко их вјешто кадрирао и уклапао у свој ток приче. 'Неисправна' трака је ипак послужила, а резултат је био изванредан. Живко је измонтирао филм под називом *Траг* са којим се појавио на Фестивалу кратког метра у Београду. Тамо није могао проћи незапажено. Његова камера је била одвећ прецизна, филмска писменост и наобразба евидентна, јасан и себи својствен оригиналан рукопис, присутан дух, хумор и оштра мисао. За свој први филм на фестивалу није добио награду, али је услиједио позив Вицка Распора за долазак у *Дунав филм* и почетак сарадње који ће изродити неке од

leftovers of expired film after the shooting of *The Girl* by Puriša Đorđević. They took a camera and a "risky" film tape, boarded a twin-engine aircraft and flew to Podgorica. They had just about enough money for the trip and expenses in Montenegro. Nemanja Budisavljević brought along the necessary chemicals for film development, just in case. Živko was carrying a huge "Nagra" and was a sound technician, out of necessity, on his first film. The film was shot mainly in Ozrinići, Živko Nikolić's birth place. The two-member film crew stayed at the house of Živko's parents. Živko's father Vidak, who was himself inclined to art, gladly accepted the invitation to act in the film. Relatives, friends and villagers replaced the film crew, helped, acted and played extras. Živko gathered and animated them to help in the filmmaking. The villagers were very disciplined and proved to be excellent film workers, even actors. They actually acted without any knowledge of acting. They performed the given tasks and Živko skillfully framed them and fit them into the storyline. The "faulty" film tape served the purpose, and the result was extraordinary. Živko edited the film called *The Trace* and presented it at the Yugoslav

најзначајнијих кратких и документарних филмова код нас и у свијету.

Адреса *Дунав филма* у Рузвелтовој улици постаће мјесто на које ће Живко Николић коначно почети да иде као на свој прави посао, наравно са сценаријом за кратки филм под руком. Већ 1972. године за ову кућу снимиће кратки филм *Ждријело*, за који ће добити награду „Сребрна медаља Београд“ на Мартовском фестивалу у Београду 1973. године. Успјех на овом фестивалу поновиће и следеће године са филмом *Баук*, добиће исту награду, „Сребрну медаљу“ за режију документарног филма. Занимљиво је да ће сви кратки филмови Живка Николића бити карактерисани као документарни, иако су по начину на који их је Живко радио увијек били играни. Оно што је и сам Живко у бројним интервјуима истицао, била је изванредна глума његових ‘Озринића’, који су и најсложеније глумачке задатке обављали са неопходном дозом увјерљивости и природности која је на платну дјеловала као реалност, истина и забиљежени документ. Ти документи које је нудио публици били су нешто што је допирало из далеких и дубоких слојева митског, архајско-предачког, зачуђујућег и ‘зачудног’, тако балкански античког, понекад и мистичног, обавијено тајним и несазнајним. Велике идеје, метафору, свој лични доживљај, филозофију, посматрање свијета и чуђење пред животом, Живко Николић је са неким ријетким даром успијевао вјешто да преточи у своје кратке филмове и да превасходно јаком и упечатљивом, доминантном сликом успјешно пренесе те идеје и њима врши снажно дејство на своју публику. Његов кратки опус има снагу библијских приповјести старозавјетних прича и носи изузетну пикторескност мрачних привиђења. Игре свјетлости и сјенке, избраздана лица старца, њихове чворновате руке, искежена пијана лица, погурене фигуре изгубљене у окамењеном прасвијету, огањ и ватра, дим који се диже изнад огњишта, гладна дијеца која са страхом и зебњом гледају у своје мајке које их купају, све су то чаробне и магичне слике које је Живко Николић утискивао у своју душу још као дјечак, а сада их је биљежио оком камере и правио од њих филмове метафоре.

Живко Николић је сваки пут на Фестивал кратког метра у Београду доносио по један филм, један свијет,

Documentary and Short Film Festival in Belgrade. He could not pass unnoticed. His camera was too precise, his film literacy and education were evident, his writing was clear, authentic and original and the critical thought, spirit and humor were present. He was not awarded for his first film at the festival, but an invitation from Vicko Raspor ensued and he came to “Dunav Film” where further co-operation was to bear some of the most important short and documentary films in our country and abroad.

The address of “Dunav Film” in Ruzveltova Street became the place where Živko Nikolić finally started going to real work, naturally, with a short film script under his arm. As soon as 1972 he filmed a short film *The Gorge* for this company, for which he was awarded the Silver Medal Belgrade at the Yugoslav Documentary and Short Film Festival in 1973. The same success he would repeat at this festival the following year with the film *The Boogeyman* as he got the Silver Medal for directing a documentary film. Interestingly, all short films by Živko Nikolić were characterized as documentary, although they were always made as fiction films. What he himself liked to emphasize in numerous interviews, was the extraordinary acting of his fellow countrymen from Ozrinići, who convincingly performed even the most difficult acting tasks so naturally and with such plausibility that it looked like reality and truth, a document recorded on the big screen. However, those documents which were offered to the audience, were something outreaching from the far-away, deep mythical layers of archaic and ancestral, puzzling and curious, so Balkan-like ancient, sometimes mystical, shrouded by enigma and unknowable. Using his rare gift, Živko Nikolić managed to skillfully transfuse great ideas, a metaphor, his personal experience, philosophy, view of the world and surprise at the world into his short films and using strong, impressive, dominant images successfully conveyed the ideas and strongly influenced the audience. His short opus has the power of Biblical tales, Old Testament stories, and conveys exquisitely picturesque dark visions. The play of light and shadows, lined faces of old men, their knotted hands and grinning drunk faces, stooping figures lost in the petrified pre-world, flame and fire, smoke rising above the hearth, hungry children fearfully and anxiously looking at mothers bathing them, these are all beautiful and magical images that had been imprinted in the soul

далек и страшан, суров и чудан, нестваран, а болно истинит, свијет који је он носио и чувао дубоко у себи, свијет који је понекад или увијек бивао и он сам, Живко Николић. Својим радом убрзо ће доказати и потврдити квалитет и дубину својих филмова. Успјеси на фестивалима не само да ће се понављати, већ ће расти и прелазити границе наше земље. Услиједиће позиви на фестивале у Краков, Оберхаузен, Охајо, Монпелје, затим и вјенци и ловори који ће долазити са свих страна свијета – Фиренца, Билбао, Гренобл, Лондон, Соренто, Напуљ, Париз, Сиднеј, Тампере, Москва, Куала Лумпур и Солун, само су неки од њих. За свој филм *Полазник (Passenger)* добиће прву награду „Criss“ у Охају. Ни други фестивали неће му одрећи квалитет, у Кракову ће освојити пријестижно признање „Сребрни змај“ 1975. године за филм *Марко Перов*, а већ са филмом *Прозор* тај ће успјех надмашити освајајући главне награде на фестивалима у Оберхаузену, Лилу, Билбаоу и многим другим. Коначно, пред својом публиком у Београду овјенчаће се златом са филмом *Биљег*, највећом метафором за људску глупост коју је икада снимио. У његовом крају и Црној Гори уопште, у владајућим круговима филм није примљен са одобравањем. Занимљиво, ни за овај филм Живко Николић није морао да напушта окриље својих родних Озринића. Они су за њега били рудник и непресушно богатство идеја и тема за филмове. *Биљег* је документарца о једној од највећих кружних брана у Европи, за коју се испоставило да је без капи воде. Та монументална грађевина без сврхе и намјене и дан данас стоји у Озринићком пољу Сливље као какав чудесан и накарадан споменик, несвакидашњи ‘биљег’ срстао уз природу и околиш. И Краков је овај филм наградио златом. Ипак, можда је највећи успјех остварио филм *Прозор* који је Академија за науку Француске 1977. прогласила првим међу десет најбољих филмова на свијету снимљених те године. Филм је трајао свега дванаест минута.

Све оно што је Живко Николић урадио и постигао у домену кратког филма, као да је била само припрема за успјех и продор који ће остварити својим дугометражним играним филмовима. За разлику од бројних документариста који нису успјевали да понове свој успјех на великом и комерцијалном филму, Живку је то са лакоћом и готово сваки пут полазило за руком. Врло лако и брзо, он се

of Živko Nikolić as a boy, who now recorded them by means of camera and made them into film metaphors. Živko Nikolić brought to each Yugoslav Documentary and Short Film Festival in Belgrade one film, one world, distant and frightening, cruel and strange, unbelievable, yet painfully truthful, the world he carried around and kept within, the world that sometimes or always was himself, Živko Nikolić. Through his work, he would soon prove and confirm the quality and depth of his films. Festival success would not only be repeated, but grew and surpassed the national borders. The invitations to Krakow, Oberhausen, Ohio, Montpellier follow, as well as laurels from all parts of the world – Florence, Bilbao, Grenoble, London, Sorrento, Naples, Paris, Sydney, Tampere, Moscow, Kuala Lumpur and Thessaloniki, to name just a few. The film *Passenger* was granted the first Chris Award, in Ohio. Other festivals did not deny his quality either, he won the prestigious Silver Dragon in Krakow in 1975 for the film *Marko Perov*, and with the film *The Window*, the previous success would be surpassed by his winning the main awards at festivals in Oberhausen, Lille, Bilbao, and many others. Finally, in Belgrade, he was crowned with gold in front of home audience, for his film *The Mark*, the greatest metaphor of human stupidity that he had ever filmed. The film was not received with approval in his neighborhood, in Montenegro, and by the establishment in general. Interestingly enough, not even for this film did Živko Nikolić have to leave the shelter of his native Ozrinići. It was a goldmine and everlasting source of ideas and film topics. *The Mark* is a “documentary” about one of the biggest circular dams in Europe, which turned out to be without a drop of water. That monumental pointless and useless structure still stands today in Ozrinić Field of Slivlje as a miraculous and monstrous monument, an unusual “mark” fused with the surrounding nature. The film was also awarded gold in Krakow. Nevertheless, perhaps the greatest success came in 1977 when the French Academy of Science proclaimed *The Window* the first among the top ten films made in the world that year. The film lasted only twelve minutes.

All that Živko Nikolić achieved in the domain of short films was but a preparation for the success and breakthrough he would achieve with his fiction films. Unlike numerous documentarists who did not manage to repeat their success in commercial film on the big screen, Živko easily succeeded in it almost every time. He

успео на сами врх југословенске кинематографије. Заправо, он је на њеном врху одувјек и био. Не треба нарочито истицати да је ту, на тим небеским висинама, многима био на смијетњи. Можда из истог разлога југословенска филмска јавност никада није одала признање овом аутору какво он заслужује и открила какво, заправо, мјесто Живко Николић заузима у појмовима свјетске историје филма. Његов Београд и Фестивал југословенског документарног и краткометражног филма то, ипак, јесу на неки начин учинили додјељујући му „Награду за животно дјело“ 2001. године, свега неколико мјесеци пред смрт. Уз импозантан опус у сфери ‘кратког метра’, Живко Николић је за собом оставио и седам антологијских дугометражних филмова: *Бештије*, *Јована Лукина*, *Смрт господина Голуже*, *Чудо невиђено*, *Љепота порока*, *У име народа* и *Искушавање ђавола*, све филмове чије претече, односно слиједбенике можемо наћи у његовим документарним радовима и истраживању. Атмосферу улица и усамљеност и раскалашност ноћних призора из дугог филма *Бештије* можемо пронаћи и у кратком филму *Ине*.

climbed the very top of Yugoslav cinematography very quickly and with ease. He had actually always been at the top of it. Needless to say that he was, at that sky top, a nuisance to many. This might be the reason Yugoslav film has never paid a deserved tribute to this author and revealed the actual place Živko Nikolić takes in the international film history. Still, his Belgrade and Yugoslav Documentary and Short Film Festival had done this in a certain way, by granting him the Life Achievement Award in 2001, only months before he died. Besides the impressive opus of his short films, Živko Nikolić also left seven important feature-length films behind: *Beasts*, *Jovana Lukina*, *The Death of Mr. Goluža*, *Unseen Wonder*, *The Beauty of Sin*, *In the Name of the People* and *Tempting the Devil*, the predecessors or followers of which could be traced in his documentary work and research. The street atmosphere, loneliness and night scene obscurity from his second film *Beasts*, is reminiscent of the one in his short film *Ine*. *Ane, the Seafarer's Wife* literally paints the same environment and milieu as the one in *Beasts*. *Jovana Lukina* fully matches the development of an idea seen in *Marko Perov*, a story about a man who sits

У филму *Ане, жене поморца* он дословно слика исти амбијент и миље којим се бави и у *Бештијама*, *Јована Лукина* потпуно одговара разради једне мисли и идеје филма *Марко Перов*, причи о човјеку који сједи на раскрсници путева и само посматра живот који тим путем пролази. У истом амбијенту окамењене пустиње наћи ће се и главна јунакиња *Јована*. *Чудо невиђено* је изведено из утопијске приче *Биљега*, а причу о судбини младе и непокорне жене Јаглике из *Љепоте порока* можемо наћи у идеји за филм *Прозор*. Свакако да филма *У име народа* не би било, да Живко Николић није снимио филм *Градитељ*, а у *Искушавању ђавола* лако можемо препознати теме из кратког филма *Ждријело*, о људима који се из туђине враћају своме завичају, бију битке око историје и старе куле за коју је везана њихова славна и јуначка прошлост.

Занимљива је пасионирана, циклична и бескомпромисна оприједијељеност за бављење сопственим свијетом и развијање оригиналних идеја код овог 'чаробњака' из Озринића. Од његових прапочетака, па све до краја животног и филмског пута са једнаким жаром и фанатичном посвијећеношћу, овај филмски геније се увијек предано бавио својим свијетом, који је стално посматрао из тог личног, веома ауторског, још у дјетињству формираног 'озринићког' угла. Управо, говорећи 'филмским' језиком својих Озринића, овај аутор је и саму граматику филмског језика обогатио новим појмовима и правилима која су архитектоника и коријен саздања свих његових остварења. Нико прије њега, а ни послје њега није успијевао тако вјешто, компактно и чврсто да говори и приповједа овом врстом 'филмског' језика. Формиран у близини подострошког крша, а у равници Никшићкога поља, од рода који су вазда давали црногорске прваке, писмене људе, пјеснике и јунаке, од племенитог соја који је дао и мајку Вука Караџића (Јегда Николић Зринић, родила је Вука, а мало се зна, 'мајка' српске писмености била је из села Озринића, односно у најближем сродству са Живком Николићем). Живко Николић је, дакле, у себи носио сву ону рафинираност и префињеност једног аристократе и сву узвишеност, духовност и моралну непоткупљивост и снагу једног аскете. Његова горостасна личност била је ријетка и вриједна појава међу југословенским филмским свијетом. Његови филмови били су само обриси и

at the crossroads and just watches the life passing by. Jovana, the main protagonist, will be found in the very same setting of a petrified desert. *Unseen Wonder* was developed from the utopian story of *The Mark*, whereas the story about a young, disobedient wife Jaglika from *The Beauty of Sin* can be traced in the idea for the film *The Window*. *In the Name of the People* would certainly have never been filmed if Živko Nikolić had not filmed *The Builder* and the film *Tempting the Devil* echoes the short film *The Gorge*, about people who come back to their native land from foreign countries, fight battles about history and the old tower their famous and heroic past is related to.

What is interesting about this "wizard" of Ozrinići, is his passionate, cyclic and uncompromising orientation towards dealing with his own world and the development of his original ideas. Ever since his early beginnings to the very end of his life and film work, this film genius was devotedly concerned with the world he permanently observed from his personal, auctorial, "Ozrinići" perspective, which was formed in his early childhood. It is exactly by the "film" language of his Ozrinići that this author enriched the very grammar of film language by new concepts and rules which make the architecture and base of all his achievements. Nobody before or after him managed to speak and tell stories so aptly, succinctly and firmly in this kind of "film" language. Formed in the vicinity of the detritus under Ostrog, in the plains of Nikšićko Polje, descended from a long line of Montenegrin champions, literates, poets and heroes, he shared his noble origin with Vuk Karadžić's mother (it is a little known fact that Jegda Nikolić Zrinić, who gave birth to Vuk, the "mother" of Serbian literacy, was from the village of Ozrinići, and closely related to Živko Nikolić). Živko Nikolić had the refinement and sophistication of an aristocrat and at the same time the sublimity, spirituality, moral incorruptibility and strength of an ascetic. His character of a giant was a rare and valuable phenomenon in the world of Yugoslav film. His films were but a fragment and testimony of his character's strength and grandeur, the beauty, sublimity and the divine transparency of the human creator, a true lover of film art, who was bewildered by life, always inquiring about it and ready to decipher its threads and deal with his heroes, who were often marginalized, small, unnoticed characters who carried their fair share of happiness and suffering, pain and bitterness, who did

свједочанство о снази и величини његове личности, љепоти, узвишености и божанској прозрачности човјека ствараоца, истинског заљубљеника у филмску умјетност, који је стајао зачуђен пред животом, увијек запитан над њим и спреман да одгонета његове нити и бави се увијек својим јунацима, често маргинализованим, малим и скрајнутим личностима, који у овоме свијету носе свој дио радости и патње, боли и горчине, не сналазе се и често бивају исмијани судбином и трагично насамарени од стране суровог живота.

И сам је Живко Николић у сопственом животу окусио горку страну умјетничког хљеба. Пред крај живота, више од једне деценије, скоро дванаест година, њему као да је било забрањено, није могао да снима филмове. Нису му дали, нису му дозволили. Пред сам крај живота, у љето 1999. године, након НАТО бомбардовања Србије, сједио је на своме каучу у стану у Београду, у Хаџи Рувимовој улици, једнако занесен филмским сликама и новим остварењима која су се рађала у њему. Дуго није снимао и већ је био потрошен и на измицају снага. Његов млађи син Петар (писац ових редова) само што се вратио са Свете Горе, из посјете древном манастиру Хиландару, преносио му је своје утиске и надахнуће које је понио са овог светог мјеста. Наравно, дискутовали су о постојању Бога и смислу живота. Коначно, младић није могао, а да и директно не упита свога оца за исповедање вјере: „Тата, вјерујеш ли ти у Бога?“ Живко Николић као да се помало изненадио овим питањем, набрао је обрве и, желећи да да озбиљност своме одговору направио је дужу паузу, добро размислио и онда као да је послјије сложене рачунске операције стигао до тачног одговора, једноставно изустио: „Ја вјерујем у филм“. Било је то искрено и истинско исповједање најдубљих животних увјерења. Чак и када више није могао да снима, Живко Николић је био и остао филмација и стваралац, заљубљеник у филм и исти онај дјечак у купаћим гаћама од својих шеснаест година, који негдје са херцеговске обале подиже руку и са пуно увјерења пророчки узвикује пред својим друговима: „Видите ли ову тврђаву? Ондје ће се приказивати моји филмови!“.

not manage in life and were often ridiculed by fate and tragically deceived by tough realities of life.

Živko Nikolić himself had a taste of the other side of the artistic coin. Towards the end of his life, for more than a decade, almost twelve years, he could not make films, as if he had been forbidden. They would not let him, he was not allowed. At the very end of his life, in the summer 1999, after the NATO bombing of Serbia, he was sitting on his sofa in the apartment in Belgrade, in Hadži Ruvimova street, as enthralled by film images and new achievements that he was contemplating as ever. He had not filmed for a long time, he was exhausted and on his last legs. His younger son Petar (the author of these lines) had just come back from the Holy Mountain, from his visit to the ancient Chilandar monastery, communicating his impressions and inspiration he had brought back home from this holy place. Naturally, they discussed the existence of God and the meaning of life. Eventually, the young man could not but ask his father directly about his faith: “Dad, do you believe in God?”. Živko Nikolić acted somewhat surprised at this question, knitted his brows and made a longer pause so as to add seriousness to his answer, thought carefully, and then as if he had reached the correct answer after a complicated calculation, simply said: “I believe in film”. It was a true confession of the deepest life belief. Even when he could no longer film, Živko Nikolić remained a filmmaker and a creator, a film lover and the same sixteen-year-old boy in his swimming trunks who had raised his arm somewhere on the coast of Herceg Novi and in the presence of his friends confidently exclaimed the prophetic words: “See that fortress? My films will be screened there!”

Лепота локалног идентитета кроз објектив документаристе

Магдалена Тутка-Гвождж (Gwóźdz)

Катедра за медије и комуникацију,
Универзитет у Ослу

Шездесетогодишњица Београдског фестивала документарног и краткометражног филма повод је за рефлексију на тему најзначајнијих промена које су се десиле у оквиру тема које су филмски редитељи обрађивали током овог дугог периода, као и неких рекурентних тема који су документарно стваралаштво претворили у нешто што није пуко занимање – наиме, у јасан знак страсти и осећаја дужности. Шест деценија, болно подељених на два дела услед рата и друштвено-политичких трансформација, које су умногоме утицале и на сферу свакодневног живота и културе у земљама бивше Југославије, за резултат су морале имати подељену перспективу из које су документаристи покушали да ухвате понеки фрагмент реалности која измиче. Један од многих изазова са којим су се филмски ствараоци сусретали, па чак и борили од 1991. године и као уметници и као 'обични' грађани новонасталих држава, било је питање идентитета, које су постављали и филмски редитељи представљајући своје радове на Београдском фестивалу. Нема сумње да су у основи оквира у коме је дискурс идентитета био евалуиран (још увек у транзицији у свакој од држава бивше Југославије) били, првенствено културни профили региона и политички догађаји. Ипак, можда чак прилично изненађујуће, овај процес треба третирати као резултат посебне социополитичке ситуације која има много више заједничког са општом трансформацијом идентитета која се дешава свуда у свету, него што би се очекивало. Данас су становници многих земаља приморани да се носе са феноменима као што су: угроженост или девалуација националног идентитета, флукутирање пројеката о идентитету који су у вези са етницитетом, 'ублажавањем' или политизација националног идентитета, велики развој варијација сексуалног идентитета, заједно са неким новим формама идентитета карактеристичним за „ликвидно модерно друштво“ (израз Зигмунда Баумана/Zygmunt Baumaņa, видети *idem* 2011). У светлу такве пролиферације, има ли иједне форме која остаје јасна, доследна и 'сигурна' за 'обичног

The Beauty of Local Identity as Seen Through the Documentarist's Lens

Magdalena Tutka-Gwóźdz,

Department of Media and Communication,
University of Oslo

The 60th anniversary of the Belgrade Documentary and Short Film Festival invites to reflect on both the most significant changes which have occurred in the thematic range covered by film directors over this long period of time, as well as some recurring themes which have turned documentary filmmaking into something more than a mere occupation – namely, into a clear sign of passion and response to the call of duty. The six decades, painfully divided in two by war and socio-political transformations which have heavily influenced both the sphere of everyday life and culture in the post-Yugoslav countries, must have resulted in a split perspective from which documentarists tried to capture some pieces of the elusive reality. One of many challenges the filmmakers have been faced with, or even struggling against since 1991, both as artists and "common" citizens of the newly-shaped states, was the question of identity, which was also raised by the film directors presenting their works at the Belgrade Festival. There is no doubt that what was resting at the foundation of the framework, within which the identity discourse has been evaluated (while still being in transition in each of ex-Yugoslav states), were, first of all, the region's cultural profile and political events. Nonetheless, and perhaps even quite surprisingly, this process should be treated as a result of a particular socio-political situation which has much more in common with general identity transformations, taking place all over the world than one might expect. Nowadays, inhabitants of many countries are forced to deal with such phenomena as: the threat to or the devaluation of national identity, the ebb and flow of the ethnicity-related identity projects, the "softening" or politicising of religious identity, the flourishing of sexual identity variations, together with some new identity forms characteristic of the "liquid modern world" (Zygmunt Bauman's term, see *idem* 2011). In the face of such a proliferation, is there any form that remains clear, consistent and "safe" for "the everyman"? What was it like in the Serbia of 1990s, as seen through the lens of the documentarists? What kind of a position did they take with regard to the above-mentioned problems? One may also ask whether the documentaries may serve

човека’? Како је било у Србији деведесетих, виђено објективом документариста? Коју позицију су они заузели у односу на на поменуте проблеме? Могли бисмо се запитати да ли документарци могу служити и нечему другом осим пукој пасивној рефлексiji већ обликоване и довршене слике идентитета?¹

Један од закључака до којих сам дошла на крају свог истраживања о дилеми идентитета у бившој Југославији, коју осликавају документарци произведени на територији бивше СФРЈ у периоду између 1991. и 2009. године, је да је локални идентитет онај који међу формама идентитета долази до изражаја, остављајући за собом друге ‘пројекте’, који су центрирани око концепта етничитета, религије или нације. Као што ће бити приказано у неколико примера у овом раду и оним које је понудио богат програм Београдског фестивала у периоду о коме је реч, везе са појединачним местима и осећај припадања културом и природом дефинисаних простора у више наврата изгледале су – са становишта филмских редитеља – стабилније и вредније пажње него многе друге формуле идентитета које су тада ‘промовисане’ у званичним медијима у Југославији и иностранству. Али, како се може говорити о везивању за место и традиционалним вредностима, као што су осећај припадности уери интензивирани мобилности, виртуалних „простора протока“ (израз потиче од Кастелса/Castells), види *idem* 2010) и дигиталног филмског стваралаштва? Да бих одговорила на постављена питања, желела бих да представим неколико филмова приказаних или награђених током последње две деценије Београдског фестивала документарног и краткотражног филма, који дају увид у то колико дубоко и далеко документаристи могу да ‘продру’ у извесна места и душе његовог становништва.

Пример тога дат је у причи о старијој жени која је представљена у филму Горана Радовановића *Пилећи избори* (Србија и Црна Гора, 2005), који је награђен Златном медаљом на Фестивалу као најбољи

1 Више детаља о горепоменутих проблемима, у мојој књизи која ће ускоро бити објављена у издању Stowarzyszenie Przyjaciół Czasopisma o Tematyce Audiowizualnej EKRANу у Кракову (Пољска), под називом: *Разбијено огледало: Проблем идентитета у пост-југословенским документарцима*, који је планиран за штампу касније ове године

as something more than a mere passive reflection of the already shaped and finite identity-image?¹

One of the conclusions I came to at the end of my research on the post-Yugoslav identity dilemma, as reflected in the documentaries produced on the territory of the former SFRY between the years 1991 and 2009, was that local identity is among the identity forms, which come to the fore more often, leaving behind other “projects”, centered around the concepts of ethnicity, religion or nation. As will be implicated by a few examples given in this paper and those provided by the rich programme of the Belgrade Festival over the period in question, bonds with particular places and the sense of belonging to culture- and nature-defined spaces on many occasions seemed – from the filmmakers’ standpoint – to be more stable and meriting attention than many other identity formulas “promoted” back then by the official media in Yugoslavia / Serbia and abroad. But how can one speak of place-bonding and such traditional values as the sense of belonging in the era of intensified mobility, virtual “spaces of flows” (Castells’ term, see *idem* 2010) and digital filmmaking? In order to answer the questions raised, I wish to present a few films screened or / and awarded during the last two decades of Belgrade Documentary and Short Film Festival, which give the insight into just how deep or how far documentarists are able to reach into and “penetrate” some select places, together with the souls of their inhabitants.

An example thereof is provided by the story of an older woman portrayed in the film by Goran Radovanović, entitled *Chicken Elections (Pileći Izbori)*, Serbia and Montenegro, 2005), which was awarded the Golden Medal at the festival as the best film in national competition in 2005. Milena Milić, the main character of the documentary and a resident of a small Serbian village, is curing her loneliness at the threshold of life and death by learning how to use a mobile phone, which she had received as a gift from her grandson. The film shows several scenes from the woman’s daily life, revealing its slow pace, as it goes to tempo of her beloved grandson’s visits, and portraying the old lady at her meetings with

1 For more on the above-mentioned problems see my book soon-to-be-published by Stowarzyszenie Przyjaciół Czasopisma o Tematyce Audiowizualnej EKRAN in Cracow (Poland) under the title *Shattered Mirror: The Problem of Identity in the Post-Yugoslav Documentary*, scheduled for print later on this year.

филм у домаћем такмичарском програму 2005. године. Милена Милић, главна протагонисткиња документарца и становница малог српског села, лечи своју самоћу на прагу живота и смрти учећи како да користи мобилни телефон који је добила као поклон од свог унука. Филм приказује неколико сцена из свакодневног живота жене, откривајући спори ход и прилагођеност темпу посета њеног вољеног унука, приказује старицу у сусретима са локалним попом и током бесаних ноћи – све то постављено насупрот позадинске слике локалне заједнице у време изборне кампање у Србији децембра 2003. године. Осећања сељака по питању ситуације одсликана су у разговорима сталних муштерија у локалној кафани, у којима има индиректних референци на актуелну социополитичку ситуацију у земљи, а допуњени предизборним порукама са радија и телевизије, дискретно уплетеним у потку филма. Други тип инсерта дат је у делу извештаја са великог отварања српске мреже мобилне телефоније која је несташно постављена упоредо са фрагментима филма од којих неки приказују руралну стварност Краљевине Југославије, док се други фокусирају на животне чињенице првих година СФРЈ. Чињеница да су укључени у структуру документарца може се читати као сугестија компаративне перспективе, која провоцира на размишљање о томе шта се променило у начину живота на селу током претходних година, а шта је остало нетакнуто. Насупрот свему томе, у функцији једне врсте мултимедијске позадине, Радовановић пажљиво бира неколико карактеристичних визуелних мотива који истичу препознатљивост представљеног света – то су: црква, мобилни телефон и флаша пива. Док слика локалну заједницу која води свој живот између православне цркве, продавнице и локалне кафане, редитељ се значајно фокусира на тему породице сељака, која подсећа на естетику поменутих СФРЈ филмова. Човек о коме је реч, Жибомир Милић, заједно са својим најмилијима, показује усхићење по питању избора. Тема уведена заједно са протагонистима значајан је додатак филмском приказивању села, задржана у духу друштвене критике. Значајно је и то што су све појединачне тематске нити обрађене различитим средствима кинематографског израза: техника камере из руке у секвенцама из продавнице, или динамична монтажа статичних снимака различитих димензија кадрова у секвенцама са полицајцем, супротстављена

the local pop and during sleepless nights...all of that set against the backdrop image of the local community at the time of the election campaign in Serbia in December 2003. The sentiments arising on this occasion among the villagers are reflected in conversations of the regulars of the local pub, which feature loose references to the current socio-political situation in the country and are complemented with radio and television pre-election messages, discreetly woven into the fabric of the film. Another type of inserts is provided by an excerpt from a report of the grand opening of the Serbian GSM, which is playfully juxtaposed with fragments of films, some of whom present the rural reality of the Kingdom of Yugoslavia while others focus on the facts of life of the first years of the SFRY. The fact of their inclusion in the structure of the documentary can be read as a suggestion of a comparative perspective, provoking a thought on what has changed in the way of life in the countryside over the course of recent years and what has remained intact. Against all of that, acting as kind of multimedia background, Radovanović carefully chooses to use a few characteristic visual motifs emphasising the familiarity of the presented world; these are: the church, the cell phone and a bottle of beer. Significantly, while depicting the image of the local community, who lead their lives between the Orthodox church, the shop and the local pub, the director focuses on the topic of a farmer's family, referring to the aesthetics of the quoted SFRY-films. The man in question, Živomir Milić, together with his loved ones, manifests an enthusiastic attitude toward the elections. The theme introduced together with the protagonist is an important complement of the film representation of the village, maintained in the spirit of social criticism. Significantly, all the particular thematic threads are covered by different means of cinematographic expression: hand-held camera technique in the shop sequence or dynamic editing of static shots of different frame dimensions in the sequences of the policeman, juxtaposed with a very characteristic and slightly ironic static long shot of the farmer's family taken from a fully-frontal angle, as well as panoramic views depicting the hidden beauty of the village surroundings. In this particular case, reflecting upon local identity is a specific stance of the characters, shaped by the reality which is defined by the boundaries of where they live, as well as their state of "being trapped" in the microworld of a local community - often from birth to death. It is co-created by elements signaling

веома карактеричном и помало ироничном, статичном, дугачком снимку сељакове породице из потпуно фронталног угла, као и панорамски погледи који одсликавају скривене лепоте сеоског окружења. У овом случају, разматрање локалног идентитета је са специфичног становишта ликова, обликовано стварношћу која је дефинисана границама простора на коме они живе, као и стањем њихове 'заточености' у микросвету локалне заједнице – често од рођења до смрти. Она је тако креирана од елемената који упућују на друге димензије идентитета – као што је религијски, означен у сцени Милениног разговора са попом, као и у сликовном мотиву иконе пронађене у кући протагонисткиње, затим етнички, изражен у народној песми коју једна докторка спонтано изведе, а у другој сцени – химном Светом Сави и неким 'балканским' темама које се појављују у музичким темама за филм, чији су аутори Немања Мосуровић и Ивана Алексијевић. За неке, то село је свет самоће, за друге је свет без перспективе, за неке другачије појединце то је свет узвишених идеала, али у сваком од ових случајева, овај свет је креиран и путем рекурентних ритуала свакодневног живота. Њихова култивација основа је локалног идентитета – да смо 'један од наших', а не 'један од њихових' и у психичком и у духовном смислу. Још један значајан проблем на који Радовановић указује је засићеност традиционално 'светог' простора села модерним справама које симболишу спољашњи свет. Технички развој треба да испуни самотну празнину коју главни лик осећа, као у случају мобилног телефона који би требало да је 'замена' за присуство њеног унука. Ипак, ово средство замене не показује се као успешна дистракција у његовом сталном одсуству.

Још један портрет малог, заборављеног села и његових мештана приказан је у филму *После рата* (Србија и Црна Гора, 2005) Срђана Кече, приказаног у специјалном програму 'Сведочења' 2006. године. Радња филма одвија се у селу Враниште у косовским планинама, које насељавају Горанци. Налази се на између граница Србије, Македоније и Албаније. Сlike свакодневног живота сељана прожете су њиховим сећањима на време последњег рата. Они говоре о свом страху, рушевинама које су остале после рата и разочарању које су им донеле наде у боље сутра које су политичари распиривали. Значајно је истаћи блискост између редитеља и

other dimensions of identity - such as the religious one, marked in the scene of Milena's conversation with the pop, as well as by the pictorial motif of an icon found in the house of the protagonist, followed by an ethnic one, expressed by means of a folk song performed spontaneously by a female doctor, and in a different scene – a hymn of St. Sava and some "Balkan" themes featured in the soundtrack authored by Nemanja Mosurović and Ivana Aleksijević. For some, the village is a world of loneliness, for others a world without prospects, for yet different individuals, it is the world of lofty ideals, but in each of these cases, this world is co-created by recurrent rituals of everyday life. Their cultivation is the foundation of local identity – of being "one of us", and not "one of them", both in physical and spiritual terms. Another remarkable problem signalled by Radovanović is the saturation of the traditionally "sacred" space of a village with modern devices symbolising the outside world. Technical development is meant to fill the gap of loneliness experienced by the main figure, as it is in the case of her mobile phone which is supposed "substitute" her grandson's presence. However, this ersatz tool does not prove to be a successful distraction from his persistent absence.

Another portrait of a small, forgotten village and its residents is presented in the film *After the War (Posle rata*, Serbia and Montenegro 2005) by Srđan Keča, screened in a special festival programme *Testimonies* in 2006. The film is set in a village of Vranište in the mountains of Kosovo, which is inhabited by the Gorans. It is located between the borders of Serbia, Macedonia and Albania. The images of everyday life of the villagers are interspersed with their reminiscences from the times of the latest war. They speak of their fear, the destruction left after the war and their disappointment caused by the hopes for a better future kindled by the politicians. What is significant is the close relationship between the director and his interlocutors, exemplified by the scene in which he leads the youngest of the befriended characters to the place where a radio receiver had been abandoned. It is a time of bonding with the shy, usually silent boy – his timidity being a discreet indication of a suffered trauma. The no less intimate interview scenes with the villagers are supplemented with some picturesque genre scenes – such as the one with a cow walking up and down the village streets, as well as the episode at the shop where the camera "spies on" its socialites who lead colloquial

његових испитаника, која се на примеру види у сцени у којој он води најмлађег од својих нових пријатеља на место где је један напуштени радио-пријемник. То је време зближавања са стидљивим, обично тихим дечаком – његова повученост дискретна је назнака претрпљене трауме. Не мање интимне сцене разговора са сељанима допуњене су неким питореским жанр сценама – као што је она са кравом која иде сеоским улицама горе-доле, као и епизода у продавници у којој камера ‘шпијунира’ друштвеност колоквијалних разговора, дефинишући тиме специфични ритам дана. Оно што чини ову филмску слику мало другачијом од Радовићеве визије је чињеница да један од ликова, Султан, открива узнемиравајуће стање свог идентитета на веома значајан начин. Овај средовечни човек који се, након што је учествовао у војним акцијама, сада бори са депресијом, обично је кадриран у позама које указују на недостатак виталне снаге, на пример док посеже за цигаретом или лежи односно спава на трави. У једној од сцена, овај лик говори о својим фрустрацијама и трауматичним сећањима на време рата, помињући бесмисао живота у Враништу. Треба истаћи да уместо приказивања фрустрираног лица протагонисте, камера баш у овом тренутку зумира смрвљену лубеницу. Оно што је такође карактеристично је доњи ракурс Султана како спава; као такав, има хумористичан ефекат, а истовремено открива и ауторову ироничну дистанцу у односу на приказано. Натпис „Останите овде”, постављен на камен који се види у следећој сцени, представља специфични контрапункт ове ситуације. Овако ратом обележен, локални идентитет је представљен као простор за дискусију, а његови одјецци могу се чути и у монолозима појединачних ликова и у њиховим недовољном изражавању, као и између садржаја визуелног слоја филма.

Мала, изолована заједница такође је приказана и у филму Момира Матовића *Жица живота* (Југославија, 1995), који је приказан 1996. године и награђен Златном медаљом за најбољи документарни филм (коју је равноправно поделио са филмом *Егзодус поново* Сњежана Лаловића). Пажљиво посматрана тема је успорени животни темпо неколицине мушкараца и жена који настављају део планинског венца који је одвојен од остатка света природним безданом који је могуће прећи једино импровизованом жичаром

conversations, thus, defining the specific rhythm of the day. What makes this film image a bit different from the Radovanović's vision is the fact that one of the characters, Sultan, reveals the disturbed condition of his identity in a particularly significant manner. This middle-aged man who, having participated in the military actions, is now struggling with depression, is usually framed in such poses which indicate his lack of vital strengths, e.g. reaching for a cigarette or lying down or sleeping on the grass. In one of the scenes the character talks about his frustrations and traumatic memories from the times of war, relating the nonsense of life in Vranište. Notably, instead of showing the character's frustrated face, the camera at this particular moment closes up on a crushed watermelon. What is also characteristic is the low-angle shot framing Sultan at his sleep; as such, it has a humorous effect, at the same time revealing the author's ironic distance to the subject presented. The caption which reads "Stay Here", placed on the stone pond visible in the subsequent scene, constitutes a specific counterpoint for the situation. Thus marked by the war, local identity appears as a space for discussion and its echoes can be heard both in the monologues of the individual characters and in their understatements, as well as in between the contents in the visual layer of the film.

A small isolated community is also depicted by Momir Matović in the film *String of Life (Žica života)*, Yugoslavia, 1995), screened in 1996 and awarded the Golden Medal as the best documentary (ex-aequo with *Exodus Again* by Snježan Lalović). The subject of careful observation is the decelerated life pace of a few men and women inhabiting a part of the mountain range which is separated from the rest of the world by a natural precipice that can only be crossed in a makeshift cable car "driven" by human arms. The camera captures several of these "journeys" over the canyon and the daily routines of the villagers against the rugged landscape of the rocky mountains. The director gives up the traditional verbal narrative, focusing on the visual layer. A key theme repeated several times in various perspectives, is a silhouette of a human figure suspended hundreds of feet above a cavernous canyon in a makeshift wagon, displayed beautifully by means of various static shots often taken from unusual perspectives, as well as the dynamic camera work, such as the slow panning showing the cable against the majestic view in the background.

коју покрећу људске руке. Камера бележи неколико оваквих 'путовања' преко кањона и дневну рутину сељана супротстављену храпавом пејзажу стеновитих планина. Редитељ напушта традиционални вербални наратив, фокусирајући се на визуелни слој. Кључна тема која се понавља неколико пута у различитим перспективама је силуета људске фигуре која виси на стотине метара над безданом кањона у импровизованој кабини, прелепо приказаној различитим статичним снимцима често сниманим из необичних перспектива, као и динамичним радом камере, као што је спори швенк који приказује жичару у контрасту са величанственим погледом у позадини. Оно што се у сценама у потпуности манифестује, док се ова фигура истражује и експонира у првом плану, је задивљујућа лепота планинског предела која испуњава страхопоштовањем. Значајно је истаћи да филм нема никакву не-диегетску музику. Аудио слој филма садржи искључиво звуке природе и оне који потичу од људских руку док раде (посебно док вуку канепе), као извук жичаре која зуји горе-доле. Редитељ приказује репетитивне задатке свакодневице, који у екстремним природним условима често захтевају велике жртве. Значајно је да многе од послова који су приказани у филму, ликови обављају заједничким снагама, јер је само кроз заједнички труд могуће да остану у контакту са спољашњим светом. Њихов колективни идентитет тако се кристалише у супротности са симболичким 'Другим', који се овде појављује у форми еколошког, социјалног и космолошког терена, пре него социјалних терена (Ападураи 1996: 183-184). Изузетно снажна веза са местом рођења и заједницом, која му 'природно' припада, је срж овог идентитета. Мото и једини коментар аутора који се појављује у овом филму су Његошеве речи: „ С тачке сваке погледај човјека, Како хоћеш суди о човјеку – Тајна чојку човјек је највиша". Специфичан став редитеља који посматра интимни свет својих ликова, смерно и тајно служи

What is fully manifested in the scenes, exploring and exposing this figure in the fore, is the overwhelming awe-striking beauty of the mountain landscape. Notably, the film bears no non-diegetic music. The audio layer of the film features only sounds of nature and those of human hands at work (especially when pulling on the ropes) and the sound of cable cars whizzing up and down. The director shows the repetitive tasks of everyday life, which under extreme natural conditions often require an ample sacrifice. Significantly, many of those chores pictured in the film are performed collectively by the characters, for it is only through a joint effort that they may stay in touch with the outside world. Their collective identity thus crystallises in the face of the symbolic "Other", which appears here in the form of *ecological, social, and cosmological terrains* rather than *social ones* (Appadurai 1996: 183-184). A very strong bond with the place of birth and the community, which is "naturally" assigned to it, is the core of this identity. The motto and the only author's commentary that appears in the film are the words of Njegoš: *Observe the man from every angle, Then judge the man as you wish: of all the secrets known to man, the man himself is the greatest mystery* (S tačke svake pogledaj čovjeka, Kako hoćeš sudi o čovjeku – Tajna čojku čovjek je najviša). The specific stance of the director who is watching the intimate world of his characters humbly and secretly serves as something of a fulfillment of the thought quoted above.

Belgrade Documentary and Short Film Festival has also provided us with a few more film images, "capturing" the local dimension of identity in its universal form. This is the case of a trilogy filmed in the years 2000-2005 by Vladimir Perović: Part 1 - **The Clock (Ura)**, screened at the Festival in 2000, Part 2 - **The Guard (Čuvar)**, screened in 2002 and Part 3 - **The Smoke (Dim)**, shown in 2006. All three films are set in the scenic region of the Bay of Kotor and they are centered around people undertaking repetitive, near-ritualistic, rhythmic daily tasks which reflect the passing time. The cast changes in the film, featuring respectively Mato Vujović in the first picture, Jovan Odalović - in the second one, and Milan Durović in the third one – but the main character is merely representing an individual whose tasks compel the viewer to contemplate the time flow. The author of the film 'spies' on this activity, while hiding behind his camera, and while leading a third-person narration. In the first part, an older man with a cane is seen climbing

ако неко испуњење горецитиране мисли.

Београдски фестивал документарног и кратко-метражног филма такође нам је обезбедио још неколицину филмских приказа које су 'ухватиле' локалну димензију идентитета у универзалном облику. Ово је случај са трилогијом Владимира Перовића сниманом од 2000. до 2005. године: 1. део – *Ура*, приказан на Фестивалу 2000. године, 2. део – *Чувар*, приказан 2002. године и 3. део – *Дим*, приказан 2006. године. Сва три филма дешавају се у прелепом пределу Боке Которске и баве се људима који обављају репетативне, скоро ритуалне, ритмичне дневне задатке који одражавају пролазност времена. Подела се у филму смењује, редом од Мате Вујовића у првој слици, Јована Одаловића у другој и Милана Дуровића у трећој – али главни лик представља само појединца чији задаци приморавају гледаоца да размишља о протоку времена. Аутор филма 'шпијунира' ову активност, док се крије иза камере и док води наратив у трећем лицу. У првом делу, види се старији човек са штапом како се пење уз ступенице у торњу цркве; када дође до врха, он навије сат на

up a set of stairs within a church tower; once he reaches the top of these, he winds up the turret clock, then he comes down, only to climb up again to the top after a while. The second part shows a middle-aged man slowly walking down to the city from the mountains to serve as a guard on duty in a garment factory. After his shift ends, he repeats the journey in reverse. In the third and the last part of the trilogy, an old man makes three trips to the mountains in order to make-up a fire in an abandoned house. He covers the same route at different times of the year. The characteristic shots of his figure against the landscape fluctuating with colours symbolise the majestic change of the seasons.

In this film, the quiet narration of the rhythmic sequence of images (joined smoothly by means of dissolves) is not distorted by any commentary. Acting as an exception here are a few shots exposing some texts on the boards at the factory – among others the ominous demand "No Talking While Working", which can be regarded as a kind of self-commentary on the director's strategy. The long takes and diversity of framings which have been chosen to show the emblematic figure traversing the mountain

кули, потом сиђе, само да би се ускоро поново попео горе. Други део приказује средовечног човека који са планине полако иде у град да ради као чувар у фабрици одеће. Након завршетка смене, он понавља свој пут назад. У трећем и последњем делу трилогије, један старац иде три пута у планину да би запалио ватру у напуштеној кући. Он исти пут прелази у различито време у години. Карактеристични снимци његове фигуре у контрасту са пејзажем чија се боја колеба, симболизују величанствену смену годишњих доба.

У овом филму, тиха наратија ритмичног смењивања слика (повезаних глатким прелазима) није нарушена коментарима. Изузетак је неколико снимака табли са текстом у фабрици – између осталих, злослутни захтев „Без приче док се ради“, који се може сматрати врстом редитељског коментара на сопствени рад. Дуги снимци и различито кадрирање, који су изабрани да прикажу амблемску фигуру која пролази планинским стазама, чини се додатно осветљавају симболичку димензију, указујући на безброј интерпретација које се могу извести из њених метонимијских облика. Специфична дистанца и осећај емотивне фригидности који карактерише однос између редитеља и протагонисте претвара причу о којој је реч у филозофски есеј о људском стању, док проналази пут у оквирима метафизике свакодневице приказане у локалном окружењу. Ово се, такође, манифестује у звуцима природе, звуку људских руку на делу и у непрекидном звуку топота стопала који се сливају у хармоничну и интегрисану целину. Такве слике упућују на то да се овај филм не фокусира толико на једног појединца, већ на њихов индивидуални идентитет у свом чистом облику, неоптерећен било каквим приписаним садржајем, који проистиче као резултат интеракције ликова са својом средином. Човек који је овде виђен самоодређени је универзум, његов идентитет дефинисан је простом чињеницом постојања, учешћа у протоку времена, цикличним путем у простору који се одвија корак по корак.

Поменути документарци изванредно су урађени, 'дирају у душу' и привлачни су, док дубоко испитују домен увек потцењене лепоте 'локалног' живота у својој физичкој димензији, као и дух оних који се за њега залажу и који су уроњени у тихо царство

paths seem to additionally spotlight the symbolic dimension, pointing towards the unlimited number of interpretations that could be made of its metonymic forms. A specific distance and a sense of emotional frigidity characterising the relationship between the director and the character turns the story at hand into a philosophical essay on the human condition, as it finds its way within the metaphysics of everyday life displayed in the local surroundings. This also manifests itself in the sounds of nature the sound of human hands at work and in the incessant sounds of tramping feet which blend into a harmonious and integrated whole. Such imaging entices the statement that this film focuses on, not so much a particular individual, but rather on their individual identity in its pure form, unburdened with any assigned content, coming about as a result of the characters' interactions with their environment. Man seen here is a self-determining universe, his identity is defined by the mere fact of existence, of participation in the passage of time, in the cyclical journey in space that is taken step by step.

The above-presented documentaries are brilliantly-executed, and both heart-touching and eye-catching, as they deeply introspect the realm of the ever-undervalued beauty of "local" life in its physical dimension, as well as the spirit of those who profess it and who are immersed in the quiet kingdom of exclusively "their" microworld.

‘свог сопственог’ микросвета. Надам се да сам кроз овај кратки ‘кроки’ филмова Радовановића, Кече, Матовића и Перовића, успела да покажем да, поред многих дилема у вези са питањем идентитета у контексту социополитичке климе у земљама које су се наново формирале од 1991. године у ери након Југославије, локална димензија самоидентификације иде даље од чистих категорија широко експонираних кроз ‘медијску балканску драму’, коју подједнако играју интерни и екстерни ‘посматрачи’. Локални идентитет, који се појављује у форми повезаности са местом и заједницом и физичким животним простором (као што је приказано у *Жици живота*), основни референтни систем појединаца између традиције и модерности (као у случају *Пилећих избора*), место сећања засићеног успомена на рат и ‘замрзнутог’ у времену (као што је приказано у филму *После рата*) или, коначно, као троструки ентитет предивно текућег Времена, светлוצаве Природе и њених угледних становника (као у трилогији *Ура – Чувар – Дим*), дискретно и елегантно осликан у делима ових редитеља, може се интерпретрати као ‘мирољубив’, али не и као неутралан, јалов или као ласкава формула идентитета. Током поменутих издања Београдског фестивала документарног и краткометражног филма, једна врста документарца посебно је примећена. Наиме, то је она врста која стрпљиво и дубокомислено посматра просторе где живе скромна и ‘обична’ људска бића емотивно везана за своју земљу и која онда представља непроцњиво важан увид у њихов свет. Стога се може приметити да и сам Фестивал, као и обрађени филмови служе као равни за изражавање друштвено позитивних ставова и узвишених идеја, као и вечне страсти опсервацијског документарца – да ухвати недостижне тренутке обичног живота.

Референце:

- Appadurai, A.** (1996), *Modernity at Large*, Minneapolis - London: University of Minnesota Press.
- Bauman, Z.** (2011), *Culture in a Liquid Modern World*, Cambridge: Polity Press.
- Castells, M.** (2010), *The Power of Identity*, Oxford: Wiley-Blackwell.

I hope that through this short “sketch” on the films by Radovanović, Keča, Matović and Perović, I have succeeded in showing that, besides many dilemmas arising around the question of identity in the context of the socio-political climate in the countries shaped anew since 1991 in the post-Yugoslav area, the local dimension of self-identification goes far beyond the horizons of clean-cut categories exposed widely through the “media Balkan drama”, played both by internal and external “observers”. The local identity, appearing in the form of place and community-bonding and physical space of living (as shown in *Žica života*), the basic referential system of individuals in-between the tradition and modernity (like in the case of *Chicken elections*), the memory site saturated with recollections of the war time and “frozen” in time (as depicted in *Posle rata*) or, finally, as a three-fold entity of majestically circulating Time, the shimmering Nature and its respectful inhabitants (like in the trilogy of *Ura-Čuvar-Dim*), discreetly and elegantly depicted by respective filmmakers, may be interpreted as a “peaceful” one, but not as a neutral, or barren and bland identity formula. Over the course of the above-mentioned editions of the Belgrade Documentary and Short Films Festival, one kind of documentaries gained a particular acknowledgement. Namely, the one which patiently and thoughtfully observes the spaces inhabited by modest and “ordinary” human beings, who are emotionally attached to their land, and which then presents a precious insight into their world. It may, therefore, be remarked that both the festival itself and the afore-discussed films serve as a plane for an expression of socially positive attitudes and worthy ideas, as well as an everlasting passion of observational documentary - capturing the elusive moments of simple life.

Reference list:

- Appadurai, A.** (1996), *Modernity at Large*, Minneapolis - London: University of Minnesota Press.
- Bauman, Z.** (2011), *Culture in a Liquid Modern World*, Cambridge: Polity Press.
- Castells, M.** (2010), *The Power of Identity*, Oxford: Wiley-Blackwell.

Полигон

Пише: Иван Аранђеловић

Београдски Фестивал кратког метра служи домаћим ауторима као полигон, али не у негативном контексту, већ у најпозитивнијем, најшаренијем. Притом и младалачком, истраживачком у форми и естетици, спремном да каже „види ме, желим да те задивим, јер имам шта да понудим“.

Српски филм функционише у круговима и групама (‘црни талас’, чешка школа), од Срђана Драгојевића и Олега Новковића, затим Срђана Голубовића, Дејана Зечевића и Ивана Стефановића, преко Владимира Паскаљевића и Уроша Стојановића, све до Стефана Арсенијевића и Бојана Вулетића, те тренутно најмлађих, а врло активних и талентованих Огњена Главонића, Огњена Исаиловића, Дамира Романова и Николе Љуце. Њихови први радови виђени су управо на београдском међународном Фестивалу краткометражног и играног филма. Ту су поникли, после првих вежби на Факултету драмских уметности у Београду и смело изашли пред српску публику и критику који их је прихватила и подржала.

У документарцу *Живан Пујић Џими* Главонић је реализовао бескомпромисан филм, посвећен идеји јединог живота, а не са унапред задатим циљем и калкулацијом. Одсликао је портрет неуобичајеног јунака – панчевачке легенде, аутсајдера Живана Пујића познатијег као Џими. Додатни плус за Главонића је што је у овом делу био и редитељ и сценариста и сниматељ. Плус за њега, јер је трошкове морао свести на минимум, по максими – најјефтинији сам ако све сам радим, али минус за српску кинематографију која никада нема довољно средстава за ауторе, а камоли дебитанте или студенте.

У хваљеном филму *Златна лига* Огњен Исаиловић понудио је суптилну причу о дамама у спорту, на почетку или на врхунцу каријере. Сликавши портрет своје јунакиње, млади редитељ подсетио нас је колико српском филму недостају главни женски јунаци - јунакиње спремне да ризикују по цену свог успеха. Занатски писмен филм без преамбициозних редитељких решења, али тачан у режији толико да се не може наћи грешка, Исаиловић је потврдио да зна

The Platform

By: Ivan Arandjelović

The Belgrade Short Film Fest serves as a platform to national authors. Not in the pejorative sense of the word, but the most positive, multicolored. It is youthful, research in its form and aesthetics, ready to say: “Look at me; I want to impress you, as I have something to offer”.

Serbian film functions in circles and groups (Black Wave, Czech School), Srđan Dragojević and Oleg Novković, then Srđan Golubović, Dejan Zečević and Ivan Stefanović, via Vladimir Paskaljević and Uroš Stojanović, to Stefan Arsenijević and Bojan Vuletić, all the way to the currently youngest and very active and talented Ognjen Glavonić, Ognjen Isailović, Damir Romanov and Nikola Ljuka. Their first works have actually been seen at the international Belgrade Documentary and Short Film Festival. This is where they emerged after the first exercises at the Faculty of Dramatic Arts in Belgrade, and bravely faced the audience and critics who accepted and supported them.

In his documentary *Živan Pujić Jimmy*, Glavonić realized an uncompromising film, dedicated to the idea of a single life, rather than the pre-defined goal and calculation. He painted a portrait of an unusual hero – a legend of Pančevo, outsider Živan Pujić, better known as Jimmy. Glavonić’s plus is that he was a director, screenwriter and cinematographer on this project. It was his advantage, as he had to minimize the expenses, his motto being – it is the cheapest if I do everything myself, and it is a huge minus for Serbian cinematography which never has enough funding for authors, let alone debutants and students.

In the acclaimed film *Golden League*, Ognjen Isailović offered a subtle story about ladies in sport, at the beginning or the peak of their career. Painting the portrait of his heroine, the young director reminded us how much Serbian film missed main female protagonists – heroines prepared to take risks at the cost of their success. Skillfully crafted, the film was directed without overly ambitious solutions, but the directing was so precise that it was flawless, by which Isailović confirmed that he knew the proper measure,

да осети меру, чак и када слика трагедију и најјаче људске емоције.

Главонић и Исаиловић су се опробали у захтевнијој, играној структури, реализујући са својим колегама са ФДУ, омнибус *Октобар*. У том филму још су више показали своју снагу, бескомпромисност, жељу за целовечерњом играном формом и, изнад свега, филмско знање, показујући оно најчешће револуционарно неписано правило – да ‘револуција једе своју децу’. У омнибусу се као најзрелији показао Дамир Романов у *Причи из гроба*, духовитој црти о криминогеној структури новог, ‘демократског’ поретка.

Романов је у свом претходном делу, кратком играном филму *Пулс*, са Весном Тривалић и Милошем Биковићем (открио га много пре него се појавио популарни и гледани *Монтевидео*) у главним улогама, показао да зна да влада жанром, понудивши пародију на поджанр ‘вампирског филма’.

even when painting a tragedy and the strongest human emotions.

Glavonić and Isailović tried a more demanding, fiction structure, realizing with their FDU colleagues the anthology film *October*. In this film, they showed even more clearly their strength, uncompromising attitude, their wish to make a feature-length fiction form, and above all, film knowledge, proving the most common revolutionary unwritten law – that the revolution eats its own children. Damir Romanov proved to be the most mature author of the anthology film, with his *Tale from the Grave*, a humorous sketch about criminogenic structures of the new, “democratic” order.

Romanov had demonstrated in his previous work, short fiction film *Pulse* with Vesna Trivalić and Miloš Biković (whom he had discovered long before the popular blockbuster *Montevideo*) in the leading roles, that he ruled the genre, offering a parody to the sub-genre of “vampire films”.

Кроз дела *Четвртак* и *Наредник* Никола Љуца је истраживао младалачку знатижељу и њихово суочавање са најтежим животним ударцем – смрћу. Док у *Четвртку* на отрежњујући начин, без увијања, свог јунака суочава са смрћу родитеља, дотле у *Нареднику* јунака упушта у хомосексуалну везу са војним лицем која се окончава трагично. Љуца одговара на европске филмске трендове, осећајући моћ дугог кадра којим влада. Његова дела су стилизована, препуна атмосфере која не пушта пажњу гледаоцу, јаке глумачке игре што је резултат дугих проба и вежби са глумица, и можда најупечатљивије за овог аутора – обилују тишином која често толико недостаје европском филму. Љуца зна да је подари, са сврхом и мером.

У међувремену, од неходног ветра у леђима који им је дао Кратки метар протеклих пет година-шест (од 54. издања) до јубилеја најстаријег београдског фестивала, ови аутори су сазрели и већ бију битке за игране филмове. Исаиловић је 2012. године учествовао у међународном филмском пројекту „5x5x5“ и на корак је од играног филма, Романова још ишчекујемо, Главонић би 2014. године требало да реализује целовечерњи играни филм *Терет* а Љуца ће током 2013. године снимати играни деби – српско-немачко-француско-холандску копродукцију *Влажност ваздуха*.

Аутор је новинар и уредник у листу *Политика*

In his films *Thursday* and *The Sergeant* Nikola Ljuka explored young people's curiosity and their confrontation with the heaviest of life's blows – death. While in *Thursday* his hero is bluntly faced with his parents' death, in *The Sergeant* he engages his hero in a sexual relationship with a serviceman, which ends tragically. Ljuka responds to European film trends, feeling the power of the long shots which he rules. His works are stylized, full of atmosphere which engages the viewer, strong acting which is the result of long rehearsals and exercises with the actors, but what is probably the most striking about this author is that – the films abound in silence which is so often absent from European films. Ljuka knows how to give, with purpose and measure.

Meanwhile, from the necessary wind in their sails which the Short Film Fest provided them with in the past five or six years (since 54th edition) to the anniversary of the oldest Belgrade festival, these authors have matured and they already fight their battles for fiction films. In 2012 Isailović participated in the international program “5x5x5”, and is just a step away from his fiction film, Romanov's work we are still waiting for, Glavonić should realize his feature-length fiction film *Burden* in 2014, and Ljuka is to film his fiction film debut, a Serbian-German-French-Dutch co-production *Humidity* in 2013.

Ivan Arandžević is a journalist and Editor at daily newspaper “Politika”.

Пише: Пип Чодоров

Моји први утисци о Београду датирају из 1989. године када сам са пријатељем, као туриста са ранцем на леђима, посетио Титов музеј. Током обиласка Титове колекције поклоне које је добио од истакнутих личности из иностранства, одлучисмо да изађемо, кад нам наоружани стражари препречише пут и рекоше „Не“, јер морамо да обиђемо цео музеј.

Петнаест година касније, мој пријатељ Ари Голд вратио се са београдског Фестивала документарног и краткометражног филма где је приказао део својих експерименталних филмова. Причао ми је о препуним дворанама где је хиљаде младих поклоника скандирало и аплаудирало. Можда су се времена променила па су људи били гладни нове културе? Да ли је претеривао?

Сувишно је рећи да сам био узбуђен када ме је моја пријатељица Дуња, у име Фестивала позвала да будем у жирију 57. Фестивала кратког метра 2010. године. Једино нисам био сигуран шта да очекујем, наоружане стражаре или љубитеље експерименталног филма? Дуња ми рече да постоји једна улица пуна кафића са моторим ћелавцима који возе BMW аутомобиле и који ту купе девојке од 15-18 година које су у потрази за спонзорима.

У авион за Београд ушао сам 29. марта 2010. године. Девојка по имену Тања дочекује ме на аеродрому. Она ће са жиријем бити све време. Има дугачку косу и дубоке чизме и ја ћу је радо пратити где год каже. Касније шеткам окол, попијем пиво и упознајем још једног члана жирија, Камрана Ширдела, веома необичног иранског редитеља. Његови филмови били су забрањени и изгубљени 33 године, али сада поново сме да их приказује.

Следећег дана у подне, након лаганог доручка од меса са роштиља, почиње конференција за новинаре. Чинило ми се да је добро прошла, али Дуња ми рече да сам био зао према водитељу који мисли да га мрзим. Након тога уследило је гала отварање Фестивала и званична вечера са још меса са роштиља. За мање од дан и по појео сам три обилна месна obroка.

By: Pip Chodorov

My first impressions of Belgrade go back to 1989 when as a backpacking tourist I visited the Tito museum with a friend. We decided to leave during the tour of Tito's collections of gifts from foreign dignitaries when armed guards blocked our way and said no, we had to see the whole museum.

Fifteen years later, my friend Ari Gold came back from Belgrade Documentary and Short Film Festival where he had shown some experimental films. He told me about packed amphitheatres where thousands of young enthusiasts cheered and applauded. Maybe times had changed and they were hungry for new culture? Was he exaggerating?

Needless to say I was excited when my friend Dunja on behalf of the festival invited me to be on the jury of the 57th edition in 2010. But I wasn't sure what to expect, armed guards or experimental film fans? Dunja told me there is a street full of bars with old bald men driving BMWs and Mercedes picking up girls 15-18 who are there to find their sugardaddies.

On March 29, 2010 I board a plane to Belgrade. A girl named Tanja meets me at the airport. She will be with the jury at all times. She has long hair and tall boots and I am happy to follow her anywhere. Later I walk around, get a beer, and meet another jury member, Kamran Shirdel, an Iranian filmmaker, very funny. His films were banned and lost for 33 years but he can now show them again.

The next day at noon, after a light breakfast of grilled meat, is a press conference. I thought it went well but Dunja says I was mean to the moderator, who thinks I hate him. This is followed by a gala festival opening and an official dinner with more grilled meat. I have had three huge meat dinners in less than a day and half.

Next day I skip breakfast. Dunja shows me around the park and the old part of town. We get a cappuccino at the theatre, and we get the big screening room to ourselves for the noon jury screening. It is good to be in the jury — like being in business class in the

Сутрадан прескачем доручак. Дуња ме води кроз парк и стари део града. Попијемо капућино у позоришту и потом добијамо велику биоскопску салу само за нас, за подневну пројекцију за жири. Добро је кад си у жирију – као да си у пословној класи у авиону: посебан третман, посебна јела... Ручкови, вечере и доручци у карактеристичним ресторанима у којима служе невероватан број различитих врста роштиља!

Те вечери представих филм Јонаса Мекаса *Белешке о америчком филмском редитељу на послу*, портрет Мартина Скорсезеа док снима филм *Двострука игра*. Београдска премијера! Две хиљаде људи није дошло. Те вечери позван сам да гостујем на телевизији Студио Б у емисији *Још увек будни са Ивон*. Камран и ја позвани смо у посебан декор сафари/дневне собе на последњем спрату пословне зграде и уживо интервјуисани. Пријатељица која се доселила у Београд видела је емисију и касније ме је сва узбуђена позвала. Овог пута Дуња је задовољнија, каже да нисам био зао према Ивон.

Првог априла приказујем избор историјских експерименталних филмова из Југословенске кинотеке. Они поседују 85.000 филмова који сежу до почетка филмске историје, укључујући и нитратне филмове. У сали за пројекције Југословенске кинотеке

airplane: special treatment, special meals... Lunch and dinners and breakfasts in typical restaurants that serve ever more varieties of grilled meat!

That night I present Jonas Mekas' film *Notes on an American Film Director at Work*, a portrait of Martin Scorsese shooting *The Departed*. A Belgrade premiere! 2000 people do not come. But that night I am invited to be on television: *Ivon Late Night* in Studio B. Kamran and I are invited into a special safari/living room decor on the top floor of an office building and interviewed live. A friend who moved to Belgrade sees the show and calls me afterwards, excited. This time Dunja is happier, she says I was not mean to Ivon.

On April Fool's Day I show a selection of historic experimental films from the Yugoslav Film Archive. They have 85000 films going back to the beginning of film history, including nitrate prints. In the screening room of the Film Archive I present *Diagonal Symphony* by Viking Eggeling, Michael Snow's *Wavelength*, and films by Maya Deren and Stan Vanderbeek. The projectionist does not want to splice the short films together and Dunja does not want to bother him. I am afraid there will be long pauses between films. Finally he agrees to make one big reel. The image is jumping, but it is working. We are screening

приказујем *Дијагоналну симфонију* Викинга Егелинга, Мајкл Сноову *Таласну дужину* и филмове Маје Дерен и Стена Вандербика. Кинооператер неће да споји кратке филмове у један, а Дуња неће да га 'цима'. Плашим се да ће између филмова бити дугачке паузе. Коначно пристаје да намота све филмове заједно. Слика прескаче, али је добро. Приказујемо ретке авангардне филмове из националног архива! Штета што Аријевих 2.000 обожаваатеља још увек није овде...

Дуња ми показује крај у коме је ишла у школу, где је била телевизијска станица и описује ноћ када је почело бомбардовање. Тешко ми је да замислим овај град под опсадом и рат и тешко ми је да схватим да је Америка та која је бомбардовала. Покушавам да замислим како је то било трауматично и болно. Сада све изгледа нормално, можда чак превише нормално.

Одгледао сам Камранове филмове и веома сам импресиониран. Лепо балансира на ивици између политичког хумора и превратничке критике. Није чудо што су били забрањени, али је одлично да нису изгубљени. Програм Фестивала имао је много таквих открића за мене.

Концерт поводом 40. рођендана Студија Б, затим вечера и састанак жирија. Камран предлаже да, ако нам плате, награду доделимо домаћем играном филму, а ја кажем да се питам колико је Иран платио да се ирански филм нађе у Кану... Камран се смеје – *Човече, који си ти лик* – каже ми он.

Други април. Причам са другим чланом жирија, Олгом, професорком филма из Софије.

Олга: *Јеси ли икада био у Бугарској?*

Ја: Не, увек сам се плашио да идем тамо.

Олга: *Зашто?*

Ја: Тамо су људи велики.

Олга: *Како то мислиш, како велики?*

Ја: Па, већи од мене...

Камран: *Е, Пип, невероватан си. Тако брз. Сјајно је имати смисао за хумор.*

Тужно је што се ја уопште нисам шалио.

Трећи април. Камран мора да потпише дипломе за победнике и хоће да дођем, али ја сам планирао да се видим са оном пријатељицом која се преселила

rare avant-garde films from the national archive! It's too bad Ari's 2000 fans are still not here...

Dunja walks me through the area where she went to school, where the television station was, and describes the night the bombings started. It is hard to imagine this place under siege and war, and hard to imagine that it was America doing the bombing. I am trying to imagine how traumatic and painful it was. It all looks normal now, maybe too normal.

I get to see Kamran's films and I am very impressed. He rides a fine line between political humor and subversive criticism. No wonder they were banned, but so great they were not lost. The festival programming included many such discoveries for me.

There is a concert for the 40th anniversary of Studio B. Then a dinner and jury meeting. Kamran suggests we give a prize to a national fiction if they pay us, and I say I wonder how much Iran paid to get the Iranian film into Cannes... Kamran laughs. "Boy are you something," he says.

April 2. I talk with another jury member Olga, a film professor from Sofia.

Olga: Have you ever been to Bulgaria?

Me: No, I was always scared to go there.

Olga: Why?

Me: The people are big there.

Olga: What do you mean, how big?

Me: Well, bigger than me...

Kamran: Oh Pip, you are unforgettable. So quick. A sense of humor is a wonderful thing to have.

The sad thing is I wasn't joking...

April 3. Kamran has to go sign certificates for the winners and he wants me to come, but I have plans to see that friend who moved to Belgrade. He says too bad, he really trusts me. That night is the award ceremony. I prepare a statement but we are asked not to read them. I do manage to sneak in a joke about the happy golden pig on the festival poster. For our last supper, Dunja brings us to Loki for late night meat sandwiches. I ask her why is it that the girls in Belgrade seem quite attractive,

у Београд. Каже штета, он ми баш верује. Те вечери је церемонија доделе награда. Спремио сам изјаву, али су нас замолили да је не читамо. Ипак, успевам да убацим шалу о срећном златном прасету на плакату Фестивала. За последњу вечеру, Дуња нас води код Локија на касне пљескавице. Питам је зашто све девојке у Београду изгледају веома атрактивно, интересно и интелигентно, а сви мушкарци изгледају као харамбаше. Она ме пита ме шта ја имам против харамбаша.

Следећег јутра колима идем до аеродрома са Пауом Камарасом, шпанским режисером чији ми се филм *Она* највише допао на Фестивалу. Филм је добио Награду за најбољи кратки играни филм, касније је приказан на стотину фестивала и освојио велики број значајних награда. Пау и ја се слажемо да је ово јединствени фестивал који цени његову врсту филма: кратак, без приче, ни документарца, ни прави играни, него нешто између и како је невероватно да популација харамбаша месождера цени такве филмове.

Уживао сам у посети Београду, па сам се вратио чим ми се следеће године указала прилика да поново дођем са сопственим документарним филмом *Слободни радикали*. То је приказ првих четрдесет

interesting and intelligent while all the men look like thugs. She asks what have I got against thugs.

The next morning I share a car to the airport with Pau Camarasa, a Spanish filmmaker whose film *Ona* was my favorite at the festival. The film got a prize for the best short fiction and was later screened in a hundred festivals and won many important prizes. Pau and I agree that it is a unique festival which can appreciate his kind of film: a short without a story, not a documentary yet not a fiction, but somewhere in between, and just how amazing it is that a population of carnivorous thugs can appreciate such films.

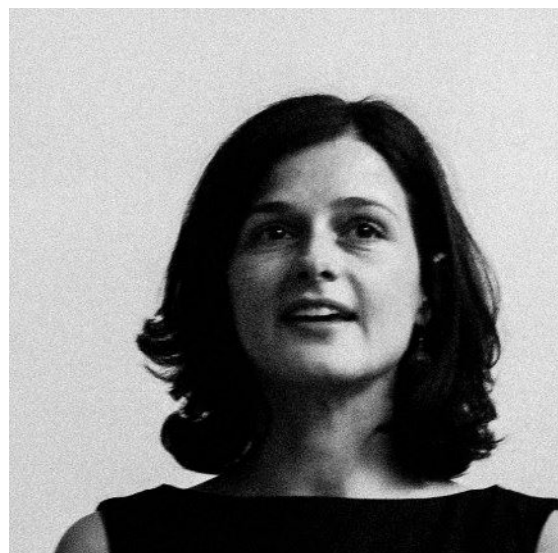
I enjoyed my time in Belgrade so I jumped at the chance to return the next year with my own feature documentary *Free Radicals*. It is a portrait of the first forty years of avant-garde film, mostly centered around a half-dozen active filmmakers in New York. Now it has been released commercially in France and America and shown hundreds of times, but in April 2011, Belgrade would only be the 15th screening. That was another fantastic adventure with new encounters - I visited the experimental film archive called the Academic Film Center in New Belgrade with their own cine club, film festival and archive. I showed my short films to students there. This time the room was packed!

година авангардног филма, који се углавном бави неколицином активних редитеља у Њујорку. Сада је у редовној филмској дистрибуцији у Француској и Америци и приказан је на стотине пута, али у априлу 2011. у Београду приказан је тек петнаести пут. Била је то још једна фантастична авантура са новим сусретима – посетио сам експериментални филмски архив под именом *Академски филмски центар* са сопственим кино-клубом, филмским фестивалом и архивом на Новом Београду. Тамо сам приказао студентима своје кратке филмове. Овог пута сала је била крцата! Разлог је, наравно, у томе што ту укупно има 24 места.

Након две срећне године у Београду и са много нових пријатеља, унапред сам се радовао поновном доласку 2012. године. Нажалост, већ сам приказао све своје филмове и био у жирију. Нисам имао ништа ново да приложим. Фестивалу су били потребни нови, свежи гости који ће привући хиљаде узбуђених љубитеља филма. Иако се још увек нисам вратио, често се сетим времена проведеног тамо, слатких девојака, ружних мушкараца и мяса са роштиља, као и ондашње предивне оазе филмске културе, са два филмска архива и Фестивалом који је успешан већ 60 година! Надам се да ће тако бити још много година.

This of course is because they only have 24 seats.

After two happy years in Belgrade and with many new friends, I was looking forward to return again in 2012. Unfortunately, I had already shown all my movies and been in the jury. There was nothing new to contribute. The festival needed new fresh guests to attract the thousands of excited filmgoers. So I have not yet returned. But I often think fond thoughts of my times there, the cute girls, ugly men and grilled meats, and the wonderful oasis of film culture there, with two cinematheques and a festival that's been going strong for 60 years! And hopefully for many more.

Дуња Јеленковић је рођена 1981. године у Београду. Дипломирала је Скандинавске језике и књижевности на Филолошком факултету Универзитета у Београду и двогодишње последипломске студије Менаџмент у култури и уметности и културне политике Балкана на Универзитету уметности у Београду. Завршила је мастер два студије из области историје кулуре на Универзитету у Версају у Француској (Université de Versailles Saint-Quentin-en-Yvelines, UVSQ), где тренутно ради своју докторску тезу из историје Фестивала југословенског документарног и краткометаржног филма. Током деведесетих и две хиљадитих се бавила новинарством и сарађивала са редакцијама културе: РТВ Студио Б, радија Б92, радио Индекса, као и са ТВ емисијом и часописом Yellow Cab.

Dunja Jelenković was born in 1981 in Belgrade. She graduated from the Scandinavian languages and literature at the Faculty of Philology, University of Belgrade and completed a two-year postgraduate course Culture and Arts Management and Cultural Policies in the Balkans at the University of Arts in Belgrade. She also completed Master 2 studies in Cultural History at the University of Versailles in France (Université de Versailles Saint-Quentin-en-Yvelines, UVSQ), where she is currently doing her PhD thesis on the history of the Yugoslav Documentary and Short Film Festival. During the 90ies and the 2000s she engaged in journalism and collaborated with culture editorial boards: RTV Studio B, radio B92, radio Index, as well as the TV show and magazine Yellow Cab.